

Siyaset Biliminde Akademik Araştırma ve Değerlendirmeler

Editör: Prof. Dr. Abdulvahap Akıncı

Siyaset Biliminde Akademik Araştırma ve Değerlendirmeler

Editör:

Prof. Dr. Abdulvahap Akıncı

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozguryayinlari.com

✉ info@ozguryayinlari.com

Siyaset Biliminde Akademik Araştırma ve Değerlendirmeler

Editor: Prof. Dr. Abdolvahap Akıncı

Language: Turkish-English

Publication Date: 2025

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-5646-32-3

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub767>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>. This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Akıncı, A. (ed) (2025). *Siyaset Biliminde Akademik Araştırma ve Değerlendirmeler*. Özgür Publications.

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub767>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozguryayinlari.com/>

Ön Söz

Siyaset bilimi her dönem çok yönlü yapısı ve herkesin hayatına doğrudan etkisi dolayısıyla çok sayıda araştırma ve analizin yapıldığı bir alan olma özelliği taşımaktadır. Siyasetin çok yönlü doğası ve her yaşanan olayın analize tabi tutulmasının gerekliliği siyaset biliminde çok sayıda akademik çalışma ve analizin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Siyasetin çok yönlü boyutu bu kitapta da kendini göstermektedir. Birbirinden çok farklı fakat bir yönü ile birbirini tamamlayan çalışmalar benzer kitaplarda olduğu gibi bu kitapta da yer almaktadır.

Siyaset biliminin geleneksel konularından olan devlet olgusu ve bunun modern ulus devlete dönüşüm sürecini ele alan ilk bölümden sonra Amerika'nın kuruluş süreci ve bu süreçte Protestanlığın kurumsallaşması ikinci bölümde irdelenmiştir. Yönetim ve parti sistemleri siyaset biliminin önemli konuları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda üçüncü bölümde Brezilya'da başkanlık, parti ve seçim sistemleri irdelenmiştir. Özellikle yakın zamanlarda daha fazla irdelenen konular arasında en başta yer alan “kadın” konusu ise dördüncü bölümde ele alınmıştır. Liderlik konusu ise siyasetin temel konuları arasında yer almaktadır. Siyasi liderlik okumaları beşinci bölümde irdelenmiştir. Altıncı ve son bölümde ise uluslararası ilişkiler literatüründe sıklıkla tartışılan hegemonya kavramı, çok kutupluluk bağlamında yeniden ele alınarak, günümüz uluslararası düzeninin dönüşümüne dair kuramsal ve eleştirel bir değerlendirme sunulmuştur.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı olan herkese, özellikle de saygıdeğer bölüm yazarlarımıza çok teşekkür ederim. Kitabın ortaya çıkmasında Özgür yayınlarına ve her türlü desteği sunan Dr. Öğr. Üyesi Kürşad ÖZKAYNAR'a çok teşekkür ederim. Çalışmanın okuyucularının beklentisine karşılık vermesi en büyük temennimdir.

İçindekiler

Ön Söz	iii
--------	-----

Bölüm 1

Tarihin Değişmez Aktörü: Devletin Kısa Tarihi ve Ulus Devletler	1
<i>Rahmi Şeyhoğlu</i>	

Bölüm 2

Amerika’da Protestanlığın Temelleri ve Koloniyal Dönem	25
<i>Üstün Yüksel</i>	

Bölüm 3

Brezilya Deneyimi: Koalisyonel Başkanlık Sistemi, Parti Sistemi ve Siyasi İttifaklar	37
<i>Muhammet Ali Yunus</i>	

Bölüm 4

Erken Dönem Sosyalist Hareketlerde “Kadın” Düşüncesi (1908-1923)	65
<i>Fatma Nesibe Çolak</i>	
<i>Cansu Kaya</i>	

Bölüm 5

Siyasi Liderlikte Temel Okumalar	87
<i>Sevdenur Çetin</i>	

Bölüm 6

Hegemony under Multipolarity: An Ongoing Relevance?	155
<i>Coşkun Soysal</i>	

Tarihin Değişmez Aktörü: Devletin Kısa Tarihi ve Ulus Devletler

Rahmi Şeyhoğlu¹

Özet

Sosyal antropoloji, neredeyse bütün toplumlarda dinin ve devletin izlerini bulmaktadır. Her ikisinin de ortak özelliği toplu yaşamının getirdiği düzen ve istikrarı sağlayıcı olmalarıdır. Din, insanın inanma ihtiyacının yanında, ahlakî sınırlar koyma ve insanın ontolojik anlam arayışına cevap verme rollerine sahip bir sosyal kurumdur. Devletin nasıl ve neden doğduğu konusunda değişik görüşler mevcuttur. Genellikle tarım toplumu ile yerleşik hayata geçildikten sonra mülkiyet kavramının ortaya çıkması sonucunda güvenlik, asayiş ve savunma ihtiyaçları ile devletin doğduğu kabul görmektedir. Ancak, göçebe toplumlarda da devlet yapısının olduğu bir gerçektir. Tarih boyunca zamana, mekâna ve şartlara bağlı olarak değişik şekillerde devletin varlığını görmekteyiz: Site devletleri, bozkır devletleri, imparatorluklar, modern ulus devletler ve post-modern ulus devletçikler gibi değişik şekillerde kesintisiz devlet karşımıza çıkmaktadır. Bir devlet şekli olan modern ulus devletler son üçyüzyılda önce Avrupa sonra da bütün dünyaya yayılmıştır. Ulus devletlerin ortaya çıkışı Batı'daki sosyal ve ekonomik gelişmelerinin sonucudur. Modern ulus devletlerin “bütünleşmeci” bir anlayışla parçalı sosyal yapıları homojenleştirici özelliği günümüzde post-modern anlayışın çok kültürcü politikaları ile modern ulus devletleri “küçük ulus devletçiklere” dönüştürme eğilimdedir. Tarih ve sosyal antropoloji devletin hep var olduğunu, her dönem farklı şekillerde inşa edildiğini ve gelecekte de var olmaya devam edeceğini göstermektedir. Gelecekte devletin ortadan kalkması yerine teknoloji ile daha da güçleneceği, çok kültürcü anlayış devam ederse “ulus devletçiklere” dönüşebileceği öngörülmektedir.

1 Öğr.Gör. Dr. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, raseyhoglu@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-1047-001X

GİRİŞ

Devlet, kimine göre ceberrut, kimine göre kutsal görülen, insanlık tarihi kadar eski bir kavram ve kurumdur. İnsanın sosyal bir varlık olarak yaşama mecburiyeti ister istemez düzen, mülkiyet ve savunma gibi ihtiyaçları doğurduğundan ve bunu herkesin üstünde üstün bir iradenin yerine getirmesi gerektiğinden devletin doğduğu kabul edilmektedir. Tarihe baktığımızda baş aktör olan devlet, her zaman mücadelelerin, savaşların ve anlaşmaların tarafıdır. Devlet, toplumların organize olmuş, örgütlenmiş tarihteki en akıllıca icadıdır. Tarihin bilinen her döneminde site devletleri, imparatorluklar, bozkır devletleri ve ulus devletler gibi değişik şekillerde devlet denilen yapıya rastlamaktayız. Günümüz karmaşık ve güçlü devlet anlayışı gibi olmasa da yargılayan, vergi alan ve yöneten her yapı devlet olarak kabul edilebilir. Devleti tanımlayarak ona modern anlamda şartlar koymak yerine, tarihte toplumları düzene sokan ve onları başkalarına ve tehlikelere karşı koruyan örgütlenmeler olarak bakmalıyız. Özellikle nüfus arttıkça sosyal düzen, asayiş ve ortak kural ihtiyacı devleti kaçınılmaz hâle getirmiştir. Bu yüzden devlet nedir? Ne zaman ortaya çıkmıştır? soruları devleti anlamaya yetecek kadar derinlikli sorular değildir. Ne Marks ne Adam Smith ne de Anarşistler devleti istemezler, yerine bir şey koyamadıklarından “katlanılması gereken bir fena” olarak görürler ve devletin ortadan kalkmasını zamana bırakırlar.

Devletin anarşist iki tanımını Nietzsche şöyle yapar: “Birincisi: Bütün soğuk canavarların en soğuşuna devlet denir, aynı soğuklukla yalan söyler ve ağzından şu yalanı kaçıtır: Devlet olan ben halkım. İkinci tanım daha acımasızdır: Devlet, ikiyüzlü bir köpektir; dumanlar ve böğürtüler içerisinde konuşmayı sever: Böylelikle sesinin nesnelerin karnından çıktığına inandırmak ister.” (Colson,2011:65) Amerikan liberteryen hareketinin önemli ismi olan Ayn Rand devleti; “bir toplumun kanunları, kurumları ve belli coğrafi alanda yaşayan insanlar arasındaki ilişkileri belirleyen ve hükümet temelinde hayata geçirilen bir ahlâkî, siyasî, iktisadî prensipler takımıdır.” (Rand,2004: 15) olarak tanımlar.

Devlet, aslında korkulan ve o kadar da nefret edilen bir kurum ve kavram olmasına rağmen ortadan kalkması hiçbir zaman söz konusu olmadığı gibi her geçen gün teknoloji ile beraber daha da güçlenerek insanların hayatına daha fazla nüfuz eder hale gelmiştir. Günümüzde devlet, kameralarla her yerde gözü olan ve vatandaşlara verdikleri numaralarla herkesi kayıt altında tutan her zaman uyanık bir dev organizasyona dönüşmüştür. Günümüzün devleti tarihte olmadığı kadar güçlenmiştir. 1990’da SSCB dağıldığında görüldü ki, devlete düşman olan Marksizm bile devleti adeta bir “Leviathan’a” çevirmiştir. Hülasa, tarih, bize şunu göstermektedir; devlet, gerekli bir kurumdur ve de

ortadan kaldırılması uzunca bir süre söz konusu dahi olmayacaktır. Öyleyse bu sosyal ve tarihî olgunun daha doğrusu en güçlü ve en kapsayıcı örgüt yapısının düzenlenmesi ve sınırlandırılması gerekir. Bu düşünce hukuk devletini doğurmuştur. Weber'in otorite tiplerinden "hukukî otorite" tipi günümüzde geniş kabul görmekle beraber Popper "Açık Toplum" kavramı ile devlet yönetimine halkın aktif katılımını Perikles'in şu sözü ile istemektedir: "Devletle ilgilenmeyen bir kimseyi zararsız değil, yararsız buluruz; ve bir politikayı ancak birkaç kişi ortaya koyabilir, ama hepimiz onu yargılayacak nitelikteyiz." (Popper,1994:166) Dolayısıyla artık devlet halkın üstünde ve halktan kopuk bir şekilde değil, halkla beraber ve halkın denetimine tâbi şekle gelmiştir. Bütün devlet yönetimi ve siyasal ideolojiler evrensel değerlere ulaşmak için devlete şekil vermeye çalışmaktadır. Devlet, hem toplumu ve insanı köleleştirecek hem de adalet ve refaha kavuşturacak güce sahiptir. Yerine koyabilecek başka bir kurum bulamayan Liberal ve Sosyalist akımlar onu şekillendirme yoluna gitmişlerdir. Gelecekte devlet olacak mı? sorusu yerine nasıl? olacak sorusuna cevap aranmalıdır. Çünkü gelişen teknoloji devleti ve kontrolünü sınır bozucu boyutlara getirmektedir. İnsanlar artık devletler tarafından 24 saat takip edilebilmektedir.

1-DEVLETİN TARİHİ VE TEORİK GELİŞİMİ

"Devlet, kelimesinin İngilizce karşılığı state, Fransızca karşılığı État, Almanca karşılığı Staat, İtalyanca karşılığı stato, İspanyolca ve Portekizce karşılığı ise Estado'dur. Bunların hepsi Latince status kelimesinden gelir. Latince status, "hâl", "durum", "vaziyet" demektir. Bizdeki "Devlet", kelime anlamıyla, "tedâvül eden", yani "elden ele geçen şey" demektir. Ünlü Anayasa hukukçusu Ali Fuat Başgil'e göre "devlet, tıpkı bir altın top gibi, elden ele geçen ve en kuvvetlinin zapt ve inhisarına giren ikbal nüfuz ve iktidardır. Stato kavramını "Devlet" anlamında 16. Yüzyılda ilk defa Machiavelli Hükümdar isimli eserinde (1513) kullanmıştır." (Gözler, 2017:5-6, Gözler,2018:33)

Dünyada devletle beraber anılan, en çok devlet kuran ve yıkan bir millet olarak Türklerin devlete verdikleri isim en eski tarihi kaynaklarda "İl" olarak karşımıza çıkmaktadır. "İl" kelimesi üç anlama gelmektedir: 1-Kabile birliği, 2-Halk, 3- Devlet. Dolayısıyla "İl" kelimesi tarihi binlerce yıla dayanan ve devlete karşılık gelen, yönetim ve idarî bir kurumsal yapının adı olmaktadır. Türklerin devlet kurmalarını tarihi MÖ.ye dayanmaktadır. (Güler,2023:22)

Devlet, kelime olarak Arapça kökenlidir. Dawla, dwl kökünden gelmektedir. Döngü, deveran, talih, baht, servet ve iktidar anlamlarına gelmektedir. Kamus-u Türkî'de çoğulu "düvel" devletler olarak geçmektedir. Baktığımızda batıdaki state, durmak anlamının dışında dinamik ve

değişkenliği ifade etmektedir. Bu anlam farklılığı tarihi ve kültürel sebeplere dayanmaktadır. (Güler,2023:24-25)

Devletin ortaya çıkışı ve şartları ise tartışmalı olmakla beraber devlet ile medeniyet arasında her zaman bir bağlantı kurulmakta ve devletin ortaya çıkışı insanlık tarihinde tarım, ticaret, kültür ve nüfus alanlarındaki ilerlemelerin bir sonucu olarak görülmektedir. İlk medeniyetler gibi ilk devletlerin de izlerine Doğu’da rastlamaktayız.

Tarihte ilk medeniyetlerin Fırat, Dicle, Nil ve İndus ırmakları boylarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Tarımın bulunuşu, yazının icadı, şehirlerin doğması ve bununla birlikte hesaplama, tapu, vergi ve nikah gibi kayıtların ortaya çıkması bu bölgelerde olmuştur. Bütün bunlar beraberinde sosyal, hukuki ve idarî örgütlenmeyi getirmiştir. İlk şehirlerin Sümer’de çıktığı kabul edilirse ilk devletin de ortaya çıkmış olma ihtimali yüksektir. İlk devletlerin bu bölgede çıkmasının bir diğeri sebebi tarımın ve sulamanın gerçekleşmesi için düzensiz ırmak rejimini kontrol edecek sulama kanallarına ve bunların geliştirilmesini yönetecek bir iradeye ihtiyaç duyulmasıdır. Sezer, “sulama” olgusunu ilk devlet ve medeniyetlerde merkeze oturtmaktadır. Bakıldığı zaman dünyada ırmak boyları ve havzalarının en eski yerleşim yerlerini oluşturdıkları da bir gerçektir. (Sezer, 2021:71-79)

Mezopotamya bölgesi sulama kanalları ve verimli arazileri ile insanların toplu olarak yaşadıkları “kent-devletleri”ni kurdukları bölgedir. Belli hanedanların yönetiminde olan bu yapılar komşuları ile farklılarını vurgulayan “kent-devlet”leri olarak ortaya çıkmışlardır. Arkaik ve hiyerarşize olmuş bu kentsel yapılar günümüz toplumlarının da prototipini oluşturmaktadır. (Sander, 1994:25) Bu kent-devletleri Sümerler, Akkadlar, Asurlular, Babilliler ve Anadolu kökenli Hititler tarafından zamanla imparatorluklara dönüşecektir. Örgütlü dinlerin, yazının, mimari ve matematiğin yanında en eski yazılı hukuk metni olan “Hammurabi kanunları” bu bölge medeniyetlerinin eseridir. Vergi, milkiyet, mimari ve hukuk şüphesiz devletli toplumların eseridir.

Peki devlet, yerleşik olmanın getirdiği bir gelişmişlik ise göçebe toplumların devletlerini nasıl tanımlayacağız? Dolayısıyla sadece yerleşiklik ve tarıma geçiş devlet kavramının olmazsa olmaz şartı sayarsak tarihteki pek çok göçebe toplumun devletini yok saymamız gerekecektir. Göçebe toplumlar Asya ve Avrupa tarihinin ilk çağlarından beri beş bin yıldır sahnede olan kavimlerdir. Bunların bugün de devamı olan devletler mevcut olduğu gibi tarihte de önemli yer işgal ettikleri görülmektedir. Nüfusları, ciddi organizasyon gelenek ve yetenekleri, kültürleri, sosyal yapı ve kurumları ile

hiçte göz ardı edilemeyecek bir tarihi gerçekliktir göçebe bozkır toplumları ve devletleri.

13.-14.yüzyıllarda Doğu-Batı arasında kesintisiz ticaretin gelişerek Batı'da ticaret kapitalizmine yol açan ve batının sosyal yapısını değiştiren ticaret güvenliği sisteminin mimarı göçebe bir toplum devleti olan Cengiz İmparatorluğu idi. Uzun asırlar Avrasya bölgesine bu kavimler devlet olarak hâkim olmuşlar ve askeri, idarî ve mali örgütlenmeleri ile 15.yüzyıla kadar yönetmişlerdir. Slavlara özellikle Moskova Knezliğine devleti ve teşkilatlanmayı öğreten Kıpçaklardır. (Kurat,198:136-137) “Hangi Rus’u kazısanız altından bir Tatar çıkar” sözü boşuna söylenmemiştir. Dolayısıyla devlet ve yerleşiklik ilişkisi Avrupa merkezci tarih ve medeniyet görüşünün bir sonucudur. Dışlayıcı bir tavırla tarihteki çok önemli devletleri Avrupalı olmadıklarından göçebe olarak hem medeniyet hem de devlet sınıflamasında yok saymaktadırlar. Tekçi yerleşiklik-medeniyet kavramlaştırmasında olduğu gibi yerleşiklik-devlet kavramı oluşturulmaya çalışılmaktadır. (Güler,2023:9-10)

Parkinson, pek çok kavramın Yunanca ve Latince kökenleri ile başlatıldığını. Bu dillerden önce bu kavramların dünyanın başka yerlerinde olamayacağı düşüncesini doğurduğunu. Bütün siyasî kuramların da Platon ve Aristo ile başlatıldığını ve bu kavramların başka dillerde karşılığı olup olmadığının sorgulanmadığını. Bütün siyasal kurumların Batı'da başlayıp “ilerlemeci” mantıkla Batı'da geliştiğini iddia etmenin dünyanın yarısını ve insanlık tarihinin büyük kısmını yok saymak anlamına geldiğini belirtmektedir. (Parkinson,1984:8-9) Özellikle Mısır, Hindistan ve Çin gibi kadim yerleşik medeniyetlerin siyasal kurumlar konusunda ilginç tarihe sahip olduklarını belirtmektedir.

Bugün artık bu tekçi, Avrupa merkezci görüş tartışılmakta ve bu kadar geniş topraklara yayılan ve uzun asırlar hâkimiyet kurmuş olan kavimlerin hayvancılığa dayalı, ortak toprak mülkiyeti olan, eşitlikçi bir yapıda devletlere sahip oldukları kabul görmektedir. Özellikle tarihi değiştiren atın ehlileştirilmesi ve demircilik alanlarındaki yenilikler göçebe bozkır toplumlarının eseridir. Bugün bile askeri sistemlerde ünvanlar ve “onluk sistem” gibi askerî pek çok uygulama MÖ.209’da Mete Han’ın getirdiği yenilikçi sisteme dayanır. Demek ki, göçebe toplumlarda sosyal, hukuki ve idarî örgütlenme vardır. Batıdaki yapıya uymayan ya da Batı’ya yabancı olan her şeyin tanımlama dışı bırakılması günümüzde eskisi gibi rağbet görmemektedir. Avrupa merkezci bütün görüşler artık Marks’ın görüşleri gibi sadece Avrupa tarihini anlattığı, insanlık tarihini kapsamadığı eleştirisine maruz kalmaktadır. Son yıllarda Bozkır medeniyetleri üzerine yayınlar

durmadan artmakta ve özellikle Orta Asya'da yapılan arkeolojik kazılarla M.Ö'ye ait pek çok yeni eserlere ulaşılarak Bozkır medeniyeti kavramının gelişmesine hizmet etmektedir. Dolayısıyla tarihte en eski şehirlerin ve devletlerin izleri de bu bölgelerde ortaya çıkmaktadır. Daimi bir askeri yapıya, vergi sistemine, “Yasa” ve “Töre” olarak isimlendirilen hukuk sistemlerine sahip kurumlar ve eserlere ait bulgular yeni değerlendirmeleri de beraberinde getirmektedir.

Devlet, tarihî devamlılığa ve öneme sahip bir kavram ve kurum olmasına rağmen müstakil bir bilim dalı olamamıştır. Genellikle siyaset bilimi ve kamu hukuku içerisinde yer alan ana konulardan biri olmuştur. Devletin tarihi konusunda iki temel eğilim vardır. Birincisi, beşbin yıllık yerleşiklik temelli 19.yüzyılda Babil ve Sümer şehirleri ve medeniyetlerini başlangıç kabul ederek oradan devleti Avrupa'ya bağlayan anlayıştır. Bu anlayış yukarıda izahını yaptığımız dünyanın yarısını yok sayan Avrupa merkezci zihniyetin tezahürüdür. İkincisi ise, devleti 500 yıllık bir tarihe bağlayarak “modern devlet” anlayışına sığdırmaya çalışan görüştür. Bunlara göre “State” ilk defa 15.-16.yüzyıllarda kullanılmıştır. Bundan önceki “polis” ya da “imparatorluklar” farklı siyasal türlerdir. (Güler,2023:10)

Devlet kavramını bulunduğu döneme göre değil de bütün tarihi dönemleri içine alacak şekilde tanımlama ihtiyacı vardır. Bunun için öncelikle tarih boyunca bütün devlet yapılarının ortak özelliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü devletler bugün bile değişik özelliklere sahiptirler. Devletleri nüfus, egemenlik yapısı, kanunları, büyüklükleri ve etnik yapılarına göre tanımlayamayacağımıza göre dünden bugüne devlet denilen yapının ortak özelliklerini ortaya çıkarmak gerekmektedir.

Eskiden beri gelen devlet felsefesi çalışmalarında geçmişten bugüne devletin ortak özellikleri olarak genelde liberal devletin özellikleri sayılır; asayiş, savunma ve hukuk düzeninin sağlanması. Yani devlet her zaman “koruyucu kurum” olarak görülmüştür. 14.yüzyıl gibi bir dönemde İbn Haldun devleti rasyonel ve gerçekçi bir şekilde şu şekilde tanımlamıştır: “Sosyal organizasyonla ve toplu olarak yaşamak zorunludur. Bu sosyal organizasyon meydana gelince insanları birbirine karşı koruyacak ve kötülük yapmaktan caydırıcı bir güce, insanların bir diğerine karşı tecavüz etmelerini önleyecek “başka bir şeye” mutlak ihtiyaç vardır. Ancak böyle olmalıdır ki, bir kimse diğerine zarar vermesin. Hükümdarın (üstün otoritenin) manası budur.” (Haldun, 2011:214-215) Farabi ise devlet (İl) kurmuş toplumları “tam topluluklar” olarak gelişmiş ve üstün yetenekli topluluklar görerek özellikle “şehir ve “devlet”i insanların ve toplumların ilim, sanat ve yetenekte gelişmişliğinin göstergesi sayar. Devleti ve şehri olmayan toplumlar ona göre

“eksik toplumlardır”. (Farabi, 1990: 117-1189) Kendisi de bir Türk olan Farabi’nin devlet anlayışındaki devlet yani İl anlayışı Türk devlet felsefesinin bir yansımasıdır. Türklerde devletin en basit şekline “İl” denilmektedir. Oğuzlar siyasî olarak bağımsız ve özerk topluluklara “ il” adı verilmektedir. (Gökalp,1976:166-167) İl kelimesine siyasî bir kavram olarak başta Orhun abideleri olmak üzere bütün eski Türkçe metinlerde rastlanmaktadır.

Devlet bugün çok daha fazla önemsenmektedir. Çünkü her etnisitenin kendi ulus devletini kurma çabası içerisinde olduğunu görmekteyiz. Ayrıca dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğu bir devletin koruyucu şemsiyesi altında bulunmaktadır. Birleşmiş Milletlerde durmadan devlet sayısı artmaktadır. Yaklaşık 200 yıldır devletleşmek bütün dünya genelinde hızlanmış bir siyasî faaliyettir. İnsanlar güvenlik- hürriyet paradoksu çerçevesinde her ikisinin de yaşanabileceği kurum ve yapı olarak devleti görmektedirler.

Devletleşmenin bu kadar yaygın olmadığı devirlerde insanlar bir kabileye, bir efendiye tabi olmak suretiyle yaşayabiliyorlardı. Bu tip bir aidiyet sahibi olamayanlar köle ya da hizmetkar oluyorlardı. Tabiiyet ve aidiyet kuramamak geçmiş dönemlerde ölümlerden ölüm beğenmek gibi orta yerde kalmaya denkti. (Strayer,2020:29) Özellikle 13.yüzyılda Avrupa’da şehirlerin ve burjuva sınıfının ortaya çıkması ile beraber “hukuk devleti” kavramı gelişmeye başlamıştır. Belli kurallara ve kurumlara sahip devlet yapısı feodaliteye tercih edilir olmuştur.

16. yüzyıla gelindiğine Grotius, “devlet, üyelerini bir hukuk düzeni içinde korumak ve onların çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan, özgür insanların yetkinleştirilmiş bir birliğidir” diyerek hukuk devletini ve koruyucu devleti tarif ediyordu. Bu görüş, içinde tarihte devleti doğuran en temel özellikleri barındırması bakımından gerçeklik payı bulunmakla birlikte, gerçeğin tamamını içermekten uzaktır. Geçmişte ve günümüzde devlet ve devlet adı verilebilecek her kuruluş, özellikle devlete hâkim olan sınıfların ve grupların imtiyaz, egemenlik ve haklarının savunulmasını öncelikli görmektedir bunlardan sonra devletin aslî görevlerine ve halkın haklarına sıra gelmektedir. (Oppenheimer,1984:37) Devletin Marksist terminoloji ile ifade edecek olursak “egemenlerin haklarını koruyan” rolünden kurtarılması ve halka yönelmesi her zaman devlete karşı temel mücadeleyi oluşturmuştur.

Oppenheimer’a göre, “Devletin bu yönünün onun en belirleyici özelliğini oluşturduğunu, devletin ortaya çıkışının ve özünün yalnızca bu en önemli niteliğinden yola çıkılarak kavranabileceğini iddia etmektedir. Ona göre, devletin dışarıya karşı ve ülke içinde yerine getirdiği “koruma” görevi, devlete hâkim olan sınıflardan devrıldığı, onların hükmetme ve gelir sağlama haklarını korumaya yönelik bir görevi olup, bu niteliği, bir sınıf devleti olma

niteliğinden sonra gelmektedir. Devlet, koruma görevini gerçekleştirmek amacıyla oluşmaz; aksine, devlet daha önce vardır, koruma görevi devletin amacı olarak sonradan ortaya çıkar.” (Oppenheimer,1984:38)

Bu görüş devletin temellerini, sözleşmecî devlet teorilerinin dışına çıkarmaktadır. Devletin kuruluşunun devlete hâkim olan sınıfların öncelikle kendi menfaatleri için devleti kurduklarını, sonra da halkı korumacı bir görev yerine getirerek meşruiyet sağlamak için halkın rızasını kazanmak amacını ortaya koyduklarını iddia etmektedir. Bu görüş aslında yabancıları olmadığı Marksist literatüre ait bir görüştür. Tarihe ve devletin geçmişine baktığımızda aslında realist bir bakış olarak karşılığı olan bir görüştür. Devleti acımasız ve korkunç kılan da aslında bu gerçekçi yönüdür: En büyük sosyal organizasyon olan devlete sahip olanların kendi imtiyazları ve çıkarları için devleti kullanmalarıdır. Devlet, kitleleri zabtu rabt altında tutmanın ve geniş piyasa imkanlarını ve kitleleri ele geçirmenin rızaya dayalı olarak elde edilmesinin en mantıklı yoludur. Dolayısıyla devlet dediğimiz örgüt ona sahip olanlardan başkası değildir. Avrupa tarihine baktığımızda devlete hanedanlar, aristokratlar, ruhban sınıf ve burjuvazi hâkim olmuştur. Her zaman oligarşik bir yapılanmadır devlet. Günümüzde demokrasiler sayesinde halkın sahip olduğu ileri sürülse de yine de oligarşik yapılara demokrasilerde de rastlamaktayız. Burada Robert Michels’in ünlü çalışması “Oligarşinin Tunç Kanunu”nu hatırlatmakta fayda var. (Bknz: Michels,2021) Ayrıca siyasî baskı grupları, küresel güçler bütün ülkelerde devletleri manipüle edebilmektedir. Uzun yıllardır halkın yönetmediğine inanmaya başlaması ve sistemi değiştiremeyeceği yönünde çaresizliğe düşmesi ya da hiçbir şey değişmeyecek anlayışı Avrupa demokrasilerinde düşük siyasî katılımlara sebep olarak meşruiyet krizleri doğurmaktadır.

Popper’a göre “örgütlenmiş ve hatta merkezîleşmiş siyasal iktidar” olarak tanımladığı devletle ilgili sorulması gereken sorular şunlardır: “Biz devletten ne bekliyoruz? Devlet etkinliklerinin meşru amacı olarak nelerin sayılmasını bekliyoruz? Temel siyasal taleplerimizi bulmak için de şöyle diyebiliriz: İyi düzenlenmiş bir devlette yaşamayı, devletsiz, yani anarşi içinde yaşamaya neden yeğliyoruz? Soruları sormanın akla uygun yolu budur. Bunlar, bir teknoloğun herhangi bir siyasal müesseseyi kurmaya ya da yeniden düzenlemeye girişmeden önce mutlaka sorması gereken sorulardır.” (Şeyhoğlu,10:2014) “Popper, “her türlü, denetim altında olmayan gücün tehlikelerine” işaret ederek, devletin gerekliliğini kabul etmekle beraber devletin belli özelliklere de sahip olmasını istemektedir. Ona göre, olması gereken devlet; korumacı, denetlenen ve araya girmeci özellikleri taşıyan devlettir.” (Gözler,2018:33)

1-1-Devlet teorileri

Devletin uzun tarihi yolculuğu içinde var olabilmesi için üç temel olmazsa olmaz şartı vardır: İnsan, toprak ve egemenlik. (Gözler,2018:33) Bu üç unsur bütün devletlerde görülen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin kökeni konusunda birincisi dinî olan ve evrenin tek hâkimi olduğuna göre toplumun da tek hâkimi olması gerektiği ve devleti Tanrının iradesinin kurduğu görüşüdür. Dünyevî görüş denilen ikinci görüşe göre ise; Tanrının yerine Doğa'yı koyan ve insan aklını esas alan 17.-18. yüzyıllarda akılcı doğal hukukla gelişen insanın doğası gereği toplu halde yaşamaya meyilli olmasından devletin doğmasını bir zorunluluk olarak gören görüştür. (Güler,2023:167-169)

Dünyevi görüşte devletlerin nasıl ortaya çıktığı konusunda beş temel teori vardır:

1- Aile teorisi: Bu teoriye göre aileler büyüyerek sülale, boy, kabile, aşiret olmakta daha sonra kabileler birleşerek devlete dönüşmektedirler. Aristo, Çiçero, Jean Bodin(1530-1596), Robert Filmer(1610-1674),ABD başkanı Woodrow Wilson (1856-1924) bu görüşü savunanlardır.

2- Biyolojik teori: Devlet diğer canlı varlıklar gibi kendiliğinden meydana gelen, gelişen, büyüyen ve zamanla yok olan bir organizmadır. Devlet, insanın gelişmesi ile ortaya çıkan bir organizmadır. Bu görüşü savunanlar: Platon, Herbert Spencer (1820-1908), Alfred Espinas (1844-1922)

3- Kuvvet ve mücadele teorisi: Devlet güçlüler ile zayıfların mücadelesi sonucunda doğar. Devlet, güçlülerin zayıflar üzerinde kurdukları baskı aracıdır. Bu sayede güçlüler zayıfları sömürmektedir. Herakleitos, Polybos, Senka, İbn Haldun ve Franz Oppenheimer bu görüşü savunmaktadırlar.

4- Ekonomik teori: Marksizm: Devlet alt yapıyı oluşturan ekonomik olayların oluşturduğu bir üst yapı kurumudur. Bu kurum sömüren sınıfın(burjuvazi) sömürülenleri(proleterya) sömürmekte kullandığı bir araçtan ibarettir. Bir gün proleterya devrimle devlete hâkim olacak ve komünist döneme geçilerek devlet kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

5-İnsan aklına ve iradesine dayanan Sosyal Sözleşmecî teoriler: Thomas Hobbes, Herkesin herkesle savaşı vardı. (İnsan insanın kurdudur.) Bu kargaşadan çıkıp düzeni sağlamak için insanlar aralarında sözleşme yaparak özgürlüklerini devlete (Leviathan) devrettiler. Devletin tek görevi düzeni sağlamaktır.

John Locke, doğal dönemde barış ve huzur vardı. Ancak suç işleyenleri cezalandıracak, anlaşmazlıkları çözecek bir kurum yoktu. Bunun için

cezalandırma haklarını sözleşme ile devlete devrettiler. Dolayısıyla doğal halden siyasî hale geçtiler. Ancak yapılan sözleşme aynı zamanda hem kişileri hem de devleti bağlar niteliktedir.

J. J. Rousseau, doğal yaşamda insanlar arasına eşitlik, barış ve mutluluk vardı. Artan ihtiyaçların karşılanmaya çalışılması ile beraber özel mülkiyet doğdu. Özel mülkiyetin doğması eşitliği bozdu. Eşitliğin bozulması ile barış ve mutluluk bozuldu. Bu da kargaşaya sebep oldu. Bu kargaşaya son vermek için aralarında sosyal sözleşme yaptılar. Bu sözleşme ile kendilerinin dışında kolektif bir varlık olan devleti ortaya çıkardılar. Bu sözleşme ile oluşan iradeye “genel irade” denir. Kısaca özetlediğimiz bu teorilerin hepsinin eleştirilebilir pek çok yönü olmasına rağmen hepsi de devlet denilen tarihi ve siyasî olgunun değişik yönlerini aydınlatmaktadırlar. (Gözler, 2018:44-49)

Devlet, ilk nasıl ortaya çıktı sorusu elbette teorik yaklaşımlarla bir temele oturtulmaya çalışılacaktır. Ancak bu teoriler bir kanun değildir ve tarihi ve sosyal bir olgunun sadece değişik yönlerine temas etmektedirler. Devlele ilgili genel kabul gören görüşlerin ortak noktaları devletin; asayiş, savunma ve yargı ihtiyaçları ile belli zümre ya da kişilerin kitlelere hükme arzularının sonucu olarak ortaya çıkmış; toprak, insan ve egemenlik üçlüsüne dayanan kadim bir kurum olduğudur.

Devleti tarihi süreç içerisinde değişik coğrafya ve kültürlerde değişik şekillerde görebiliyoruz. Devlet, ekonomik, sosyal ve kültürel şartlara bağlı olarak devamlı gelişim ve değişim göstermiştir. Devletin geldiği en son nokta ise modernitenin siyasî ve sosyal yönlerinin sonucu olarak ortaya çıkan “ulus devlet”lerdir.

2. Modern Ulus Devletlerden Post-Modern Ulus Devletçiklere (mi?)

Avrupa’da 13.yüzyıldan başlayan sosyal ve ekonomik gelişmeler 19.yüzyılda en son halini modernite sürecini başlatmıştır. Yeni sınıflar, aydınlanma, reformasyon, hümanizma, gelişen ekonomik yapılar beraberinde siyasal ve hukuki gelişmeleri de doğurmuştur. Avrupa’da sosyal ve siyasî gelişmeler uzun bir süreçte olmuştur ve kolay olmamıştır. Her modern kurum ve kavram mücadele ile elde edilmiştir.

Binlerce yıllık geleneklerin, sosyal yapının ve zihniyet dünyasının bir anda değişmesi elbette düşünülemez. Bir alandaki değişme bir başka alanda da değişime sebep ya da sonuç olarak etki etmiştir. Değişen sosyal ve ekonomik yapılar beraberinde yeni kurum ve yapıların da oluşumunu doğurmuştur. Her dönemin sosyal ve ekonomik şartları kendi kurum ve kurallarıyla beraber zihniyet dünyasını da oluşturmuştur. Bütün bu değişimlerden

devletler de nasibini almıştır. Çünkü yeni sosyal-ekonomik yapılar ve anlayışlar mevcut kurumların değişimini de zorlamıştır. Çok parçalı ve sınıflı toplum yapısının geleneksel dokusu çözülmeye ve bu da siyasî ve ekonomik çatışmalara sebep olmuştur. Özellikle Burjuva sınıfının doğuşu ve şehirlerin kurulmaya başlanması siyasî ve sosyal yapıyı dönüştüren en önemli gelişmelerdir. Batıdaki modernite adı verilen bütün gelişmelerin taşıyıcısı burjuva denilen bu yeni sınıf olmuştur. Modernite sosyal ve siyasî yapıdaki değişimleri sonucunda “ulus”, “ulus devlet” ve “milliyetçilik” gibi kavram ve kurumlarının da gelişimini sağlarken yine bu kavramların taşıyıcı aktörünün burjuvazi olduğunu görmekteyiz.

İmparatorluklar, krallıklar, site-devletleri ve teokrasiler yaklaşık beş bin yıldır insanlığın kurduğu en güçlü devlet örgütlenmeleri olarak sayılabilir. Kabileler, kiliseler ya da cemaatler hiçbir zaman devletin tanımından sayılmamışlardır. Bir örgütlenmenin devlet sayılabilmesi için belli ölçek ve özellikler aranmaktadır. Her devir ve kültür kendi şartları ve özellikleri çerçevesinde devlet modelleri geliştirmiştir. Avrupa’da ortaya çıkan site devletleri ve imparatorluklarla Asya’nın Bozkırlarında ortaya çıkan devletler ve imparatorluklar mahiyet ve kültür olarak çok farklılıklar arz etmektedir.

Tarihte imparatorluklara ve krallıklara çok rastlamaktayız. Her iki siyasî yapı da kişiye bağlılık esasına dayanan hatta yönetici kişileri ilahi sıfatlarla tanrılaştıran siyasî örgütlerdir. Mısır’dan Sümer’e, Antik Yunandan Roma’ya, Türklerden Japonlara kadar bütün toplumlar yöneticiler ilahi bir kaynak ya da özelliğe sahip oldukları iddiası ile yönetme hakkı olduklarını iddia etmişlerdir. Saydığımız bütün bu geleneksel yönetim şekilleri Weber’in ünlü otorite tipolojisinden karizmatik ve geleneksel otorite tiplerinin örnekleridir. Ulus-devlet ya da modern devlet dediğimiz yapı ise tarihte görülmemiş bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kutsallıktan arındırılmış “halk egemenliği” “milli irade” gibi kavramlara dayandırılan tamamen akli otorite kavramıdır. Ulus devletler, Weber’in Rasyonel-hukuki otorite tipinin örnekleridir. Ulus devletler de itaat şahsa değil devlete ve hukukadır. Yöneticilerin ne yönetirken ne de seçilirken şahıslarında ilahi bir özellik aranmaz. Çünkü ulus devletler beraberinde millet, milli irade ve milli kimlik denilen yeni kavramlara dayanmaktadır. Hukukun ve meşruiyetin yegâne kaynağı akıl ve millettir. Sosyolojik ve temel ideoloji olarak bütünleştirici ve tekleştirici özelliği ile tarihte örneği olmayan, modernite ile ortaya çıkan ve inşa edilerek var olan yeni bir devlet modelidir.

Weber’in şekillendirdiği yapı modern hukuk devleti anlayışıdır. Modern devletten kastedilen şey ise ulus-devlettir. Ulus-devletler Amerikan ve Fransız devrimleri ile ortaya çıkmıştır. Ulus-devletlerin doğuşunda 15. ve 17.yüzyıllar

arasındaki savaşların askeri ve siyasî otoriteyi merkezileştirmesi, bu merkezileşme sonucunda devletler tarafından daha fazla vergi toplanabilmesi ve devletlerin otoritelerini kullanabilmeleri için gerekli olan bürokratik mekanizmaları geliştirmeleri önemli etkenlerdir. (Akıncı, 2012: 63)

Ulus devletin uzun gelişim tarihi aslında 1300’lerde ortaya çıkmaya başlayan tarımsal büyümenin durduğu, nüfusun artmaya başladığı, iklimin sertleştiği, salgın hastalıklar ve gıda ürünlerinin yetersiz kaldığı ve beraberinde “feodalizm krizinin” ortaya çıktığı yıllara kadar gider. Avrupalı ülkeler bu krizlerden çıkmanın yolunu önlerinde büyük bir bariyer oluşturan ve ticaret yollarını kontrol altında tutan Osmanlı İmparatorluğunu aşarak yeni yerler keşfetmekte buldular. Bu yeni yerler artı-değer sağlayacak ve ticareti geliştirecek olan tek çözümdü. Çünkü Romalılardan beri lüks mallara (ipek, baharat vs.) ödenen bedellerle Avrupa’nın altın rezervleri doğuya akıyordu. Bu yeni yerlere hâkim olmak suretiyle bu da önlenecektir. Merkantilizmin ana ilkesini oluşturan güçlü devlet kıymetli madenlere sahip olan devlettir anlayışının da temelini oluşturacak olan anlayıştır.

Feodalizm krizi işte bu uzak diyarların keşfedilip sömürgeleştirilmesi ile aşıldı. Ticarete dayanan bu iktisadî gelişmeler merkantilist politikaları doğurdu. İspanyol, İngiliz ve Fransız merkantilist anlayışları ulus devletlerin askeri ve bürokratik yapılarının da omurgasını oluşturmaya başladı. Çünkü uzak diyarlardaki bu zenginlikleri korumak ve kollamak burjuvaların ve tüccarların kapasitesini aşan bir güvenlik sorunu haline gelmişti. Sömürgelerde artık ülkeler ve onların sembolleri çatışmaya başlamıştı. Dolayısıyla güçlü ve devamlı bir askeri güce ve bürokrasiye ihtiyaç duyuldu. Bunu ilk sağlayanlar daha doğrusu ilk ulus devletleşmeye yönelen ülkeler egemenliğin tek elde toplandığı mutlak monarşilere sahip Portekiz, İspanya, İngiltere, Fransa ve Birleşik Hollanda da oldu. Bütün bu devletlerde bu gelişmeler devletin etrafında kümelenen ve bu sistemden beslenen sınıfları da geliştirmeye başladı. Yeni devlet formu beraberinde yeni sosyal, kültürel, siyasî, iktisadî ve hukuki gelişmeleri de doğurmaya başladı. (Wolf, 2020:147-150)

Günümüz anlamında modern devletin ortaya çıkmaya başlaması tarihi olarak 11.yüzyılda Kutsal Roma imparatorluğunun dağılması sonrasında feodalitenin kurulması ve iki yüzyıl kadar sonra çözülmesi ve mutlak monarşilerin güçlenmesi daha sonra 16.yüzyılda Kiliselerin siyasî güçlerini kaybetmeye başlamaları ile başlatılmaktadır. Feodalitenin çözülmesi ile ortaya çıkan merkezi monarşiler ve ardından uzun yıllar süren mezhep savaşları sonucunda belli sınırlara (territoryal devlet) sahip ve büyüklüğü ne olursa olsun devletlerin birbirilerine eşit olduğu ilkelerini getiren 1648 Westfalya anlaşması ulus devletlerin doğuşunun mimarı olarak kabul edilmektedir.

Genellikle ulus devletleşme süreci dört aşamalı olarak kabul edilmektedir. İlk olarak, 15-18. yüzyıl arasındaki dönemde devletin oluşumunu sağlayan seçkinler arasında ekonomik, kültürel ve siyasal açılardan bir bütünleşme meydana gelmiştir. Daha sonra bu dönemde halk kitleleri okul, askerlik ve yeni kitle iletişim araçları ile sisteme dahil olmaya başlamıştır. Böylece insanlarda yeni millî kimlikler gelişmeye başlamıştır. Bu yeni kimlik kilise, mezhep ve yerel kimliklerle çatışmaya başlamıştır. Üçüncü aşamada fazla hakka sahip olmayan köylü olarak görülen insanlar eşit yurttaşlar olmaya başlamıştır. Özellikle ekonomik olarak gelişen Burjuvazi toprak sahibi Aritokrasi ile çatışmaya başlarken halkı da eşit millet fertleri olma vaadiyle yanına çekmeyi bilmiştir. Son safhada devletin idarî ağı büyümeye başlar. Yeniden dağıtım araçlarının sayısında bir artış gerçekleşmiştir. Bir taraftan kamu refahının sağlanmasına dönük önlemler alınırken, diğer taraftan ulusal düzeyde ekonomik şartların eşitlenmesine dönük çalışmalar gündeme gelmiştir. Yani devletin etkisi büyük oranda artmıştır. (Akıncı, 2012: 62)

Ulus-devletlerin ve milletlerin evrimi savaşlar, askerlikler ve savaş teknolojilerine de bağlı olarak gelişmiştir. Ulus devletin inşasının uzun ve yorucu gelişimi savaşların da tarihidir. “Erken modern dönemin nice territoryal devletlerinin çoğu Avrupa’nın bu şiddetli yeniden yapılanmasını sağ atlatamadı. 18. yüzyılın son dört ayından 19. yüzyılın sonuna kadar geçen sürede azalarak, 1500 yıllarında yaklaşık 500 olan sayıları 1900 yıllarına gelirken neredeyse 20’ye düşmüştü. 1794 ile 1815 arasında iyice yoğunlaşan devlet inşası doğrudan savaşlarda kazanılan deneyimle bağlantılı geliyordu, 18. yüzyılın Britanya savaş devleti modern tarihin bu temel yanının canlı örneğiydi. Bu karmaşık sürecin parçası olarak siyasal ve sosyal meşruiyetin baskın paradigmaları, ulus ve ulus-devletin yeni anlamına işaret eden savaşın gerekçelerini değiştirmiştir.” (Zürcher,2017:497) Artık askerler hanedan ya da bir kişi adına değil soyut bir ulus için savaşmaya başlamışlardı. Bütün bu gelişmeler beraberinde 18.yüzyıldan itibaren vatandaş olmanın bir gereği ve “vatan borcu” olarak zorunlu askerlik kavramını da doğurmuştu.

18. yüzyıldan itibaren savaş, savunma ve ulus inşası arasında birbirini etkileyen ve sonuçta “topyekün savaş” kavramının da doğmasına sebep olan ordu-millet diye tanımlayabileceğimiz ideal bir silahlı ulus anlayışı yaratılmıştı. Topyekün savaş kavramının gelişiminde şüphesiz ateşli silahların olağanüstü gelişimi ve savaşların yıkımının korkunç boyutlara ulaşması gibi birbirinin sebep-sonucu olan gelişmeleri dikkate almak gerekmektedir. Böylelikle ideal vatandaşın vazifeleri arasında vatanın doğal savunucusu olarak siyasal katılımcı yeni bir yurttaş idealini doğurdu. Ancak “1860’lardaki Prusya, 1871 sonrasında Almanya veya 1871’den sonraki Fransa örnekleri bile tüm ulusu kapsayacak zorunlu askerlik uygulamasına hiçbir zaman geçmemişti.

Bu ancak, bugün bile kurban sayısını tam olarak bilmediğimiz Birinci Dünya Savaşı deneyimiyle oldu. Bu savaş “eline silah almış sadık bir ulus” kavramına bakışımızı temelinden oynattı.” (Zürcher,2017:501)

Modern uluslararası ilişkiler ve devletler sisteminin kilometre taşı hükmündeki Vestfalya Barışı (1648) ile modern ulus devletler hukuku boyut kazanmıştır. Leo Gross’a göre Vestfalya Barışı, devletler, kendi toprakları üzerinde egemen, büyüklüğüne bakılmaksızın birbirine eşit ve hiçbir bir dünyevi otoriteye bağlı olmayan çok sayıda devletin bir arada bulunduğu yeni bir sisteme yol açtı. Egemen devletlerin üzerinde bir otorite (özellikle kilise) ve de kurum kabul edilmeyecekti. Bu yeni sistemin esasları devletler aralarındaki bir güç dengesine dayalıydı. (Poggi,2019:110)

Binyıl Avrupa genelinde hüküm süren Kutsal Roma imparatorluğunun dağılmasının ardından Avrupa’daki siyasî gelişmeleri inceleyen Tilly, ulus devletler konusunda ilginç tespitlerde bulunuyor: “Bundan binyıl önce Avrupa diye bir şey yoktu ve devasa Asya’nın bu küçük burnunu oluşturan topraklarda yaşayan 30 milyon insanın kendilerini Avrupalı olarak tanımlamaları için de bir sebep yoktu. Ona göre, Avrupa’yı Avrupa yapan 990 yılından itibaren yavaş yavaş kozasını ören ve bugün bütün dünyada devletler sistemi olarak bildiğimiz milli devlet sisteminin vücut bulmasıydı. Ama ulus devlet oluşumu birkaç yüzyıl süren çok uzun bir zaman diliminde meydana gelebildi ve ancak Şarlken’in 1556’da imparator tahtından inmesinden ve Otuz Yıl Savaşları’nın bitiminde 1648’de Avrupa’nın (ve dünyanın) kaderini çizecek olan Vestfalya Antlaşmasından sonra bir Avrupa devletler sisteminin temelleri atılabildi. Ama bu devletler sisteminde yer alan devletlerin örgütlenme biçimi artık imparatorluklar ya da kent-devletler şeklinde değildi. Bunlar Tilly’nin ulus devlet olarak tanımladığı devletler, yani nispeten özerkliğe sahip ve merkezileşmiş örgütlenmeler. Bütün modern devletler, mutlak surette ulus-devlet anlamına da gelmiyor. Ulus-devlet, Tilly’ye göre, halkın çok güçlü bir dil, din ve semboller birliği çerçevesinde kimliğini paylaştığı devletler. Ulus-devlet için verilen milat Fransız Devrimi’nden sonra tesis edilen devlet biçimi ve de devlet olma anlayışı.” (Vergin,2019:227, Bknz: Tilly, 2016) Buna göre ulus devlet ortak dil, din ve sembollere dayanan ve bir millet (nation building) ile milli kimlik inşa edebilen devlet örgütlenmesidir.

Devletin tanımında olduğu gibi ulus devletin tanımında da devletin değişik unsurlarına vurgu yapan ya da bir unsurunu öne çıkaran tanımlamalar çoktur. Alman siyaset bilimciler toprağa vurgu yaparak; “ulus devlet, birden çok şehri ve onun çevresini içine alan bölgede meşru güç kullanma tekeline sahip olan ülkesel devlete (territoryal devlet) denir, şeklinde tanımlarlar.

Genel olarak baktığımız zaman ulus devleti şu şekilde tanımlayabiliriz: Ulus devlet, sınırları büyük oranda devletin sınırları ile örtüşen hayali (geniş bir alana yayılmış) bir milli toplulukla birlikte ortak aidiyet ile tanımlanmış bir nüfusa sahip devleti ifade eder. Yani gelip geçici olmayan toprağa ve ortak aidiyete ve değerlere sahip bir nüfusa sahip olan devlet ulus devlettir. (Bob,2021: 225) Buradaki ortak değerler yine her topluma birebir uymamakla beraber dil, din, kültür ve tarih ortaklıklarını ihtiva etmektedir. Bütün ulus devletler genellikle sahip oldukları toplumsal yapıyı homojenleştirici dil, din, kültür ve tarih birliği sağlayıcı bir milli kimlik inşasına yoluna gitmişlerdir. Bu yönüyle ulus devletler her ulusun kendi devletine sahip olmaya çalışması ve azınlık etnisitelerin hâkim etnik unsurun değerlerini kabul etmeme gibi tepkilerle karşılaşmış ve karşılaşmaktadır. Dolayısıyla BM’ de yeni devletlere yer açılması da bunun sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ulus devletler özellikle 19.yüzyıldan sonra imparatorlukların dağılması ile bütün dünyada yayılmaya başlamıştır. Ancak ulus ile devleti bütünleştirmek dünyada belki de birkaç ulus hariç homojen bir toplumun olmaması, her toplumun içinde farklı etnik ya da dinî toplulukların bulunması ulus devlet kavramının en tartışmalı yönünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla “üst kimlik” denilen devletin kabul ettiği resmi kimliğin reddedilmesi sonucunda uzun ve kanlı çatışmalara hatta ayrılıkçı hareketlere sebep olmaktadır. (Gülboy,2015:11) Ulus devletler bu sebeple dışarıya olduğu kadar içerde de bütünlüğü sağlamak amacıyla her zaman güçlü orduya ihtiyaç duymaktadırlar.

Rokkan, öğrencisi Tilly’nin tespitlerine şu eklemeleri yapar; ilk ortaya çıkan ulus devletlerin genellikle Vatikan’a uzak olan bölgelerde oluştuğunu, Vatikan’a coğrafi olarak yakın prensliklerin Hristiyan ümmeti içerisine nifak sokulduğu tepkisi ile karşılaştıkları için ulus devlet kurmakta zorlandıklarını ve de geciktiklerini söylemektedir. Bakıldığında reform hareketinin başarılı olduğu protestanlaşan İngiltere, Prusya ve İsviçre’de Anglikan, Luterci ve Kalvenci kiliselerin seküler ulus devletlerin bir çeşit kurucu meclisi görevini gördüklerini görüyoruz. Ayrıca Rokkan, matbaanın ve bu sayede basılan milli dillerdeki İncillerin ortak dil ve duygudaşlık oluşturulmasındaki önemine de vurgu yapmaktadır. (Vergin,2019:225) Protestanlığın Avrupa’nın kuzeyinde yayılmasının en önemli sebebi kralların ve prenslerin Vatikan’a uzak coğrafyada bulunmaları, Papalığın baskısından kurtularak otoritelerini sağlama almak ve Katolik kiliselerinin devasa topraklarına da el koymak istemeleridir. Nitekim bunu başardılar ve bu ülkeler hem ulus devletlerin hem de kapitalizmin geliştiği ülkeler oldular. Bu ülkelerden özellikle ulus devletlerin finansmanında özel bir yere sahip olan merkantilist düşüncenin en önemli temsilcisi İngiltere, sömürgecilikten elde ettiklerini sanayileşme ve gelişmenin ana sermayesi yapmayı bildi. Avrupa’da merkantilist uygulamanın

ve sömürgeciliğin en başarılı adresi olan ve ilk ulus devleti ve milleti kuran İngiltere'dir. İlginçtir en büyük sömürgeci ve köleci ülke olan İngiltere, 19.yüzyılın başlarında köle karşıtı ülke konumuna geçerek açık denizlerde köle ticaretini engellemeye çalışmıştır. İlk sömürgeci ülkeler olan ve bugün Amerika kıtasında en çok konuşulan üç dilden ikisinin sahipleri olan İspanya ve Portekiz ise sanayileşmeyi ve iktisadî gelişmeyi başaramadılar ve karşılıksız para girişi ve bunun üretime yönlendirilememesi sonucunda tarihte ilk stagflasyonu yaşayan ülkeler olarak tarihe geçtiler.

Ulus devletlerin ortaya çıkışında ticaretin ve şehirlerin gelişimi, matbaanın yaygınlaşması, bilginin ve okur-yazarlığın yaygınlaşması, artan nüfus ve reform hareketleri ile kilisenin siyasî gücünün zayıflaması bütün geleneksel yapılar gibi siyasî kurumları da aşındırmış ve merkezi krallıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle eski geleneksel yapıdaki toprağa bağlı sistemin çözülmesi ve toprak mülkiyetinin yanında ticaretin geliştirdiği burjuva sınıfının hızla iktisadî ve siyasî güç elde etmeleri hiyerarşik çok parçalı aristokrasiyi merkezi krallıklar lehine aşındırmıştır. Burjuvaların gelişmesi, şehirlerin ve ticaretin daha görünür bir şekilde gelişerek burjuvaların vergi veren aktörler haline gelmeleri kralların da işine geldi ve bu yeni sınıfı krallar da desteklemeye başladı. Şehirler ve burjuvalar geliştikçe ve bunlar tek bir krala bağlı yapılar olarak gelişmeye devam ettikçe bu durum yeni ulus devletlerin nüvelerini de oluşturmaya başladı.

Modern ulus devlet, kendiliğinden büyüyerek gelişmiş bir yapı olmaktan daha çok inşa edilmiş, yapay bir örgüt modelidir. Modern ulus devlet, geleneksel olarak ilahi bir temele ve şahsa dayanmaz, toplumun kendisine dayanır, tamamen anayasal bir düzenleme ile “yaratılmış” hak ve sorumluluklara dayanan ve belli görev ve amaçları olan beşerî bir yapıdır. Bu anlayışta devlet, yapısal özelliklerin hâkim olduğu insan(millet), toprak(vatan) ve egemenlik şartlarına bağlı olarak değerlendirilmektedir. Modern ulus devlette, bir hanedana ya da kişiye karşı sorumluluklar yoktur. Devletin unsurları içinde, millet vardır ve vatandaşlar devlete, devletler de vatandaşlarına karşı sorumluluk ve haklara sahiptir. Devletin sınırlarını ve görevlerini anayasa çizer ve her şey kanunlarla belirlenmek zorundadır. Modern ulus devlet, aslında ilk defa Kralın yetkilendirildiği 1215 Magna Carta ile başlayıp 1648 Westfalya barışı ile şekillenip daha sonraki sosyal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle tamamen Avrupa merkezli bir gelişim ve anlayışın ürünüdür. Ulus devletler, homojen bir insan topluluğu, yani “ulus” inşa etmek faaliyeti içinde olan ilk devlet modelidir. Ulus devletler topluluklardan (cemaatler) oluşan çok parçalı yapıyı, sınırları belli bir toprak parçası üzerine ortak değerlere sahip topluma (cemiyyet) dönüştürme şeklindedir.

Poggie ulus devleti şöyle tarif etmektedir: “Devlet artık eski Yunan politea’sında olduğu gibi toplumla özdeş değildir. Vatandaşların kendilerini devletin refahı ve güvenliğine adanmaları artık bir öndere duydukları şahsî bağlılıkla sağlanmamaktadır. Belirli siyasal sorumluluk ve yetkiler taşıyan görevler zenginlik, sosyal konum ya da dinî inançlara göre dağıtılmamaktadır. Devletin genişleyen alanı, artan masrafları giderek artan görevleri ve etkisi, artık kişilerden bağış alarak, kimi makamları satışa çıkararak, savaş ve sömürgecilikten kazanılan kaynaklardan hisse satarak ya da şahsî varlıklardan harcamayarak değil, yurttaşların gelir ve harcamalarından aldığı vergilerle zenginleşen bir devlet bütçesinden karşılanmaktadır.” (Poggi,2019:118) Ulus devletler zamanla tarihte görülmemiş şekilde bürokratikleşen ve her yönden toplumu kontrol eden birer devasa örgüt olmuştur. Bu kontrol teknolojinin gelişimi ile inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. 19.yüzyılda devletlerin özellikle telgraf ve treni ülkelerine getirme konusundaki hızları inanılmazdır. Çünkü ülkenin en ücra yerlerine bile ulaşım ve haberleşme kolaylaşmakta ve devlet otoritesi her yere ulaşabilmektedir.

Wallerstein’a göre, ulus devlet; Westfalya barışı ile gelen “bütün devletlerin eşit ve egemen olmaları” ilkesine dayanan “kendine özgü bir yaratıktır, çünkü bu devletler bir devletlerarası sistem içindeki sözde egemen devletlerdir. Kapitalist olmayan sistemlerde var olmuş olan siyasî yapıların aynı biçimde işlemediklerini ve nitel olarak farklı türden bir kurum oluşturduklarını söyleyeceğim. Modern devletin kendine özgü yönleri nelerdir peki? En başta geleni, egemenlik iddiasında bulunmasıdır. 16. Yüzyıldan beri tanımlandığı şekliyle egemenlik, devletle ilgili değil, devletlerarası sistemle ilgili bir iddiadır. Hem içeriye hem dışarıya yönelik çifte bir iddiadır.” (Wallerstein, 2009: 71-72)

Modern dünya sisteminde gerçekte devletlerin egemenlik hakları nereye kadar? Çünkü egemenlik bir devletin olmazsa olmaz üç şartından birisidir. Ulus devletler sisteminin tüm dünyaya yayılması aslında dünyayı küresel bir pazar haline getirme anlayışındaki kapitalist sistemin beklemediği bir sonuçtu. Dünyanın tek bir Pazar olmasının aksine ulus devletler hızla yayıldı ve bugün bile durmadan parçalanarak ulus devletlerden yeni ulus devletler ortaya çıkmaktadır. ²

Yeni ulus devletler sistemi, her devletin kendi itibarının temeli olan egemenlik ve “raison d’etat” (hikmet-i hükümet, nizam-ı âlem) kavramlarının mutlaklığına, diğer yandan da aynı şekilde kendi “egemenlik hakkına” sarılan

2 “Örgütün, kurulduğu yıllarda 51 olan üye sayısı şu an itibarıyla üyeliği kaldırılan Vatikan ve değiştirilen Çin son katılan üye Güney Sudan dahil 193’e ulaşmıştır.”

Bknz: https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fmi%C5%9F_Milletler

bütün devletler arasındaki egemenlik iddiasının gerilimine sahiptir. Bu sistemde uzlaşmalar şartlı, ittifaklar ise geçiciydi ve her hak iddiası çoğunlukla savaşlarla sonuçlanıyordu. “Güçlü olan haklıdır” sözü yeni sistemde insanı şaşırtacak kadar net bir ifadedir ve herkes bunun farkındadır.

Modern devletler sisteminin iç tutarsızlığı, 19. yüzyıl Avrupası’nda egemenlik konusunda iki farklı ölçütün gelişmesiyle daha da arttı. Egemenlik iddialarına karşı genellikle devletler bu iki ölçütten birini öne sürmeye başladılar. Birincisi, “milliyet” ilkesiydi. Bir devlet, komşu devletin içinde bulunan halkların kendi “milliyet”inden olduklarını ve bundan dolayı kendisine katılmaları gerektiğini iddia edebilirdi. Diğer ölçüt ise “doğal sınırlardı”. Devlete askerî açıdan savunulabilirlik, bir bütünlük ve kaynaşmışlık duygusu veren doğal sınırlara sahip olmak için de devletler kendi toprakları dışında egemenlik iddia edebiliyordu. Her iki kavram da belirli durumlara uygun olup olmadığına bakılarak, benimsenir ya da reddedilebilirdi. Aynı devlet bir durumda “milliyet” ilkesine sarılır ve “doğal sınırlar” ilkesini öne süren devletin iddiasını reddederken, bir başka durumda (belki de aynı tarihte) “milliyet” ilkesine karşı “doğal sınırlar”ın ölçü olarak alınmasını savunabiliyordu. Elbette bütün bu iddialar ve ölçütler “güçlü olan haklıdır” anlayışı çerçevesinde sonuçlanıyordu. Bugün dünya sistemine baktığımızda bunun hala geçerli olduğunu görebiliyoruz.

19.yüzyıl boyunca yüzlerce toprak ve diplomatik anlaşmazlıklar, sömürgelerde ve ülke sınırlarında olan savaşlar görülse de 1914’e kadar Avrupa’da ya da dünyada genel bir savaşın yaşanmamış olması bir başarı olarak sayılmaktadır. Bunun değişik sebepleri vardı. Birincisi Avrupalı güçler kozlarını kendi topraklarından uzakta sömürgelerde paylaşıyorlardı. İkincisi, 1792-1815 Napolyon savaşları ile Avrupa yeni savaşların ve silahların ne kadar kanlı ve pahalı olduğunu, yaşattığı büyük yıkımlar sonucunda sosyal devrimlere zemin hazırlandığını görmüşlerdi. Üçüncüsü ise sosyal, ekonomik ve siyasî gücü her geçen gün artan burjuvazinin kendi menfaatlerine uygun şekilde devletleri sanayileşme, ticaret savaşları ve sömürgelere yöneltmesi idi. Ne var ki, bütün gerilimler ve sorunlar birikerek 1914’de büyük dünya savaşı ya da paylaşım savaşı olarak patlayacaktır. (Poggi,2019:110-113)

Modern ulus devletler Avrupa’da sosyal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak aşama aşama inşa edilmiştir. Fransız devrimi ise sadece adının konulup bütün dünyaya pazarlandığı büyük olayın adıdır. Özellikle sanayi devriminin ve devamında yeni işçi sınıfının ortaya çıkışı ve sınıflar arası mücadelede tarafları uzlaştırmacı siyasaların geliştirilmesi ile beraber demokrasi ve hukuk devletin de ulus devletlerin yapısında hatırı sayılır etkileri olmuştur. 19.yüzyılda Avrupa’da yayılan ulus devletler, 20.yüzyılda dünyanın diğer

bölgelerinde yayılmaya başlamıştır. Dağılan her imparatorluktan onlarca ulus devlet ortaya çıkmıştır. Son imparatorluk sayılabilecek olan SSCB'nin 1989'da dağılması ile de yine onlarca ulus devlet ortaya çıkmıştır. “Günümüzde 200 civarında ulus devlet vardır. Bu rakama henüz kendi devletine kavuşamayan (ve belki de hiç kavuşamayacak olan) ama gene de bu yönde mücadele veren ve sadece potansiyel değil gerçek milliyetçilik olarak da sayılmaya meşru hak kazanan irredantist milliyetçilikler eklenebilir.” (Gellner,1996:87)

Üç yüz yılı aşan bir süredir ulus devletler uluslararası devletler arası sistemin ve toplumların ana siyasî ve idarî yapısı konumundadır. Feodalitenin çöküşü ile oluşmaya başlayan İmparatorluklar çağının sona ermesinin ardından art arda gelen çifte devrimlerin (Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi) sonucunda yeni bir devlet örgütlenmesi olarak gelişmiştir. Elbette birdenbire iki devrimle ortaya çıkan bir olgu değildi. Uzun asırlara yayılan gelişmelerin bir sonucuydu.19.yüzyıla beraber sosyal ve siyasî hayatın oluşumu ve gelişimi ulus devletlerle şekillenmeye başlamış ve bu oluşumun fikrî arka planını milliyetçi ideoloji doldurmuştur. Milliyetçi ideoloji ile beraber şekillenen bu yeni devlet biçimi beraberinde ulus (millet) olma durumunu ve bu ulusa uygun insanın ve toplumun inşasını da getirmiştir.

Ulus devletlerle beraber pek çok yeni kavram ve terim de hayata ve literatüre girmeye başlamıştır: millet, milli egemenlik, milli kimlikler, milli marş, vatan, zorunlu askerlik, milliyetçilikler, ayrıca örgün eğitim, devlet okulları, bürokrasi, laiklik gibi yeni modern kavram ve kurumları da beraberinde getirmiştir. Ulus devletler vatandaşlarına siyasî, sosyal ve iktisadî bir bütün olmayı ve ortak dil, tek millet, tek devlet, tek vatan ve tek bayrak gibi ortak sembollerini benimsetmeye çalışmıştır. Ortak sembollerin ve değerlerin yaygınlık kazanması ve vatandaşlar tarafından kabulü içeride asayiş ve kamu düzeninin, dışarıya karşı ise yek vücut olarak güçlü olmanın kapılarını açmıştır. Ulus devletlerle beraber kamu hizmetleri, vatandaşlık hak ve sorumlulukları da genişlemiş ve yaygınlaşmıştır. Teknolojinin büyük yardımı ile tarihte her şeyi kontrol edebilen ve yönlendirebilen tek devlet modern ulus devletlerdir. Bugün Çin’de yaklaşık 500 milyon kamera ile herkes her an takip edilebilmektedir. Bu durum bütün dünya devletlerinde de yayılmaktadır. Bu durum teknoloji geliştikçe devletlerin özgürlük-güvenlik paradoksunda devletin güvenliği lehine, kişilerin hürriyetleri aleyhine bir duruma sebep olmaktadır. Teknoloji tarihte hiç olmadığı kadar devleti kontrol ve denetim anlamında güçlendirmektedir.

Gelişen teknolojiler, iletişim imkânları ile ulaşım “küreselleşme” olgusu ile ulus devletleri ve sınırlarını zorlamaktadır. Postmodern anlayışla küreselleşme türdeş hale getirilmeye çalışılan milletleri ve milliyetçilikleri zorlamaktadır.

Sermayenin hızla küreselleşmesi yanında bilgi ve teknolojinin de hızla yayılması ve bunlara erişim noktasında küresel bir eşitliğe doğru gidiş ulus devletlerin ideolojik aygıtlarının gücünü ve etkisini azaltmakta ve hatta yok etmektedir. Bugün Batılı devletlerde dahil bu çözüme ve atomize olmaya doğru gidiş demokratik olarak halledilebilecek bir durum görünmemektedir. (Akıncı, 2012: 66)

Postmodernizm günümüzde modernizmin devamı olarak görüldüğü gibi modernizmden kopuş olarak da görülmektedir. Modernite akla kural, düzen, ilerleme, tekdüzelik gibi kavramları getirirken, postmodernizm, tanımsızlık ve belirsizliği ifade ettiği gibi çoklu hakikat, çoklu kimlik, çoklu kültür ve gelenek-modern ikiliği gibi pek çok modernitenin zıttı anlam ve kavramı bünyesinde barındırmaktadır. Postmodernizm nedir? sorusuna verilebilecek tek bir cevap bulunmadığı gibi ne olduğu konusunda da tartışmalar sürmektedir. Üzerinde birleşilen tek husus Batı’da tıklandığına inanılan modernitenin aşılması gerektiği düşüncesini ihtiva eden ve moderniteleştirilerinden oluşan bir akımın adı olduğudur.

Günümüzde Postmodernlik en çok ABD kaynaklı görünmektedir. Billig’e göre ABD gibi millet olma kavramına önem veren bir Amerikan milliyetçiliğinin Postmodernizmle uzlaşmasına karşılık Avrupa’da da ulus devlet anlayışının merkezietçi, bütünleştirici anlayışı yerini mahallî ve bölgesel ve alt kültürlere bırakmaktadır. Millî kimlikler üstünlüğünü kaybederken başka kimliklerle rekabet etmesi gerekmektedir. “Devletin iddiasına meydan okuyan ulus-üstü kimliklerin yanı sıra ulus-altı (subnational) kimlikler de vardır. Devletin modernist, tekdüzelik arayışı içerisinde ortadan kaldırmaya çalıştığı farklılıklar ve bağlılıklar yeniden canlanmaktadırlar. Bu yeni olarak canlanan kimliklerden bazıları ‘millet olma’ imgesine benzer şekilde inşa edilmişlerdir.” (Billig,2002:154) Postmodernlikle beraber milliyetçilikler artık millet kuran değil milletleri dağıtan bir role bürünerek ulus devletlerin dağılmasına sebep olmaktadır. Postmodernliğin en önemli isimlerinden Bauman’a göre, günümüzde oluşturulmaya çalışılan milletler, modernlik çağınınbütünleştiricimilliyetçilikanlayışına dayananmilletlere uymamaktadır: “Ulus-devlet dışarı, kabile içeri”. Bu yeni sözde uluslar “yaşayabilir” (“viable”) değildirler; çünkü mevcut dünyada ulusal yaşayabilirliğin altı büyük ölçüde oyulmuştur; egemen olmak için çok küçüktürler ve zaten devlet egemenliği de ortadan kalkmaktır.” (Billig,2002:161) Ulus devletleri dağıtıcı mikro milliyetçilikler postmodern anlayışın çok kültürcü kimlik siyasetinin bir sonucudur. Bütün bu gelişmelere karşılık 19.yy. öncesi aşırı parçalı etnik ve dilsel yapının yeniden canlanması pek çok Avrupalıyı ürkütmektedir. Bunun için özellikle AB içerisinde Avrupalılık kimliğinin inşası çalışmaları manidar görünmektedir.

Bütün postmodern saldırılar ve küreselleşmenin getirdiği yıpranmaya rağmen ortadan kalakacağı öngörülen ulus devletler özellikle soğuk savaşın sona ermesinin ardından BM gibi uluslar üstü kuruluşların yetersizliği ulus devletlerin yeniden dirilmeye başladığını göstermiştir. (Akıncı ve Alptürk, 2020: 28) Tarih şunu göstermektedir, insanlar “ben kimim?” sorusunun yanında kolektif bir aidiyet olan “biz kimiz?” sorusunu sormaktan ve kolektif kimliklerden vazgeçmemektedir. İnsanı korkutan yalnızlık onu kolektif kimlik ve aidiyetlere, belirsizlik ise geçmişe ve geleceğe bütünlükçü tek cevap veren dine yöneltmektedir. Dolayısıyla küreselleşme ve postmodern anlayış ulus devletleri sarsarken yok etmemekte, tam tersine boyutunu küçültmektedir. Bugün her etnisite kendi ulus devletini kurma mücadelesi verir hale gelmiştir.

Ulus devlet ve onun insanlara verdiği sosyal kimlik rakipsiz görünmektedir. Küreselleşmenin getirdiği meşruiyet açıklarını tamamlama noktasında da yine tek adres ulus devlet olarak görünmektedir. Ulus devlet tıpkı Kapitalist sistem gibi zaaflarını ve kendi iç çelişkilerini kendi içinde “dönüştüren” ve “değiştirebilen” bir özelliğe sahip olarak yapılanıp yeniden dünya sahnesinde yeni roller alacaktır. Uluslar üstü bir yapılanma olan AB bile ulus devlet üyeliğine dayanan bir yapılanma olarak örgütlenmiştir. (Şahin, 2009:274-275)

Bugün için, tıpkı “piyasa ekonomisi” gibi “ulus devlet”lerde çok eleştirilmelerine rağmen ciddi bir alternatifle karşı karşıya değiller. Özellikle Doğu Bloku’nun yıkılması ile rakipsiz kaldılar. Bugün için teknoloji ve iletişim ulus devletlerin kontrol ve denetim işlerini kolaylaştırdığı gibi insanları belli bir şekle sokma ve kontrol etme noktalarında zorlamaktadır. Gelecekte özellikle teknolojinin geleceği boyutlar, nüfus yapıları ve diğer şartlar devletleri ortadan kaldırmasa da büyük değişimlere sebep olacak gibi durmaktadır.

SONUÇ

İnsanlığın en eski kurumlarından olan devlet tarihin baş aktörleri arasında yer almaktadır. İnsanın düzen ve güvenlik ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkan devlet, zaman içerisinde değişik şekillerde varlığını sürdürmüştür. Site devletleri, imparatorluklar, bozkır devletleri ve en son olarak ulus devletler şeklinde görülen devletler günümüzde de önemini korumaktadır. Devlele ilgili pek çok kitap ve teoriye rastlamamıza rağmen devlet bilimi diyebileceğimiz bir bilim oluşmamıştır. Devletin kökeni konusunda batı merkezci anlayış Doğudaki, özellikle Bozkır devlet geleneklerini yok sayıcı bir tavır içinde olmasına rağmen günümüzde bu anlayış terk edilmektedir.

Günümüzün yaygın devlet modeli olan ulus devletler Avrupa’da ortaya çıkan moderniteye dayanır. Avrupa’da başlayan sosyal, ekonomik ve siyasî gelişmeler ve özellikle burjuva sınıfının ortaya çıkışı “ulus devlet” modelinin doğuşunun ve gelişiminin sebeplerini oluşturur. Ulus devletler 19.yüzyılda Avrupa’da yaygınlaştıktan sonra dünyaya yayılmış bir devlet modelidir. Ulus devletler sadece devlet olmanın değil aynı zamanda “millet”, “milliyetçilik”, “vatan”, “millî marş” gibi pek çok yeni kavramında kaynağı olmuştur. Özellikle 20. yüzyılda sömürgeleikten ve işgalden kurtulmak isteyen toplumların bağımsızlık mücadeleleri ulus devletlerini kurmakla sona ermiştir. “İmparatorluklar Çağı”nın ardından 19. Yüzyılda gelen “Milliyetçilikler Çağı” 20.yüzyılın ortalarına kadar normal bir süreç olarak görülürken özellikle 1945 yıllarında Avrupa’da yayılan sosyalist anlayışla eleştirilmeye başlanmıştır. 1990’da sosyalist blokun dağılması sonrasında ulus devletler ve milliyetçilik dünyada yükselerek tekrar gündeme gelmiştir.

Günümüzde ulus devletleri eleştiren ve yıpratan potmodernist anlayış ve küreselleşme ulus devletlerin yok olacağı iddialarının aksine ulus devletler açısından farklı bir boyuta geçildiğini göstermektedir. Özellikle son yirmi yıldır ABD’nin Ortadoğu’da uyguladığı BOP (Büyük Ortadoğu Projesi” bölgedeki ulus devletleri küçük parçalara ayırmak suretiyle etnik yapılarla dayalı 22 ulus devletçik oluşturmaya çalışmaktadır. Buna karşılık İspanya’nın Bask bölgesinin ayrılmasına bütün Avrupa tek ses olarak karşı çıkmaktadır. (BOP projesinin İsrail’in güvenliği için kolay lokma “böl, parçala, yönet” politikasının esas olduğunu herkes biliyor.)

Modern ulus devletler büyük topluluklar (millet) oluşturmayı amaçlayan bütünleşmeci yapıdadır. Orta Çağ Avrupası inanılmaz bir bölünmüşlük ve parçalanmışlıktan tek bir millî kimlik haline ulus devletler sayesinde geldiler. 19. Yüzyılda şimdiki İtalyanca ve Fransızca’yı konuşan insan sayısı %10’larda idi. Almanya 300 idarî parçaya bölünmüş haldeydi. Ulus devletler bütünleştirici yönü kadar asimilasyoncu yönüyle de ele alınmaktadır. Bugün “uyanık etnisiteler” ulus devletleri zorlamakta hatta yıllar süren bölünmeme mücadelelerine sahne olmaktadır.

Günümüzde modern ulus devlet anlayışını eleştiren post-modern anlayış modernitenin “türdeş”, “bütünleştirici” anlayışı yerine çok kültürcülüğü ve çoklu etnik yapıları tasvip etmektedir. Bu durum ulus devletleri yok etmek yerine ulus devletçilere dönüşmelerine kapı aralamaktadır. Bugün modern ulus devlet anlayışı yine ulus devlet anlayışı içerisine bütün sorunlara çözüm üretmeye çalışmaktadır. Sonuçta tarihte devletler hep olmuştur. Gelecekte de ortadan kaybolacak gibi görünmemektedir.

Kaynaklar

- Akıncı, A. (2012), Modern Ulus Devletlerin Doğuşu, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S: 34, 63.
- Akıncı, A. Alptürk, H. (2020), Ulus-Devletin Küreselleşme Karşısındaki Genel Durumu, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.47, 28.
- Billig, M. (2002), Banal Milliyetçilik, İstanbul: Gelenek Yayıncılık.
- Colson, D. (2011), Proudhon'dan Deleuze'e Anarşist Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Versus Yayınları.
- Farabi, Medinetü'l Fazla, (1990), Çev: Ahmet Arslan, Vadi Kitap.
- Gellner, E. (1996), Uluslar ve Ulusçuluk, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gökarp, Z. (1976), Türk Medeniyeti Tarihi, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gözler, K. (2017), “‘Devlet’ Kelimesi Üzerine Bir Deneme”, Türkiye Günlüğü, S:129.
- Gözler, K. (2018), Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa: Ekin Yayınları.
- Gülboy Erkem, P. (2015), Sömürgeci Ulus Devlete, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Güler, B. A. (2023), Devlet Bilimi, Ankara: İmge Kitabevi.
- İbni Haldun (2011). Mukaddime. Çev: Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Jessop, B. (2021), Devlet, Nika yayınevi, Ankara,
- Kurat, A. N. (1987), Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye kadar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Michels, R. (2021), Siyasî Partiler modern demokrasideki oligarşik eğilimlerin sosyolojik incelemesi, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Oppenheimer, F. (1984), Devlet, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Popper, K.R. (1994), Açık Toplum ve Düşmanları, çev: Mete Tunçay, İstanbul: Remzi Kitabevi.C:1.
- Parkinson, C.N. (1984), Siyasal Düşüncenin Evrimi, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Poggi, G. (2019), Modern Devletin Gelişimi, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Rand, A. (2004), Kapitalizm: Bilinmeyen İdeal, Çev: N. Kandemir, İstanbul :Plato yayınları.
- Sander, O. (1994), Siyasî Tarih (İlkçağlardan-1918'e). Ankara: İmge Yayınları.
- Sezer, B. (2021), Asya Tarihinde Su Boyu Ovaları ve Bozkır Uygarlıkları, İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Strayer, J. R. (2020), Modern Devletin Kökenleri, İstanbul: Say yayınları.
- Şahin, K. (2009), Küreselleşme Tartışmaları Işığında: Ulus Devlet, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.

- Şeyhoğlu, R. (2014), Açık Toplum ve Karl Raimund Popper, TASAV: Ankara.
- Tilly, C. (2016), Avrupa’da Devrimler, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Vergin, Nur, (2019), Siyasetin Sosyolojisi, Doğan Kitap, İstanbul,
- Zürcher, E. J. (2017) Askerlik “İşi” Askeri İşgücünün Karşılaştırmalı Tarihi (1500-2000), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wallerstein, İ. (2009), Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim, Çev.: Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları
- Wolf, E. R. (2020), Avrupa ve Tarihsiz Halklar, İstanbul: İşbankası Yayınları.

Amerika’da Protestanlığın Temelleri ve Koloniyal Dönem 6

Üstün Yüksel¹

Özet

Bu çalışma, Hristiyanlığın bir mezhebi olan Protestanlığın, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin koloniyal döneminden itibaren topluma nüfuz ederek merkezi bir rol oynadığını ve ABD’yi dini açıdan nasıl şekillendirdiğini açıklamaya çalışmaktadır. Amerika’da dinin (genel olarak Hristiyanlığın, özelde Protestanlığın) devlet ve toplumdaki güncel gerçeklerini ve rolünü daha kapsamlı ve derinlemesine anlayabilmek için, Amerika’nın koloniyal dönemiyle başlayan tarihsel arka planının analiz edilmesi son derece önemlidir. Bu bağlamda, Amerika’da ilk kolonin kurulmasından itibaren (1607), İngiltere’deki zulümden ve haklarından mahrum bırakılmaktan kaçan Püritenler için dini özgürlük arzusu güçlü bir motivasyon kaynağı olmuştur. Püritenler, genel olarak Protestanlar, Amerika’nın koloniyal döneminden itibaren Amerikan devletinin ve ulusunun üzerinde siyasi, sosyal, kültürel ve hemen her alanlarda etkili olmuştur. Özellikle ilk Püriten yerleşimciler, koloni yönetiminde İncil yorumuna dayanan bir yönetim biçimi uygulamaya çalışmışlardır. Bu yönetim biçimine, Püriten lider John Winthrop’un 1630 yılında bir grup Püritenle birlikte *Arbella* adındaki gemisiyle Massachusetts’e göç ederken verdiği *A Model of Christian Charity* (Hristiyan Yardımseverlik Modeli) adlı vaazı ilham kaynağı olmuştur. Bu tarihten itibaren, Püriten ilkeleri, devlet yönetiminden sosyo-kültürel alanlara kadar Amerikan ulusuna öncülük yaparak çok sayıda miras bırakmıştır. İncil ve Püriten ilkelerine dayanan bu miraslar, ABD’nin modern dönem karakterine işlemiştir. Bu nedenle, Hristiyanlık (özelde Protestanlık) Amerikan devletinin ve ulusunun birincil kaynağıdır. Püritenler’den esinlenen ABD’nin dini motivasyonu ve dini kimliği günümüze kadar değişmeden devam etmektedir. Bugün Hristiyanlık (özelde Protestanlık), ABD’nin ayrılmaz bir parçasıdır ve Amerikan ulusu üzerinde oldukça etkilidir. Sonuç olarak, Püritenler ve Protestanlar Amerika’yı dindar bir Hristiyan (özellikle Protestan) milletine dönüştürmede önemli bir rol oynamıştır. ABD’de, bunun bir neticesi olarak, Protestanlığın baskın (hakim) bir statüsü bulunmaktadır.

1 Dr., Bağımsız Araştırmacı, uyukel00@citymail.cuny.edu, ORCID: 0000-0003-1653-7526

Giriş

Bu çalışmanın amacı, dini özgürlük arayışıyla Amerika'ya ilk göç ederek yerleşen İngiliz Hacılar (Pilgrims)'ın ve Püritenlerin, Amerika'yı nasıl Protestanlaştırdığı ve nasıl şekillendirdiğini açıklamaktır. Hacılar (Pilgrims): İngiltere Kilisesi'nden *tamamen* ayrılmayı isteyen "Ayrılıkçılar" (Separatist) olarak bilinen gruptur. Püritenler ise: İngilizce "pure" kelimesinden türemiştir ve "temiz" (sıfırlamak veya paklaştırmak) anlamına gelmektedir. Püritenler, İngiltere Kilisesi'ni Katolik inancından *sıfırlamak* isteyen gruptur. Protestan olan her iki grup da, dini özgürlük arayışıyla İngiltere'den Amerika'ya göç etmek zorunda kalan Protestanlardır (Rose, 2025). Hristiyanlığın (özelde Protestanlığın) Amerika'daki tarihi başlangıcı, sömürgecilik öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Amerika'ya ilk yerleşen neslin, din (Hristiyanlık kastedilmektedir) ile siyaset arasındaki kurdukları uygun ilişki ve denge uzun zamandır Amerikan toplumunun en temel ortak unsuru olmuştur (Bremer, 2009, s. 20-31). Bir başka ifadeyle, İngiliz tarihi, Amerikan tarihinin temellerini atmıştır; özellikle de Amerikan kültürünün altyapısını oluşturmuştur. Dini hayata önem veren Hacılar ve Püritenler, Amerika'da toplumsal ve politik kurumları, özellikle kendi dini bakış açılarıyla, yeniden şekillendirmek istemişlerdir.

Püritenizm, 16'ncı yüzyılda İngiltere'de Roma Katolik Kilisesi'nin uygulamalarını ve inanç kalıntılarını ortadan kaldırarak İngiltere Kilisesi'nde reform çabası olarak ortaya çıkan protestocu (protesto eylemini yapan anlamında) bir Hristiyan hareketidir. Protestanlık, "protesto" kelimesinden türetilen bir kelimedir. Püritenizm de, İngilizcesi "purify" olan "temizlemek veya arındırmak" anlamlarına gelen bir kelimedir. Kısacası, Protestanlık veya Püritenizm, dini bir reform ve protesto hareketi olarak başlamış, daha sonra Hristiyanlığın bir mezhebi halini almış ayrı bir inanç olarak doğmamıştır (Manos, 2024). Püritenler, hayatlarını İncil'in iradesine göre yeniden şekillendirmeye çalışan Hristiyanlardır. Püritenliğin temelinde, Tanrı'nın iradesini kendi iradesi haline getirmek ve toplumu dönüştürme girişimi bulunmaktadır. Püritenler toplumu tanrısal bir krallık haline getirmeyi hedeflemişlerdir (Bremer, 2009, s. 32).

Amerikalılar, yüzyıllardır İncil'in toplumun temeli için bir ayrıcalığa sahip olduğuna inanmaktadırlar. Amerikan tarihi, Hristiyanlığın (Protestanlığın) oynadığı ciddi rolünü kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Protestanlığın bu konumu, ABD'yi dünyanın geri kalanından farklı bir yere koymaktadır. Amerikalılar, Protestanlığa verdikleri önem nedeniyle dünyanın geri kalanından farklı olduklarını ve dini hayatlarının canlılığını sürekli vurgulamaktadırlar (Lipset, 1996, s. 20-21). Bu nedenle, Püritenler

“disiplini” ve “dini” önemli idealler olarak kabul etmişlerdir. Bu sebeple Püriten ilahiyatçılar ve papazlar, hem dini hem de kiliseler aracılığıyla dini denetimi toplumda düzeni sağlamak için bir çare olarak önermişlerdir. Bu amaçla, püritenler “disiplini” kilise yönetimi veya siyaseti olarak tanımlamışlardır (Valeri, 2010, s. 50). Bir başka ifadeyle, Püriten disiplini toplumsal kontrolü din ile sağlamayı planlamıştır. Püritenler, Amerika’da Protestanlık inancına yoğunlaşarak, toplumu bu dini eğilime göre şekillendirmeye başlamışlardır. Böylece din, insanlar arasında giderek daha büyük bir bağ oluşturması bakımından önemli rol üstlenmiştir (Turner, 1985, s. 28-30). Bu durum, Protestanlık açısından büyük bir gelişme olarak Amerika’nın Hristiyanlaştırılmasını sağlamıştır. Bu duruma, Avrupa’da ortaya çıkan Protestan reformu ve diğer reform hareketleri öncülük etmiştir.

1. Avrupa’da Protestan Reformu ve Amerika’ya Protestanlığın Yayılışı

Protestan Reformu, 1500’lerde başlayan ve Avrupa’yı kasıp kavuran bir dinsel reform hareketidir. Doktrin farklılıkları nedeniyle Roma Katolik Kilisesi’nden ayrılan birçok dini gruptan biri olan Protestanlığın ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Protestan Reformu, 31 Ekim 1517’de, bir öğretmen ve rahip olan Martin Luther’in, *Disputation on the Power of Indulgences* veya *95 Theses* adını verdiği bir belge yayınlamasıyla, Almanya’nın Wittenberg kentinde başlamıştır. Bu belgedeki fikirler, Katolik Kilisesi’nin öğretileriyle doğrudan çeliştikleri için tartışmalı olmuştur. Luther’in açıklamaları, Katolik Kilisesi’nin insanlar ve Tanrı arasındaki aracı rolüne meydan okuyarak, özellikle de insanların günahlarının cezası için bir af belgesi satın almalarına izin veren hoşgörü sistemine (indulgence system) karşı çıkmıştır. Martin Luther “bağışlanmayı satın alma” uygulamasına karşı çıkmış, bunun yerine kurtuluşun Tanrı’nın iman edenlere verdiği bir armağan olduğunu halka açıklamaya çalışmıştır (National Geographic, 2025). Protestanlar, insanların kurtulmaları için yalnızca Mesih’e güvenmeleri gerektiğini savunmuştur. Böylece Protestanlar, hem kilise geleneğinin hem de kilise otoritelerinin üstünde, İncil’in ve Tanrı’nın sözünün önceliği olduğunu savunarak din adamlarının ve kilisenin hükmünü kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum Katolik Kilisesi liderliğiyle Protestanları hızla çatışmaya sürüklemiştir. Din alanında başlayan bu geniş kapsamlı reform hareketi, kiliseyi ve Avrupa’daki sıradan yaşamı etkilemiştir. Reformlar dinin ötesine geçerek hukuk, sanat ve eğitimde önemli değişiklikler ve toplumda yeni bakış açılarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sonuç olarak Reformasyon, kilise içinde büyük bölünmelere sebep olarak modern mezheplerin temellerini atmıştır (Wedgewoth, 2024). Bu değişimlere ilave olarak, Reformasyon: egemen

ulusların, medeni özgürlüklerin ve uluslararası hukukla çağdaş sosyo-politik dünya düzeninin temellerini atarak, nihayetinde, dünyayı değiştirmiştir.

Genel olarak, Katolik Kilisesi'ne yönelik meydan okumaların çoğu, inananların ruhani rehberlik ve kurtuluş için Katolik Kilisesi'ne (Papa'ya veya rahiplere) daha az bağımlı olması gerektiği fikri etrafında dönmüştür. Bunun yerine Protestanlar, insanların Tanrı ile ilişkilerinde bağımsız olmaları, inançları için kişisel sorumluluk almaları ve ruhani bilgelik için doğrudan Hristiyanlığın kutsal kitabı olan İncil'e başvurmaları gerektiğine inanmışlardır. Böylece, Reformasyon hareketleri, Protestanlar ile Katolikler arasındaki dini farklılıkları derinleştirerek bu iki mezhebi ayırmıştır. Martin Luther'den sonra John Calvin Reformasyonu daha geniş kitlelere yaymıştır.

John Calvin (1509–1564), Reformu uluslararası alana taşımıştır. John Calvin'in, Kalvinizm (Calvinism) olarak bilinen doktrinleriyle, Avrupa geneline ilham veren bir diğer Protestan reformcu din adamıdır. Calvin'in doktrinleri, İncil'in hemen hemen her kitabını yorumlamıştır. Onun bu eserleri Avrupa genelinde yaygın olarak tercüme edilmiştir. John Calvin, Martin Luther'in önderlik ettiği ilk dalganın ardından harekete katılarak Protestan Reformu'nun ikinci kuşak lideri olarak ortaya çıkmıştır ve Reformasyon üzerindeki etkisi derin ve kalıcı olmuştur (The Protestant Reformation, 2025). Avrupa'daki bu reform hareketleri İngiltere'yi de etkilemiştir.

İngiliz Reformu, İngiltere Kralı VIII. Henry (hükümdarlığı 1509-1547) ile başlamış ve 16'ncı yüzyıldan sonra aşamalar halinde devam etmiştir. Kral VIII. Henry, günde beş ayine katılan dindar bir Roma Katoliği ve hatta 1522'de Martin Luther'in eleştirilerine karşı Katolikliği savunması nedeniyle Roma Katoliği tarafından "İnancın Savunucusu" olarak adlandırılmıştır. Ancak, Roma Kilisesi (Papa) Kral Henry'ye Aragonlu Catherine ile olan ilk evliliğini iptal etme (boşanma) hakkı vermemesinden dolayı Kral Henry'nin, Katolik inancıyla ilişkisini sonlandırmasına neden olmuştur. Yani, Kral Henry Katolik Kilisesi'nden ayrılmayı tek seçeneği olarak görmüştür (Roller, 2021). Böylece Kral VIII. Henry İngiltere'deki Papa'lık otoritesini değiştirerek, İngiltere Kilisesi'ni (Church of England) 3 Kasım 1534'te kurmuş ve yeni kurulan İngiltere Kilisesi'nin yüce Baş (Başkanı) olmuştur (Manos, 2024). Bu eylem, İngiliz Reformu'nun başlangıcını işaret ederek İngiltere genelinde yüzyıllarca sürece ve binlerce cana mal olacak kanlı dini gerginliklerin başlangıcını oluşturmuştur. Kral Henry'nin eylemleri halktan tepki görmüş ve 1536'da Hac Yolculuğu (Pilgrimage of Grace) olarak bilinen büyük bir isyanla da karşı karşıya kalmıştır. Bundan sonra, Püritenler

olarak bilinen dini cemaat, yeni İngiltere Kilisesi'ni Roma Katolik ayin ve ritüellerinin kalıntılarından temizlemek istemiştir (Roller, 2021).

İngiltere Kilisesi'nin üyeleri arasında Püritanizm (Puritan Movement) olarak bilinen reform hareketi, 1570'lerde İngiltere'de ortaya çıkmış ve ülke genelinde kısa sürede etkili olmuştur. Püritenler, Anglikan Protestan kiliselerinin tam anlamıyla reform edilmediğine inanmışlar ve bundan dolayı daha fazla reform yapılmasını istemiştir (Healey, 2016, s. 1-2). Püritenler, İngiltere Kilisesi'ni ve İngiliz toplumunu kendi ideal yaşam tarzlarına göre yeniden şekillendirmeye çalışmışlardır. Protestanlar ve Püritenler John Calvin'in, genellikle Kalvinistler olarak bilinmektedirler, doktrinlerinin ortaya koyduğu Kalvinizm düşüncelerine bağlı kalarak kendi kiliselerini kurmuşlardır (Fraser, 2017, s. 24-25). 17'nci yüzyılın başlarında Püritenler, İngiltere Kilisesi'nden ayrılan ayrılıkçı cemaatler (separationists), kendilerini sözde Tanrı'nın Şehri'nde yaşayanlar olarak İngiltere Kilisesi'nden ayırmışlardır. Püritenler, İngiltere'nin devlet kilisesindeki ayinlerine katılmayı ve herhangi bir hükümdarın (o dönemde Kraliçe Elizabeth) Kilise'nin başı olmasına karşı çıkmışlardır. Bu nedenle Püritenler Reformcu devlet dışı kiliselere katılmışlardır. Püritenler, Kilise'nin tek bir başı olması gerektiğine ve bu başın Kraliçe değil, Mesih olması gerektiğini vurgulamışlardır. Püritenler ve Protestanlar, İngiltere'deki Anglikan Kilisesi'ne (Church of England) ve mevcut İngiliz rejimine karşı çıkmışlardır. Püritenler, İngiltere Kilisesi'nden ayrılma konusunda daha gayretli hale geldikçe, hem devletten hem de halktan gelen zulme de maruz kalmışlardır. Püritenler, İngiltere'de yıllarca hükümet zulmüne katlandıktan sonra, İngiltere'den ayrılarak dini hoşgörü buldukları Hollanda'ya gitmişlerdir. Nihayetinde, Püritenler, Tanrı'ya özgürce ibadet edebilecekleri, Tanrı'ya inanan çocuklar yetiştirebilecekleri ve Hristiyanlığı başkalarıyla paylaşabilecekleri bir yer olan Amerika'ya taşınmaya karar vermişlerdir. Püritenler, Mesih'in krallığını dünyanın uzak bölgelerine [yani Amerika'ya] yaymayı ve ilerletmeyi hedeflemişlerdir (Barton, 2020, s. 79-81). Kısacası, Püritenler, İncil'i kendi istekleri doğrultusunda uygulayabilme özgürlüğü için Amerika'ya göç etmişlerdir.

Protestan Reformu'nun bir sonucu olarak, Püritenler İngiliz iç savaşına ve Amerika'nın sömürgeleştirilmesine zemin hazırlamışlardır. İlk önce Püritenler, Kalvinizm'i Atlas Okyanusu'nun ötesine taşıyarak 1621'de Amerika'da Plymouth Kolonisi'ni kuran ayrılıkçılar (seperatists) olmuşlardır. (Mark, 2022). Böylece Kalvinizm'den esinlenerek ortaya çıkan Protestanlık, Amerika'daki baskın Hristiyan doktrini haline gelmiştir. Protestanlık, ABD'nin kuruluşundan itibaren günümüze kadar önemli bir etki yaratmaya devam etmiştir.

2. İngiliz Püritenlerin 17'inci Yüzyılda Amerika'ya Göçü

Avrupa'da 16'ncı yüzyıldaki büyük dini reform, tüm çeşitli tezahürleriyle, Avrupa'nın dini tarihinde belirleyici bir dönüm noktası oluşturmuş ve Avrupalıların Amerika'nın “Yeni Dünyası'na” göçünü şekillendirmiştir. Avrupa mirası Amerika'nın dini yaşamına ilk şeklini ve özünü vermiş ve zaman içinde Amerika'nın dini profilini kendine özgü değiştirmiştir. İngiltere'den Amerika'ya gelen ilk Püriten yerleşimciler, bu dönemde, Amerikan Protestanlığının karakterini ve temellerini oluşturmuşlardır. Bir bakış açısına göre, İngiltere, eski Dünya'dan yeni Dünya'ya bir “köprü” olmuştur (Hudson, 1987, s. 43-44). Böylece, Avrupa'da dini zulme uğrayanlar için Amerika güvenli bir sığınak olmuştur.

Amerika'nın kolonileşme döneminde, 1607 yılında, 104 İngiliz erkek ve çocuktan oluşan bir topluluk, yerleşmek için ilk defa Kuzey Amerika'ya gelmiştir. Bu topluluk, 13 Mayıs 1607'de, yerleşimleri için Kralları James I'in adını taşıyan Jamestown'ı, Virginia eyaletini seçmiştir. Böylece, Amerika'daki ilk kalıcı İngiliz yerleşimi (kolonisi) kurulmuştur. Ancak, Amerika'daki bu ilk İngiliz yerleşimciler Pilgrims (Hacılar) değildiler. (National Park Service, 2023). Amerika'nın on üç kolonileri arasında sadece Virginia'da Anglikanlar (İngiltere Kilisesine bağlı Hristiyanlığın bir mezhebi) dini nüfusun çoğunluğuna sahip olmuştur. Bu nedenle sadece Virginia'da, en başından beri İngiltere devletinin kurumsal kilisesine (Church of England) uyumu zorlamak için hükümler konulmuştur. Amerika'daki diğer kolonilerin İngiliz kolonileri olması, her şeyden önce kolonicilerin arka planda ağırlıklı olarak Protestan oldukları anlamına gelmektedir. Avrupa'dan gelen ama İngiliz olmayan azınlıklar bile çoğunlukla Protestan kökenlidir. Protestanlığın haricinde, sadece, Maryland'da belirgin sayıda Katolik nüfusu yerleşmiştir. (Hudson, 1987, s. 57). Amerika'nın geri kalan kolonilerinde, Protestanlık baskın bir din olmuştur.

İngiltere'den sürgün edilen Püritenlerden oluşan ilk grup, Pilgrimler, 1620 yılında Plymouth'a yerleşmiş ve burada bir koloni kurmuşlardır. Püritenlerin göç dalgaları özellikle 1630'lar boyunca “Püritenlerin Büyük Göç hareketi” olarak tanınmıştır. İngiltere'den göç eden Püritenler “Tanrı'nın yüceliği, Hristiyan inancının ilerlemesi, Kralın ve ülkenin onuru için” Kuzey Amerika'ya gitmek üzere Massachusetts'deki *Plymouth* kasabasına yerleşmişlerdir. John Winthrop (1588-1649), İngiliz bir avukat ve Püriten, Massachusetts Körfezi Kolonisi'nin kurulmasında öncü bir isimdir. 1630 yılında İngiltere'den gelen ilk göçmenlere öncülük etmiş ve koloninin ilk 20 yılının 12 yılında bu koloninin valisi olarak görev yapmıştır. 1630 yılında John Winthrop liderliğindeki *Arabella* gemisinde Püritenlere,

“Hristiyan Hayırseverliğinin Bir Modeli” (A Model of Christianity) başlıklı bir vaaz vermiştir. Bu vaazında, Massachusetts’e varmadan önce, kolonicilerin “Tanrı’ya şan getirmesi için kilise ve devletin birlikte çalıştığı, “ikiz” olarak düşünülen tanrısal bir topluluk kurmak istediğini özetlemiştir. Winthrop, “bir tepenin üzerindeki şehir gibi olacaklarını, bütün insanların gözlerinin üzerlerinde olacağını da” bu vaazında belirtmiştir. (Hall, 2007, s. 23-24). Püritenler, Plymouth’a vardıklarında *Maylower Sözleşmesi*’ni oluşturmuşlardır. Bu sözleşme ile, Püritenler, kendilerini bir sivil siyasi vücut olarak bir araya geldiklerini ve birleştiklerini beyan etmişlerdir. Püritenler, İngiltere’deki kiliseyi ve devleti arındırmak için kendilerinin örnek bir model olabileceğine inanmışlardır. Böylece, onlar Tanrı’ya inanarak, dindar bir toplum modeli oluşturmayı amaçlamışlardır (Kidd, 2019, s. 70-71). Püritenlerin Amerika’ya yeni bir topluluk olarak gelmelerinden itibaren, Amerika’da Püriten dini ilkeleri ilk kurucu rolü oynamıştır ve Amerikan ulusunu derinden etki etmiştir. Günümüzde, dinin kamusal alandaki gücü ve etkisi konusunda Amerika’daki “büyük resme” bakıldığında, Protestan Hristiyanlığı (Evanjelikler) görmek mümkündür (Beal, 2008, s. 99). Bir başka deyişle, tarihsel bağlamda Protestanlık, Amerika’da dinin (Hristiyanlığın) geleceğini şekillendirmiştir.

Amerika’nın Protestan kökeni, ulusun Tanrı ile tarih arasında devam eden bir ilişkisinin olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Bu inanç, Amerika’nın ve halkının Tanrı tarafından özel olarak “seçildiği” (chosen people) düşüncesine dayanmaktadır (Green, 2015, s. 60). Püritenler, İngiltere’den ayrılmak zorunda kalarak Amerika’ya (vaat edilen topraklara doğru) göç etmelerini Hz. Musa’nın Mısır’dan Çıkış (the Exodus) mitolojisine benzetmektedir. Bu mite göre, Kızıldeniz’in mucizevi bir şekilde ikiye ayrılarak Hz. Musa aracılığıyla Yahudileri kurtarması anlatılmaktadır (Gorski, 2017, s. 75). Protestanlık, Amerikan ulusunun kültürel ve dini kimliğinde kalıcı bir miras bırakarak, toplum yönetimini şekillendirmiştir.

3. Püritenlerin Amerika’ya Mirası

Amerika’daki siyasi kurumlar Protestan sömürgeci geçmişine derinden bağlıdır. ABD, Amerika’ya ilk gelen Püritenler tarafından kurulmuştur (Gorski, 2017, s. 110). Püriten teolojisinin temel doktrini, Tanrı’nın egemen güç olduğu ve Tanrı’nın evrendeki her şeye hükmettiğine inanmıştır. Buna göre, hiçbir şey Tanrı’nın kontrolü dışında değildi, hatta insanların ebedi kaderi bile (Kidd, 2019, s. 74-75). Püritenlerin bu doktrini siyasete de derinden etki etmiştir. Püritenler *Maylower Sözleşmesi*’ni temel alarak “Yeni Dünya” (Amerika)’nın siyasi-teolojisinde, kendi tecrübeleri doğrultusunda, “uygun bir hükümet biçimini” tasarlamışlardır (Gorski, 2017, s. 121). Buna göre,

Püritenler dini ahlaki yükümlülüğe çok fazla odaklanarak, 17'nci yüzyılda Püritenler ahlaki yasaya ve dindar bir topluma vurgu yapmışlardır. Bunun için, din ve siyasetin (devlet) bir birinden ayrı olması gerektiğine inanmışlardır. Çünkü Püritenler, o dönemde İngiltere'de yaygın olduğu gibi "kilise ve devlet işlerinin", ikisinin, Kral'da birleşmesinden korkmuşlardır. Bu nedenle dini özgürlüklerini kaybetmekten endişe duymuşlardır. Bu amaçla Püritenler "din özgürlüğünü" temel hedef olarak belirlemişlerdir. 2008 yılında *First Amendment Center* tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Amerikalıların yüzde 50'sinden fazlası ABD Anayasası'nın Hristiyan bir ulus yarattığına inanmaktadır. *Pew Forum on Religion in Public Life* tarafından yapılan benzer bir araştırma, daha da yüksek rakamlar ortaya koymuştur: Amerikalılar ezici bir çoğunlukla ABD'yi Hristiyan bir ulus olarak görmektedir: Her üç kişiden ikisi (%67) ülkeyi bu şekilde tanımlamaktadır (Green, 2015, s. 2). Püritenler uzun vadede fikirleri ve yaklaşımlarıyla ABD'nin dini (Protestanlık), siyasi, sosyal ve kültürel yaşamına, birçok yönüyle, önemli katkılar sağlamışlardır.

Püritenlerin 17'nci yüzyıl koloniyal döneminde siyasi düşünceye hakim olan teokrazi ve demokratik anayasacılık anlayışı ortaçağdan Aydınlanma Çağı'na bir köprü görevi görmüştür. Bu bağlamda, Püritenler ABD'ye: Hükümet ve temsili hükümet hakkındaki toplumsal sözleşme teorisi, yönetilenlerin gönüllü rızasıyla ve halkın iyiliği için hükümet, doğal hukuk ve doğal haklar, yazılı anayasalar ve hükümetin gücüne ilişkin anayasal sınırlamalar, din özgürlüğü, kilise ile devletin ayrılması, bireyin önemi ve devredilemez hakları gibi birçok siyasi önemli konuda katkıda bulunmuşlardır (Morgan, 1965, s. 5-6).

Püritenler, Massachusetts kolonisinde ilk yerel özyönetim hükümet sistemini oluşturmuşlardır. Böylece, özyönetim fikrini geliştirerek, Amerika'da Cumhuriyet yönetim modelinin tohumu atmışlardır. Bu yönetim modeli Amerikan hükümetinin belirgin ve istikrarlı bir özelliği haline gelmiştir (Howe, 1899, s. 266). Amerikan devlet yönetimine siyasi bir etken olarak, bu sistemin ortaya çıkması ve devam ettirilmesinde Püriten ve Protestan toplumun etkisi çok büyük olmuştur. Koloniler döneminde Cumhuriyet'in temelleri atılarak, Amerikan kolonileri İngiltere'den bütünüyle bağımsız bir hükümet kurma gücü ve fırsatını elde etmişlerdir. Püritenler, İncil'den aldığı motivasyonla Plymouth ve Massachusetts kolonilerinde ilk hükümet ve yönetim sistemini ortaya koymuşlardır. Püritenler ve genel olarak Protestanlar, Amerika Birleşik Devletleri'nde modern devlet sisteminin tohumunu atmışlardır.

Sonuç

Bu çalışma, tarihsel olarak Protestanlığın, Amerikan ulusunun ve devlet deneyiminin düşünce yapısında, temel kaynak olduğunu açıklamayı amaçlamıştır. Amerikalı nesil, Amerika Birleşik Devletleri'ni entelektüel, dini ve politik alanlardaki katkılarıyla kuran, Hacılar (Pilrems) ve Püritenlere (genel olarak Protestanlar) büyük bir minnet duymaktadırlar.

Püritenler, ABD'deki siyasi, sosyal, kültürel ve dini geleneğin (Protestanlığın) yerleşmesinin kökenidir. Püriten fikrin sosyal ve politik etkilerinin belirli bir sonuçları olmuştur. En genel anlamda; Protestanlık Amerikan ulusunun davranışlarını ve devletin karakterini doğrudan etkilemiştir. Örneğin, Püritenler hem muhafazakâr bir yaşam tarzına hem de muhafazakâr bir politik doktrine sahip olmuşlardır. Püritenler kilisenin ve devletin ayrı işlevlere sahip olması nedeniyle farklı yöneticiler ve farklı yöntemler kullanması gerektiğini savunarak, kilise ve devlet ilişkilerinin bir birinden ayrılmasını sağlamışlardır. Püritenlerin bu fikrinin başlangıç noktası İncil'e dayanmaktadır. Amerikan hükümetinin kuruluşunun dayandığı kavramlar ve fikirler esas anlamda Püritenlere, yani Hristiyanlığın Protestanlık mezhebine dayanmaktadır. Hem din adamları hem de politikacılar, "Amerika'nın Tanrı'nın seçtiği özel bir ulus" (America God's chosen nation) olduğu düşüncesiyle Amerika'nın başarısının ilahi takdir tarafından yönlendirildiğinden bahsetmektedirler. Bu düşünceler, Amerika'nın siyasi düşüncesinin Hristiyan temelli kurulmuş olduğunu göstermektedir. Bunun altında yatan temel sebepler, 1517'de Protestan Reformu'nun başlamasından sonra yaşanan din savaşlarıdır. Avrupa'nın Katolik ülkelerindeki veya Hristiyan dünyasındaki dini ve siyasi düzenin bozulmasıdır. Yani, Avrupa'da 16'ncı, 17'nci ve 18'nci yüzyıla kadar devam eden din savaşlarından dolayı meydana gelen derin toplumsal değişimlerdir. Özellikle, 17'nci yüzyılda Amerika'da ilk kolonilerin kurulmasından itibaren, İngiltere'deki zulümden ve haklarından mahrum bırakılmaktan kaçan Püritenlerin ve Protestanların dini özgürlük arzusu, güçlü bir motivasyon kaynağı olmuştur. Bunlardan dolayı Püritenler, genel olarak Protestanlar, Amerika'yı kendi mutlulukları için kurmuşlardır.

Protestanların Amerika'da, hemen her alan üzerinde, büyük etkileri bulunmaktadır ve bu etki günümüze kadar Amerikan ulusunu ve devletini şekillendirerek devam etmektedir. Amerikan toplumu ve kültüründe Hristiyan inanç ve değerleri, özellikle de Protestan inanç ve değerleri, kolonyal dönemden günümüze kadar baskın bir statüye sahiptir. Amerika'da dini manzaranın nasıl şekillendiğine ve Hristiyanlığın merkezi önem taşıyan bir konumda bulunduğuna, sadece tarihsel bir bakış açısı ıfık

tutabilir. Amerika’nın tarihinde özellikle dinin biçimlendirici tarihsel etkisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Amerika’nın sömürgeleştirilmesiyle başlayan süreçte, Püritenlerin ve Protestanların dini özgürlük mücadelesi ve bilinci yer almaktadır. Bu dini motivasyon, Amerika’da Hristiyanlığın yeniden canlanmasını sağlamıştır. Amerika’da din, genellikle, her zaman ve her şeyden önce gelmektedir. Püritenlerin, yani Protestan inancının, ABD ulusunu nasıl şekillendirdiğini gözler önüne sermektedir.

Kaynakça

- Barton, D. B. (2020). *The American Story: The Beginnings*. Texas: WallBuilders.
- Beal, T. (2008). *Religion in America*. New York: Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Bremer, F. J. (2009). *Puritanism: A Very Short Introduction*. New York : Oxford Univeristy Yayınları.
- Fraser, R. (2017). *The Mayflower*. New York: Macmillian Yayınları.
- Gorski, P. (2017). *American Covenant of Civil Religion From thr Puritans to the Present*. New Jersey: Princeton University.
- Green, S. K. (2015). *Inventing a Christian America*. New York: Oxford Universitesi.
- Hall, T. L. (2007). *American Experience: Religion in America*. New York: Facts on File Yayınları.
- Healey, N. (2016). A Brief Overview of the Puritan Movement. *Whitworth University Yayınları*.
- Howe, D. W. (1899). *The Massaachusetts Bay in New England*. Indianapolis: The Bowen-Merill Company.
- Hudson, J. C. (1987). *Religion in America*. New Jersey: Pearson Eduycation Inc.
- Kidd, T. S. (2019). *American History: 1492-Present*. Tennessee: B&H Academic.
- Lipset, S. M. (1996). *American Exceptionalism*. New York : Norton & Company.
- Manos, J. K. (2024). *EBSCO*. Retrieved from Puritanism: <https://www.ebsco.com/research-starters/religion-and-philosophy/puritanism>
- Mark, J. J. (2022). *John Calvin*. Retrieved from World History: https://www.worldhistory.org/John_Calvin/
- Morgan, E. S. (1965). *Puritan Political Ideas*. New York: Yale University.
- National Geographic*. (2025). Retrieved from The Protestant Reformation: <https://education.nationalgeographic.org/resource/protestant-reformation/>
- National Park Service*. (2023). Retrieved from <https://www.nps.gov/jame/learn/historyculture/a-short-history-of-jamestown.htm#:~:text=In%201607%2C%20104%20English%20men,English%20settlement%20in%20North%20America>.
- Roller, S. (2021). *How Did Henry VIII Become Head of the Church of England?* Retrieved from Historyhit: <https://www.historyhit.com/henry-viii-becomes-head-church-england/>
- Rose, D. (2025). *What's the Difference Between Puritans and Pilgrims?* Retrieved from History: <https://www.history.com/articles/pilgrims-puritans-differences>
- The Protestant Reformation*. (2025). Retrieved from OER Commons: <https://oercommons.org/courseware/lesson/87865/student/310630?section=3>

- Turner, J. (1985). *Without God, Without Creed*. Baltimore: The Johns Hopkins University Yayınları.
- Valeri, M. (2010). *Heavenly Merchandize*. New Jersey: Princeton University Yayınları.
- Wedgewoth, S. (2024). *What Is the Protestant Reformation?* Retrieved from LOGOS : <https://www.logos.com/grow/protestant-reformation/>

Brezilya Deneyimi: Koalisyonel Başkanlık Sistemi, Parti Sistemi ve Siyasi İttifaklar

Muhammet Ali Yunus¹

Özet

Brezilya'nın başkanlık sistemi, birçok yönüyle Türkiye'de 2017 Anayasa değişikliği ile yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikler, yalnızca yürütme organının yapısı ile sınırlı kalmamakta; aynı zamanda parti sistemi ve koalisyon siyaseti açısından da dikkat çekici paralellikler içermektedir. Brezilya örneği, sistemin tasarımı aşamasında dolaylı bir model olarak değerlendirilmiş olabilir. Ancak Brezilya'da uygulanan başkanlık sisteminin işleyişini tam anlamıyla kavrayabilmek için, ülkenin parçalı parti yapısı ve koalisyonlara dayalı siyasi kültürü göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye'de son yıllarda kurumsallaşmaya başlayan ittifak siyaseti ile Brezilya'daki koalisyon pratikleri arasında artan oranda benzeşme gözlemlenmektedir. Bu durum, Brezilya siyasetinin incelenmesini, Türkiye'nin siyasal yapısının evrimine dair çıkarımlar yapmak açısından anlamlı kılmaktadır. Ancak bu çalışma doğrudan bir karşılaştırma yapma amacı taşımamaktadır. Literatürde Brezilya'nın başkanlık sistemine ilişkin çeşitli analizler bulunsun da, parti sistemi ve koalisyon siyasetini merkeze alan çalışmaların sayısı sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma, Brezilya'da başkanlık sistemi çerçevesinde şekillenen güncel parti sistemi ve koalisyon dinamiklerine dair güncel gelişmeleri ele almayı ve Brezilya siyasal sistemine dair bütüncül bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

1. Giriş

Brezilya'nın başkanlık sistemi, Türkiye'de 2017 Anayasa değişikliği ile yürürlüğe giren Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikler, sistemde güçlü başkanın öngörülmesi ile sınırlı kalmamakta; aynı zamanda parti sistemi ve koalisyon siyaseti açısından benzerlikler bulunmaktadır. Bu bağlamda Brezilya'nın siyasi koalisyonel

1 Doktora Öğrencisi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, muhammetaliyunus@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6431-789X

başkanlık deneyimini anlamak Türkiye’de siyasi dinamikleri anlamlandırmak için bir araç olabilmektedir. Zira Türkiye’de başkanlık sistemi tartışmaları sırasında da Brezilya araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Türkiye’de başkanlık sistemi tartışmaları özellikle 2010’lu yılların ortalarından itibaren hız kazanmış, bu süreçte Brezilya örneği akademik çalışmaların dikkatini çeken önemli modellerden biri haline gelmiştir. Bu ilgi, bir yandan Brezilya’daki başkanlık sisteminin yapısal özelliklerinin analiz edilmesini, diğer yandan da bu modelin Türkiye’ye özgü bir sistemin inşasında nasıl değerlendirilebileceğini tartışmaya açmıştır. Başkanlık sistemi, Brezilya örneği üzerinden hem kuvvetler ayrılığı ve yürütme organının yetki sınırları (Türe, 2016; Tunç, 2019) hem de koalisyon inşası ve parti sistemi bağlamında ele alınmıştır (Özsoy Boyunsuz, 2016; İlter-Akarçay, 2016).

Bu dönemde yapılan çalışmalar, Brezilya’daki parçalı çok partili yapının koalisyonel başkanlık sistemine etkilerini incelerken, Türkiye’de kurulması öngörülen yeni hükümet sistemine dair ideal modellerin bulunması açısından da Brezilya’nın önemli bir referans noktası olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır (Yaman, 2016; Küçük, 2016; TBMM, 2017). Bu yaklaşım, başkanlık sisteminin demokratik işleyişle ne ölçüde bağdaştığını anlamak açısından da kıymetlidir (Kılınç, 2016; Aktaş, 2016; Esen, 2016).

2017 sonrası dönemde ise, Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin uygulamaya geçmesiyle birlikte, Brezilya başkanlık sistemine yönelik ilgi farklı bir bağlama everilmiştir. Bu kez araştırmalar, Türkiye’deki yeni sistemin ortaya çıkardığı pratik sorunları anlamak ve bu sorunlara yönelik karşılaştırmalı perspektifler sunmak amacıyla Brezilya modelini değerlendirmiştir (Ayvaz, 2018; Durdu, 2020; Özmen ve Yaman, 2022). Brezilya’daki başkanlık sisteminin kararname yetkisi, bütçe hakkı gibi kurumsal unsurlar bakımından analiz edildiği çalışmalar, Türkiye’nin yaşadığı dönüşümleri küresel uygulamalarla ilişkilendirme çabası taşımaktadır (Kaya, 2022; Yakacak, 2023).

Son yıllarda ise yalnızca sistem tartışmaları değil, Brezilya’nın siyasal dönüşüm süreci, parti sistemi ve seçim dinamikleri de akademik ilgiyi üzerine çekmeye başlamıştır. Özellikle çok partili sistemlerin kurumsal işleyişi, yasama-yürütme ilişkilerindeki dengesizlikler ve temsil mekanizmaları üzerine yapılan güncel çalışmalar, Brezilya özelinde yeni bir inceleme alanı ortaya koymaktadır (Yıldırım, 2020; Çelik, 2023). Bu bağlamda Brezilya’nın hem başkanlık sistemi hem de parti yapısı, yalnızca karşılaştırmalı anayasa ve siyaset kuramları açısından değil, aynı zamanda demokratikleşme süreçleri bağlamında da incelenmektedir.

Bu çalışma da Brezilya'daki koalisyonel başkanlık sistemi çerçevesinde, hem sistemin kurumsal işleyişine hem de ülkenin güncel siyasal dinamiklerine—özellikle parti sistemi ve koalisyon siyaseti bağlamında—odaklanmayı amaçlamaktadır. Türkiye'de başkanlık sistemine geçişin ardından, ittifak siyaseti siyasal alanın önemli bir parçası hâline gelmiş ve Brezilya'daki benzerlikleri çağrıştırır şekilde, yasama organındaki parti sayısında artış eğilimi gözlemlenmeye başlamıştır. Bu bağlamda Brezilya deneyimini derinlemesine incelemek, Türkiye'deki siyasal sistemin olası evrimini anlamak açısından anlamlı bir zemin sunmaktadır. Ancak burada özellikle vurgulanmalıdır ki bu çalışma, karşılaştırmalı bir analiz sunma amacı taşımamakta, yalnızca Brezilya örneğini merkeze alarak sistemin kendi içsel dinamiklerini ele almaktadır.

Bu doğrultuda çalışmanın birinci bölümünde, Brezilya'nın Anayasası bağlamında Brezilya'da koalisyonel başkanlık sistemi kapsamında yürütme ve yasama organlarının yapısı ile bu iki güç arasındaki ilişkiler değerlendirilmektedir. İkinci bölümde, siyasi partilere ilişkin kanunlar ışığında Brezilya'daki siyasal partiler ve parti sisteminin genel özellikleri ele alınmakta; üçüncü bölümde ise ülkenin koalisyon siyasetini belirleyen temel dinamikler analiz edilmektedir. Son olarak dördüncü bölümde, Brezilya'daki güncel siyasi konjonktür, uluslararası raporlar ışığında değerlendirilerek, ülke siyasetine dair bütüncül bir perspektif sunulması hedeflenmektedir.

2. Brezilya'nın Koalisyonel Başkanlık Sistemi: Yürütme ve Yasama Dinamikleri

Siyasi parti sistemlerini bir ayıraç olarak ele alarak başkanlık sistemlerini tek partili, iki partili ve çok partili olmak üzere sınıflandırılabilir. Başkanlık sistemlerinin çıkış noktasının ABD olmasından ötürü başkanlık sistemlerinin teorik olarak iki partili olması gerektiği düşünülebilir. Ancak tek partili ve çok partili başkanlık sistemleri ile karşılaşmak mümkündür. Tek partili başkanlık sistemleri genellikle Afrika ülkelerinde çıkmaktadır. Çok partili başkanlık sistemleri veya “koalisyonlu başkanlık” yapılarına genellikle Latin Amerika ülkelerinde karşılaşmak mümkündür (Özsoy Boyunsuz, 2016). Çok partili başkanlık sistemlerinin en iyi örneklerinden birinin Brezilya'da olduğu söylenebilir. Brezilya'nın başkanlık sistemi ve yasama-yürütme organlarının ilişkisi ABD sistemine benzerken, Anayasa ve parti sistemi açısından farklılık göstermektedir (Yıldırım, 2020).

Brezilya'nın siyasi sistemi, ABD tipi başkanlık modeliyle benzerlikler taşısa da, 1988 Anayasası'nın yarattığı kurumsal çerçeve ve çok partili yapı, onu “koalisyonel başkanlık” (presidencialismo de coalizão) olarak tanımlanan

özgün bir modele dönüştürmüştür (Limongi, 2007). Bu sistem, güçlü yürütme yetkileri ile parçalı yasama yapısı arasında kırılgan bir denge üzerine kuruludur. Başka bir ifade ile Brezilya'da başkanlar, mecliste çoğunluk sağlamak için çok partili koalisyonlar kurmak zorundadır. Bu durum, Sérgio Abranches'in "koalisyonel başkanlık" kavramıyla tanımladığı bir yönetim modelini doğurmuştur: (Solak, 2015, s. 249). Başka bir anlatımla 1985 sonrası başkanların partileri ulusal mecliste % 20'yi geçen bir çoğunluğa ulaşamamıştır ve hükümetlerde en az 4 partili koalisyonlar yaşanmıştır; koalisyondaki partilerin sayısı gittikçe yükselmiştir. Sisteme bu yüzden koalisyonel başkanlık adı verilir (Yıldırım, 2020, s. 520). Bununla beraber Meclis'teki nispi temsil sistemi, çok sayıda etnik grubun yaşadığı ve toplumsal bölünmüşlüğü fazla olduğu ülkede küçük partilerin de meclise girmesini sağlamaktadır. Meclis'te temsil edilen parti sayısının çok olduğu görülmekte buna karşılık çok partili ortamda istikrarı sağlamak adına başkana güçlü yetkiler verilmiştir (Solak, 2015, s. 249). Bu bağlamda Brezilya'da başkanlık sisteminin işleyişi bir sonraki bölümde sırasıyla yürütme, yasama ve yargı organının dinamiklerine göre incelenmiştir. Bu inceleme anayasa metnine ve siyasal hayattaki uygulamalara göre yapılmıştır.

2.1. Yürütme Organı: Başkan, Başkan Yardımcısı ve Bakanlar

Brezilya, 1964-1985 yılları arasındaki askeri yönetimin ardından sivil yönetime geçilmiş ve ülke, 1988 yılında yürürlüğe giren anayasa ile yönetilmeye başlanmıştır. Anayasada sistemin işleyişini ele alan maddelere bakıldığında başkanın güçlü yetkilere sahip olduğu görülmektedir. Brezilya Anayasasının 76. maddesi uyarınca yürütme yetkisi, devlet bakanlarının yardımıyla cumhurbaşkanı tarafından kullanılır (Brazil, 1988). Brezilya Anayasasının (1988) 84. maddesi çoğunlukçu sistemle doğrudan halk tarafından seçilen başkanın yetkilerini şu şekilde sıralamaktadır: *Bakanları atamak/görevden almak, federal yönetimi yürütmek, yasama sürecini başlatmak, kanunları onaylamak/veto etmek, kararnameler çıkarmak, uluslararası anlaşmalar yapmak (kongre onayına tabi), savunma durumu/olağaniüstü hal ilan etmek, federal müdahale kararı almak, silahlı kuvvetlerin başkomutanlığını yürütmek, yüksek mabkeme yargıçlarını atamak (Senato onayıyla)*. Brezilya Anayasasının (1988) 62. Maddesi uyarınca geçici tedbir kararnameleri çıkarmak Brezilya Anayasasının (1988) 61. maddesi uyarınca cumhurbaşkanının özel yetkileri arasında silahlı kuvvetlerin personel sayısını belirleme, kamu görevlilerinin maaş ve istihdam koşullarını düzenleme, yargı ve idari teşkilat yapısını oluşturma ve bakanlık kurma veya kaldırma yetkisi bulunmaktadır.

Brezilya Anayasasının (1988) 85 ve 86 maddeleri uyarınca cumhurbaşkanı, yalnızca belirli suçlar (*anayasayı ihlal, yolsuzluk, bütçe yasalarını çiğneme gibi*)

nedeniyle Temsilciler Meclisi'nin üçte iki çoğunluk kararıyla yargılanabilir. Adli suçlar Federal Yüksek Mahkeme'de, görevi kötüye kullanma iddiaları ise Federal Senato'da görülür. Yargı sürecinin 180 gün içinde sonuçlanmaması halinde cumhurbaşkanı görevine dönebilir. Ayrıca, görev süresince cumhurbaşkanı yalnızca görevle bağlantılı eylemlerden sorumlu tutulabilir ve mahkûmiyet olmadan tutuklanamaz.

Yükse yargıdaki atamalarda da başkanın önemli yetkileri bulunmaktadır. Brezilya Anayasasının (1988) 101. maddesi, Federal Yüksek Mahkeme yargıçlarının atama sürecini düzenler. Cumhurbaşkanı, 35-65 yaş arası, üstün hukuk bilgisine ve lekesiz itibara sahip adayları seçme yetkisine sahiptir. Ancak bu atamalar, Federal Senato'nun salt çoğunluk onayına tabidir. Bu çiftli onay mekanizması, yürütmenin yargı üzerindeki tek taraflı etkisini sınırlandırmayı amaçlar. Brezilya'da resmi olmayan ancak güçlü bir teamül olan "üçte bir kuralı", STF'nin kompozisyonunda siyasi tarafsızlığı korumayı amaçlar. Bu kurala göre, mahkemenin yaklaşık üçte biri (3-4 yargıç) hükümetten bağımsız, akademi veya yargı kökenli isimlerden oluşur. Bu uygulama, mahkemenin tamamen siyasi atamalarla dolmasını engellemeye yöneliktir. Tarihsel veriler, bir cumhurbaşkanının dört yıllık görev süresinde ortalama 1-3 STF yargıcı atadığını göstermektedir. Lula'nın ilk döneminde (2003-2010) 2 atama yaparken, Dilma Rousseff (2011-2016) 3 atama yapmıştır. Michel Temer'in ara döneminde (2016-2018) sadece 1 atama gerçekleşmiş, Bolsonaro (2019-2022) ise 2 yargıç atamıştır. Lula'nın şu anki döneminde (2023-) şimdiye kadar 2 atama yapılmıştır (Wikipedia contributors. 2025). Başkanların görev süreçleri boyunca düşük sayıda atama yapabilmeleri yüksek yargının bağımsızlığını destekleyen bir dinamik olarak yorumlanabilir.

Brezilya Anayasa'sının (1988) 77. Maddesine göre başkan yardımcısı da önemli rollere sahip olabilmektedir. Başkan yardımcısı, devlet başkanı ile birlikte aynı seçim çerçevesinde seçilir ve federal yürütmenin ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Temel görevi, Brezilya Anayasasının (1988) 79. madde uyarınca başkanın geçici olarak görevden ayrılması durumunda yetkilerini üstlenmek veya başkanın görevinin sona ermesi halinde kalan süreyi tamamlamaktır. Ayrıca başkan, belirli yetkilerini başkan yardımcısına devredebilir. 2016'da madde 79'un uygulanmasına örnek teşkil eden Dilma Rousseff'in görevden alınması sonrasında Başkan Yardımcısı Michel Temer'in doğrudan başkan olması gibi örneklerle kritik bir role sahip olduğunu göstermiştir. Ancak başkan yardımcısının yetkileri büyük ölçüde başkanın iradesine ve yetki devri mekanizmalarına bağlıdır.

Brezilya Anayasasında (1988) yürütme yetkisinin başkan tarafından bakanlar yardımıyla kullanılabileceği belirtilmiştir. Brezilya'da bakanlık

sistemi, Brezilya Anayasası'nın (1988) 84., 87. ve 88. maddelerinde düzenlenmiştir. Ülkenin başkanlık rejimine uygun olarak, bakanlar tamamen cumhurbaşkanının yetkisi altında bulunur. Brezilya Anayasası'nın 87. maddesi uyarınca bakan olabilmek için Brezilya vatandaşı olmak, 21 yaşını doldurmuş bulunmak ve siyasi haklardan yoksun olmamak gerekir. Bakanlar, cumhurbaşkanı tarafından doğrudan atanır ve herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin görevden alınabilir. Bu atama ve azıl sürecinde yasama organının onayı aranmaz.

Bakanların temel görevleri Anayasa'nın (1988) 87. maddesinin tek paragrafında belirtilmiştir. Buna göre bakanlar, kendi yetki alanlarındaki federal kurumları yönlendirmek, koordine etmek ve denetlemekle yükümlüdür. Ayrıca bakanlar, yıllık faaliyet raporlarını cumhurbaşkanına sunmak ve kendilerine verilen özel görevleri yerine getirmekle yükümlüdür. Özellikle önemli bir yetki olarak, cumhurbaşkanının imzaladığı kararname ve diğer idari işlemlere karşı imza koyma (countersign) yetkisine sahiptirler. Bu uygulama, parlamenter sistemlerdeki karşı imza geleneğini anımsatmakla birlikte, Brezilya'nın başkanlık sistemi içinde yürütme organı içinde bir denetim mekanizması oluşturur. Bakanların sahip olduğu bu yetki, bakanların sistem içinde yalnızca başkanın sekreteri olarak çalışan görevliler olmadıklarını göstermektedir. Ayrıca bakan atamalarının koalisyonlara dayalı gerçekleşebileceği düşünüldüğünde bakanların kendi faaliyet alanlarında daha özerk olma imkanlarının olabileceği öne sürülebilir.

Bakanlıkların kurulması ve kaldırılması ise Brezilya Anayasası'nın (1988) 88. maddesi uyarınca kanunla düzenlenir. 2001 yılında yapılan 32 sayılı anayasa değişikliği bu maddeyi güncellemiştir. Bakanlar, görevleri sırasında suç işledikleri takdirde Federal Yüksek Mahkeme (STF) tarafından yargılanabilir ve mahkûmiyet halinde görevden düşerler.

Brezilya'nın başkanlık sistemi, başkanlık rejiminin tipik özelliklerini yansıtır. Cumhurbaşkanının geniş yetkilerine karşın, bakanların karşı imza yetkisi; yürütme erkinin dengeli kullanımı ile yürütme organı içinde bir denetim mekanizması oluşturmayı amaçlayan bir düzenleme olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, başkan yardımcısının halkoyu ile seçilmesi ve başkanların koalisyon ortaklarından atanması durumunda, yürütme içinde cumhurbaşkanının geniş yetkilerine karşı bir denge ve uzlaşma mekanizmasının olduğu söylenebilir. Diğer yandan Brezilya'nın başkanlık sistemi içinde başkanı güçlü pozisyona yerleştiren dinamiklerden biri de başkanın yasamaya ilişkin yetkileridir. Başkanın bu yetkileri yasama dinamiklerinin incelendiği bir sonraki bölümde ele alınmıştır.

2.2. Yasama: İki Meclisli Sistem ve Başkanın Yasama Yetkilerindeki Belirleyiciliği

Brezilya'da yasama yetkisi ulusal kongre olsa da yasama yetkisi ulusal kongre ile sınırlı değildir. Başkanın, üst düzey mahkemelerin ve vatandaşların da belirli şartlarda kanun teklifi verme imkanları vardır. Ancak yasama yetkisinin asıl aktörü ulusal kongredir. 1988 Anayasasının 44. maddesine göre Brezilya Kongresi, Temsilciler Meclisi ve Senato'dan oluşan iki meclisli bir sistemdir. Ancak bu meclisler farklı şekillerde oluşturulmuştur. Senato'da her eyalet, nüfus veya toprak büyüklüğünden bağımsız olarak, üç temsilciyle temsil edilir. Şu anda Kongre'de 81 senatör bulunmaktadır. Senato, federal ilkeyi yansıtır ve bu nedenle çeşitli eyaletlerin ve bölgelerin çıkarlarını temsil etmesi gerekir. Senatörler, 8 yıllık bir yasama dönemi için seçilir. Diğer yandan Temsilciler Meclisi'ndeki milletvekili sayısı, her eyaletin nüfusuna göre orantılı temsil esasına dayanır. Temsilciler Meclisi 513 sandalyeyle sınırlandırılmıştır. Kongre'nin en önemli işlevi yasama yetkisidir. Yasama süreci, her iki mecliste de başlatılabilir (Galvão, 2016).

Temsilciler Meclisi'nde yasa tasarıları genellikle parlamento komitelerinde (Comissões Parlamentares) hazırlanır. Bu komiteler daimi, geçici ve karma olarak üçe ayrılır. Daimi komiteler, Temsilciler Meclisi'nin kurumsal yapısının bir parçasıdır ve süresiz olarak faaliyet gösterir. Geçici komiteler ise en fazla bir yasama dönemiyle sınırlıdır ve Brezilya Anayasası'nda değişiklik gibi güncel ve özel konularla ilgilenir. Karma komiteler, her iki meclisten milletvekili ve senatörlerden oluşur. Yıllık Bütçenin Denetlenmesi Komitesi buna bir örnektir. Soruşturma komitelerinin ise yasama işlevi yoktur; bunlar daha çok siyasetçilerin karıştığı yolsuzluk skandalları gibi belirli sosyal ve siyasi olayları incelemek için oluşturulur (Galvão, 2016).

Temsilciler Meclisi'nin yasama yetkisi ve denetim işlevi, Brezilya Anayasası'na uygun olarak hazırlanan Meclis İçtüzüğü ile düzenlenmiştir. Senato'daki çalışmalar Anayasa'da belirtilen iç kurallara göre yürütülür. Her iki meclis birbirini tamamlar ve yasa tasarılarını ve kararları karşılıklı olarak inceler. Brezilya Kongresi'nin her iki meclisi, yasama işlevinin yanı sıra, yıllık bütçeyi incelemek ve idarenin çeşitli organlarının işleyişini denetlemek gibi yollarla hükümet aygıtını kontrol eder. Temsilciler Meclisi'nin, Brezilya Anayasası'nın (1988) 51. Maddesi'nde belirtilen özel yetkileri de vardır. Meclis İçtüzüğü'ne göre, yalnızca Temsilciler Meclisi, cumhurbaşkanı, başkan yardımcısı veya bir bakan hakkında yasal işlem başlatabilir. Ayrıca, cumhurbaşkanının yıllık bütçeyi yasal olarak belirlenen 60 günlük süre içinde Kongre'ye sunmaması durumunda, bütçenin açıklanmasını talep etme yetkisi de yalnızca Temsilciler Meclisi'ne aittir (Galvão, 2016).

Senato ise Temsilciler Meclisi tarafından başlatılan süreçleri yürütmekle görevlidir. Senato'nun da Temsilciler Meclisi gibi özel yetkileri vardır. Senato'nun münhasır hakları arasında, federal hükümetin, eyaletlerin ve yerel yönetimlerin yaptığı yabancı finansal işlemlerin onaylanması ve gözden geçirilmesi yer alır. Ayrıca federal bütçenin borç tavanını belirleme yetkisi de Senato'ya aittir (Yıldırım, 2020).

Brezilya Anayasası'nın (1988) 61. maddesine göre yasama teklif yetkisi oldukça geniş bir kesime tanınmıştır. Bu yetki sadece milletvekilleri ve senatörlere değil, aynı zamanda cumhurbaşkanına, federal yüksek mahkeme ve diğer üst mahkemelere, başsavcıya ve belirli şartları sağlayan vatandaş gruplarına da verilmiştir. Özellikle halk girişimi mekanizması dikkat çekicidir; en az beş eyalette, her birinde seçmenlerin en az % 0,3'ünü temsil edecek şekilde toplam %1'lik seçmen kitlesinin imzasıyla kanun teklifi sunulabilmektedir. Bu uygulamanın sistemin demokratik yanını güçlendirdiği söylenebilir.

Başkanın yasama sürecindeki rolü oldukça aktiftir. Brezilya Anayasasının (1988) 61. maddenin 1. fıkrası uyarınca, silahlı kuvvetlerin personel sayısını belirleme, kamu görevlilerinin maaş ve istihdam koşullarını düzenleme gibi özel yetkileri bulunmaktadır. Ayrıca Anayasasının (1988) 62'inci madde başkana acil durumlarda geçici tedbir kararnamesi (medida provisória) çıkarma yetkisi vermektedir. Ancak bu kararnameler derhal Kongre'ye sunulmalı ve 60 gün içinde (bir kez daha 60 gün uzatılabilir) yasallaşmadığı takdirde geçersiz hale gelmektedir. Buna karşılık başkan da iptal edilen kararnameyi tekrar yayınlayarak iptali hükümsüz bırakabilir.

Yasama sürecinde önemli bir kural da Brezilya Anayasasının (1988) 63. madde ile getirilen harcama artırıcı değişiklik yasağıdır. Bu kuralın istisnası sadece başkanın teklifleridir. Brezilya Anayasasının (1988) 64. maddesi cumhurbaşkanının kanun tekliflerinin öncelikle Temsilciler Meclisi'nde görüşüleceğini, acil durumlarda 45 gün içinde sonuçlandırılması gerektiğini belirtmektedir.

Kanunlaşma sürecinde Brezilya Anayasasının (1988) 65. maddesi uyarınca bir mecliste kabul edilen tasarı diğer mecliste tek görüşmeyle karara bağlanabilmektedir. Brezilya Anayasasının (1988) 66. maddesi ise başkanın onay sürecini düzenler; onaylanan kanunlar 15 iş günü içinde yayımlanmalıdır. Başkanın kısmi veto yetkisi bulunmakta olup, bu veto ancak tam madde veya paragraf düzeyinde kullanılabilmektedir. Vetonun aşılabilmesi için milletvekili ve senatörlerin salt çoğunluğu gerekmektedir. Diğer yandan Anayasasının (1988) 67. Maddesine göre reddedilen bir tasarının aynı yasama döneminde tekrar sunulamayacağını belirtirken, 68.

madde cumhurbaşkanına Kongre'den yetki alma yoluyla kanun çıkarma imkanı tanımaktadır. Ancak bu yetki devri, Kongre'nin özel yetkilerini (vatandaşlık, seçim kanunları, bütçe gibi) kapsayamaz.

Yasama süreci ve yetkileri incelendiğinde Brezilya Kongresi'nin yasama yetkisini ve yürütmeyi denetleme işlevini tam olarak yerine getiremediği söylenebilir. Kongre'de görüşülen yasalar genellikle yürütmeden gelmektedir. Örneğin yürütmenin sunduğu bir tasarı ortalama 183 günde yasalâşırken, Kongre'den gelen tasarıların kabulü çok daha fazla sürebilmektedir. Başkanın geçici önlem kararnameleri bir tür kanun niteliğindedir. Özellikle başkanların bu yetkiye sık başvurduğu görülmektedir. Örneğin 1988 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden bu yana ilk kez, Kongre'nin sunduğu yasa tasarılarının sayısı geçici önlem kararnamelerini 2009 yılında geçmiştir. 2009'da yürütme 27 geçici önlem kararnamesi sunarken, Kongre 108 yasa teklifi getirmiştir (Galvão, 2016).

1988 Anayasası, geçici önlem kararnamelerinin yalnızca “olağanüstü durumlarda” çıkarılabileceğini belirtir (Galvão, 2016). Ancak uygulamada bu yetki giderek yaygınlaşmış, hatta Lula hükümetleri döneminde de sıklıkla kullanılmıştır. Geçici önlem kararnameleri sıklıkla yıllık bütçenin belirlenmesi gibi konularda çıkarılır. Bu durum, Kongre'nin yürütmenin hazırladığı bütçeyi denetleme işlevini zorlaştırır. Başkanın geçici önlem kararnamelerine sıkça başvurması anti demokratik bir tutum olarak değerlendirilmektedir. Bu yetki, yasama ve yürütme arasındaki sınırları bulanıklaştırmakta ve yürütmenin yasamanın yerine geçerek karar vermesi olarak değerlendirilebilmektedir. Diğer yandan, sistem içindeki etkin parti sayısının fazlalığı, parti sisteminin parçalanmışlığı kongrenin işleyişini yavaşlatabilmektedir. Başkanın partilerinin ve hatta başkanlık koalisyonlarının dahi kongrede azınlık durumunda kaldığı durumlar mevcuttur. Bu bağlamda geçici önlem kararnameleri meclisteki parçalanmışlık içinde bir istikrar unsuru olarak öne çıkmaktadır (Galvão, 2016). Diğer yandan Brezilya'da cumhurbaşkanı partisinden istifa etmemektedir. Dolayısıyla parti içindeki görevlerini devam ettirir. Bu bağlamda başkan parlamentodaki partisi aracılığıyla meclisin çalışmalarını yönlendirme potansiyeline sahiptir.

3. Brezilya'da Partiler ve Parti Sistemi

Brezilya'da koalisyonel başkanlık sistemi çeşitli çalışmalarda ele alınmış olsa da, sistemi “koalisyonel” olarak tanımlayan parti dinamikleri ve parti sisteminin yeterince ayrıntılı bir şekilde incelenmediği görülmektedir. Brezilya'daki parti sistemi, meclisteki etkin parti sayısı bakımından dünya örnekleri arasında özel bir yere sahiptir. Son seçimlerde, Brezilya

Kongresi'ne 23 partinin koltuk kazandığı gör÷lmektedir (Franca, 2022). Bu bağlamda, Brezilya'daki parti sistemi ve partilerin işleyişı, koalisyonel başkanlık sisteminin nedenlerini ve işleyişini anlamak açısından büyük bir öneme sahiptir. Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla Brezilya'daki parti sistemini şekillendiren hukuki mevzuatlar ele alınmış ve son seçimlerde belirli bir eşğın üzerinde oy alan partilere dair genel bir perspektif sunulmuştur. İkinci bölümde ise, özellikle seçim sisteminin dinamikleri çerçevesinde parti sisteminin işleyişı daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

3.1. Brezilya'da Siyasi Parti Dinamikleri

Brezilya'daki siyasi partilere ilişkin yasal alan, 1988 Anayasası, 1995 Siyasi Partiler Kanunu ve Federal Seçim Mahkemesi (TSE) kararları gibi federal yasalarla düzenlenmektedir. Seçim yasaları ve Brezilya siyasi sisteminin diğer kurumları da partilerin örgütlenmesini ve davranışını etkilemektedir. Anayasa, ulusal egemenlik, insan haklarının korunması ve demokrasi gibi ilkelere saygı gösterildiğı sürece vatandaşlar bir siyasi parti kurma hakkına sahip olabilmektedir. Bununla beraber Anayasa, partilerin ulusal partiler olması gerektiğini belirterek yalnızca bölgesel partileri yasaklamaktadır (Albarracín, 2016).

1995 Siyasi Partiler Kanunu, anayasal hükümleri daha da detaylandırmakta ve partilerin işleyişı ile kaynak dağılımı üzerinde önemli kısıtlamalar getirmektedir. Kanuna göre, yalnızca partiler her düzeydeki seçimlerde aday gösterebilir. Bir seçimden en az 1 yıl önce bir partiye üye olan ve o parti tarafından aday gösterilen kişiler seçilebilir. Bu bağlamda bağımsız adaylık Brezilya'da mümkün değildir. Diğer yandan bir partinin kurulabilmesi için partinin, eyaletlerin en az üçte birinde seçmen desteğine sahip olduğunu kanıtlaması gerekir. Ayrıca, Siyasi Partiler Kanunu, bir partinin parlamentoda örgütlü bir yapıya sahip olabilmesi veya grup kurabilmesi (funcionamiento parlamentar) için geçerli oyların %5'ini alma eşğı getirmiştir. Ancak bu hüküm, Federal Anayasa Mahkemesi (STF) tarafından anayasaya aykırı bulunduğı için hiçbir zaman uygulanmamıştır (Albarracín, 2016).

Brezilya siyasetinde ittifaklar çok önemli bir role sahiptir. Seçim ittifakları (coligacões) da parti kanununa göre düzenlenir. İttifaklar, seçim barajını (quociente eleitoral) aşamayacak küçük partilerin hayatta kalması için hayati öneme sahiptir. Parti koalisyonları, oy havuzundan yararlanmak amacıyla ortak bir liste sunar. Bununla beraber seçim ittifakları, ilgili partiler arasında herhangi bir programatik anlaşma anlamına gelmez ve seçim sonrasında bir hükümet koalisyonu oluşturmayı gerektirmez. Federal Seçim Mahkemesi, 2002 yılında verdiği bir kararla seçim ittifaklarının oluşturulmasını önemli

ölçüde kısıtlamıştır. Bu karara göre, cumhurbaşkanlığı seçimleri için seçim ittifakı kuran partiler, eyalet düzeyinde rakip bir cumhurbaşkanı adayı çıkaran veya başka bir seçim ittifakının parçası olan bir partiyle ittifak kuramazdı. Bu durum, 2006 yılında yapılan bir anayasa değişikliğiyle iptal edilmiştir. O tarihten itibaren partiler, istedikleri parti ittifaklarını seçmekte serbesttir (Bochsler, 2010; Calvo, Guarnieri ve Limongi, 2015; Albarracín, 2016).

Siyasi Partiler kanunu kaynak dağılımına ilişkin hükümler içermektedir. Bir yandan, parti fonundan (fundo partidario) partiler arasındaki para dağılımını düzenlemektedir. Ancak bu fon, Brezilya'daki seçim kampanyalarının tamamen kamu kaynaklarıyla finanse edildiği anlamına gelmemektedir. Belirli kısıtlamalara ve oranlara tabi olmak üzere şahıslar ve kurumlar da bağışlar yapabilmektedir (Albarracín, 2016). Diğer yandan, kanun partilerin televizyon ve radyoya erişim şeklini düzenlemektedir. Seçim kampanyaları sırasında partilere TV ve radyoda ücretsiz reklam süresi (Portekizce: Horário Gratuito de Propaganda Eleitoral, HGPE) verilmektedir. Bu süre, Temsilciler Meclisi'ndeki parti grubunun büyüklüğüne göre dağıtılmaktadır (Machado, 2005, s. 51).

Brezilya'daki siyasi partiler, genel olarak zayıf örgüt yapıları, sınırlı toplumsal tabanları ve düşük kurumsallaşma ile tanımlanır. Diğer Latin Amerika ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Brezilya'daki partilerde yüksek bir devamlılık gözlemlenemez. Şili, Kolombiya veya Arjantin gibi ülkelerdeki parti sistemleri, önemli siyasi dönüşümlere rağmen uzun bir geçmişe sahip partileri içerirken, mevcut Brezilya partilerinin birçoğu çok genç örgütlerdir (Albarracín, 2016). Brezilya'daki partilere ilişkin genel ve güncel bir bakış açısı sunmak için 2022 seçimlerindeki en başarılı 7 siyasi partinin parlamentodaki temsilleri ve siyasi pozisyonları özetlenmiştir. Bu partilerin son parlamento seçimlerinde en az 40 temsilci kazandığı görülmektedir. Buna karşılık bu 7 parti haricinde kalan partilerin bu partilere oranla oldukça düşük temsilci kazandıkları görülmektedir (Franca, 2022).

2022 seçimlerinde Bolsonaro başkanlık seçimlerini kaybetse de partisi parlamento seçimlerinde birinci parti olmuştur. Jair Bolsonaro'nun liderliğindeki muhafazakar ve sağ ideolojili Liberal Parti (PL), Temsilciler Meclisi'nde 99 sandalye ile birinci olmuştur. Liberal Parti, geniş bir yelpazeye hitap eden muhafazakâr bir partidir. Eskiden merkez sağ veya sağ görüşlü olarak tanımlanan parti Bolsonaro'nun katılımından bu yana siyasi yelpazenin aşırı sağına kaymıştır (Joaogado, 2020; France 24, 2022; Franca, 2022). Lula'nın zaferiyle yeniden iktidara gelen İşçi Partisi (PT), 68 milletvekili çıkarmıştır. Sendikalar, sosyal hareketler ve kent yoksullarının geleneksel temsilcisi olan parti, sosyal programlar ve yoksullukla mücadele

politikalarıyla öne çıkmaktadır. Ayrıca İşçi Partisi Latin Amerika'nın en örgütlü partisi olarak da tanımlanmaktadır (Lazarou, 2015; France 24, 2022; Franca, 2022).

União Brasil (Brezilya Birliği) Brezilya'da 2022'de DEM ve SL partilerinin birleşmesiyle kurulan resmi bir merkez sağ partisidir. Brezilya Birliği, merkez sağ bir parti olarak kabul edilmektedir. Siyaset bilimci Vinicius Vieira, bu birleşmeyi liberal partilerin Brezilya versiyonu olarak tanımlamakta ve partinin, Başkan Jair Bolsonaro'dan hayal kırıklığına uğramış sağ seçmen kitlesini kazanmaya odaklandığını belirtmektedir. Ayrıca parti Lula da Silva ve Jair Bolsonaro arasındaki siyasi kutuplaşmaya alternatif bir demokratik kutup olma amacını taşımaktadır (Boldrin, 2021; Moreira, 2022). 47 sandalyeyle dördüncü olan ve merkez sağda konumlanan İlerleme Partisi (PP), Brezilya'daki birçok sağ görüşlü parti gibi geleneksel olarak pragmatizm ve ılımlılık çizgisinde hareket etmiş ve büyük ölçüde sol görüşlü partilerle ittifaklar kurmuştur (Power ve Rodrigues-Silveira, 2019; Costa ve Piltcher, 2020; Franca, 2022). 2022 seçimleri sonucu beşinci parti olan 42 sandalyeli Brezilya Demokratik Hareket Partisi (PMDB), Brezilya'da merkez siyaseti temsil eden ve Hristiyan demokrat değerleri benimseyen bir siyasi oluşumdur (Encyclopædia Britannica, t.y.). 42 milletvekilli Sosyal Demokrat Parti (PSD), merkezde siyaset yapmaya çalışan ve geniş kitlelerden oy almaya çalışan bir partidir (Estadão, t.y.). Cumhuriyetçiler (Republicanos), Brezilya'da muhafazakar çizgideki 41 sandalyeli merkez sağ parti olup, Parti, kendini "*sosyal açıdan muhafazakar ancak ekonomik açıdan liberal*" olarak tanımlamaktadır (Lira, 2022).

3.2. Parti Sistemi

Brezilya parti sistemi parti araştırmaları için çok özgün bir örnektir. Parti sisteminde dünyanın en fazla etkin parti barındıran ülkelerden biridir. Sistem içindeki etkili parti sayısı parlamento dönemine göre 10 civarında olabilmektedir (Calvo ve diğ., 2015). Bununla beraber Brezilya'daki parti sistemi tarihsel süreçlerde sürekli değişmiştir. Bu bağlamda Brezilya'nın parti sisteminin istikrarlı bir sistem olmadığı söylenebilir. 1830'dan bu yana Brezilya'da en az yedi farklı parti sistemi tespit edilmiştir. Bir parti sisteminden diğerine geçiş genellikle ani olmuştur. Örneğin, 1964'teki askeri darbe, otoriter bir sistemi başlatmış ve önceki parti sistemini ortadan kaldırarak tamamen yeni partilerden oluşan bir iki partili sistem getirmiştir (Albarracín, 2016).

Brezilya'nın parti sistemi, başkanlık ve meclis düzeyinde farklı dinamikler sergilemektedir. Başkanlık seçimlerinde güçlü partiler iki büyük partinin

etrafında toplanmaktadır. Bu da başkanlık seçimlerinde parti sisteminin parçalanmışlığına rağmen iki kutuplu çok partili bir düzeni ortaya çıkarmaktadır (Sandes-Freitas ve Bizzarro-Neto, 2021). Örneğin 1994-2018 arasında başkanlık yarışı PT ve PSDB (Brezilya Sosyal Demokrasi Partisi) arasında gerçekleşmiştir. Ancak PSDB 2018’de gücünü kaybetmiştir. 2018’de başkanlık yarışı PT ve PSL arasında 2022’de ise PT ve PL arasında gerçekleşmiştir. Bolsonaro 2018’de PSL’nin (Sosyal Liberal Parti) 2022’de ise PL’nin başkan adayı olmuştur. 2022 yılında gerçekleşen son seçimlerde Lula ve Bolsonaro toplam oyların %92’sini alarak üçüncü bir aday için alan bırakmamıştır (Tanscheit ve Barbosa, 2022).

Başkanlık seçimleri genellikle iki parti etrafında kurulan seçim ittifakları arasında yaşanmaktadır. Buna karşılık meclis seçimlerinde birçok parti ve ittifak yarışmaktadır. Bu partiler temsilci kazanmak adına koalisyonlar yapmaktadır. Özellikle açık liste orantısal seçim sistemi ve partilerin düşük örgütlenmesi partilerin birbirleri ile işbirliğine yönlendirmektedir. Bunun sonucunda meclisteki parti sayısının dünyada örneği az görülecek bir şekilde çok olduğu görülmektedir. 2022 seçimleri sonucunda 23 partinin mecliste koltuk kazandığı görülmektedir. 2022 yılında yapılan kısmi senato seçimlerinde ise 9 partinin koltuk kazandığı görülmektedir (Franca, 2022).

Brezilya’da meclis düzeyinde aşırı parçalı bir parti sisteminin olduğu görülmektedir. Brezilya’nın açık liste nispi temsil sistemi parti sisteminin aşırı parçalanmasında belirleyici rol oynamaktadır. Sistem, küçük partilerin oy oranlarından daha fazla sandalye kazanmasına imkan tanımaktadır (Calvo ve diğ., 2015). Bu sistemde küçük partiler, oylarını birkaç güçlü adayda yoğunlaştırarak koalisyonlarda sandalye kazanırken, büyük partiler oylarını çok sayıda adaya dağıtmak zorunda kalmaktadır. Bu da büyük partilerin verimsiz oy kullanımına ve küçük partilere dolaylı sübvansiyona neden olabilmektedir (Bochsler, 2010; Calvo ve diğ., 2015). Bu bağlamda açık liste seçim sistemi, küçük partilerin hayatta kalmasını kolaylaştırırken, büyük partilerin koalisyonlara girmesini zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan seçmenlerin büyük partilere oy verme eğilimi, aday bazlı oy dağılımı nedeniyle verimsizleşmekte ve küçük partilere dolaylı destek sağlayabilmektedir. Bu dinamikler parti sayısının artmasına ve küçük partilerin sistem içinde yaşama fırsatı bulmasına neden olmaktadır. Diğer yandan büyük partiler küçük partilerin popüler adaylarının aldığı yüksek oylardan da faydalanabilmektedir. 2010 Tiririca örneği bunu iyi bir şekilde göstermektedir. Parlamento seçimlerinde popüler adayın 1,3 milyon oyu, kendi partisine değil koalisyon ortaklarına 3 ek koltuk kazandırmıştır (Nicolau ve Stadler, 2016).

Brezilya’da 1945’ten beri uygulanan açık liste sistemi, uzun süredir akademik ve siyasi çevrelerde tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Sistem eleştirileri 1950’lerden itibaren siyasetçiler tarafından dile getirilmeye başlanmıştır. Temel iddia, bu sistemin aynı listedeki adaylar arasında aşırı rekabete yol açtığı ve parti disiplini zayıflattığı yönündedir (Martins, 2016). Parti disiplinin zayıflaması ise aslında partilerin kurumsallaşamamasına neden olabilmektedir. Son yıllarda ise sistemle ilgili yeni eleştiriler öne çıkmaktadır. Bu eleştirilerin başında, mikro partilerden adayların aşırı oy alması sonucu, aynı listedeki daha az oy almış adayların meclise girebilmesi gelmektedir. Diğer önemli bir sorun da seçmenin yaşadığı kafa karışıklığı olarak gösterilmektedir. Seçmenlerin çoğu, verdikleri oyların parti toplamına nasıl katkı sağladığını tam olarak anlamamakta, bu da popüler adayların listedeki diğer adayları “sırtından taşıması” gibi bir fenomene yol açmaktadır. Bu durum, seçim sisteminin temsil adaleti açısından sorgulanmasına neden olmaktadır (Martins, 2016). Zira küçük partiler, oylarını birkaç karizmatik aday üzerinde yoğunlaştırarak “verimli oy kullanma” stratejisi geliştirmiştir (Bochsler, 2010). Buna karşılık büyük partiler, oylarını çok sayıda adaya dağıtmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, 1994-2010 döneminde kongre adaylarının %74’ünün çok partili koalisyon listelerinden seçilmesine yol açmıştır (Calvo ve diğ., 2015).

Brezilya’da parti sisteminin karşılaştığı zorluklardan bir diğer ise parti-seçmen bağlarının zayıf olmasıdır. Yüksek oy değişkenliği veya oy geçirgenliği hem seçmen ve parti bağının zayıflığını hem de seçmenlerin parti sistemine güveninin düşüklüğünü gösterebilmektedir. (Yıldırım, 2020). Zira 2016’da PT’li Başkan Dilma Rousseff’in görevden alınması sonrasında 2013-2014 protestoları sonucu siyasi parti karşıtı seçmen oranının %2,5’ten %15’e çıktığı görülmektedir (Borges, 2021, s.21).

Parti sisteminin parçalı olması koalisyonları zorunlu kılmaktadır. Bu da koalisyonların istikrarını tartışma konusu haline getirmektedir. Brezilya’da genel olarak koalisyonların istikrarsız olduğu söylenebilir. Bu da yürütme-yasama ilişkilerinde tıkanmalara ve yasa yapım sürecinin uzamasına neden olabilmektedir. Zira bir tasarının yasallaşma süreci çok geniş ittifaklara ihtiyaç duyabilmektedir. Bu bağlamda Brezilya’da siyasetin bir ittifaklar sanatı olduğu söylenebilir. Sonuç olarak Brezilya’nın parti sistemi, seçim mühendisliği açısından önemli dersler içermektedir. Açık liste orantısız seçim sistemi, toplumsal çeşitliliği yansıtmakla birlikte, yönetim sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Sistemin geleceği, uzmanlara göre özellikle şu faktörlere bağlı görünmektedir: *Partilerin kurumsallaşma düzeyi, Seçmenlerin sisteme güveninin yeniden tesis edilmesi, Koalisyon yönetim kapasitesinin geliştirilmesi* (Calvo vd., 2015; Sandes-Freitas ve Bizzarro-Neto, 2021).

4. Brezilya’da İttifak Siyaseti: Çok Katmanlı Koalisyon Dinamikleri

Brezilya’da seçim öncesi koalisyonlar yaygındır. Ancak seçim öncesi koalisyonlar seçimden sonra devam etmeyebilir ve seçim sonrası farklı koalisyonlar da kurulabilir. Bu bağlamda Brezilya’da seçim ittifakları sistem içinde kilit bir rol oynamaktadır. Zira başkanlık sistemi dahi koalisyon veya ittifaklarla tanımlanmaktadır. Bu ittifaklar, bazı seçim bölgelerinde seçim barajını (quociente eleitoral) aşamayacak küçük partilerin hayatta kalması için hayati öneme sahiptir. Parti koalisyonları, oy havuzundan yararlanmak amacıyla ortak bir liste sunar. Seçim ittifakları (coligaç,ões) siyasi parti kanununa göre düzenlenmektedir. Seçim ittifakları, ilgili partiler arasında herhangi bir programatik anlaşma anlamına gelmez ve seçim sonrasında bir hükümet koalisyonu oluşturmayı gerektirmez.

Brezilya’da açık liste orantısız seçim, federatif sistem, toplumsal yapının çeşitliliği, partilerin kurumsallaşamaması, partilerin düşük örgütlenmesi seçim öncesi ve sonrasında koalisyonları zorunlu kılmaktadır. Özellikle seçim sistemi, aşırı parçalı parti sistemi ve meclisteki etkin parti sayısının 10’u bulması gibi faktörler Brezilya’da siyaseti bir ittifaklar sanatı haline getirmektedir. Bu bağlamda seçim öncesi ve sonrası koalisyonların hangi dinamiklere göre yapıldığı çalışmanın konusu olmaktadır (Albarracín, 2016).

Koalisyonlar ile ilgili öne çıkan unsurlardan ilki parti sayısının fazlalığı olmaktadır. Koalisyonların %40’ı dört veya daha fazla parti içermekte, bazı durumlarda ortak sayısı 16’ya kadar çıkabilmektedir. Zira büyük partiler, koalisyona girmedikleri takdirde diğer ittifakların sandalye kazanma ihtimalinin artması nedeniyle bu ittifaklara katılmak zorunda kalmaktadır. Zira yüksek performanslı yerelde etkin küçük parti adayları, koalisyonun genel oy potansiyelini artırmaktadır. Bu nedenle büyük partiler de koalisyonlara girmek zorunda kalmaktadır (Calvo ve diğ., 2015).

Brezilya’nın federal sistemi, çok katmanlı bir koalisyon siyasetini zorunlu kılmaktadır. Zira geniş bir coğrafyaya yayılmış ve etnik farklılıkların çok olduğu bir ülkede yerel ve ulusal dengenin kurulması oldukça zordur. Bazı partiler sadece yerel düzeyde seçimlere girmektedir. Ulusal düzeyde siyaset yapan partilerin yerel düzeydeki partilerle bağlantıların güçlü olması, partilerin ulusal düzeyde güçlenmesinin temel koşullarından biridir (Avritzer, 2019). Öncelikle başkanlık yarışında büyük partiler eyaletlerdeki küçük partilerle dikey koalisyonlar kurabilmektedir. Dikey koalisyonlar partilerin başkanlık seçimleri için koalisyonlar kurmasını ifade etmektedir. Diğer yandan aynı düzeydeki partiler yerel seçimlerde güç birliği veya yatay koalisyonlar kurabilmektedir (Sandes-Freitas ve Bizzarro-Neto, 2021).

Eyaletlerdeki koalisyonlar daha çok yerel güç dengelerine dayanmaktadır (Sandes-Freitas ve Bizzarro-Neto, 2021). Bu bağlamda yerel oluşumlar, STK'lar ve sendikalar siyaset içinde önemli bir role sahiptir. İttifaklar veya koalisyonlar yalnızca partiler arasında değil bu tür sivil kuruluşlarla da yapılabilmektedir. Örneğin Brezilya'nın çağdaş siyasi hayatında çok önemli rol oynayan PT'nin sendikalarla kurduğu bağ üzerinden ulusal bir parti haline geldiği görülmektedir. Özellikle Central Unica dos Trabalhadores (Birleşik İşçi Konfederasyonu / CUT) ve Topraksızlar Hareketi (MST), PT'ye yakın oluşumlar olarak gösterilebilir (Yıldırım, 2020). Öte yandan geniş bir coğrafyada seçim kampanyası yürütmenin fiziksel ve mali zorluğu yerel siyasi ve sivil kurumları önemli hale getiren bir başka faktördür (Avritzer, 2019). Bu anlamda ittifaklar siyasetin maliyetini azaltan bir dinamik oluşturmaktadır.

Koalisyonların oluşumunda dikkat çeken başka bir ayrıntı ise partilerin farklı eyaletlerde birbirlerine rakip olabilmesidir. Örneğin bir eyalette koalisyon ortağı olan iki parti farklı bir eyalette rakip olabilmektedir. Zira partilerin eyaletlerdeki koalisyon tercihlerinde bağlamsal siyasal rasyonalite ve yerel dinamikler etkili olmaktadır. Bu bağlamda parti davranışları, yerel koşullara ve seçim dinamiklerine göre değişmektedir. Eyaletlerdeki koalisyonlar, ideolojik yakınlıktan ziyade yerel güç dengelerine göre şekillenmektedir. Özellikle küçük partiler, büyük partilere göre daha esnek koalisyon stratejileri benimseyebilmektedir (Sandes-Freitas ve Bizzarro-Neto, 2021). Partiler eyaletlerdeki koalisyonları başkanlık yarışına hizmet edecek şekilde yapılandırır. Dolayısıyla Brezilya'da eyalet seçimleri giderek ulusal başkanlık yarışına endekslenmiştir. Ancak bu dinamik, parti sisteminin kutuplaşmasını pekiştirirken, eyaletlerin siyasi özerkliğini de sınırlandırmaktadır. Zira bu yerel siyaseti, ulusal siyasete endeksli hale getirmekte ve yerel dinamiklerin gücünü azaltabilmektedir.

Küçük partilerle koalisyon kurmak büyük partilere avantaj sağlayabilmektedir. Özellikle yerel siyaset yapan küçük partilerin popüler adayların oyları, az oy alan partilerin de seçilmesine katkı sağlamaktadır. 2010 Tiririca örneği bu durumu açıklayan önemli örneklerden biridir. Bu örnekte popüler bir adayın 1.3 milyon oyu, kendi partisine değil koalisyon ortaklarına 3 ek koltuk kazandırdı (Nicolau ve Stadler, 2016). Aslında bu vaka, bir diğer yandan, açık liste seçimlerinin partiler için dezavantajını göstermektedir. Bu sistemde partiler oylarını adaylara göre dengeli bir şekilde paylaştırmakta güçlük çekebilmektedir. Dolayısıyla bir adayda yoğunlaşan oylar partinin ikinci bir adayının kazanmasını engelleyebilmektedir. Bu durumda kazanan koalisyondaki farklı bir parti olabileceği kadar rakiplerinde duruma göre avantaj sağlayabileceği söylenebilir.

Brezilya’da 1994 yılıyla beraber eşzamanlı seçimler yapılmaya başlanmıştır. Bu anlamda başkanlık, valilik ve milletvekili seçimleri aynı anda yapılmaktadır. Eşzamanlı seçimler partileri stratejik koordinasyona zorlamaktadır. 1994’te eşzamanlı seçimlerin başlamasıyla birlikte ulusal-eyalet seçimlerinin bir entegrasyonu sağlanmıştır. Bu bağlamda PT merkez-sol partilerle (PCdoB, PSB, PDT), PSDB ise merkez-sağ partilerle (DEM, PTB, PP) ittifaklar kurmuştur. Örneğin 2010’da eyaletlerdeki kazanan koalisyonların %92.6’sı PT veya PSDB içermekteydi. Eşzamanlı seçimler ve düşük başkan aday sayısı, ulusal ve alt ulusal seçimler arasındaki uyumu artırmaktadır (Machado, 2009). Başkanlık seçimleri, federal sistemlerdeki bölgesel dinamikleri dengeleyerek parti sistemlerinin ulusal düzeyde daha tutarlı hale gelmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum, özellikle eşzamanlı seçimler ve az sayıda başkan aday olduğunda belirginleşmektedir (Borges ve Lloyd, 2016).

2002- 2006 arasındaki seçimlerde dikeylik Kuralı uygulanmıştır. Buna göre Başkan aday çıkaran partilerin eyaletlerde rakip partilerle ittifak yapmasını yasaklamıştır. Bu kural, partileri daha küçük ama ideolojik olarak daha heterojen koalisyonlar kurmaya zorlamıştır. Ancak bu kural 2006 yılında sonra kaldırılmıştır (Machado, 2009).

Brezilya’da koalisyon yönetimi karmaşık bir pazarlık sürecine dayanmaktadır. Bakanlık dağıtımı koalisyonların kurulması ve istikrarı için başkanın elindeki önemli bir araçtır. Örneğin PT’nin 2003-2010 döneminde PMDB’ye verdiği bakanlık sayısı 0’dan 7’ye çıkmıştır. Brezilya’da federal bürokrasideki siyasi atamalar “koalisyon malı” (coalition goods) olarak görülmektedir. Dolayısıyla bürokrasideki siyasi pozisyonlar ve bakanlıklar başkanın partisi ile koalisyon ortakları arasında müzakere konusu olmaktadır. Bu tür koalisyon malı olarak nitelenen kadrolara koalisyonun sürekliliğini sağlamak için de etkili olmaktadır (Praça, Freitas ve Hoepers, 2011).

Koalisyon dengeleri seçim sonrasında değişebilmektedir. Bir partinin parlamenterlerinden biri yürütme içinde başka bir göreve atandığında, hastalık, istifa, ölüm ya da görevden alınma gibi nedenlerle görevinden ayrıldığında, yerine en çok oy alan bir sonraki aday geçer. Bu tür görev değişiklikleri, istifalar ve görevden almalar sık yaşandığı için, parlamentodaki parti gruplarının bileşimi ve güç dengeleri önemli ölçüde değişebilmektedir (Nicolau ve Stadler, 2016).

Partiler, koalisyonların istikrarı için daha pragmatik davranabilmektedir. Örneğin PT, sol ideolojisinden ödün vererek sağ partilerle işbirliği yapmış, ancak gelir dağılımı politikalarını yasalaştırmayı başarmıştır (Alves, 2024). Ancak 2016 sonrası artan kutuplaşma, bu tür koalisyonları zorlaştırmıştır.

Kongre'nin çok sayıda partiyle derin bir parçalanma yaşaması ile beraber Bolsonaro'nun polarize edici politikaları, siyasi istikrarsızlığı artırmıştır (Borges, 2021, s. 21). Bu bağlamda son dönemde koalisyon siyasetinde önemli değişimler gözlemlenmektedir: 2010'da Dilma Rousseff seçim ittifakçılarının bir kısmını kabineye almamıştır. Buna karşılık Bolsonaro (2018) ve Lula (2023) farklı stratejiler izlemişlerdir. 2018'de Bolsonaro'nun seçim ittifakı (PSL ve diğer sağ partiler), yüksek kutuplaşma nedeniyle kabineye daha sadık kalmıştır. 2023'te Lula, yüksek kutuplaşmaya rağmen seçim ittifakındaki bazı partileri (örneğin, PSB) kabineye almamış, bunun yerine koalisyon dışı partilerle (MDB gibi) anlaşmıştır (Couto, 2025). Bu bağlamda Lula da Silva, göreve gelişinden itibaren geniş tabanlı bir koalisyon kurma stratejisini benimsemiştir. 2022 seçimlerinde kendisini destekleyen 10 partiden oluşan merkez-sol ittifakı, Lula'nın iktidara gelmesinden sonra daha da genişlemiş; bu süreçte, geçmişte Bolsonaro'yu desteklemiş bazı siyasetçiler de hükümete dahil edilmiştir. Nitekim kabinedeki 31 bakanlıktan yalnızca altısı Lula'nın partisi olan İşçi Partisine mensup isimlerce yürütülmektedir. Bu durum, Lula'nın partizan bir yönetim anlayışından ziyade, uzlaşya dayalı ve kapsayıcı bir yönetim tarzını öncelediğini göstermektedir. Bu kapsayıcı yaklaşım, sefeli Jair Bolsonaro'nun kutuplaştırıcı siyaset anlayışıyla belirgin bir tezat oluşturmaktadır. Lula'nın uzlaşya arayışı, yasama organlarıyla kurduğu ilişkilerde de gözlemlenmektedir. 1 Şubat 2023 tarihinde Senato Başkanı Rodrigo Pacheco ve Temsilciler Meclisi Başkanı Arthur Lira yeniden seçilmiş; Lula her iki ismin de 2022 seçimlerinde Bolsonaro'yu desteklemiş olmasına rağmen, bu adaylıkları destekleyerek pragmatik bir siyasi pozisyon almıştır (Pereira, 2024).

5. Brezilya Siyasetine İlişkin Güncel Bir Değerlendirme

Brezilya'da koalisyonel başkanlık, uzlaşya kültürünü teşvik etse de son zamanlarda sistemde kutuplaşma artmaktadır. Özellikle 2013 sonrasında merkez partilerin küçülmesi (%40'tan %20'ye) yönetimi zorlaştırmıştır. Lula'nın 2023'teki üçüncü döneminde koalisyon kurmak daha da karmaşık hale gelmiştir (Avritzer, 2019; Zucco ve Power, 2024). Bu süreçte Bolsonaro'nun partisi (PL) parlamentoda en büyük grup haline gelirken geleneksel partiler güç kaybetmiştir (Tarouco, 2023). Brezilya'nın koalisyonel başkanlık sistemi, yüksek yasama başarısı ve parti disipliniyle işlese de sistem aşırı parçalanma ve kutuplaşma nedeniyle stres altındadır. Ülke 1964 darbesine benzeyen gerilimleri yeniden deneyimlemektedir. Sistemin ne kadar gerilime dayanabileceği belirsizliğini korumaktadır (Zucco ve Power, 2024).

Brezilya’da 1985’ten bu yana hiçbir başkanın partisi mecliste %20’den fazla sandalye kazanamamıştır. Koalisyonlar genellikle 4 veya daha fazla parti içermekte ve eyaletler arası çıkar dengelerine dayanmaktadır. Bununla beraber meclis içindeki etkin parti sayısının 10 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda koalisyonlardaki uzlaşma dengesinin çok önemli olduğu görülmektedir. Diğer yandan başkanın sahip olduğu güçlü yetkiler meclisteki siyasi parçalanmışlığı tolere edecek bir denge oluşturmaktadır. Zira koalisyon partilerinin başkan lehine %87 oy disiplini sergilediği ve başkanın yasama yenilgisi oranının %10’un altında kaldığı görülmektedir (Zucco ve Power, 2024). Bu noktada başkanlık araçlarının istikrarı sağlayıcı bir denge oluşturduğu görülmektedir. Zira 1988 Anayasası, başkana bütçe ve kamu yönetiminde öncelik tanıyarak koalisyonları stabilize olmasına destek sağlamaktadır (Limongi, 2007).

Figueiredo ve Limongi (2016) siyasi kurumların ve parlamentonun işleyiş tarzının bir takım yetersizliklerine rağmen yürütmenin hareket kabiliyetinin geniş yetkilerle güvence altına aldığını savunmaktadır. 1988’de oluşturulan kurumsal yapı bağlamında, ülke en azından kısmen, görünüşte aşılabilir gibi duran sorunların (örneğin para istikrarı, ekonomik büyüme ve yeniden dağıtım gibi) üstesinden gelebileceğini göstermiştir. Parçalanmış bir parlamentonun olumsuz etkileri ve milletvekillerinin kişisel çıkarları, yürütmenin işleyişine etki etmemektedir. Buna karşılık, yürütme genellikle yasama organının çalışmalarını kontrol edebilmekte ve kendi yasama girişimlerinde genellikle başarılı olmaktadır.

Uluslararası demokrasi endekslerine göre yapılan analizler, Brezilya’nın demokratik performansına ilişkin önemli bulgular ortaya koymaktadır. İsveç’teki Göteborg Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren bağımsız bir araştırma enstitüsü olan V-Dem (Varieties of Democracy) Projesi, dünya genelinde demokrasiyi seçimsel, liberal ve katılımcı gibi çok boyutlu yaklaşımlarla ve niceliksel verilerle ölçmektedir. V-Dem demokrasi endeksi, demokrasiyi 0 (en otoriter) ile 1 (tam demokratik) arasında ölçen kapsamlı bir veri setidir. Bu endekse göre Brezilya’nın 0.71 skora sahip olduğu görülmektedir. Bu, ülkenin “seçimsel demokrasi” (electoral democracy) kategorisinde “orta-yüksek” seviyede olduğunu gösterirken liberal demokrasi standartlarının tam olarak karşılanmadığına da işaret etmektedir (V-Dem Institute, t.y.-a; t.y.-b)

Dünya çapında siyasi haklar ve sivil özgürlükleri izleyen, ülkeleri “özgür”, “kısmen özgür” ve “özgür olmayan” şeklinde sınıflandıran bağımsız bir ABD merkezli insan hakları kuruluşu olan Freedom House’un (2022) raporuna göre, Brezilya’da demokratik kurumlar ciddi baskı altındadır. Başkan Jair Bolsonaro’nun seçim sistemine yönelik “asılsız dolandırıcılık” iddiaları,

ülkede güven krizine yol açmıştır. Ekim 2022’de Lula’nın az bir farkla seçilmesi sonrasında Bolsonaro taraftarları, seçim sonuçlarını reddederek protestolar düzenlemiş ve hatta Brasília’da bombalı saldırı girişimi yaşanmıştır. Freedom House, bu dönemde siyasi şiddetin 2018’e kıyasla % 400 arttığını belirtmektedir. Ayrıca, Bolsonaro’nun “gizli bütçe” skandalı ve basın özgürlüğüne yönelik saldırılar, şeffaflık ve yolsuzluk endişelerini artırmıştır. Buna karşılık Freedom House’un (2023) raporunda, Lula’nın göreve başlamasıyla birlikte bazı olumlu adımlar atıldığı görülmektedir. Ancak 8 Ocak 2023’te Bolsonaro yanlısı protestocuların Kongre, Yüksek Mahkeme ve Başkanlık Sarayı’nı işgal etmesi, demokrasi için büyük bir tehdit olarak algılanmıştır. Freedom House, Lula’nın yargı ve medya özgürlüğüne daha fazla saygı gösterdiğini, ancak yolsuzluk ve siyasi kutuplaşmanın devam ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, askeriye’nin siyasetteki rolünün azaltılması girişimleri olumlu karşılanmıştır. Freedom House’un (2024) raporu, 2024 yerel seçimlerinin siyasi şiddetle gölgelendiğini ortaya koymaktadır. Bolsonaro yanlısı adayların bazı bölgelerde güç kaybetmesine rağmen, merkez sağ partilerin (Centrão) güçlenmesi, Lula’nın reformları için engel oluşturmaktadır. Yine de Freedom House verilerine göre Brezilya özgür bir ülke olarak kabul edilmektedir (Freedom House, t.y.-a; t.y.-b).

Uluslararası Demokrasi ve Seçim Yardımı Enstitüsü (International IDEA), küresel ölçekte demokratik kurumların güçlendirilmesini hedefleyen bir hükümetler arası kuruluştur. Enstitünün Küresel Demokrasi Durumu Raporu 2023 kapsamında yayımlanan Brezilya vaka analizine göre, Jair Bolsonaro’nun 2019–2022 yılları arasındaki başkanlık dönemi, ülkedeki demokratik göstergelerde belirgin gerilemelere neden olmuştur. Bolsonaro’nun seçim sistemine yönelik temelsiz hile iddiaları —özellikle elektronik oylama sürecine dönük söylemleri— seçimlerin meşruiyetine dair kamu güvenini zedelemiş ve 8 Ocak 2023 tarihinde Brasília’da hükümet binalarına yönelik kitlesel baskınla sonuçlanan bir siyasi krizi tetiklemiştir. Ayrıca rapora göre Bolsonaro yönetimi, medya özgürlüğünün kısıtlanması, yerli toplulukların haklarının ihlali ve COVID-19 pandemisinin askerleştirilmesi gibi uygulamalar yoluyla demokratik kurumların zayıflamasına katkıda bulunmuştur (Santillana, 2023).

Bu süreçte Brezilya Yüksek Mahkemesi (STF) ile Seçim Mahkemesi (TSE), Bolsonaro’nun otoriter eğilimlerine karşı demokratik dengeyi koruyan temel kurumlar olarak öne çıkmıştır. STF, 2019 yılında sahte haberlerle ilgili soruşturma başlatarak ve askerî müdahale çağrılarını reddederek hukukun üstünlüğünü savunmuştur. TSE ise 2022 seçimlerinde dezenformasyonla mücadele ederek seçim sürecinin şeffaflığını güvence altına almış, Bolsonaro’nun kamu görevinden sekiz yıl süreyle men edilmesini

sağlamıştır. Lula da Silva'nın 2023'te yeniden başkanlık görevine başlamasıyla birlikte, medya ve sivil toplum üzerindeki baskılar azalmış; ancak siyasi kutuplaşma, yolsuzluk ve güvenlik güçlerinin şiddet kullanımı gibi yapısal sorunlar varlığını sürdürmektedir. Raporda demokratik toparlanmanın sağlanabilmesi için eğitim ve sosyal refah politikalarına öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Santillana, 2023).

6. SONUÇ

Bu çalışma, Brezilya'daki başkanlık sistemini, parti sistemi ve koalisyon siyaseti bağlamında ele almıştır. Brezilya'ya dair başkanlık sistemi üzerine yapılan çalışmalar bulunsa da, parti sistemi ve koalisyon siyasetini ele alan çalışmalar sınırlıdır. Brezilya'nın çok partili başkanlık sistemi, parti yapısı ve koalisyon dinamikleri bakımından, siyaset bilimi için özgün ve değerli bir örnek sunmaktadır. Türkiye'de de başkanlık sistemi sonrası ittifak siyaseti giderek daha fazla önem kazanmışken, Brezilya'daki deneyimin incelenmesi, Türkiye'deki Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin geleceği açısından anlamlı çıkarımlar sunabilir. Özellikle Türkiye'de başkanlık sistemi tartışmalarının yoğunlaştığı dönemde, Brezilya'daki başkanlık sistemi akademik çalışmalarda sıklıkla karşılaştırma konusu olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'deki mevcut sistem ile Brezilya'daki uygulamalar arasındaki paralellikler, birçok pratikte kendini göstermektedir. Özellikle yürütme ile yasama arasındaki güç dengesi, meclisteki çok sayıda parti ve ittifak siyaseti gibi konularda benzerlikler dikkat çekmektedir. Bu benzerlikler, Brezilya örneğinin incelenmesini önemli kılmaktadır.

Bu çalışma çerçevesinde, Brezilya'daki anayasa ve yasalar bağlamında başkanlık sisteminin, başkanın, başkan yardımcısının ve bakanların görevleri; yasama ve yürütme arasındaki güç dengesi ele alınmıştır. Brezilya'da güçlü bir başkanlık yapısının varlığı dikkat çekmektedir. Başkanın güçlü pozisyonu, geniş yetkileriyle birlikte, aşırı parçalı parti sistemi içinde istikrar sağlayıcı bir rol oynamaktadır. Ancak, başkanın geniş yetkileri, demokratik bağlamda bir risk taşıyabilir. Bu noktada, Brezilya'daki parti sistemi seçim süreçlerinde farklılaşmaktadır; başkanlık seçimlerinde çok kutuplu bir yapının ortaya çıkmasına karşın, parlamento seçimlerinde aşırı parçalı bir sistem gözlemlenmektedir. Açık listeli orantısız seçim sistemi, küçük partilere avantaj sağlamak ve bu partilerin siyasal sistemde etkin olmasına olanak tanımaktadır. Bu durum, Brezilya siyaseti için ittifakların ve koalisyonların sanat haline gelmesini zorunlu kılmaktadır. Brezilya'nın geniş coğrafyası, eyalet sistemi ve eş zamanlı seçimler, koalisyonların kurulumunu daha da gerektiren faktörlerdendir.

Son dönemde Brezilya’da siyasi sistemde kutuplaşma eğilimleri görülmektedir. Bolsonaro etrafında şekillenen sağ blok, demokratik istikrarı tehdit edebilecek bir güç oluşturmaktadır. 2022 seçimleri sonrası yaşanan şiddet olayları, Brezilya’daki istikrarsızlık algısını pekiştirmiştir. Bolsonaro taraftarlarının askeri müdahale çağrıları ve yargının artan rolü, sistemin vesayete açık hale gelmesine yol açabilir. Siyasi analistler, ülkenin 1964 darbesine benzeyen bir gerilim yaşama riski üzerinde durmaktadırlar (Zucco ve Power, 2024). Bunun yanı sıra, siyasi kutuplaşmanın mevcut sistem içinde etkin parti sayısını azaltabileceği ve partilerin ikili kutuplaşmaya doğru everilebileceği de öne sürülmektedir. Bu bağlamda, parlamentoda başkanlık seçimlerindeki kutuplaşmanın benzeri bir yapının ortaya çıkma ihtimali söz konusudur. Kutuplaşmanın büyük partilere endeksli hale gelmesi durumunda, meclisteki parti sayısının azalması ve bu durumun parlamentoda daha güçlü partilerin temsil edilmesine yol açması muhtemeldir. Güçlü partiler, başkanın geniş yetkileri karşısında dengeleyici bir rol oynayabilir. Bu, partilerin kurumsallaşmasına ve denetleme rollerini daha etkin bir şekilde yerine getirmesine olanak sağlayabilir. Ancak, 23 partili bir siyasi sistemin geleceği hakkında bir tahminde bulunmak oldukça zordur.

Sonuç olarak, Brezilya’nın parti sistemi ve koalisyon siyaseti üzerine daha fazla akademik çalışma yapılması gerektiği söylenebilir. Çünkü farklı deneyimlerin incelenmesi, Türkiye siyasetinin geleceği hakkında çıkarımlar yapmayı kolaylaştırabilir. Brezilya’nın siyasi yapısını anlamak, özellikle Türkiye’deki başkanlık sisteminin evrimini izlemek ve gelecekteki olası gelişmeleri tahmin etmek adına değerli bir kaynaktır.

Kaynakça

- Aktaş, H. (2016). Hükümet sistemlerinin tıkanma noktaları ve alternatif çözüm yolları. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 209–228.
- Albarracín, J. (2016). Political parties and the party system. In D. de la Fontaine & T. Stehnen (Eds.), *The political system of Brazil* (pp. 173–194). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-40023-0_9
- Alves, D. H. (2024). Partisanship, cross-party coalitions, and social policymaking in Brazil. *Latin American Research Review*, 59(3), 570–587. <https://doi.org/10.1017/lar.2024.33>
- Avritzer, L. (2019). The double crisis of representation and participation in Brazil. *Representation*, 55(1), 23–36. <https://doi.org/10.1080/00344893.2019.1572646>
- Ayvaz, M. E. (2018). Devlet başkanı ve siyasî parti ilişkisi üzerine. *Liberal Düşünce Dergisi*, 23(91–92), 113–142.
- Brazil. (1988). *Constitution of the Federative Republic of Brazil*. Retrieved April 8, 2025, from <https://legis.senado.leg.br/norma/579494/publicacao/33296461>
- Bochsler, D. (2010). Who gains from apparentments under D'Hondt? *Electoral Studies*, 29(4), 617–627. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2010.06.001>
- Boldrin, F. (2021, October 6). 'Fusão pode ser referência de uma direita sem Bolsonaro' ['Merger may reference a right-wing without Bolsonaro']. *Nexo Jornal*. <https://www.nexojournal.com.br/entrevista/2021/10/06/%E2%80%98Fus%C3%A3o-pode-ser-refer%C3%A2ncia-de-uma-direita-sem-Bolsonaro%E2%80%99>
- Borges, A. (2021). The illusion of electoral stability: From party system erosion to right-wing populism in Brazil. *Journal of Politics in Latin America*, 13(2), 1–26. <https://doi.org/10.1177/1866802X211018830>
- Borges, A., & Lloyd, R. (2016). How concurrent presidential and gubernatorial elections affect electoral coordination in Brazil. *Electoral Studies*, 43, 104–114. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.06.003>
- Calvo, E., Guarnieri, F., & Limongi, F. (2015). Why coalitions? Party system fragmentation, small party bias, and preferential vote in Brazil. *Electoral Studies*, 39, 219–229. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2015.03.018>
- Chatham House. (2022, August). *Democracy in Brazil*. <https://www.chatham-house.org/2022/08/democracy-brazil>
- Costa, J. G. F., & Pilcher, A. (2020, December 8). Partidos em números: PP e PL *Pindograma*. <https://pindograma.com.br>
- Couto, L. (2025). Government formation in presidentialism: Disentangling the combined effects of pre-electoral coalitions and legislative polarisation.

- zation. *Latin American Politics and Society*, 67(1), 36–55. <https://doi.org/10.1017/lap.2024.30>
- Çelik, M. H. (2023). Parçalı çok partili sistemlere bir örnek olarak Brezilya: 21. yüzyılda Temsilciler Meclisi ve Senato seçimleri üzerinden bir inceleme. *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, 3(5), 307-340. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7654835>
- Durdu, M. (2020). Bütçe hakkının cumhurbaşkanlığı sistemindeki görünümü ve Latin Amerika ülkeleri ile mukayesesi. *Liberal Düşünce Dergisi*, 25(99), 49-78. <https://doi.org/10.36484/liberal.739812>
- Encyclopædia Britannica*. (n.d.). Party of the Brazilian Democratic Movement. Retrieved [insert date], from <https://www.britannica.com/topic/Party-of-the-Brazilian-Democratic-Movement>
- Esen, P. D. S. (2016). 2016 Anayasa değişikliği teklifinin değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 4, 1-25.
- Estadão*. (n.d.). Kassab: PSD não será “nem esquerda, direita ou centro” – Política. <https://www.estadao.com.br>
- Figueiredo, A. C., & Limongi, F. (2016). Political institutions and governmental performance in Brazilian democracy. In D. de la Fontaine & T. Stehnen (Eds.), *The political system of Brazil* (pp. 93-116). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-40023-0_5
- France 24. (2022, September 27). *Brazil presidential election 2022: Lula vs Bolsonaro*. <https://www.france24.com/en/>
- Franca, Í. (2022, October 31). *2022 Brazil general elections: Final results*. Santander. <https://www.santander.com>
- Freedom House. (n.d.-a). *About us*. <https://freedomhouse.org/about-us>
- Freedom House. (n.d.-b). *Home page*. <https://freedomhouse.org/>
- Freedom House. (2022). *Freedom in the world 2022: Brazil*. <https://freedomhouse.org/country/brazil/freedom-world/2022>
- Freedom House. (2023). *Freedom in the world 2023: Brazil*. <https://freedomhouse.org/country/brazil/freedom-world/2023>
- Freedom House. (2024). *Freedom in the world 2024: Brazil*. <https://freedomhouse.org/country/brazil/freedom-world/2024>
- Galvão, A. (2016). The National Congress and Brazil's parliamentary elite under the Lula government. In D. de la Fontaine & T. Stehnen (Eds.), *The political system of Brazil* (pp. 117-138). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-40023-0_6
- İlter Akarçay, E. R. (2016). Karşılaştırmalı perspektiften başkanlık sistemi tartışması: Koalisyon inşası ve kuvvetler birliğinden kaçınmak mümkün mü? *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 4(1), 105-127.

- Joaogado. (2020, December 8). Partidos em números: PP e PL. *Pindograma*. Retrieved April 5, 2025, from <https://pindograma.com.br>
- Kaya, S. B. (2022). Karşılaştırmalı başkanlık sistemlerinde kararname yetkisi üzerine bir analiz. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(1), 167-191. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1099361>
- Kılınç, Z. A. (2016). Başkanlık sistemi ve güçlü tek parti hükümeti. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 12-24. <https://doi.org/10.25272/j.2149-8539.2015.1.2.02>
- Küçük, A. (2016). AK Parti'nin başkanlık sistemi modelinin ABD'deki başkanlık sistemi modelinden farklılık arz eden yönleri. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 25-64.
- Lazarou, E. (2015). *Brazil: Political parties* [At a glance]. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2015\)559491](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2015)559491)
- Limongi, F. (2007). Democracy in Brazil: Presidentialism, party coalitions and the decision-making process. *Novos Estudos - CEBRAP*, (76), 17-41. (Original work published 2006).
- Lira, R. F. de. (2022). História do Republicanos: o verdadeiro Partido Conservador? *Politize*. <https://www.politize.com.br/republicanos/>
- Machado, A. (2009). Minimum winning electoral coalitions under presidentialism: Reality or fiction? The case of Brazil. *Latin American Politics and Society*, 51(3), 87-110. <https://doi.org/10.1111/j.1548-2456.2009.00057.x>
- Martins, L. (2016). The judiciary in Brazil. In D. de la Fontaine & T. Stehnken (Eds.), *The political system of Brazil* (pp. 195-216). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-40023-0_8
- Moreira, J. A. (2022). Direita cria maior partido do Brasil para fazer frente a Lula e Bolsonaro. *Diário de Notícias*. <https://www.dn.pt/internacional/direita-cria-maior-partido-do-brasil-para-fazer-frente-a-lula-e-bolsonaro-14187696.html>
- Nicolau, J., & Stadler, J. (2016). The Brazilian electoral system. In D. de la Fontaine & T. Stehnken (Eds.), *The political system of Brazil* (pp. 139-172). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-40023-0_7
- Özmen, Y. P., & Yaman, F. (2022). Latin Amerika ülkelerinde başkanlık sistemi ve demokrasi ilişkisi - Aynı kadehte farklı şaraplar. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 324-345. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1155770>
- Özsoy Boyunsuz, Ş. (2016). Siyasi parti sistemlerine göre başkanlık rejiminin türleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 49(3), 1-26.
- Pereira, A. (2024, February 20). *How Lula's big-tent pragmatism won over Brazil again – with a little help from a backlash to Bolsonaro*. The Conversation.

- <https://theconversation.com/how-lulas-big-tent-pragmatism-won-over-brazil-again-with-a-little-help-from-a-backlash-to-bolsonaro-223141>
- Power, T. J., & Rodrigues-Silveira, R. (2019). Mapping ideological preferences in Brazilian elections, 1994-2018: A municipal-level study. *Brazilian Political Science Review*, 13(1), e0001. <https://doi.org/10.1590/1981-3821201900010001>
- Praça, S., Freitas, A., & Hoepers, B. (2011). Political appointments and coalition management in Brazil, 2007-2010. *Journal of Politics in Latin America*, 3(2), 141-172.
- Sandes-Freitas, V. E. V., & Bizzarro-Neto, F. A. (2021). Presidential and sub-national elections: The logic of party alignments in Brazil (1994-2010). In A. Albala & J. M. Reniu (Eds.), *Coalition politics and federalism* (pp. 129-164). Springer.
- Santillana, M. (2023). *Case study: Brazil (GSoD 2023 Report)* (p. 11). International Institute for Democracy and Electoral Assistance. <https://doi.org/10.31752/idea.2023.70>
- Solak, M. (2015). Koalisyoncu başkanlık sistemi: Brezilya. In *Karşılaştırmalı hükümet sistemleri: Başkanlık sistemi* (pp. 117-220). TBMM Araştırma Merkezi. https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/baskanlik_sistemi.pdf
- Tarouco, G. (2023). Brazilian 2022 general elections: Process, results, and implications. *Revista Uruguaya de Ciencia Política*, 32(1), 154-165. <https://doi.org/10.26851/RUCP.32.1.7>
- Tanscheit, T., & Barbosa, P. (2022). *A battle of two presidents: Lula vs. Bolsonaro in the Brazilian elections of 2022*. Alberto Hurtado University & Center for Metropolitan Studies.
- TBMM. (2017). *Karşılaştırmalı hükümet sistemleri: Başkanlık sistemi (ABD, Arjantin, Azerbaycan, Brezilya ve Nijerya örnekleri)*. TBMM Araştırma Merkezi. https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/baskanlik_sistemi.pdf
- Tunç, H. (2019). Karşılaştırmalı anayasa hukuku açısından yasama ve yürütme organlarının oluşumu ve yetkileri kapsamında başkanlık sistemi ve Türkiye. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2), 555-602.
- Türe, İ. (2016). Başkanlık sisteminde yürütme organının gücü: ABD, Arjantin ve Brezilya. *Researcher*, 4(2), 54-73.
- V-Dem Institute. (n.d.-a). *Liberal Democracy Index* [Interactive data map]. https://v-dem.net/data_analysis/MapGraph/
- V-Dem Institute. (n.d.-b). *The V-Dem project*. <https://www.v-dem.net/about/v-dem-project/>
- Wikipedia contributors. (2025). *Supreme Federal Court*. In Wikipedia. Retrieved April 4, 2025, from https://en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Federal_Court

- Yakacak, G. A. (2023). Çok partili başkanlık sistemlerde bölünmüş iktidar oluşumunun etki ve sonuçları. *İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 99-140. <https://doi.org/10.59831/ihuhfd.2023.9>
- Yaman, A. (2016). Başkanlık sistemi, uygulamaları ve Türkiye’de uygulanabilirliği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 83-98. <https://doi.org/10.18069/fusbed.92578>
- Yıldırım, Y. (2020). Lula da Silva’dan Bolsonaro’ya Brezilya’da siyasal dönüşüm. *Mülkiye Dergisi*, 44(3), 515-542.
- Zucco, C., & Power, T. J. (2024). The ideology of Brazilian parties and presidents: A research note on coalitional presidentialism under stress. *Latin American Politics and Society*, 66(1), 178-188. <https://doi.org/10.1017/lap.2023.24>

Erken Dönem Sosyalist Hareketlerde “Kadın” Düşüncesi (1908-1923)

Fatma Nesibe Çolak¹

Cansu Kaya²

Özet

Osmanlı'nın II. Meşrutiyet öncesi döneminde, azınlık gruplar arasında Avrupa'yla temastan dolayı sosyalizm daha popüler bir akım olmuştur. O dönemde Türkler azınlık grupların çıkardığı süreli yayınlar ve Avrupa'ya giden Osmanlı aydınları vesilesiyle sosyalizm ile tanışmıştır. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile oluşan hürriyet havasında farklı fikirler, basın ve yayın faaliyetleri de artmıştır. Böyle bir ortamda sosyalizm akımı da toplumda gelişim göstermeye başlamıştır. Gelişim gösteren sosyalist solun kendi içinde hem Osmanlı döneminde hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk çeyreğinde çeşitli akımlar meydana gelmiştir. Böylece Türkiye'de sosyalist hareket siyasal ve toplumsal alanda kendine bir yer edinmiştir. Bu akımların yayımladığı süreli yayın, broşür ve belgelerde toplumun sorunlarıyla ilgili pek çok konu işlenmiştir. Bu konular arasında kadının emeği, sömürüsü ve konumu üzerine fikirler de mevcuttur. Bu çalışma kapsamında 1908-1923 yılları arasında yer alan sosyalist sol düşüncesindeki kadının durumuna, kadın sorununa ve kadın haklarına dair fikirlerinin ele alınması amaçlanmıştır. Buradan hareketle öncelikle uluslararası Marksist teorisyenlerin kadın üzerine düşünceleri tartışılacaktır. Akabinde ise söz konusu dönem aralığında var olan sosyalist akımlar kısaca tanıtılacaktır. Son olarak da 1908-1923 yılları arasında yer alan sosyalist akımların yayımladığı süreli yayınlardaki, belgelerdeki ve broşürlerdeki “kadın” üzerine fikirleri, söylemleri ve politikaları irdelenecektir. Bu irdeleme sırasında uluslararası Marksist literatürden hangi noktalarda etkilendikleri de çalışma içerisinde verilecektir. Çalışmanın yöntemi, nitel araştırmalar arasından betimsel analiz ile yapılmıştır.

1 Dr., Bağımsız Araştırmacı, fnesibecolak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0009-9832

2 Dr., Bağımsız Araştırmacı, cansukaya932@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8746-7321

Giriş

İkinci Meşrutiyet öncesinde Selanik, farklı siyasi faaliyetler ve fikir hareketleri açısından oldukça elverişli bir mekân örneğidir. Şehir, Türklerin yanı sıra Yahudi, Rum, Bulgar, Sırp ve bazı Avrupalılardan oluşan bir nüfusa sahiptir. Ayrıca burada faaliyet gösteren yabancı konsolosluklar, şirketler, ticari temsilcilikler ve benzeri yapılar da şehrin mozağinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu çeşitliliğin etkisiyle Avrupa ile daha kolay ilişkiler kurabilen Selanik’te, Yahudi, Rum ve Bulgar aydınları arasında sosyalizm hızla gelişmiştir. Bu gelişim yayımlanan kitap, risale, dergi ve gazetelerle daha geniş bir alana yayılmaya başlamıştır (Tevetoğlu, 1966: 14). Sosyalizmin yalnızca azınlık gruplarda değil, aynı zamanda Avrupa’ya giden Osmanlı aydınları arasında da yayılmaya başlaması bu dönemin önemli bir özelliğidir. Sosyalist hareketlerin İngiltere ve Fransa gibi ülkelerdeki eylemleri ve yayımladıkları eserler, Osmanlı basınında geniş bir yer bulmuştur (Sala, 2021: 15). İkinci Meşrutiyet ile Osmanlı’nın büyük şehirlerinde toplumsal ve siyasal yaşamda bir hareketlilik oluşmuş, çeşitli dernekler kurulmuş ve gazeteler ile kitaplar basılmaya başlanmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak işçi hareketleri ve grevler de sosyalist hareketin esas yolculuğunu başlatmıştır (Tunçay, 2019: 39). Sosyalist çevrelerin yayımladıkları broşürlerde, programlarda ve süreli yayınlarda birçok toplumsal mesele ele alınmıştır. Bu meselelerden biri de kadın ve kadın sorunlarıdır.

Literatürde sosyalizm ve kadın üzerine çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar genellikle sosyalist feministler çerçevesinde ele alınmış, sosyalist hareketlerin kadın meselesine nasıl yaklaştığına dair tartışmalar ise daha az tartışılmıştır. Bu noktada Zihnioğlu’nun *“Türkiye’de Solun Feminizme Yaklaşımı”* (2018) adlı kitap bölümü, sosyalizm ile kadın arasındaki ilişkiyi Osmanlı’dan günümüze kadar geniş bir perspektifte inceleyerek bu boşluğu kısmen doldurmuştur. Ancak bu çalışmada sosyalist hareketlerin kadın üzerine fikirleri, sadece literatür taramalarıyla değil, sosyalist akımların süreli yayınları, broşürleri ve belgeleri dahil edilerek ele alınmıştır. Böylece Zihnioğlu’nun çalışmalarından ayrılan bir bakış açısı geliştirilmiştir. Ayrıca erken dönem sosyalist hareketler arasında yer alan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası’nın (TİÇSF) yayın organı Aydınlik dergisinde kadınla ilgili argümanlar, *“Marksist Düşünce”* *“Kadın”* *İmgesi: Aydınlik Dergisi Örneği (1921-1925)”* (Çolak, 2024) başlıklı çalışmada detaylı olarak incelenmiştir; bu nedenle bu çalışma kapsamında ele alınmamıştır.

Bu çalışma, 1908-1923 yılları arasında sosyalist solun kadın hakları ve kadın sorunları konusundaki düşüncelerini irdelemeyi amaçlamaktadır. Bunun için ilk olarak uluslararası Marksist literatürdeki önemli teorisyenlerin

kadın üzerine söyledikleri analiz edilecektir. Bu teorik temellerin, Türk sosyalist hareketi üzerindeki etkilerini incelemek ise çalışmanın bir diğer amacını açığa çıkarmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde, bu dönemde hangi sosyalist akımların hangi yıllar arasında varlıklarını sürdürdüğü kısaca özetlenecek; üçüncü bölümde ise 1908-1923 yılları arasında sosyalist solun kadın üzerine fikirleri ve politikaları detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Bu çalışma, sosyalist feministlerden ziyade sosyalist hareketlere odaklanarak, bu dönemdeki sosyalist solun kadınla ilgili söylemlerini sunmayı hedeflemektedir. Çalışmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz olarak belirlenmiştir.

1. Marksizm’de Kadın Özgürlüğü: Üretim İlişkileri, Özel Mülkiyet ve Sosyalizm

Marksizmin öncülleri olarak kabul edilen Karl Marx ve Friedrich Engels, işçi sınıfını insanlığın kurtuluşunun temel öznesi ve tüm sınıfların özgürlüğünü sağlayacak gücün taşıyıcısı olarak görmüşlerdir (Rowbotham, 2020: 72-73). Bu bakış açısına göre, kadın da işçi sınıfının bir parçası olduğundan, kadının özgürlüğü ve kurtuluşu, işçi sınıfının özgürlüğünden bağımsız bir şekilde ele alınmamıştır. Marksizm çerçevesinde kadınların maruz kaldığı baskı ve sömürüye yönelik çözüm önerileri, Engels, Marx, August Bebel ve 19. yüzyılın diğer devrimcilerinin görüşleriyle bir araya getirilmiştir (Akal, 2008: 44-45). Bu bölümde, Marksizmin öncülleri olarak kabul edilen teorisyenlerin kadın meselesine dair görüşleri tartışılacaktır.

Engels, kadınlara uygulanan baskı ve sömürünün sınıflı toplum yapısının bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir. Özellikle *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı eserinde, mülkiyetin sınıf ve cinsiyetle olan ilişkisini nasıl dönüştürdüğünü analiz etmiştir. Engels, burada toplumsal yapıda kadınların özgür ve eşit bireylerden, ekonomik olarak bağımlı eşlere nasıl dönüştüğünü tarihsel bir perspektifle sunmuştur (Sacks, 1975: 212-213). Bunun yanında toplumun erken dönemlerinde üretim araçlarının kabilenin ya da klanın ortak mülkiyetinde olduğunu belirtmiştir. Bu tür bir toplum düzeninde, üretim yalnızca temel ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktir ve fazla bir ürün üretilmemiştir. İnsanlar yalnızca geçim ihtiyaçlarını sağlamak için üretim yapmışlardır. Engels, burada aileyi tanımlayan temel unsurun ekonomik işlev olduğunu vurgulamaktadır. Erken dönemde ekonomik bir işlev (üretim, tüketim, mülkiyet sahipliği vb.) olmadığı için, aile de henüz mevcut değildir.

Sınıflı toplum öncesi dönemde kadınlar, annelik görevleriyle üretici emeği birlikte yürütmektedir. Örneğin, toplayıcılık ve ekim işlerine katılan

kadınlar, aynı zamanda yanlarında bulundurdıkları ya da diğer yetişkinlere emanet ettikleri çocuklarına bakmaktadır. Bu evrede hane içi üretim yaygın olduğundan, kadınlar üretimde merkezi bir rol oynamış ve cinsiyete dayalı bir eşitsizlik ortaya çıkmamıştır (Smith, 2016: 41). Ancak tarımsal faaliyetlerin artmasıyla birlikte kadınların üretimdeki konumu ve cinsiyete dayalı iş bölümü değişmeye başlamıştır. Engels’e göre, tarım toplumunda erkeğin görevi yiyecek temini ve bu işi gerçekleştirmek için gerekli tarım aletlerini sağlamaktır. Bunun sonucunda erkekler üretim araçlarının sahibi konumuna yükselirken, kadınlar ev içi işlere yönlendirilmiş; bu ayrışma aile içinde erkeği kadından daha önemli bir konuma taşımıştır (Engels, 1987: 60). Üretim araçlarına sahip olan erkek, böylece bir ölçüde mal varlığını da elinde tutar hale gelmiştir. Ana soyluluk esasına dayalı komünal düzende kadınların hane içindeki konumu üstünken, erkeklerin üretim araçları üzerindeki egemenliği “analık hukukunu” gerileterek baba soylu sistemi beraberinde getirmiştir (Vogel, 2015: 142-143). Engels (1987: 62) ise bu durumu “*Analık hukukunun yıkılışı, kadın cinsin büyük tarihsel yenilgisi oldu*” sözleriyle ifade etmiştir.

Saban kullanımı ve gelişmiş sulama teknikleriyle birlikte tarımsal üretim artınca, toplumlar yerleşik hayata geçmiş ve doğadan yalnızca temel geçim gereksinimlerinin ötesine üretim yapmaya başlamıştır. Bu durum “artığın” ilk birikimine veya zenginliğine yol açmış ve akabinde ilk sınıflı toplumların ortaya çıkışına da zemin hazırlamıştır. Engels’e göre, sınıflı toplumların ortaya çıkışıyla birlikte yönetici ve yönetilenlerde olduğu gibi, erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizlik de belirginleşmiştir. Şöyle ki henüz klan temelli paylaşımda üretim fazlası tüm üyeler arasında eşit dağıtılırken, yerleşik hayata geçildikten sonra üretim artıkları büyümüş ve zenginliğin paylaşımı eşitsizleşmiştir. Bu süreç, bir grubun diğerleri üzerinde güç kazanmasına yol açmıştır (Smith, 2016: 39-40).

Engels (1987: 62), yeni ekonomik düzenin kadınları baskı altına aldığını, erkeğin hem ev içinde hem de toplumsal ilişkilerde yönetimi ele geçirdiğini, kadını aşağılayarak köleleştirdiğini ve sadece “keyif ve çocuk doğurma aracı”na dönüştürdüğünü düşünmektedir. Engels’e göre, özel mülkiyeti kuşaktan kuşağa miras yoluyla aktarmak için tek eşli aile biçimine ihtiyaç vardır; bu nedenle tek eşlilik ile özel mülkiyet arasında doğrudan bir ilişki kurulabilmektedir (Leacock, 1981: 41). Tek eşlilik, kadına dayatılan toplumsal bir standart olarak ortaya çıkmakta; erkeğin servetini meşru bir şekilde çocuğuna aktarmasını sağlayacak babayı garanti etme amacını taşımaktadır. Bu bağlamda cinsler arasındaki mücadele de sınıf ilişkileriyle aynı anda görülmektedir (Engels, 1987: 70). Tek eşli aile sisteminin yükselişinden sonra, evlilikte eş seçimini artık “çıkar” belirler hale gelmiştir.

Engels'e göre proletarya içinde tek eşlilik kurumunun temelleri yıkılmıştır; çünkü korunacak ya da miras bırakılacak bir mülkiyet kalmadığından, erkeğin üstünlüğünü sürdürmesine temel oluşturan ortak dürtü ortadan kalkmıştır. Ayrıca proleter hanede kadınlar ücretli emeğe giderek daha fazla katıldıkları ve bu sayede ekonomik bağımsızlık kazandıkları için erkek üstünlüğünü besleyen yapı çökmüştür. Engels yine de tek eşliliğin törelere yerleştiğini ve geriye kalan erkek üstünlüğünün bu töre kalıntılarından kaynaklandığını vurgulamaktadır. Eğer proleter hanede hâlâ erkek üstünlüğü varsa, bu ancak töresel bir kalıntıdan ibarettir (Engels, 1987: 76-77).

Ataerkil ve tek eşli evliliğin gelişimi, ev yönetimini kamusal nitelikten özel nitelikliliğe doğru itmiştir. Bu süreçte aile emeği, toplumsal üretime katılmayan kadınlar için "özel hizmet"e dönüşmüş, ev kadını, toplumun geri kalanı adına baş hizmetçi konumuna itilmiştir. Engels bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"Kadın, eğer ailenin özel hizmetiyle ilgili görevlerini yerine getirmek isterse, toplumsal üretimin dışında kalır ve bir şey kazanamaz; buna karşılık, eğer toplumsal üretime katılmak ve kendi hesabına kazanmak isterse, ailesel görevlerini yerine getirmekten uzak kalır. Kadın için bütün çalışma kollarında, fabrikadaki gibi, doktorluk ve hukukçulukta da durum budur. Modern karı-koca ailesi, açık ya da gizli, kadının evsel köleliği üzerine kurulmuştur"

Bu bağlamda tek eşli aile sistemi içinde erkek burjuva, kadın ise proleter rolünü üstlenmektedir (Engels, 1987: 78-79). Daha önceki toplumlarda toplumsal alanda önemli yere sahip olan kadın, tek eşli ailenin kurumsallaşmasıyla hem toplumdan dışlanmış hem de ekonomik anlamda bağımlı kılınarak ikincil bir konuma düşmüştür. Fakat sanayi ile proleter kadınlar üretime katılma imkânı bulmuş ve aile içi görevlerini sürdürmekte zorlanır hâle gelmiştir (Vogel, 2015: 146).

Engels, sınıf çelişkisi ile aile içindeki çatışmanın iç içe geçmiş bir yapıda olduğunu savunmaktadır. Ona göre, aile içindeki cinsiyet temelli çatışma ancak üretim araçlarının toplumsallaştırılmasıyla ortadan kalkacaktır. Bu noktada tek eşli aile sisteminin toplumsal birim olma işlevi sona ermekte ve özel ev idaresi kamusal bir sanayiye dönüşmektedir. Örneğin çocuk bakımı ve eğitiminin kamusal bir hizmet haline gelmesi bunu açıklamaktadır. Engels, kadın ve erkek arasındaki gerçek eşitliğin ancak her ikisinin de sermaye tarafından sömürülmesinin ortadan kalktığı durumda gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır (Vogel, 2015: 147,151).

Marx da kadının ezilmişliğini ve özel alana hapsedilmesini üretim ilişkilerinin dönüşümü ve özel mülkiyetin ortaya çıkışına bağlamaktadır. Özel mülkiyetin hüküm sürdüğü koşullarda, kadınların sahip olunacak ve yararlanılacak nesneler gibi görüldüğünü belirtmektedir. Bu nedenle kadınların özgürlüğünü ancak sosyalizmle mümkün görmüştür (Brown, 2016: 56-57). Marx’a göre, sınıflı toplumun ortadan kaldırılması kadının özgürlüğü için yeterliyken, Engels’e göre kadının sanayinin bir parçası olarak evden çıkması erkek egemenliğini büyük ölçüde sarsacaktır. Her ne kadar bu tek başına yeterli olmasa da önemli bir koşuldur (Brown, 2016: 244). Engels, sosyalizmin tüm cinslerin sömürüsüne son vereceğini ve dolayısıyla kadının sömürüsünü ve haklarının gaspını da ortadan kaldıracağını savunmaktadır.

Marx ve Engels ile kadınların ezilmişliği ve sömürüsünü inceleyen bir diğer önemli düşünür de Alman Sosyalist Demokrat Parti (SPD) üyesi August Bebel’dir. Bebel’in *Kadın ve Sosyalizm* adlı eseri, kadınların maruz kaldığı baskı ve eşitsizlik sorunları üzerine yaptığı kapsamlı çözümlemelerle bu alandaki temel başvuru kaynaklarından biri hâline gelmiştir. İlk baskısı 1879’da çıkan eser, Bebel tarafından yıllar içinde tekrar tekrar düzeltilip genişletilmiş, dokuzuncu baskıda Engels’in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı eserindeki analizlerden parçalar eklenmiştir. Bebel, eserin birinci bölümünü Engels’in analizleri doğrultusunda yeniden yapılandırmıştır (Vogel, 2015: 160-162). Eserin ilk bölümünde ataerkinin anaerkinin yerini almasıyla birlikte evliliğin bir alım-satım ilişkisine dönüştüğünü vurgulamış ve bu durumu “*Anaerki, komünizmi ve herkesin eşitliğini meydana getirmişti. Ataerki ise kişisel mülkiyetin egemenliğini, aynı zamanda da kadının bastırılmasını ve tutsaklığını meydana getirdi*” sözleriyle ifade etmiştir. Bu bağlamda Bebel, ataerki düzende kadından mutlak iffet beklendiğini, kadının karar alma mekanizmalarından tamamen uzaklaştırıldığını ve aşağı bir varlık olarak görüldüğü bir dönemin başladığını savunmuştur (Bebel, 2019: 51-52). Bebel, bu analizini Engels’in eserinden hareketle sistematikleştirmiş ve aile ile özel mülkiyet arasındaki ilişkiyi ayrıntılı bir biçimde ortaya koymuştur. Böylece, üretim sistemleri ve emek ürünlerinin dağılımı değiştikçe, cinsler arası ilişkilerin de eş zamanlı dönüşüm geçirdiğini ileri sürmüştür (Vogel, 2015: 162).

Bebel, burjuva toplumunda kadının ikincil konuma itildiğini ve erkeğin kadına efendi gözüyle baktığını belirtmektedir. Bu toplumlarda evlilik ve cinsellik doğal olmaktan çıkarak yalnızca “bedenin ihtiyaçlarının ihmal edilmemesi” ve “doğal dürtülerin tatmini” gerekçeleri gerçek ve meşru sayılırken; evlilik, kadını meşru çocuk doğuracak bir makineye dönüştürmüştür. Bu düzen içinde kadın, ev işleriyle meşgul olup eşine hizmet eden ve çocuk doğuran bir konuma hapsedilmiştir. Bebel, burjuva

evliliklerinin aşk unsuru barındırmamasının fuhuş sorununun artmasına yol açtığını da savunmuştur. Erkek, servet ve toplumsal statü kazanmak için yaptığı evlilikte aşkını karşılamak üzere metres tutarken; işçi sınıfı içinde aşk, hâlâ evliliğin temel sebebi olmasına rağmen, bu evlilikler de kadınların ücretli emekte daha fazla sömürülmesine neden olmaktadır (Bebel, 2019: 119-158).

Burjuva toplumlarda kadın, ekonomik ve toplumsal açıdan erkeğe bağımlı kalmak zorunda olduğu için evlilik tek geçim aracı hâline gelmiştir. Bu durum, kadını erkeğin malı konumuna indirgemıştır (Bebel, 2019: 176). Kadının ezilmişliği ve bağımlılığı ekonomik açıdan özgür olamadığı ve ekonomik bağımlılığa dayandığı için evlilik bir nevi kadının destek aracı haline gelmiştir. Bebel'in görüşüne göre kadın, ancak ekonomik ve toplumsal bağımsızlığı sağladığında özgürlüğüne kavuşabilecektir. Sosyalist toplumda ise kadının hem ekonomik hem de toplumsal açıdan bağımsızlaşacağı, baskı ve sömürünün ortadan kalkacağı ve erkeklerle eşit haklara sahip olacağı öngörülmektedir. Böylelikle evlilik, çıkar aracı olmaktan çıkarak duygusal temellere dayanan özel bir anlaşmaya dönüşecektir. Mülkiyet aktarımı ortadan kalktığında, kadının özgürlüğü temelde güvence altına alınmış olacaktır. Sonuçta, sınıf egemenliğinin yok olduğu bir ortamda, erkeğin kadına yönelik egemenliği de ortadan kalkacaktır (Bebel, 2019: 515-522).

Bolşevik Devrimi, yalnızca Rusya'yı değil, aynı zamanda uluslararası sosyalist hareketi de dönüştüren etkiler yaratmıştır. Vladimir İliç Lenin, kadınların ikincil konumda kalması ve eşitsizliğe maruz kalması gibi özgün sorunları kendi Marksist perspektifinden ele almıştır (Vogel, 2015: 182-185). Lenin, Rusya'da kadınların toplumsal emeğe katılımının önemini vurgularken, Marksist kurama dayalı analizler de sunmuştur. Buna göre, kapitalist toplumlarda kadının ezilmişliği iki boyutludur: Siyasal eşitsizlik ve eve hapsolme. Bu ikinci boyut, Lenin tarafından özellikle ön plana çıkarılmıştır (Vogel, 2015: 188). Kadının "ev kölesi" olarak tanımlanması, kapitalist düzende eşitsizliğin açık bir ifadesidir; zira özel mülkiyetin hüküm sürdüğü her ortamda kadın tam anlamıyla eşit olamaz. Lenin'in bu durumu özetlerken kullandığı ifadelerinden biri şöyledir: *"Burjuva demokrasisi tantanalı cümlelerin gösterişli kelimelerin, tumturaklı vaatlerin, güzel özgürlük ve eşitlik sözlerinin demokrasisidir. Bütün bu cümleler, kadının köleleştirilmesini ve eşitsizliğini, emekçilerin ve sömürülenlerin köleleştirilmesini ve eşitsizliğini gizlemektedir"* Bu bağlamla Lenin, sosyalist ülkelerde bu aldatıcı vaatlerden vazgeçilerek kadınların gerçek özgürlüğünün ancak sosyalizmle mümkün olacağını savunmuştur. Dolayısıyla, Lenin'e göre kadınlar mutlaka sosyalist mücadeleye katılmalı ve kendi kurtuluşlarını bizzat örgütleyerek gerçekleştirmelidir. Kadının özgürlük mücadelesi sosyalizmle

eklemlenmediği sürece, burjuva hareketi olarak kalmaya mahkûmdur (Lenin, 1975: 39-43). Lenin (1975: 39), “*Emekçi kadınların büyük bir çoğunluğu, göze çarpan bir şekilde katılmazsa sosyalist devrim olamaz*” diyerek kadınları devrimci özne hâline getirme gerekliliğini vurgulamaktadır. Böylelikle devrimin başarısını, kadınların sosyalizme katılma derecesine bağlı olduğunu savunan Lenin, kadınları Bolşevik Parti etrafında örgütlenme ve sömürü düzenine karşı mücadeleye dâhil etme görevine büyük önem atfetmiştir. Bolşevik Devrimi’ndeki “*Ezilen cinsiyete özgürlük ve eşitlik!*” sloganı, bu çabanın simgelerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Böylece Lenin, kadınları devrimci ordunun etrafında toplamıştır (Popova, 1999: 23-31).

Bolşevik Devrimi’nde önemli bir rol oynayan Aleksandra Kollontay (2022: 137), Lenin’in bu yaklaşımının kadınları Sovyetler Birliği’nin kuruluş sürecine çekme konusunda başarılı olduğundan bahsetmiştir. Buradan hareketle Sovyetler Birliği’nde kadınlar için bir dizi karar alınmıştır. Kollontay’a göre, Sovyetler Birliği’nde kadınların hukuksal eşitliklerinin anayasada güvence altına alınması, asıl olarak sosyalist sistem sayesinde mümkün olmuştur. Bu kapsamda alınan kararlar arasında şunlar bulunmaktadır: Kadınlara doğum öncesi ve sonrası ücretli izin ve ödenek sağlanması, işyerlerindeki görevlerinin, analık izni süresince korunması, halk kantinleri, anaokulları, oyun alanları ve kreşlerin yaygınlaştırılması. Kollontay, tüm bu kararların arkasında “*kadınlar olmadan sosyalist toplum kurmanın imkânsız olduğu*” düşüncesinin yattığını vurgulamıştır. Çünkü Lenin’e göre, devrimin ve sosyalist toplumun temellerini kadınların aktif katılımıyla inşa etmek mümkündür (Popova, 1999: 34).

2. 1908-1923 Yılları Arasında Yer Alan Sosyalist Ana Akımlar

1908’de İkinci Meşrutiyet’in ilanı ile Osmanlı’da “sosyalizm” akımı hızla kök salmıştır (Tevetoğlu, 1966: 14). 1910 yılında Hüseyin Hilmi (İştirakçi Hilmi) öncülüğünde Osmanlı Sosyalist Fırkası (OSF) kurulmuştur (Sayılğan, 1976: 74). Ardından OSF’nin yayın organı olarak sayılabilecek *İştirak* dergisi yayımlanmaya başlanmıştır, ancak dergi 17. sayısının ardından Divan-ı Harb-i Örfi kararıyla kapatılmıştır. *İştirak*’in kapatılması sonrasında kısa süreliğine yayımlanan İnsaniyet gazetesi ancak iki sayı kadar yayımlanmış, *İştirak* üzerindeki yasak kaldırılınca dergi yeniden yayımlanmaya başlanmıştır. Fakat bu da çok uzun sürmemiş ve 20. sayısında dergi tekrar kapatılmıştır. OSF, bu baskıya rağmen iki sayı yayımlanan *Sosyalist* gazetesini çıkarmayı denemişse de o da yalnızca iki sayı yayımlanabilmiştir. Ardından İnsaniyet adıyla yeniden üç sayı yayımlanmış, ancak üç sayıdan sonra süresiz şekilde kapatılmıştır. Son olarak OSF, *Medeniyet* gazetesini çıkarmayı denemiştir, fakat o da iki sayıdan fazlasına ulaşamamıştır. Nihayet 1912’de *İştirak* 28

sayıya ulaşana dek yeniden faaliyete geçmiştir. (Erdem, 2012: 55-56). 1913'te OSF ve tüm yayın faaliyetleri tamamen yasaklanmıştır.

Sosyalist çalışmalara ara veren Hüseyin Hilmi, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İstanbul'a dönmüş, 1919-1922 arasında Türkiye Sosyalist Fırkası'nı (TSF) kurmuştur (Bora, 2017: 628; Çapanoğlu, 1964: 61). TSF fikirlerini yaymak üzere *İdrak* gazetesini çıkarmıştır (Cerrahoğlu, 1975: 107). Hüseyin Hilmi'nin 1922'deki ölümüyle birlikte TSF de siyasi arenadan silinmiştir (Akdere ve Karadeniz, 1994: 31).

1920'de Anadolu'da kurulan Yeşil Ordu adlı gizli dernek, Meclis'te Halk Zümresi grubu altında örgütlenmiştir. Bu cemiyetin yayın organı *Seyyare Yeni Dünya*'dır. Halk Zümresi ile gizli Türkiye Komünist Partisi (TKP) çevreleri, 1920-1923 arasında Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nı (THİF) oluşturmak üzere iş birliği yapmıştır (Bora, 2017: 630). THİF, gizli TKP'nin yasallaşma girişimi olarak değerlendirilmektedir (Akbulut ve Tunçay, 2016: 126). THİF'in faaliyetleri iki döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem (7 Aralık 1920) Tokat Mebusu Nazım, Bursa Mebusu Şeyh Servet, Afyonkarahisar Mebusu Mehmet Şükrü, Baytar Salih Hacıoğlu ve Ziyetullah Nuşirevan tarafından kurulmuştur (Darendelioğlu, 1976: 83). Ancak sadece iki ay süren bu dönemde, Çerkes Ethem isyanının yarattığı karışıklıkla sol hareketler bastırılmış ve THİF kapatılmıştır (Akbulut ve Tunçay, 2016: 127-128). 1921'in başlarında sol akımların bastırılması sonucunda THİF'in yöneticilerinden bazıları tutuklanmış, yayın ve faaliyetleri aksamıştır. Sakarya Savaşı sonrasında çıkarılan af kanunu ile serbest kalan solcular sayesinde THİF ikinci dönemine geçerek yeniden faaliyete geçmiştir. İkinci dönemde, 1922'de Yeni Hayat dergisi yayımlanmaya başlanmıştır (Tunçay, 2019: 356-358).

Türkiye'de sol hareketler arasında önemli bir yere sahip olan ve yerli komünistlerce esas parti olarak kabul edilen TKP'nin kuruluşu, Mustafa Suphi'nin sosyalizm düşüncesini benimsemesiyle başlamıştır. Mustafa Suphi, 1914'te siyasal mülteci olarak sığındığı Çarlık Rusya'sında Bolşeviklerle temas kurmuş ve Ekim Devrimi sonrası Moskova'ya giderek devrimcilerle birlikte *Yeni Dünya* gazetesini yayımlamaya başlamıştır. 1919 Mart ayında toplanan Üçüncü Enternasyonal'in ilk kongresine Türkiye delegesi olarak katılan Suphi, Sovyet Devrimi'nin ardından Azerbaycan'daki gelişmelerle Bakü'ye yerleşmiş ve burada önceden var olan TKP'yi dağıtarak yeniden örgütlemiştir (Tunçay, 2019: 329-332). Böylece TKP 10 Eylül 1920'de Bakü'de resmen kurulmuştur (Tevetoğlu, 1966: 82). Ancak 1921 yılında Mustafa Suphi ile TKP'nin kurucu üyeleri Karadeniz'de öldürülmüş, bu olay sonucunda Anadolu'daki komünist örgütlenmeler zayıflamış ve özellikle

1920’lerin ortalarından itibaren bu gerileme daha da belirgin hâle gelmiştir (Çetinkaya ve Doğan, 2018: 311).

3. 1908-1923 Yılları Arasında Sosyalist Harekette Kadın Düşüncesi

3.1. Kadının Sömürülmesi: Üretim İlişkileri ve Özel Alan Sınırları

Türk sosyalist hareketinin kadının ezilmişliği, sömürülmesi ve kadın haklarına dair söylemleri incelendiğinde, Klasik Marksist yaklaşımın “kadın” konusuna ilişkin temel tezlerinin büyük ölçüde benimsendiği görülmektedir. Osmanlı sosyalist hareketinin öncülerinden OSF’nin yayın organı olarak yayımlanan *İştirak* dergisinde, sosyalist düşüncenin kadınlar arasında da yaygınlaşmasından duyulan memnuniyet açıkça ifade edilmiştir. Bu kaynaklarda kadınlar erkeklerin özünü tamamlayan bir toplumsal sınıf olarak tanımlanmış ve kadınların toplum yararına sunduğu katkıların önemi vurgulanmıştır. Öte yandan, kadınların bilimsel alanda geri kaldığı kabul edilmişse de hızla ilerledikleri ve gelişme kaydettikleri yönünde olumlu değerlendirmelere yer verilmiştir (Elmalı Belediye Reisizade Ferruh Niyazi, 15 Mayıs 1326 [1910]: 209-210).

OSF ve yayın organı *İştirak*, bu topraklarda sosyalizme dair ilk düşünsel tomurcuklar arasında yer almaktadır. Ancak bu erken dönem sosyalist hareket, Marx ve Engels’in teorilerini düşünsel olarak tam anlamıyla içselleştirememiş olmanın da etkisiyle bazı eksiklikler barındırmaktadır. Bu bağlamda kadınlar sınıf mücadelesinin aktif öznesi olarak değil, çoğunlukla destekleyici bir unsur olarak konumlandırılmıştır. OSF’nin 1910 yılında yayımladığı program ve beyannamelerinde kadınların toplumsal eşitsizliğini gidermeye yönelik somut bir politikaya ya da düzenlemeye yer verilmemesi, bu yaklaşımın en açık göstergelerinden biridir. Ancak ilerleyen yıllarda parti çevresinde kadın meselesine ilişkin düşünsel bir dönüşümün izleri gözlemlenmeye başlanmıştır. Bu değişimin somut bir göstergesi, OSF Paris Şubesi’nin 1912 yılında yayımladığı Islahat Programı olmuştur. Söz konusu programda kadınlara ilişkin özel maddelere yer verilmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde bazı adımlar atılmıştır. Programda medeni kanunda kadınları erkeklerle eşit saymayan hükümlerin kaldırılması, kadınların gece çalıştırılmasının yasaklanması ve hamile kadınlara doğumdan önce ve sonra altı haftalık izin verilmesi gibi düzenlemeler yapılmıştır (Tunaya, 1998: 290-291).

OSF’nin ardından 1919 yılında kurulan TSF ise programında kadınların gece çalıştırılmasının yasaklanmasına ilişkin madde özelinde kadınlara yer vermiştir (İdrak, 28 Nisan 1335 [1919]: 1). Hem TSF’nin yayın organı

olan *İdrak* gazetesinde hem de parti programında kadın meselesi ele alınmıştır. Bu bağlamda *İdrak*'ta kadının ezilmişliği ve sömürüsü, sosyalist bir perspektifle değerlendirilmiştir. *İdrak*'ta M.S. imzasıyla yayımlanan bir yazıda sosyalizmin faaliyet sahasında yer alması gereken talepler sıralanırken, kadınların erkeklere karşı boyun eğmesine yol açan yasal düzenlemelerin kaldırılması gerektiği vurgulanmıştır (M.S., 6 Temmuz 1335 [1919]: 2). Akabinde *İdrak*'ta çıkan bir başka yazıda kadınların sanayide çalışmasının aile yapısını sarstığı ifade edilmiş, kadının sabahtan akşama kadar fabrikada çalışmasının aile içindeki rollerini yerine getirememesine ve dolayısıyla ailenin bütünlüğünü tehdit eden unsurların ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmiştir. *İdrak*, iktisadi yapı ile aile kurumu arasında doğrudan bir ilişki kurarak, sanayileşmenin etkili olduğu aile yapılarında çözülme meydana geldiğini savunmuştur. Ancak bu çözülmenin nedeni olarak kadınların çalışmasını değil, aile bireylerinin sanayide çalışmaya zorunlu bırakılmasını göstermiştir. Başka bir deyişle erkek bireyin ailenin barınma, beslenme ve giyim gibi temel ihtiyaçlarını tek başına karşılayamaması nedeniyle kadın ve çocuklar da üretim sürecine dâhil olmakta ve bu durum tüm aile bireylerinin kapitalist üretim ilişkileri içerisinde sömürülmesiyle sonuçlanmaktadır (*İdrak*, 14 Temmuz 1335 [1919]: 2).

Klasik Marksist tezlerde kadının sermaye karşısında maruz kaldığı ezilme ve yoksullaşma süreçlerinin, onu fuhşa sürükleyen başlıca etkenlerden biri olduğu ilk bölümde ele alınmıştır. Bu bağlamda konuyu aydınlatan sosyalist yaklaşımlar arasında TSF'nin yayın organı *İdrak* ile THİF önemli örnekler olarak öne çıkmaktadır. TSF'nin 1920 tarihli *Sosyalistlik Nedir?* başlıklı broşüründe kapitalist sistemin aile yapısını zayıflattığı ve ahlaki değerleri aşındırdığı ileri sürülmüştür. Düşük ücretler ve ağır çalışma koşulları nedeniyle aile bireylerinin tamamının çalışmak zorunda kalması hem aile yapısını temelden sarsmakta hem de bireyleri ahlaki ilkelerden taviz vermeye zorlamaktadır (Toprak, 1977: 134–135). TSF'nin yayın organı *İdrak* gazetesinde bu hususun alt nedenleri yer almaktadır. *İdrak*'a göre, kadının yaşamı ve toplumsal konumu hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması ve fiziksel/ruhsal dayanıklılığının yetersizliği onun hak arama mücadelesini engellemektedir. Bu nedenle haklarını savunamayan kadınlar, sermaye sahibi patronlardan hak ettikleri ücreti talep edememektedir. Ayrıca fabrikalarda kadın işçilerin gündelik ücretlerinin sistematik olarak azaltılması, yoksulluğun derinleşmesine yol açmaktadır. *İdrak*, bu koşullar altında kadının geçim yolları arayışıyla fuhşa sürüklendiğini belirtmekte ve bu nedenle fuhşun artık sadece ahlaki bir sorun olarak değil, toplumsal ve ekonomik bir sonuç olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Sonuç olarak gazete, fuhşun ortadan kaldırılmasının ön koşulu olarak

sermaye düzeninin sona erdirilmesini önermektedir (İdrak, 14 Temmuz 1335 [1919]: 2). Bu bağlamda kadınların yoksullukla ahlak arasında sıkışan toplumsal konumunun ancak sosyalizmle birlikte çözülebileceği yönünde bir yaklaşım benimsemiştir. THİF’in yayın organı *Yeni Hayat* dergisinde yer alan C. N. imzalı “*Fuhuş ve Fuhuşla Mücadele*” başlıklı yazıda ise fuhşun kendisinden ziyade bu olgunun arkasındaki yapısal nedenlerin sorgulanması gerektiği dile getirilmiştir. Açlık, yoksulluk ve sahipsizlik gibi etkenler, fuhşa sürükleyen başlıca sebepler olarak tanımlanmıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde artan geçim sıkıntısı ve kadınların savaş nedeniyle korumasız kalması, Osmanlı toplumunda fuhşun yaygınlaşmasının temel nedenleri arasında sayılmıştır (C. N., 2017: 62).

Klasik Marksist yaklaşımlar doğrultusunda, kadının kapitalist sistem altında maruz kaldığı ezilme, sömürü ve yoksullaşma süreçlerinin fuhşa iten temel nedenler olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda sosyalist hareketler, fuhşu yapısal eşitsizliklerin ve yoksulluğun sonucu olarak görmekle birlikte onu hem ekonomik sömürü hem de ahlaki değerlerin aşınması bağlamında ele almıştır. Bu bağlamda kadının ezilmişliğini ve özel alana hapsedilmesini üretim ilişkilerindeki dönüşüme ve özel mülkiyetin ortaya çıkışına bağlayan Marksist teorisyenler, sosyalizm gerçekleşmeden yürütülen kadın hareketlerini çoğu zaman yüzeysel ve aldatıcı olarak değerlendirmiştir. Bu yaklaşıma göre, kadının maruz kaldığı gerçek eşitsizlik, sınıfsal sömürü ilişkileriyle doğrudan bağlantılıdır ve bu bağlamda sınıf temelli dönüşüm yaşanmadan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanamayacağı savunulmaktadır.

Kadınların ayrı bir örgütlenme içerisinde yer alması fikri, yalnızca uluslararası Marksist literatürde değil, Türkiye sosyalist hareketi içinde de eleştirel bir bakışla karşılanmıştır. Kadın ve erkek arasındaki ayrımın vurgulanmaması, sınıf mücadelesi içinde iki cinsin yekpare bir bütün olarak ele alınması gerektiği yönündeki anlayış, dönemin sosyalist söyleminde de açıkça görülebilmektedir. 1920 yılında İstanbul Üniversitesi (Darülfünunu)’nde yapılan konferansta Rasih Nuri (İleri)’nin sarf ettiği “*Hanımlar, Beyler! Ben İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi adına söz söylüyorum. Bütün İstanbul amelesinin duygularına tercüman olduğumuza inanıyoruz. Bütün Türkiye işçi ve çiftçilerinin de fikirlerini temsil eylediğimizi sanıyoruz*” sözleri bu duruma örnek teşkil etmektedir (İleri, 2007: 206). Yine TKP’nin 1922’de yayımladığı risalelerinde yer alan *Maskeler Aşağı* başlıklı yazısında kadın ve erkek işçilerin birbirinden cinsiyet açısından ayrılmadığı, “*Türkiye’nin erkek kadın, Müslüman Hristiyan bütün işçileri!.. Türkiye tarihi ve bütün beşeriyet tarihi, bilâ tefrik-i cins ve mezhep bütün Türkiye işçilerinin zalimlere ve kan emicilere karşı müsterek kıyamını sabırsızlıkla bekliyor!*” sözleriyle vurgulanmaktadır (Tunçay, 2019: 613). Bu bağlamda, TKP lideri Mustafa

Suphi'nin yayımladığı *Yeni Dünya* gazetesinde kadın haklarını savunan feminist akıma ilişkin eleştirel bir tutum sergilendiği görülmektedir.

Yeni Dünya gazetesinde yayımlanan 28 Haziran 1920 tarihli “*Anadolu Kadınlığı ve Komünizm-1*” başlıklı metinde toplumdaki kadın konumu eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Burada kadının toplum yaşamında bir görevi olduğu, ancak haklara sahip olmadığı vurgulanmakta ve bu bağlamda kadın “amele” olarak nitelendirilmektedir. Bir diğer ifadeyle kadının yalnızca çalışmak ve üretmek için var olduğu, fakat düşünme, eleştirme ve siyasal-idari hayata katılma gibi haklardan yoksun bırakıldığı ifade edilmektedir. Metinde, insanlığın ilerlemesini sağlayan temel değerler olarak sunulan din, vatan ve millet ideallerinin, kadına herhangi bir toplumsal mevki sağlamadığı ve haklarını sistematik bir biçimde gasp ettiği ileri sürülmektedir. Dinî sistem; kadının ev işleriyle meşgul olması, çocuk yetiştirmesi, eşinin konforunu sağlaması ve ibadet gibi görevleri yerine getirmesi üzerine kuruludur. Vatan şiarı çerçevesinde kadınların, erkeklerle birlikte mücadeleye katılmalarına rağmen bu katkının toplumsal statüye yansımadağı belirtilmektedir. Millet ideali ise toplumsal yarar adına kadına bazı görevler yüklemekle birlikte, bu görevlerin karşılığında hak tanımamaktadır. Bununla birlikte yakın dönemde kadınların bazı küçük işlerde çalışmaya başlamasının umut verici bir gelişme olduğu aktarılmıştır. Ancak bu durumun kısa süreli olduğu ve kadınların kazanımlarının tekrar ellerinden alındığı ifade edilerek, mevcut eşitsizlik detaylı bir biçimde eleştirilmektedir. (Eşref kızı Nebahat, 2022a: 25-26). Bu doğrultuda *Yeni Dünya* gazetesinde, kadının burjuva devletlerinde sürekli olarak ihmal edildiği ifade edilmekte ve bu durumun kadının ayrı bir şekilde örgütlenmesiyle çözülemeyeceği savunulmaktadır. Kadın haklarında belirli bir dönemde yaşandığı ileri sürülen değişimin, metnin 1920 tarihli olması dikkate alındığında, Birinci Dünya Savaşı koşullarıyla sınırlı olduğu söylenebilmektedir. Bu bağlamda, Sabiha Sertel (2019: 40), *Büyük Mecmua*'da yayımlanan yazısında, Birinci Dünya Savaşı ile kadınlık konusunda belirli atılımların yaşandığını belirtmektedir. Sertel'e göre kadınlar, savaş döneminde ticarethane, fabrika ve kamu dairelerinde çalışmaya başlamış, böylece kamusal alandaki varlıklarını görünür kılmışlardır. Ancak *Yeni Dünya*'da yer alan metinde bu gelişmelerin yalnızca geçici bir döneme özgü olduğu ve savaş koşullarının sona ermesiyle birlikte kadınların yeniden eski konumlarına itildikleri vurgulanmaktadır. Bu nedenle kadınların bireysel haklarının peşine düşmeleri, anlamlı fakat sonuçsuz bir çaba olarak değerlendirilmektedir. Kadının toplumsal olarak erkeklerin gerisinde kaldığı ifade edilirken, bu sorunun çözümünün ise şu şekilde formüle edildiği görülmektedir: “*Ben, perişan insanlığı birleştirecek en büyük*

kabiliyeti komünizmde bulduğum gibi, kadınlığın kurtulmasını ve yükselmesini de bu yüksek ideolojide görüyorum” (Eşref kızı Nebahat, 2022a: 27).

Yeni Dünya yazarı Eşref kızı Nebahat’a göre, kapitalist sistemin güç ve fırsat eşitsizliklerine dayalı yapısında kadın, yalnızca estetik bir unsur ve süs objesi olarak konumlandırılmaktadır. Kapitalist devletlerde kadının toplumsal yeri, eğlence ve estetik bir unsur düzeyine indirgenmiş, kadının yaratılış özelliklerinden hareketle hayatının erkekten farklı olduğu savunularak ev içi rollerle sınırlandırılması gerektiği fikri dayatılmıştır. Özellikle annelik işlevine yapılan vurgu çerçevesinde kadının özel alana hapsedilmesini eleştiren Nebahat, bu durumun kadını da tıpkı işçi ve köylüler gibi mazlum ve ezilen bir konuma sürüklediğini belirtmektedir. Ona göre kapitalist toplumlar “ezen” ve “ezilen” olarak ikiye ayrılmaktayken kadın hem erkek hem de toplum tarafından çok yönlü biçimde sömürülmektedir. Kadının çocuk doğurması, ev işi yapması, ev içinde ücretsiz emek üretmesi, tarımda çalışması ve fabrikalarda işçi olarak istihdam edilmesi bu sömürünün farklı boyutlarını oluşturmaktadır (Eşref kızı Nebahat, 2022b: 45-50).

Sonuç olarak, erken dönem Türk sosyalist hareketi, kadının ezilmişliğini sınıfsal sömürüyle ilişkilendirmiş ve bu bağlamda kadınların özgürleşmesini sosyalist devrim idealine bağlamıştır. Kadınlara yönelik hak arayışlarının ancak genel sınıf mücadelesi içerisinde anlam kazanacağı savunulmuş, kadınların ayrı bir örgütlenme altında mücadele etmesi Marksist çizgiye aykırı ve burjuva eğilimli bir yönelim olarak değerlendirilmiştir. Kadının üretim sürecindeki rolü kabul edilmekle birlikte, kadın haklarına yönelik yaklaşımlar genellikle toplumsal cinsiyet perspektifinden ziyade ekonomik sömürü bağlamında şekillenmiştir. Bu düşünce çizgisi, Yeni Dünya gazetesinde yayımlanan yazılarda da açıkça görülmekte ve kadınların kapitalist düzende hem erkek hem de toplum tarafından çok yönlü biçimde sömürüldüğü belirtilerek kurtuluşun yalnızca komünizmle mümkün olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda kadınların özgürleşmesi, bireysel değil kolektif ve sınıfsal bir dönüşüm süreci olarak tanımlanmıştır.

3.2. TKP ve Doğu Halkları Kurultayı Çerçevesinde Kadınların Konumu

Sosyalist hareket içinde kadının hak ve özgürlüklerinin kapsamlı şekilde ele alınması Birinci Doğu Halkları Kurultayı’nda belirgin biçimde ortaya çıkmıştır. Kurultayda Birinci Dalga Feminist hareket eleştirilmekle birlikte talep edilen hakların sosyalist ideallerle uyumlu olduğu görülmüştür. 1-7 Eylül 1920 tarihleri arasında Bakü’de gerçekleştirilen Birinci Doğu Halkları Kurultayı’na toplam 1900 delege katılmış, bunların yalnızca 55’i kadın

olmuştur (Birikim, 8 Mart 2023). Türkiye adına kurultaya katılan 235 delegenin ise yalnızca 163'ünün ismi tespit edilebilmiştir. Bu 163 delegenin arasında yer alan dört kadın delegeden biri de Naciye Hanım'dır. Diğer kadın delegeler ise Nadejda Çepurnaya, Rabiye ve Fevziye'dir (Aslan, 2007: 227-230).

Türkiye adına Kurultay'a katılan Naciye Hanım³, feminist perspektifi reddederek, kadın sorunlarının yalnızca feminist taleplerle sınırlandırılmasına karşı çıkmıştır. Naciye Hanım, feministlerin kadınların peşesiz bir şekilde kamusal alanda var olma taleplerini ikincil bir mesele olarak gördüklerini ifade etmiş, ancak kadının toplumsal ilerlemesini, insanlığın genel gelişimiyle ilişkilendirmiştir. Ona göre, toplumsal yaşamda kadının aktif katılımı sağlanmadığında toplumsal gelişim eksik ve sınırlı kalacaktır. Naciye Hanım, Türk kadınlarının Birinci Dünya Savaşı sırasında erkeklerin yokluğunda cephe gerisinde üstlendiği rollerin—örneğin cephane taşımalarının—ileriye dönük bir kazanım olarak değerlendirilmesine karşı çıkmış ve benzer şekilde kadınlara açılan üniversite ve okulları “yapılması gerekenin binde biri” olarak niteleyerek yetersiz bulmuştur. Kadınların mücadelesinin yalnızca sınıfsal sömürüye karşı değil, aynı zamanda ataerkil tahakküme karşı da yürütüldüğünü vurgulayarak bu savaşın çok cepheli ve dolayısıyla daha zorlu olduğunu belirtmiş ve erkekleri bu mücadelede kadınları yalnız bırakmamaları konusunda uyarmıştır (Naciye Hanım, 1974: 3-4). Feminist söylemlere yönelik eleştirilerine rağmen, Naciye Hanım kendi radikal yaklaşımıyla alternatif bir kadın mücadelesi perspektifi ortaya koymuştur. Bu hususta Zihnioğlu (2018: 1112-1113), Naciye Hanım'ı “*feminist hareketi reddederek feminist tezleri savunmanın ilk örneklerinden biri*” olarak gördüğünü ifade etmektedir. Naciye Hanım (1974: 4), Kurultay'da şu hakları talep etmiştir: i) haklarda tam eşitlik, ii) eşit eğitim ve eşit iş, iii) çok eşliliğin kaldırılması ve evlilikte eşler arası hakta eşitlik, iv) kadınların yasal işlevlere kısıtlaması kabulü, v) her yerde kadın haklarının koruyucusu kurulların örgütlenmesi.

3 Naciye Hanım, Merkez Komitesi üyesi Kayserili Hilmi oğlu İsmail Hakkı'nın kız kardeşidir. 1920'de Sovyet Hükümeti'nin davetini kabul ederek Azerbaycan'a gelir ve Bakü Dârülmuallimâtı'na (Kız Öğretmen Okulu) müdire olarak tayin edilir. Ancak okulun hiç açılmaması ve kardeşi İsmail Hakkı'nın Ocak 1921'de öldürülmesi üzerine Nisan 1921'de İstanbul'a döndüğü düşünülmektedir. Naciye Hanım, Birinci Doğu Halkları Kurultayı'na Mustafa Suphi'nin başkanlığındaki TKP heyeti içinde katılır ve Kurultay'da kardeşi İsmail Hakkı da yer alır. İlk oylamada Kurultay Yürütme Kurulu'na kadın üye seçilememiş ancak Kurultay'ın son gününde Türkiye'den Naciye Hanım, Azerbaycan'dan Haber Şabanova ve Dağıstan'dan Tatu Bulach seçilmiştir. Son oturumun geç saatlerinde Naciye Hanım, “kadınların temsilcisi” olarak konuşma gerçekleştirir. Bu konuşmayı Türkçe olarak yapar ve Azerbeycanlı Şabanova Rusçaya çevirir (Bkz. Birikim, “Naciye Hanım'ın Doğu Halkları Kurultayı (1920) Konuşması”).

Birinci Doğu Halkları Kurultayı ile eş zamanlı olarak TKP'nin 10-16 Eylül 1920 tarihleri arasında Birinci Kongresi⁴ gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede, Türk kadınının toplumsal konumu, karşılaştığı sorunlar ve hak talepleri üzerine yine Naciye Hanım söz almıştır. Naciye Hanım konuşmasında özellikle kadınların esareti meselesine odaklanmıştır. Ona göre, Türk kadını öncelikle aile yapısı içerisinde bir tür tutsaklık altındadır. Bu durumun temel nedeni, ekonomik sorumluluğun yalnızca erkeğe yüklenmiş olmasıdır. Naciye Hanım bu eşitsiz rol paylaşımının erkeğin ekonomik gücünü kullanarak kadını özel alana hapsedmesine ve üzerinde tahakküm kurmasına yol açtığını ileri sürmüştür. Kadının özel alana hapsedilmesini ve bu düzene boyun eğmesini ise onur kırıcı bir durum olarak tanımlamış ve bu durumun kısmen Birinci Dünya Savaşı'yla değiştiğini belirtmiştir. Savaş sırasında kadınların kamusal alana çıkmak zorunda kaldıklarını, bazı görevleri üstlendiklerini dile getirmiş ve bu sayede erkeklerin rollerini almaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Ancak bu gelişmenin sadece sınırlı kaldığını ve yaygın bir dönüşüm oluşturmadığını vurgulamıştır. Bu noktada, Birinci Doğu Halkları Kurultayı'nda dile getirdiği görüşlerini yeniden teyit etmiştir. Ona göre, kadınların kamusal alanda yer almaları, erkeklerle eşit koşullarda çalıştıkları anlamına gelmemektedir. Kadının kamusal alandaki konumunu da ikiye ayıran Naciye Hanım, kırsal ve kentsel kadınlar arasında bir farklılık olduğunu savunmuştur. Köy kadınlarının tarihsel olarak tarımsal üretime erkeklerle birlikte katıldıklarını ve bu nedenle daha serbest hareket edebildiklerini belirtirken; kent kadınlarının, ataerkil yapının daha katı biçimde hissedildiği alanlarda daha fazla baskı altında olduklarını vurgulamıştır (Atasoy ve Bayülgen, 2018: 194-196). Bu kongrede, Naciye Hanım ile kardeşi İsmail Hakkı Yoldaş'ın önerileri doğrultusunda kadın hareketine ilişkin şu kararlar kabul edilmiştir:

4 Birinci Doğu Halkları Kurultayı'ndan sonra Türkiye Komünist Teşkilatlarının (TKT) Birinci Kongresi'ni gerçekleştirmek için hazırlıklarını yürütmüştür. TKT, Birinci Doğu Halkları Kurultayı için oluşturulan imkânlardan yararlandığı gibi Kurultay için Türkiye'den gelen delegelerin bir kısmı kongreye katılım sağlama imkânına erişmiştir. Bu kongrede TKT, parti haline dönüşmüştür (Aslan, 2007: 323). TKP'nin Birinci Kongresi, 10 Eylül 1920 tarihinde Bakü'de Kızıl Ordu Kulübü'nde açılmıştır. Kongreye rey-i tam sahibi 32, rey-i istişâri ile 42 âzâ iştirak etmiştir. Âzâ'nın büyük bir kısmı Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelmiştir. Kongre'nin açılış töreninde Azerbaycan İnkılâp Komitesi Reisi Neriman Nerimanof Yoldaş ile Azerbaycan Harbi Komseri Ali Haydar Karayef, Üçüncü Enternasyonal Merkezi Komite âzâsından Pavloviç, Stasova daha birçok davetli yoldaşlar hazır bulunmuşlardır (Mete Tunçay, 2019: 492). Birinci Doğu Halkları Kurultayı'na katılan Naciye Hanım, Bakü'de yapılan TKP'nin Birinci Kongresi'ne Trabzon Kadınlar Cemiyeti'ni temsilen arkadaşları Nebahat ve Remziye ile birlikte iştirak etmiştir. Yine Birinci Doğu Halkları Kurultayı'na katılan Fevziye ve Rabia ise Bakü Teşkilatı Kadınlar Şubesi namına kongreye katılım göstermiştir (TKP'nin Birinci Kongresi hakkında detaylı bilgi için bkz. Atasoy ve Bayülgen, 2018: 229-158).

“1) Tarihin hataları ve içtimâî hastalıkları kat’i surette tashih ve tedaviye karar veren Türkiye Komünist Kongresi, kadınlık âleminin kıymet ve ehemmiyetini takdir ederek lâyük olduğu dereceye is’adı için icap eden kat’i tedbirlere tevessül eder.

2) Beşeriyetten sınıf farkını kaldırmak şiarıyla ortaya atılan Komünistler, tabiatıyla kadınları cemiyetin içerisinde ibraç etmek gibi bir ikilik hatasını irtikâb edemez. Komünistler nasıl hazar yiyicileri mahvederek tam bir müsavat-ı hukukiye yaratıyorsa, kadınlık, erkeklığın farklarını da kaldırarak, hukuk ve vezaif cihetiyle hakiki bir birlik teşkilini kabul eder.

3) Türkiye’de kadınların hayat-ı umumiyeye daha serbestâne iştirak edebilmelerini temin için şimdiye kadar erkeklere tahsis edilmiş olan içtimâî müesseselerden kadınların da aynı hak ve selâhiyetle istifade edebilmeleri elzemdir.

4) Kadınlarla erkekleri yekdiğerinden ayrı bulundurmamak, onları müessesat-ı içtimâiyyenin haricinde yaşatmak, kadınlarda anlayış kuvvetini yanlış yollara saptırmak ve bu yanlış telâkkiler kadını büsbütün geri bir hayat idamesine sebep olmuştur. Binaenaleyh, beşeriyetin diğer nısfı olan kadınların erkeklerle mütevaziyen ve mütesaviyen hareket etmeleri ve lâyük oldukları tekâmülün temini için lüzumu kadar fedakârlıklar ihtiyar olunur.” (Atasoy ve Bayülgen, 2018: 196-198).

Naciye Hanım’ın hem Birinci Doğu Halkları Kurultayı’nda hem de TKP’nin Birinci Kongresi’ndeki talepleri incelendiğinde, kadın ile erkek arasında tam anlamıyla bir eşitliğin sağlanması gerektiği vurgusu görülmektedir. Bu yönüyle dönemin birinci dalga feminist hareketiyle benzer talepleri (çalışma hakkı, oy hakkı, eğitim hakkı gibi yasal eşitlik temelli haklar) paylaşıyor da söz konusu taleplerin yetersiz olduğunu belirtmektedir. Naciye Hanım yalnızca kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmasını değil, aynı zamanda bu eşitsizliği doğuran sınıfsal yapının ortadan kaldırılmasını da zorunlu görmektedir. Ona göre, kadınların “erkeğin seviyesine çıkarılması” ifadesi dahi meseleyi eksik kavramaktadır. Çünkü esas hedef, kadın ile erkek arasındaki farkları yaratan sosyoekonomik koşulların tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Bu bağlamda Naciye Hanım’ın yaklaşımı, sınıf temelli bir eşitlik anlayışına dayanmakta ve sadece hak temelli değil, yapısal dönüşüme dayalı bir eşitlik perspektifi sunmaktadır.

Naciye Hanım’ın toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bu perspektifi, TKP’nin kongre kararlarına da yansımıştır. Bu doğrultuda, cinsiyet

rollerinin ortadan kaldırılması, hukuki ve toplumsal yükümlülüklerde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, kadınların kamusal alanda etkin biçimde temsil edilmesi gibi yapısal dönüşümler kararlaştırılmıştır. Ayrıca kongrede kabul edilen programda kadın emeğine yönelik özel düzenlemeler de bulunmakta ve *“kadınların gece işlerinde çalıştırılmaması”* ve *“hamile kadınların 8 hafta doğumdan önce ve 8 hafta doğumdan sonra olmak üzere yevmiyelerin ödenmesi”* maddelerine yer verilmektedir (Ürün Yayınları, 1997: 21; Tunçay, 2019: 543).

TKP’nin kadın hakları alanında aldığı kararların temelinde, Lenin’in kadın emeğini koruma ve eşitleme amacıyla Sovyetler Birliği’nde uygulamaya koyduğu politikalar yer almaktadır. Lenin, kadınların çalışma koşullarının sağlığa zarar vermemesi için çeşitli düzenlemeler yapmış, sanayide ağır işlerde ve gece vardiyalarında kadın çalıştırılmasını yasaklamış, doğum izinleri sağlamış, kadın işçilerin küçük çocukları için kreşlerin açılmasını ve işyerlerinde emzirme için uygun alanların tahsis edilmesini zorunlu kılmıştır. Ayrıca emziren kadınlara çalışma saatleri içinde emzirme izni tanınmıştır (Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 2000: 131). Bu uygulamalar ile TKP’nin benzer kararları arasında açık bir etkileşim ve Lenin’in sosyal politikalarından ilham alma durumunun söz konusu olduğu düşünülmektedir.

Sonuç

1908–1923 döneminde Osmanlı ve erken Cumhuriyet toplumsal koşulları içinde gelişen sosyalist hareketlerin “kadın” meselesine yaklaşımı, Klasik Marksist teorinin temel tezlerini doğrudan referans almıştır. Engels, Marx ve Lenin gibi öncü teorisyenlerin kadın sömürüsü, özel mülkiyetin aile yapısına yansımaları ve kapitalist üretim ilişkilerinin cinsiyet temelli baskıyı nasıl pekiştirdiğine dair analizleri, Türk sosyalist grupların düşünsel çerçevesini etkilemiştir. OSF ve takip eden diğer örgütlerin programlarında, başlangıçta kadınların özgün taleplerine ilişkin somut düzenlemelerin eksikliği göze çarpmakla birlikte, 1912 Islahat Programı’nın yüzeysel de olsa toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde atılan adımlar, dönemin sınırlı imkânlarına rağmen bir kırılma noktası olarak okunmaya açıktır. TSF’nin *İdrak* gazetesinde ve THİF bünyesinde yayımlanan metinlerde ise kadın emeğinin sömürüsü, fuhşun yapısal nedenleri ve aile içi görev dağılımının yarattığı çelişkiler, Marksist bakış açısıyla ele alınarak ekonomik temeldeki eşitsizliklerin altı çizilmiştir.

Birinci Doğu Halkları Kurultayı’nda ve TKP Birinci Kongresi’nde kadının ekonomik bağımlılığı ve toplumsal tutsaklığı vurgulayan konuşmalar, kadın-erkek eşitliğini salt yasal düzenlemelerle değil; sınıfsal ve yapısal dönüşümlerle

gerçekleştirebileceğini ortaya koymuştur. Kadın-erkek arasındaki gerçek eşitliği sağlayacak tek yol olarak sunulan “kapitalist üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılması” tezi, bu dönemin kapsamlı Marksist kadın politikalarının özünü oluşturmıştır. Sonuç olarak 1908–1923 aralığında Türk sosyalist sol, kadının ezilmişliğini sadece bireysel veya ahlaki bir mesele olarak değil, kapitalist üretim ilişkilerinin doğrudan sonucu olarak tanımlamış, feminizmin hak temelli yaklaşımlarını eleştirmiş ve kurtuluşu ancak sınıf temelli devrimle mümkün görmüştür. Bu dönemde atılan sınırlı adımlar—örneğin gece çalıştırma yasağı ve doğum izinlerinin düzenlenmesi—Lenin’in Sovyet sosyal politikalarından doğrudan ilham almıştır. Bu yılların Marksist literatürde üretilen tartışmaları, Türkiye sosyalist hareketinde kadın-erkek eşitliğinin bir ekonomik dönüşüm meselesi olarak kavranmasının temellerini atmıştır. Bu anlayış, sonraki kuşak sosyalist ve feministlerin, kadın özgürlüğünü sadece yasal düzenlemelerle değil, sınıf dayanışması ve yapısal dönüşüm temelinde ele alan yaklaşımlar geliştirmeleri için gerekli zemini hazırlamıştır.

Kaynaklar

- Akal, E. (2008). *Kızıl Feministler Bir Sözlü Tarih Çalışması*. İstanbul: TÜSTAV.
- Akbulut, E. ve Tunçay, M. (2016). *Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası (1920-1923)*. İstanbul: İletişim.
- Akdere, İ. ve Karadeniz, Z. (1994). *Türkiye Solu’nun Eleştirel Tarihi 1*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Aslan Y. (2007). *Birinci Doğu Halkları Kurultayı*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Atasoy, E. S. ve Bayülgen, M. (2018). *Türkiye Birinci Komünist Fırkası Birinci Kongresi (10-16 Eylül 1920)*. İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Bebel, A. (2019). *Kadın ve Sosyalizm*. (Çev. Sertel, S ve Altınçekiç, S). İstanbul: Yordam Kitap.
- Birikim (8 Mart 2023). *Naciye Hanım’ın Doğu Halkları Kurultayı (1920) Konuşması*. Erişim adresi: <https://birikimdergisi.com/guncel/11289/naciye-hanim-in-dogu-halklari-kurultayi-1920-konusmasi>
- Bilim ve Sosyalizm Yayınları (2000). *Marksizm, Kadın ve Aile: Marx-Engels-Lenin*, Müller, J. (Çev. Ünalın, Ö). İstanbul: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*. İstanbul: İletişim.
- Brown, H. A. (2016). *Marx’ta Toplumsal Cinsiyet Vê Aile*. (Çev. Rastgeldi, G.) Ankara: Dipnot.
- C. N. (2017). “Fuhuş” ve Fuhuşla Mücadele, *THİF Yayın Organı Yeni Hayat Mart-Eylül 1922* içinde (61-63), Erdem, H. İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Cerrahoğlu, A. (1975). *Türkiye’de Sosyalizmin Tarihine Katkı*. İstanbul: May Yayınları.
- Çapanoğlu, M. S. (1964). *Türkiye’de Sosyalizm Hareketleri Vê Sosyalist Hilmi*. İstanbul: Pınar Yayınevi.
- Çetinkaya, D. ve Doğan, G. (2018). TKP’nin Sosyalizmi (1920-1990), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8: Sol* içinde (275-338). Gültekingil, M. İstanbul: İletişim.
- Darendelioglu, İ. (1976). *Türkiye’de Komünist Hareketler*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Elmalı Belediye Reisizade Ferruh Niyazi (15 Mayıs 1326 [1910]). Kadınlarımız arasında fıkı-i iştirak. *İştirak, Sayı: 14*, 209-211.
- Engels, F. (1987). *Ailenin, Özel Mülkiyetin Vê Devletin Kökeni*. (Çev. Somer, K.). Ankara: Sol Yayınları.
- Erdem, H. (2012). *Osmanlı Sosyalist Fırkası ve İştirakçi Hilmi*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Eşref Kızı Nebahat (2022a). Anadolu kadınlığı ve komünizm-1, *Yeni Dünya Bakü Sayıları* içinde (25-27). Akal, E. ve Çulfaz, M. İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Eşref Kızı Nebahat (2022b). Anadolu kadınlığı ve komünizm-2, *Yeni Dünya Bakü Sayıları* içinde (45-50). Akal, E. ve Çulfaz, M. İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- İdrak (28 Nisan 1335 [1919]). Türkiye Sosyalist Fırkası'nın Programı. *İdrak, Sayı: 1*, 1.
- İdrak (14 Temmuz 1335 [1919]). Sosyalizm Nedir?. *İdrak, Sayı: 25*, 2.
- İleri, R. N. (2007). *Kurtuluş 1 Mayıs 1919-Şubat 1920 Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası Organı*. İstanbul: TÜSTAV.
- Kollontay, A. M. (2022). *Sosyalist Mücadelede Kadınlar*. (Çev. Komünist Kadınlar). İstanbul: Yazılama.
- Leacock, E. B. (1981). *Myths of male dominance*. Chicago: Haymarket Books.
- Lenin, V. İ. (1975). *Toplumda kadının rolü üzerine* (Çev. Güneş, M.). İstanbul: Ürün Yayınları.
- M. S. (6 Temmuz 1335 [1919]). Sosyalizm 2. *İdrak, Sayı: 22*, 2.
- Naciye Hanım (1974). Doğu Kadının Kurtuluşu. *Yarına Doğru, Sayı: 10*, 3-4.
- Popova, N. (1999). *Sosyalizm Diyarında Kadın*. (Çev. Güneşdoğdu, M. ve Yarkın, İ). İstanbul: İnter.
- Rowbotham, S. (2014). *Kadınlar, Direniş ve Devrim*. (Çev. Öncü, S.) İstanbul: Yordam Kitap
- Sala, B. (2021). Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihsel Seyri: Dönemler, Gündemler Ve Konjonktürel Yönelimler. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 17(61), 12-33.
- Sacks, K. (1975). Engels revisited: women, the organization of production, and private property, *Toward an Anthropology of Women* içinde (211-234). Reiter, R. R. New York: Monthly Review Press.
- Sayılğan, A. (1976). *Türkiye'de Sol Hareketler*. İstanbul: Otağ Yayınları.
- Sertel, S. (2019). *Kadınlığa Dair 100. yılında Sabiha Sertel'in Büyük Mecmua Yazıları*. Erdem, H. İstanbul Sel Yayıncılık.
- Smith, S. (2016). *Kadınlar ve Sosyalizm*. (Çev. Bilen, E.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Tevetoğlu, F. (1967) *Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler (1910-1960)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Toprak, Z. (1977). Türkiye Sosyalist Fırkası'nın Bir Risalesi: Sosyalistlik Nedir?. *Toplum ve Bilim, Sayı: 1*, 124-139.
- Tunaya, T. Z. (1998). *Türkiye'de Siyasal Partiler cilt 1: İkinci Meşrutiyet Dönemi*. İstanbul: İletişim.

- Tunçay, M. (2019). *Türkiye’de Sol Akımlar 1908-1925 Cilt:1*. İstanbul: İletişim.
- Tunçay, M. (2022). *Solun Tarihine Düşülen Notlar*. İstanbul: İletişim.
- Ürün Yayınları (1997). *TKP Programları ve Mustafa Suphi Tezleri*. İstanbul: Ürün Yayınları.
- Vogel, L. (2015). *Marksizm ve Kadınların Ezilmişliği Birleştirici Bir Kurama Doğru*. (Çev. Çıdamlı, Ç.). Ankara: Notabene Yayınları.
- Zihnioglu, Y. (2018). Türkiye’de Solun Feminizme Yaklaşımı, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8: Sol içinde (1108-1145). Gültekingil, M. İstanbul: İletişim.

Siyasi Liderlikte Temel Okumalar 8

Sevdenur Çetin¹

Özet

İlk çağlardan bu yana insan; siyasi otoriterin temel argümanlarının toplumsal yapı içerisinde neler olduğu ya da olması gerektiği, kim tarafından yönetildiğini ya da yönetmesi gerektiği, sorularının yanıtlarını ve bir kısım kimselerin toplumsal yapının kurallarının ve siyasetinin tespit edilmesindeki istisnai gücü niçin ve nasıl kontrolüne aldığı, tatbik ettiğini ve diğer bireylerin bunu niçin gerçekleştiremediğini sorgulamış, tartışmış, kurgulamak istemiştir. Tüm bu sorular, siyaset biliminde olduğu kadar siyasi düşünceden sosyolojiye kadar, siyaset bilimi çalışmalarına kaynaklık eden pek çok farklı disiplinin de çalışma konusu olmuştur. Liderlik konusunun geçmişine bakıldığında, ilk ve orta çağlarda liderliğin yaygın bir şekilde güç ve iktidar kullanımı ile beraber anıldığını ve yalnızca devleti idare edenlere atfedilen bir nitelik şeklinde değerlendirildiğini görmek mümkündür. Aydınlanma çağı ile beraber, çoğulcu ve demokratik tanımlamalar ile kavram muhteva bakımından değişmiş, 20 nci yüzyılda yalnızca devlet idaresi ile değil işletme ve her çeşit organizasyon yönetimi ile de ilişkili görülmektedir. Bundan dolayı ortaya çıktığı dönemlerde yaygın bir biçimde insanları güçle yönetme olarak ele alınan liderlik, giderek izleyenleri etkileme, ortak amaca yönlendirme, yaratıcı olma, artı değer yaratma, bir süreci başlatma gibi kavramlarla tanımlanır hale gelmiştir. Literatüre bakıldığında çeşitli liderlik yaklaşımları ve lider tipleştirme çabalarının olduğu görülmektedir. Hangi alanda olursa olsun, bir yöneticide safi olarak tek bir liderlik tarzının bulunduğunu söylemek pek mümkün değildir. Örgütün, çevre koşullarının, izleyicilerin ve tabii ki yöneticinin sahip olduğu özellikler, çeşitli lider davranışlarının ve tarzlarının sergilenmesine neden olmaktadır. Bazen birden fazla liderlik özelliğinin sergilendiği görülürken, bazen de tek bir liderlik tarzı doğrultusunda bir yönetim ve iletişim sürecinin götürüldüğü görülebilmektedir. Bu çalışmada siyasi liderliğin teorik olarak gelişimi araştırıldıktan sonra günümüz siyasi liderlik tartışmaları irdelenmiştir.

1 Nişantaşı Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans, sevdenurkilic2@gmail.com ORCID: 0000-0002-4411-5729

GİRİŞ

Siyasi liderlik, tarih boyunca yönetim süreçlerinin merkezinde yer almış, siyaset biliminin temel konularından biri olarak ele alınmıştır. İnsanlık tarihi boyunca, bireyler kimin yönettiğini ve yönetmesi gerektiğini, siyasi otoritenin hangi temeller üzerine inşa edilmesi gerektiğini sorgulamış ve tartışmıştır (Edinger, 1976: 3). Siyasi liderlik kavramı, yalnızca bireysel yetenek ve karizma ile sınırlı kalmayıp, toplumsal koşullar, siyasal yapı ve takipçilerle kurulan ilişkiler çerçevesinde ele alınmaktadır (Burns, 1978).

Güç, liderliğin temel bileşenidir; ancak bu bileşen, ne ölçüde liderlikle sonuçlandığını belirlemeden önce dikkatle incelenmelidir. Kellerman, siyasi liderliğin, grup sürecinin odağı, kişilik ve etkileri, bir itaate teşvik etme sanatı, davranış, bir ikna biçimi, güç ilişkisi, hedefe ulaşmanın aracı, farklılaştırılmış bir rol olarak çok farklı biçimlerde tarif edilebileceğini söyler. Siyaseti doğrudan siyasi liderlikle tanımlayan bir görüş olarak Tucker'ın “Liderlik Olarak Siyaset” isimli kitabında, siyaset, siyasi bir topluluğun ve tüm faaliyetin liderliği olarak tanımlanmaktadır. Weber de “Meslek Olarak Siyaset” isimli çalışmasında, siyaseti, bir siyasi topluluğun, bugün için de devletin önderliğini yürütmesi ya da önderliğini etkilemesi olarak tanımlamıştır. Burns, siyasetin güç olarak görülmesinin, gücün siyasetteki rolünün ve bunun yanında liderliğin asıl rolünün göz ardı edilmesine yol açtığını düşünmektedir. Burada güce sahip olan ve güçten etkilenenin güdülere ve olanakları önemlidir. Liderler, bir çeşit güce sahip bireylerdir.

Siyasi liderlik, bir siyasi hareketin ya da partinin ulaşmaya çalıştığı amaçlar için yandaş kazanmak ve kazanılan yandaşları hedefe ulaşmak için organize ve motive ederek yönetme ve yöneltme eylemi olarak tanımlanabilir. Bozduman (2020), siyasi liderliği bir partinin hedeflerine ulaşabilmesi için taraftarları motive edip yönlendirme süreci olarak tanımlar. Siyasi lider de, örgütünün ve yandaşlarını ya önceden belirlenmiş hedeflere ya da bizzat kendi ürettiği hedeflere ulaşmak için yönlendiren ve peşinden sürükleyen kişidir.

Siyasi lider, örgütünün, yani yönettiği siyasi partinin hedefine ulaşması için, yüksek düzeyde bir ikna, inandırma ve bağlılık yaratma gücüne sahip olabilmelidir. Çünkü, diğer örgütlerde olduğu gibi, siyasi parti liderinin elinde, ücret, yükselme, izin, vb. gibi somut ödüllendirme ya da işten çıkarma, maaş kesme, ilerlemesini durdurma, vb. gibi cezalandırma araçları yoktur. Dolayısıyla, liderlik ederken kullanacağı en önemli gücü, insanlar üzerinde yaratacağı ikna ve inandırma etkisi ile kendisine yönelik oluşturacağı hayranlık, sevgi ve saygı olacaktır. Bu nedenle, siyasi liderin kişilik ve iletişim özellikleri, diğer örgüt liderlerine göre daha önemli hale gelmektedir.

Siyasi liderlik, bir partinin ya da siyasi hareketin ulaşmayı hedefledikleri amaçlar için taraftar elde etmek ve kazanılmış olan taraftarları ortaya konulan hedeflere ulaştırabilmek için motive ve organize ederek yöneltme ve yönetme faaliyeti şeklinde tanımlanabilir. Liderlik kurumunun önemi, toplum ya da organizasyonun hedeflerine ulaşmasında izlenen stratejiyle yakından ilişkilidir. Etkin bir liderlik, yalnızca yönlendirme değil, aynı zamanda güven ve otantiklikle inşa edilen bir ilişki biçimidir (Doğan, 2019).

Siyasi lider de, taraftarlarını ya da organizasyonunu ya önceden tespit edilmiş amaçlara veya bizzatı kendisi tarafından üretilen amaçlara erişmek için yönlendirmelerde bulunan ve arkasından sürükleyebilen bireydir. Çalışmada siyasi liderlik kavramı, bu kavramın zaman içerisindeki değişimi, farklı liderlik anlayışları ve günümüz tartışmaları ele alınmıştır.

1. TEORİK ÇERÇEVE: LİDER VE SİYASİ LİDERLİK

Siyasi liderlik, belirli bir durumda ve kurumsal kültürel bağlamda yenilikçi adaptasyon yoluyla gerçekleştirilecek grup görevlerinin yanı sıra takipçiliği de ifade eder. Liderlik-takipçilik, çevresiyle sorunlu olarak yüzleşen herhangi bir grubun sosyal gerçekliğinin bir parçasıdır ve grubun sürekli uyum sağlaması ve yenilik yapması gerekir. Liderlik-takipçilik değiş tokuşları geliyor iki parçanın karşılıklı olarak kurucu olduğu ve parçaların toplamından daha büyük bir bütün olarak “diyalektik” olarak ilişkili olduğu gerçek bir etkileşimli süreç.

Liderler, takipçilerinin tutumlarını, inançlarını, taleplerini ve ihtiyaçlarını etkiler; takipçiler ise hem çevreyi dönüştürdükleri hem de kendi eylemleriyle görece olarak dönüştürdükleri için liderin stilini, niteliklerini, inançlarını ve motivasyonlarını etkilerler. Bağlamsal farklılıklar ne olursa olsun, siyasi liderlik-takipçilik her zaman bir grubun yaşam tarzına ve değerlerine meydan okuyan bir ortama veya bağlama uyum sağlama ve yenilik - dolayısıyla yenilikçi uyum - için sosyal bir süreçtir.

Liderin görevleri, sorunları yorumlamak, bunları çözmek için amaçları ve araçları belirlemek, kişisel vizyonları çözümler olarak yaymak veya en azından sorunlara verilen yanıtlar, takipçileri bu çözümleri veya yanıtları uygulamak için harekete geçirir. Giderek artan sayıda siyasi analist, liderliği dinamik, açık bir sosyal sistem, tek tek bireysel eylemlerden ziyade tutarlı bir süreç olarak görüyor: ‘insanları bir şekilde bir şeyler yapmaya iten bir tür süreç’ veya ‘bir tür süreç’. Liderler ve takipçiler arasında bir şeyin olduğu veya yapıldığı bir tür ilişki. Politik liderlik bu nedenle, bazen yapısal liderliği, entelektüel liderliği veya karizmatik liderliği vurgulayan, fikir ve değerler pazarında rekabetçi bir girişimci faaliyet biçimi olarak görülebilir. Geleneksel

çalışmalar, büyük liderleri toplumun geneli için siyasi süreçleri yönlendiren yaratıcı aktörler olarak görürken, daha yeni araştırmalar, sosyal yapılar ile siyasi fail arasında basit bir ikilem çizmekten kaçınmanın gerekliliğine artan bir vurgu yapmaktadır.

Shefer'in özeti, vizyon, ilham ve risk alma gibi 'belirsiz' kavramlara atıfta bulunur. Bu kavramlar subjektif bir yapıya sahip gibi görünmektedir ve bir liderin bireysel psikolojik niteliklerine atıfta bulunmaktadır. Ancak, kalıcı sosyal önemleri olmasa, bu niteliklerin hiçbiri bizi ilgilendiremezdi. Bir liderin 'karizması', vizyonu ve ilhamı sosyal ve politik değişimin katalizörü haline geldiğinde, bireysel psikoloji alanını terk eder ve çok sayıda insan tarafından paylaşılan öznel arası bir gerçekliğin yeni niteliklerini kazanır. Liderin vizyonunu somutlaştıran ve çevreyi dönüştürmeye yardımcı olan, ilk olarak bir lider veya liderler tarafından dile getirilen ortak bir dizi hedef tarafından yönlendirilen bu insanların eylemleridir.

Başarılı liderler, toplumlarını, önerdikleri 'büyük tasarım'ı açıkça destekleyen yönde somut bir şekilde ilerletme becerilerini göstermiş olanlardır. Başarısız liderler, toplumlarını kendi seçtikleri yöne taşıma çabaları, yaydıkları stratejik vizyonlarını açıkça yok eden sonuçlara yol açan veya geri dönen kişilerdir.

Tarihsel kanıtlar, çok sayıda siyasi liderin, siyasi kariyerlerinin çeşitli zamanlarda ve özellikle de 2001'de "başarılı/başarısız" ayrımının bir tarafından diğerine geçerken, düzgün bir sınıflandırmaya yönelik akademik girişimlerden kaçındığını göstermektedir. Siyasal alanda herkesin lider olarak değerlendirilmemesi gerektiği; liderliğin çok boyutlu, belirli nitelikler gerektiren bir yapı olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle siyasal liderlik, yalnızca yöneticilikten ibaret olmayıp tüm yurttaşları doğrudan etkileyen bir konudur (Okur Çakıcı, 2020). Siyasal liderlik ve takipçiliğe ilişkin çok sayıda ve büyüyen sosyal bilimler literatüründe, liderliği incelemek için çeşitli teorik ve metodolojik yaklaşımlar bulunabilir, ancak liderlik hakkında hangi güvenilir bilgilerin mevcut olduğu konusunda çok az fikir birliği vardır. Liderliği tanımlama, açıklama, tahmin etme ve değerlendirme aktif bilimsel tartışma alanlarıdır. Bununla birlikte, siyaset bilimciler ve tarihçiler arasında, vaka çalışmasının nitel yöntemlerle yaklaştığı ve karşı olgusal analizin sistematik kullanımı konusunda bir dereceye kadar fikir birliği vardır.

Karşılaştırmalı nicel araştırmalarla birleştiğinde sosyal orte liderliği incelemek için kullanılan deneysel ve diğer yöntemlerin değerini inkâr etmeksizin, siyasi liderlik hakkında güvenilir bilgiye ulaşmak için vazgeçilmez olmuştur ve olmaya devam edecektir.

Kişilik merkezli yaklaşım, “kendi dünyalarında zorlayıcı bir başarıyla işleyen liderlik teorilerini bilinçli olarak geliştirmiş” bazı oldukça etkili siyasi liderler üzerinde yapılan araştırmalarla geliştirilmiştir: örneğin, Franklin d. Roosevelt ve Stanley Baldwin tarafından “Beyaz Saray’da bir liderlik teorisyenî”, “görevi üstlenmeden önce geliştirdiği liderliğin araç ve amaçlarına ilişkin açık bir kavrayışa geniş ölçüde bakan” biri olarak tanımlanmıştır. ⁶ Bir yanda Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Jr. ve Nelson Mandela, diğer yanda Kemal Atatürk, Vladimir Lenin ve Fidel Castro gibi birbirinden farklı başarılı liderlik ‘uygulayıcılarının’ ve yenilikçilerinin mektuplarını, anılarını ve polemik yazılarını incelemek. Öte yandan, ilgili liderlik yaklaşımlarına ve stratejilerine dair kısa bilgiler sağlayabilir, böylece teorik kavramsallaştırmaları ve sağlam pratik reçeteleri geliştirmeye yardımcı olabilir.

Bununla birlikte, şüpheciler, bireysel, kişisel liderliğin öneminin ve etkisinin basında ve akademik vaka incelemelerinde abartıldığını iddia ediyor. Siyaset biliminde liderlik odaklı bir yaklaşımı eleştirenlere göre, “liderliğin kayda değer yetenekler gerektirdiği veya örgütlerin başarısındaki büyük farklılıkların liderlerinin yeteneklerindeki farklılıkları yansıttığı veya tarihin en önemli şey olduğu hiç de açık değildir.” liderlerin eylemlerinin altı ülkedeki liderlerin kişilikleri ile seçim sonuçları arasındaki ilişkiye ilişkin nicel çalışması gibi kanıtlara atıfta bulunan bazı akademisyenler, çalışmanın eşit olmayan sonuçları göz önüne alındığında, modern demokratik toplumlardaki liderlerin yargıları, kararları ve eylemlerinin önemli değil. Ancak King, belirli ulusal seçimlerin liderlerin ‘güzellik yarışması’ olmamasına rağmen, liderlerin her zaman seçim öncesi ve sırasında parti platformları geliştirmeye, seçim stratejilerini takip etmeye ve daha sonra şu veya bu liderlik tarzıyla yönetmeye odaklandığını iddia ediyor. Politik sonuçları anlamak ve açıklamak ve politikalar geliştirmek için hem liderlik yaklaşımının hem de örgütsel ve kişisel olmayan güçlerin yaklaşımının gerekli olduğu konusunda King (2002) ile aynı fikirdeyiz.

Marksist siyasi liderlik geleneği, reform ve devrim koşulları altında fail-yapı dinamiklerine ilişkin kavrayışları açısından değerlendirildi. Marksizm’den ilham alan siyasi liderlik teorisyenleri, Marx’ın, sınıf çatışmasını, nihai olarak gördüğü sosyalizm ve komünizm doğrultusunda toplumu devrimci bir siyasi ve kültürel dönüşüm noktasına ilerleten yapısal ekonomik ve teknolojik güçler üzerindeki yoğun vurgusuna yanıt vermek zorunda kaldılar. Politik-ekonomik gelişme aşaması.

Elbette Marx, görünüşteki yapısal belirlenimciliğini, bireysel ve kolektif faillerin ve tarihsel durum ve bağlamların karşılıklı diyalektik dönüşümü

nosyonu ile nitelendirdi. Friedrich Engels ve müteakip Marksist teorisyenler, modern kapitalist üretim ilişkilerinin ve toplumsal kontrolün sürdürülmesinde ve uyarlanmasında 'ideolojik ilişkiler' in ve diğer 'üst yapısal' fenomenlerin rolünü vurgulayarak bundan daha da ileri gittiler.

Daha sonraki Marksist-Leninist gelenekte liderlik, 'siyasi partiye enerji, istikrar ve süreklilik ödünç verme' rolüne sahip, kendini adanmış bireylerden oluşan bir grup – bir parti veya profesyonel devrimci lerden oluşan bir örgüt - tarafından yerine getirilecek bir işlev olarak anlaşılır. İşçi sınıfının mücadelesi' (Lenin 1975, 63). Önderlik seçkinlerinin üstün niteliklerine yapılan arsız vurgu da dahil olmak üzere, birkaç önemli özellik, Lenin'in liderliğe yaklaşımını ayırt eder.

Her şeyden önce, bir hareketin lider seçkinleri, yalnızca hareketin uzun vadeli hedefleri ve acil görevleri hakkında değil, aynı zamanda toplumun geneli ve onun gelişimini yöneten tarihin yasaları hakkında üstün bir bilgi veya anlayış iddiasında bulunmalıdır.

Devrimci teoriye hakim olmak, devrimci harekete hakim olmanın en kesin yoludur, çünkü' öncü savaştının rolü ancak en ileri teorinin kılavuzluğunda olan bir parti tarafından yerine getirilebilir' .

İkinci olarak, önde gelen seçkinler hiçbir şekilde kapsayıcı, geniş tabanlı veya çok sayıda olarak görülmesine de, Lenin liderliği bireysel işlev ve nitelikten ziyade kolektif bir kavram olarak tasavvur eder: "... "bir düzine" denenmiş ve yetenekli lider (ve yetenekli) olmadan insanlar yüzlerce doğmazlar" ... Mükemmel bir uyum içinde çalışarak, modern toplumda hiçbir sınıf kararlı bir mücadele yürütemez' (Lenin 1975, 74). Seçkinlerin birincil görevi, takipçileri eğitmek, onların kendi çıkarları ve genel olarak dünya görüşü hakkındaki anlayışlarını şekillendirmek: 'Sınıfsal politik bilinç işçilere ancak dışarıdan getirilebilir.

' (Lenin 1975, 50). Takipçi kitlelerine doğru tipte bir bilinç aşıl原因an 'bilge adamlar', 'profesyonel devrimciler' oldukları sürece herhangi bir sınıfsal geçmişe sahip olabilirler - 'öğrenci veya çalışan adam' - (Lenin 1975, 76). Daha sonraki terim, benzersiz kişisel niteliklerin, katı eğitimin ve siyasi liderlik ("devrimci") kariyerlerine ömür boyu bağlılıklarının bir kombinasyonunu ifade eder. Üçüncüsü, seçkin liderler, takipçi kitlelerini organize etmek için üstün bilgi ve uzmanlık becerileri kullanılmalıdır: siyasi liderler, "en önemsiz olanlar da dahil olmak üzere tüm güçleri kullanacak kapsamlı ve aynı zamanda tekdüze ve uyumlu işleri düzenleme yeteneğine sahip yetenekli organizatörler" olarak görülürler.

“Kitlelerin kendiliğindenliği” ile “tüm harekete önderlik edebilecek sürekli ve sürekli bir”örgütlenmeyi ayırt etmesi gereken “yüksek derecede bilinç” arasında nesnel, kaçınılmaz bir çelişki üzerinde tutarlı bir vurgu vardır.

Lenin’in bu konudaki çalışmalarının tamamı, Marx’a özgü klasik materyalist determinizmden ziyade, fikirlerin gücü üzerine neo-Hegelci düşünce tarafından daha çok bilgilendirilmiş gibi görünüyor. Gerçekten de, Lenin’in *Conspectus of Hegel’s Science of Logic* (2007) adlı eserinde şu dikkate değer itiraf vardır: “İdealin gerçeğe dönüştüğü düşüncesi derindir : tarih için çok önemlidir.” Ama aynı zamanda insanın kişisel yaşamında da bunun pek çok gerçek içerdiği açıktır. Kaba materyalizme karşı.

Not: İdealin malzemedan farklılığı da koşulsuz değildir. Lenin’in liderlik teorisinin zar zor gizlenen idealizmi, Marksist bilim tarafından sağlanan teorik içgörünün üstünlüğü nosyonuna dayanmaktadır. Bu liderlik teorisi, sosyal deneyleri tamamen bahane eder ve birkaç “akıllı adam” tarafından tasarlanan büyük tasarımları gururla sunar. Sosyal bilimler, ancak insanlığın geri kalanının izlemesi gereken, nesnel olarak önceden belirlenmiş sosyal evrim yoluna dair tek doğru içgörü olarak.

Siyasi liderlik, toplumsal yapıyı ve siyasi sistemleri şekillendiren temel unsurlardan biridir. Liderlerin karar alma süreçleri, ideolojileri ve politikaları, toplumların geleceğini belirlemede kritik rol oynar. Siyasi liderliğin gelişimi, tarihsel, sosyolojik ve psikolojik faktörlerle şekillenir (Burns, 1978).

1.1. Siyasi Liderlik Teorileri

Siyasi liderlik konusunda farklı teorik yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar arasında büyük adam teorisi, karizma teorisi ve durumsallık yaklaşımları önemli yer tutar.

- **Büyük Adam Teorisi:** Bu teoriye göre, liderler doğuştan belirli özelliklerle dünyaya gelir ve tarihin akışını değiştirirler (Carlyle, 1841).
- **Karizma Teorisi:** Max Weber, liderliğin karizmatik, geleneksel ve rasyonel olmak üzere üç tipi olduğunu öne sürmüştür. Karizmatik liderler, takipçileri üzerinde derin bir etki bırakır ve toplumsal değişim süreçlerini yönlendirir (Weber, 1947).
- **Durumsallık Yaklaşımı:** Liderliğin bireysel özelliklerden ziyade içinde bulunulan koşullara bağlı olarak şekillendiğini savunur (Fiedler, 1967).

Siyasi Liderlik Tipolojileri üzerinde de durmak gerekir. Tipolojiler, olaylar evreninin zihinsel sıralaması için mantıksal araçlardır. Sınıflandırma ve sıralama araçları olarak tipolojiler, çeşitli gözlemlenebilir lider ve takipçi gruplarını, iki grubu birbirine bağlayan ilişkinin doğasını, bunların sosyal ve psikolojik özelliklerini, işlevlerini ve sosyal rollerini, ayrıca kapsamını ve genel olarak bir toplum üzerinde sahip olabilecekleri etkinin karakteri. Bu bağlamda ortaya çıkan ilgili sorulardan bazıları şunlardır: sosyal bilimler, ancak insanlığın geri kalanının izlemesi gereken, nesnel olarak önceden belirlenmiş sosyal evrim yoluna dair tek doğru içgörü olarak. Siyasal liderlik, yalnızca yönetsel bir rol değil, aynı zamanda izleyiciler tarafından sembolik düzeyde kabul gören, etkileyici ve yönlendirici bir davranış biçimi olarak tanımlanır (Komsuoğlu, 1933).

Belirli bireyler, belirli bir organizasyonda veya toplumda veya devlette nasıl ve neden güç kazanır? Bir liderin gücünün kökenleri nelerdir? Bu gücün uygulandığı araçlar nelerdir?

Liderler ‘sert’ ve ‘yumuşak’ gücün - yani ‘akıllı gücün’ karışımlarını nasıl uygular ve uygulamalıdır?

Liderlerin ve takipçilerin kişisel özellikleri nelerdir?

Liderler ve takipçiler arasında nasıl bir ilişki vardır?

Liderler hangi durumlarda ve bağlamlarda hangi işlevleri yerine getirir? Politikaları ve vizyonları uygulamak için sorunları nasıl teşhis ederler, çözümler önerirler ve takipçileri nasıl harekete geçirirler?

İkili tipolojiler, liderlerin bireysel nitelikleri ve genel olarak takipçileri ve diğerleriyle nasıl ilişki kurduklarına göre inşa edilebilir - iyi ya da kötü, etkili ya da etkisiz, güçlü ya da zayıf, resmi (oluşturulmuş) ve gayri resmi (olmayan) liderler. Üçlü tipolojiler, özellikle Soğuk Savaş sırasında, faydacı (Batılı demokrat, birinci dünya), ideolojik (Komünist, ikinci dünya) ve devrimci (bağımsız üçüncü dünya devletleri) liderler arasındaki farklılıkları vurguladı. Normatif ve ampirik tipolojilerin yanı sıra karma veya kibritle yapıya sahip olanlar da vardır.

Tüm liderliğin, takipçilerine belirli kültürel özellikler bahşeden ve liderlerin belirli kişisel özellikleri kullanmalarına izin veren sosyal durumlarda ve bağlamlarda ortaya çıktığını biliyoruz: doğuştan gelen nitelikler, sosyalleşmiş alışkanlıklar, öğrenilmiş beceriler; özellikle duygusal zeka ve sosyal içgörü dahil bağlamsal zeka dahil olmak üzere çeşitli türlerde zeka; aynı zamanda güç kullanma, organizasyon ve iletişim becerileri.

Ayrıca bazı liderlerin etik-politik vizyonları olduğunu veya en azından grup için ve grup içinde neler yapılması gerektiğine dair bazı fikirleri olduğunu da biliyoruz. Liderlerin sorunları teşhis etme, çözümler önerme ve takipçileri veya destekçileri bu sorunları çözmek için harekete geçirme ve yenilikçi uyum dereceleri yoluyla değişim veya koruma ile meşgul olma işlevlerini yerine getirdiklerini biliyoruz. Bu birikmiş ampirik ve analitik bilgiye ve normatif bakış açılarına dayanarak, araştırmacılar genellikle iki veya daha fazla değişkeni birbirine bağlayan çeşitli tipolojiler oluşturmaya devam ederler; örneğin, liderlik tarzı ve sosyal işlevler veya liderin hedefleri ve liderlik sonuçları. İkili tipolojiler, liderlerin bireysel nitelikleri ve genel olarak takipçileri ve diğerleriyle nasıl ilişki kurduklarına göre inşa edilebilir - iyi ya da kötü. Normatif ve ampirik tipolojilerin yanı sıra karma veya hibrit yapıya sahip olanlar da vardır.

1.1.1. Normatif Tipolojiler

Normatif tipolojiler, modern dünyada liderliğin etik değerlendirmesi için bizi önemli bir araçla donatıyor. Batı'da hala geçerli olan klasik liderlik tipolojileri arasında (ancak bir tür lidersiz' rejim olarak Japonya hakkında ilgili yöneticiler ve liderler. Aristoteles'in etik hamlesi, yüzyıllar boyunca birçok siyaset filozofu ve ampirik teorisyen tarafından takip edildi. Gelenek bugün devam ediyor. Örneğin Nye, iyi ve kötü liderliğin normatif bir tipolojisinin kendi versiyonunu verdi. Aristoteles'in normatif siyasi liderlik tipolojisi iki değişkenle ilişkilidir: bir yanda yöneticilerin sayısı ve diğer yanda yönetimlerinin motivasyonu ve nihai sonuçları. Dolayısıyla, ortak çıkar için bir kişi hüküm sürdüğünde, rejim bir krallıktır; özel avantaj için tek kişinin yönetimi bir tiranlıkla sonuçlanır. Birkaç kişi ortak çıkar için hüküm sürdüğünde, rejim bir aristokrasidir; Azınlığın özel kazancı için kural, bir oligarşi ile sonuçlanır. Çokluk ortak çıkar için hüküm sürdüğünde, rejim bir yönetim biçimidir (anayasal demokrasi); (çoğunlukla nispeten fakir olan) çokluğun özel avantajına yönelik bir kural, günümüzün sözlüğünde bir (seçimsel) 'demokrasi' veya 'otokrasi' ile sonuçlanır. Aristoteles, modern bilimin kamu yararı kavramı altında özetlediği fıkirlere dayanarak 'iyi' ve 'kötü' liderlik arasında ayırım yapmaya çalışırken, sonraki normatif teorileştirme girişimleri, 'iyi' liderlik ve onun belirli özellikleri sorusuna daha ayrıntılı bir ilgi gösterdi.

Nye'nin modern normatif tipolojisi, 'iyi liderlik' teriminin genel olarak kabul edilen iki anlamını karşılaştırır: biri, liderin (amaçları ne olursa olsun) sonuçlara ulaşma yeteneğine atıfta bulunurken, diğeri, izlenen hedeflerin değeri hakkında etik bir sorgu sunar.

Bir etik yargının temellerinin veya öncüllerinin açık bir şekilde tanımlanması, karşılaştırmalı bağlamlarda normatif bir tipolojinin işlemesi için vazgeçilmez görünmektedir. Bu nedenle, liderliğin etkililiği ve verimliliğine ilişkin görünüşte “değerden bağımsız” yargılar bile, ikinci kez düşünüldüğünde, temel ilkelere karşı açıklığa kavuşturulmalıdır. Liderin amaçlarının “gerçekçiliğini” veya araç-sonuç eşleşmesinin kapsamını veya aslında liderin grubun hedeflerini uygulama becerisini ele alırken “iyi” ve “iyilik” ve “doğru” ve “doğruluk” soruları “gerçek hedefler”. Tıpkı Aristoteles’in grubun “ortak avantajını” tanımlayan tipolojisinde olduğu gibi, grubun “çıkarı” bu şekilde anahtar gibi görünmektedir. Grubun çıkarı, zorunlu olarak “ötekilerin” iyiliği, grup dışı gerçeklik ve genel olarak insanlığın ortak değerleri ile ilgili mülahazaları içeren evrensel ahlaki kriterlerden herhangi birine karşı incelendiğinde daha da karmaşık bir ahlaki yargı ortaya çıkar.

1.1.2. Ampirik Tipolojiler

Bir yaklaşım olarak ampirik tipolojiler, araştırmacının dikkatini liderliğin gözlemlenebilir işlevlerine, bir liderin kişisel niteliklerine veya bir liderin otoritesinin kaynaklarına yeniden odaklar. Ampirik tipolojiler, liderliği nihai değerlerin yüce perspektifinden değerlendirmek yerine, sorunu tarihsel olarak somut sosyal yapılar ve kurumlar tarafından belirlenen bireysel ve sosyal psikoloji, grup etkileşimleri ve gruplar arası süreçler bağlamında konumlandırmaya çalışır. Max Weber’in geleneksel, rasyonel-yasal ve karizmatik liderlerden oluşan üçlü ideal tip analitik tipolojisi bu açıdan temsilidir. Weber, siyaseti ‘siyasi bir birliğin, dolayısıyla bugün bir devletin liderliğinin liderliği veya etkilemesi’ olarak görerek, siyasi düşünce ve eyleme liderlik merkezli bir yaklaşım kullandı; yani, ‘belirli bir bölgede fiziksel gücün meşru kullanımının tekeli (başarıyla) talep eden bir insan topluluğu’. İnsanları otoriteye neyin itaat ettirdiği sorusunu soran Weber, liderlerin güçlerinin kültürel, sosyal ve psikolojik kaynakları arasında ayrım yapar. Weber’e göre liderlik, geleneksel, yasal-akılcı veya karizmatik tahakküm, otorite ve meşrulaştırmaya göre icra edilir. Weber’in modern öncesi ve modern toplumlardaki en yaygın liderlik “motorları” tipolojisi, liderlerin toplumla iç içe olmalarını vurgular ve karşılaştırmalı nitelikteki araştırma görevlerinin çözülmesine yardımcı olur.

Karl deutsch, liderlerin yetkilerinin kapsamına dayalı bir lider tipolojisi önermiştir. Güçlü, başarılı liderlerden nispeten zayıf ve başarısız liderlere kadar uzanan bir süreklilik olarak tasarlanan deutsch’un tipolojisi, temel özelliklerle ilişkilidir. Liderin kişiliği, takipçileri tarafından sağlanan desteğin türü ve en önemlisi, liderin savunduğu politikalar ile hakim “zamanın

ruhu” arasındaki ilişki veya liderin yalnızca belirli bir aşamada görmezden gelebileceği tarihsel durumun gereklilikleri. kendi tehlikesi.

Oran Young, özellikle uluslararası ilişkilerde liderliğin analizi için yararlı olan bir tipoloji geliştirmiştir. Max Weber’in klasik şemasına dayanarak, uluslararası siyasette, özellikle rejim oluşumu ve kurum inşası ile ilgili olarak, genç seçkin yapısal, girişimci, entelektüel ve karizmatik liderlik .

Benzer şekilde, Robert Tucker (1981, vii) Weber’in ayak izlerini takip ederek “temel doğası gereği siyaset, bir siyasi topluluğun liderliği ve liderlik sürecine girebilecek yurttaşların katılımcı faaliyetleri de dahil olmak üzere tüm faaliyetlerdir” dedi. Tucker, ahlaki hümanizme temel bağlılığıyla karakterize edilen ve küresel tehlikelere sorumlu bir şekilde yanıt veren aydınlanmış liderlik ile Soğuk Savaş’ın zorluklarını karşılamak için yükselmeyen bir liderlik karşıtı biçim arasında ayrım yaptı. Tucker’ın tipolojisi bu nedenle ampirik ve normatif unsurları birleştirdi.

Kellerman’ın (2004) işlevselci tipolojisi de, özellikle anlam yaratmaya ve belirli kamu mallarının lider tarafından sağlanmasına yaptığı vurgu bakımından karışık bir yapıya sahiptir. Kellerman, siyasi liderliğin ana işlevlerini sınıflandırırken, genel olarak olumlu nitelikteki ve geniş sosyal etkideki işlevlerin altını çizer. Kellerman’a (2004) göre liderler (a) anlam ve hedefler yaratır; (b) grup kimliğini ve uyumunu güçlendirmek; (c) düzen sağlamak; ve (d) toplu (uyarlanabilir) çalışmayı harekete geçirmek . Modern liderlik tipolojilerinin çoğunun, ampirik ve normatif unsurların ikna edici bir kombinasyonu ve liderliğin daha geniş sosyal etkisine ve uzun vadeli sonuçlarına özel önem verir. Öte yandan, Kellerman analiz ettiği ticari ve politik vaka incelemelerine dayanarak çok düşündürücü bir kötü liderlik tipolojisi inşa etti: beceriksiz (Juan Antonio Samaranch), katı (Thabo Mbeki), ölçüsüz (Boris yeltsin), duygusuz (Martha Stewart), yozlaşmış (diana (dede) Brooks), dar görüşlü (Bill Clinton) ve kötü (Radovan Karadzic, Pol Pot). Kellerman, eski ABD Başkanı Bill Clinton’ın Ruanda soykırımı konusunda tecrit edilmiş, kötü bir lider olduğunu ve şeytani Radovan Karadzic ve Pol Pot’un üzerinde yalnızca bir kategori kötülük olduğunu ilan etmek gibi tartışmalı yargılar ileri sürdü. Nye, Kellerman’ın bir bakıma haklı olduğunu söylüyor, ancak genel koşullar öyleydi ki, Kongre’nin Somali felaketinden sonra Afrika’ya dahil olma konusundaki isteksizliği nedeniyle Clinton’ın pek bir şey yapamayacağı şekilde, “günümüzde iyi liderler genellikle kozmopolit eğilimleri arasında sıkışıp kalıyorlar.

Siyasi liderlik, farklı bağlamlarda çeşitli tipolojilere ayrılmaktadır. Liderin karar alma süreci, yönetim anlayışı ve toplumla kurduğu ilişki doğrultusunda farklı kategorilere ayrılabilir.

- Otoriter Liderlik: Güç kullanımı ve merkeziyetçi yönetimi esas alır. Karar alma süreçleri genellikle liderin tekeline aittir (Arendt, 1951).
- Demokratik Liderlik: Katılımcı yönetim anlayışıyla, halkın ve danışmanların sürece dahil edilmesini teşvik eder (Lipset, 1960).
- Karizmatik Liderlik: Weber'in teorisine dayanarak, liderin kişisel çekiciliği ve etkileyiciliği ile toplum üzerinde güçlü bir etki bıraktığı liderlik biçimidir (Weber, 1947).
- Dönüşümcü Liderlik: James MacGregor Burns tarafından ortaya atılan bu liderlik tipi, takipçilerini motive eden ve onlara ilham veren bir yaklaşımı benimser (Burns, 1978).
- Hizmetkâr Liderlik: Liderin, halkın ihtiyaçlarını önceleyen, onların çıkarlarını gözetken bir hizmet anlayışına sahip olmasıdır (Greenleaf, 1977).

Tarihsel Süreçte Siyasi Liderlik

Tarih boyunca siyasi liderlik, dönemin şartlarına ve toplumsal beklentilere göre şekillenmiştir. geçmiştir.

- Antik Dönem: Platon ve Aristoteles, ideal liderlik anlayışının bilgeliliğe ve erdeme dayalı olması gerektiğini savunmuştur (Platon, 380 BCE).
- Orta Çağ: Liderlik, dîn ve feodal güç odaklarıyla biçimlenmiştir.
- Modern Dönem: Endüstri devrimi ve demokratik sistemlerin yaygınlaşması ile birlikte liderlik anlayışı daha katılımcı hale gelmiştir (Lipset, 1960).

Modern Dönemde Liderlik ve Değişimler

Günümüzde siyasi liderlik, dijitalleşme, halkla ilişkiler ve küreselleşme gibi faktörlerden etkilenmektedir. Medyanın ve sosyal medyanın yükseldiği bir dönemde liderler, imaj yönetimi ve halkla doğrudan iletişim konularında daha aktif rol oynamaktadırlar (Castells, 2009).

Siyasi liderlik, tarihsel koşullara ve toplumsal dinamiklere bağlı olarak evrim geçirmektedir. Karizmatik, otoriter veya demokratik liderlik anlayışları, içinde bulunulan dönemin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Gelişen iletişim teknolojileri, halkla etkileşimi arttırırken, siyasi liderlerin rolünü ve stratejilerini de dönüştürmektedir.

Tarih boyunca siyasi liderlik, dönemin şartlarına ve toplumsal beklentilere göre şekillenmiştir. Antik dönemdeki monarşik yapılardan modern demokrasi liderlerine kadar çeşitli evrelerden geçmiştir.

- Antik Dönem: Platon ve Aristoteles, ideal liderlik anlayışının bilgelğe ve erdeme dayalı olması gerektiğini savunmuştur (Platon, 380 BCE).
- Orta Çağ: Liderlik, dîn ve feodal güç odaklarıyla biçimlenmiştir.
- Modern Dönem: Endüstri devrimi ve demokratik sistemlerin yaygınlaşması ile birlikte liderlik anlayışı daha katılımcı hale gelmiştir (Lipset, 1960).

Modern Dönemde Liderlik ve Değişimler

Günümüzde siyasi liderlik, dijitalleşme, halkla ilişkiler ve küreselleşme gibi faktörlerden etkilenmektedir. Medyanın ve sosyal medyanın yükseldiği bir dönemde liderler, imaj yönetimi ve halkla doğrudan iletişim konularında daha aktif rol oynamaktadırlar (Castells, 2009).

Siyasi liderlik, tarihsel koşullara ve toplumsal dinamiklere bağlı olarak evrim geçirmektedir. Karizmatik, otoriter veya demokratik liderlik anlayışları, içinde bulunulan dönemin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Gelişen iletişim teknolojileri, halkla etkileşimi artırırken, siyasi liderlerin rolünü ve stratejilerini de dönüştürmektedir.

Siyasi Liderlik Kavramı

Literatüre bakıldığında çeşitli liderlik yaklaşımları ve lider tipleştirme çabalarının olduğu görülmektedir. Hangi alanda olursa olsun, bir yöneticide safi olarak tek bir liderlik tarzının bulunduğunu söylemek pek mümkün değildir. Örgütün, çevre koşullarının, izleyicilerin ve tabii ki yöneticinin sahip olduğu özellikler, çeşitli lider davranışlarının ve tarzlarının sergilenmesine neden olmaktadır. Bazen birden fazla liderlik özelliğinin sergilendiği görülürken, bazen de tek bir liderlik tarzı doğrultusunda bir yönetim ve iletişim sürecinin götürüldüğü görülebilmektedir. Yönetim süreci, sadece kaynakların etkin ve verimli kullanımını değil; insan faktörünün merkeze alındığı beşeri bir etkileşim sürecini de kapsamaktadır. Bu nedenle, yönetim kavramı yalnızca teknik unsurlarla açıklanamayacak kadar insan odaklı bir yapıya sahiptir (Dinler, 2018).

Siyasi liderlik ise dinamik bir çevrede stratejik kararlar almayı, alınmış olan bu kararları hayata geçirilmeyi ve tespit edilen misyon ve hedefler yönünde takipçilerini hedefe kilitleyebilme süreçlerini içermektedir. Siyasi toplulukların da her grubun, her topluluğun bir liderleri bulunduğu gibi, liderleri vardır. Bu bağlamda siyasi liderler, içinde bulundukları toplumsal yapının genel menfaatlerini muhafaza eden kimselerdir, ama netice itibariyle bir siyasi tercihi de temsil eden kimselerdir.

Siyasi liderin aslolan partisi, kendisi ve toplum arasında mevcut sinerji ve etkileşimi, herkesin kazanacağı şekilde kurgulamasıdır. Öbür taraftan partileri ve kendilerini merkez alarak siyasi bir anlayış benimseyen, toplumu meydana getiren güç merkezi ile bu merkezi herhangi bir biçimde buluşturmayı başaramayan liderlerin genel olarak toplumun yaşam biçimi, değerleri hâkim kültürünü gözden kaçırdıkları dikkat çekmektedir. Yani başka bir anlatımla siyasi lider partisi ve kendisinin önüne toplumun çıkar ve menfaatlerini geçirebildiği oranda gelişmekte ve büyümektedir. Bu şekilde siyasi liderlik açısından, topluma rağmen siyaset yapmak ve kendi konumlarının peşine düşmek, gibi yanılgılar en büyük tehlikeli durumlardır.

1.2. Siyasi Liderlik Nedir ve Nasıl Değerlendirilir?

Politik liderliğin bileşenleri Kavramı biraz daha tanımlamaya çalışalım ve liderliğin gücünü bir dizi ögeye ‘ayırıp ayıramayacağımıza’ bakalım. Ancak liderlik, yalnızca yön verili bir duruma, tabiri caizse ‘taleplere’ göre anlamlıysa etkili ve ‘gerçek’ olacaktır. Bu nedenle Tucker liderliği, her durumda kronolojik sırayla ortaya çıkmasalar da, analitik birbirini olarak izleyen üç unsur açısından analiz eder. Bu üç aşama, eylemin gerçekleşmesini sağlamak ile ilgilenecek olanların ‘teşhisi’, ‘eylem yollarının reçetesi’, ‘harekete geçirilmesidir ve Liderliğe ‘amaç’ veren bu yönlerin varlığı, Tucker’ın politik etkinliğin güç açısından inanmasının değil, liderlik nedenidir açısından (1981). Daha önce gerektiğine önerildiği gibi, liderliği gücün bir alt kümesi veya özel bir biçimi olarak görmek muhtemelen daha doğrudur; ancak Tucker’ın katkısı, “talepler” (oluşmamış ya da değil) ya da ihtiyaçlar (gizli ya da değil) olan aşamalara karşılık gelen öğelerin ya da fazların sayısını belirlemeye yardımcı olması açısından önemlidir.

Liderlik, özellikle siyasi liderlik, bir grup içinde ve çok çeşitli alanlarda önemli bir süre boyunca uygulandığından, ardışık unsurlar gerçekten farklı hale gelir. Dolayısıyla, siyasi liderlik kavramsallaştırması, liderlerin karşı karşıya kaldıkları veya belki daha doğrusu parçası oldukları durumu daha doğru bir şekilde karakterize etme girişimini gerektirir. Liderliğin kişisel özelliklerini göz ardı etmemek gerekir. Bu özellikler hakkında tatmin edici düzeyde bilgi sahibi olmaktan çok uzağız bu yöndeki çabalara bu nedenle şiddetle ihtiyaç vardır. Ancak liderlerin karşı karşıya kaldığı durum türlerinin analizi ve sınıflandırılması, en az eşit derecede acil görevlerdir. Genel olarak, çevreyi inceleyenler, bunu liderlerin önemsiz sayıldığını veya önemsiz olduğunu göstermek için yapmışlardır.

Liderlik iki tip yerine üç tipe ayrılırsa, yaklaşımın ana zorluğu pek az azaltılabilir. Burns’ün ayrımının temel değeri, bu zeminin verilmiş olmasıdır.

Liderler grubunda, toplum vizyonuna sahip olan ‘dönüştürücü’ grup, bu vizyonu gerçekleştirmek için bir şeyler yapmaya koyulur; “işlemci” liderler ise tam tersine, yalnızca değiş tokuş yapar veya bir avantajı başka bir avantajla takas ederler. Toplumun nihai olarak nasıl olması gerektiğine dair herhangi bir küresel perspektif olmaksızın şimdi ve burada hareket ederler ve ayrıntılara odaklanırlar. Bu ayrım açıkça önemli; liderler arasında sezgisel olarak var olduğunu hissettiğimiz ve biyografik materyalden elde edilen kanıtlarla ortaya çıkmış gibi görünen farklılıklara karşılık geliyor gibi görünüyor Lenin veya Franklin D.Roosevelt İn her birinin geliştirmek istediği bir toplum vizyonu vardı; tersine, 1964’te Birleşik Krallık başbakanı olarak ilk kez seçildiği zamandan önceki kısa dönem dışında, günden güne yaşıyor gibiydi; onun zaman ufku son derece kısıydı. Kuşkusuz, ayrım tamamen Burns’ten kaynaklanmıyordu:

Pareto’nun liderleri aslanlar ve tilkiler olarak D. üzerine ayırması yaptığı (Pareto, çalışmada 1963) - Burns kullanmıştı. bunu 1963’te Franklin Roosevelt - benzer çağrışımlara sahipti. Ancak Burns, şu ya da bu lider tipinin içinde bulunduğu toplumdaki çeşitli grupların özelliklerine ve sonuçlarına ilişkin incelemede daha sistematiktir. Burns ayrıca (daha önce Paret’in yaptığı gibi) liderliğin dönüştürücü veya işlemsel karakterini liderlerin kendilerini içinde buldukları durumla ilişkilendirir.

Çalışmalarında, iki liderlik biçiminden biri veya diğeriyle sonuçlanacak çeşitli kurumsal ve davranışsal özellikleri açıklayan uzun gelişmeler var. Partinin siyasi faaliyetinden doğan liderlik, en azından normal durumda, işlemsel olacaktır; devrimlerden doğan önderlik ise tam tersine dönüştürücü bir karaktere sahip olacaktır.

Burns, çevresel durumlar ve gerekli ile diğer bir liderlik ilişki sağlayacak türleri arasında sıkı bir evrensel şema geliştirmekte yetersiz kalsa da, bu konuda açık göstergeler vardır. Dönüştürücü veya işlemsel liderlikle sonuçlanacak belirli durumlar için en azından kesin bir eğilimdir. Dolayısıyla, Burns’ün analizi, “gerçek” liderler ile “diğerleri” arasındaki sıradan ayrıma karşı önemli bir ilerleme teşkil eder; ancak bu yalnızca sınırlı bir ilerlemedir, çünkü gerçeğin rahat belirgin bir şekilde şekilde daha bölümlendirilemeyeceği zengin olduğu ve bu açıktır.

Aslında Weber, mevcut lider kategorilerinden ziyade bilinçli olarak ideal tiplere atıfta bulunur. Burns’ün “dönüştürücü” liderliği, karizmatik bir bağlamdaki liderlerin özellikleriyle pek çok benzerlik taşıırken, bürokratik otoritenin doğal olarak işlemsel liderlere yol açtığı hissedilebilir, geleneksel liderlerin durumu açıkta kalmaz, belki de Burns bu gruba çok fazla vurgu yapmak neden görür. Weber’in analizi daha yakından incelenmeyi hak etse

de, kısmen çünkü karizma sunumu kavramına yüklenen muğlaklık, liderlerin kategorize edilmesiyle sonuçlanacak bir model geliştirmede Weber'inkinden daha belirleyici bir girişimdir; ama bu girişimi tatmin edici değil çünkü ikiliğin deli gömleğinden kopamıyor .

Politik davranış, nadiren ikili bir karaktere sahiptir. Çoğu durumda, bir ikiliğe dayalı bir yaklaşım, bir süre için sezgisel bir değere sahip olduktan sonra, veya analizi deli gömleği aptallaştırma etkisine sahiptir. Bu, özellikle siyasi liderlik alanında tipleri doğrudur ve arka çünkü plan kalıpları sadece bariz kişilik bir şekilde çöktür.

Durumların kapsamlı bir şekilde betimlenmesi ve özelde bu durumların bir takım boyutlar çerçevesinde çözümlenmesi ile liderlik anlayışının zenginleştirilmesi ve somut sonuçlar elde edilmesi mümkün olacaktır.

1.2.1. Siyasal Liderlik Teorileri

Siyasal liderliğe yönelik üç genel olmak üzere diğer düşünürlerin görüşlerinden bahsedebiliriz. Birincisi İbn Haldun'un siyasi liderlik teorisi; ikincisi Machiavelli'nin Siyasal Liderlik teorisi ve son olarak da Weber'in siyasi liderlik teorisidir.

İbn Haldun'a göre, devlet başkanlığı soya bağlıdır. Devletin ilk ortaya çıkışında belirli bir düzen içinde bir soyda karar kılınarak hükümdarlık o soydan olanlar arasında babadan oğula geçer ve hükümdarlık o soyun doğal hakkı olur. Bundan sonra hükümdara itaat etmek dini bir inanç şeklinde değişmez bir inanç halini alır. Bu inanç oluştuğundan sonra devleti kuran güçlü asabiyete gerek kalmaz (Haldun, 1990: 394). Bu tür siyasi liderliğe örnek olarak Osmanlı Devleti verilebilir.

Bir diğer teoriyi ise Machiavelli oluşturmaktadır. Machiavelli üç tür hükümdarlıktan bahsetmektedir. Birincisi İbn-i Haldun'un bahsettiği gibi soydan geçme hükümdarlıktır. Soydan geçme hükümdarın diğer hükümdarlıklara göre işi kolaydır. Çünkü halk onu gelenekten dolayı severek benimseyecektir. İkinci tür hükümdarlık ise karma hükümdarlıktır. Bu hükümdarlık tamamen yeni olmayan başka bir hükümdarlığın parçası ya da devamı şeklindeki hükümdarlıktır. Machiavelli, asıl dikkatini üçüncü bir hükümdarlık çeşidi olarak sunduğu yeni hükümdarlıklar üzerine yoğunlaştırmıştır. Çünkü bu hükümdarlığın bazı zorlukları vardır. Öncelikle yeni hükümdarlıklarda halk daha iyisini bulmak için hükümdarı değiştirmek isteyebilirler. Buna karşılık yeni hükümdarlıklar halka kendini benimsetmek için zorbalığa başvurabilir. Bunu iktidarını sağlamlaştırmak için yapmak zorundadır .(Machiavelli, 1994: 15-18).

1513 yılında yazmış olduğu Prens isimli eserinde Machiavelli ise liderlikte realistik ölçütünü dile getirerek “İnsanlar doğuştan kötüdür. Bundan dolayı devleti daha iyi idare edebilmek için iktidarı mutlak suretle ele geçirmek gerekir. Erk tanrıdan değil, kuvvetten doğar. Gerekirse bu yolda şiddette dâhil olmak üzere her türlü yola başvurmak gerekir. Çünkü ikna yolu ile başarı elde etmek mümkün değildir. İnsanlar için korku, merhamet ve sevgiden önce gelir.” şeklinde ifade etmiştir. Machiavelli’ye göre iktidarı kontrol etmek için bir liderin sahip olması gerekli olan iki özellik yetenek ve şanstır.

Toplumsal ortam karizmatik otoritenin ortaya çıkışı ve kalıcılığı ile yakından ilgilidir. Toplumun güvenliği tehlikeye düştüğü durumlarda toplumsal özdeşleşme ve toplumsal törelerin yıkılması durumlarında karizmatik öndere gereksinim pekişmektedir. (Heper, 1977: 185).

Weber’e göre (2006: 17), “Güç kullanarak, yeryüzünde toplumsal adaleti yerleştirmek isteyen biri, yandaşlara, yani insanlardan oluşmuş bir aygıtı gerek duyacaktır, oysa bu aygıt ancak manevi ve maddi ödüller önceden belirlenirse işler”. Dolayısıyla, siyasi liderler, ödüllendirme mekanizması sayesinde takipçileri aracılığıyla kendi geleceklerini şekillendirebilirler. Ancak yine de lider, faaliyetlerinin sonuçlarının ne olacağı konusunda tam bilgiye sahip olmayabilir. Weber’e göre (2006:18-19), siyasetle uğraşan kişi, tüm zor koşullarına rağmen, başarıya ulaşırsa ya lider ya da kahraman olabilir. Aksi durumda dahi, yani başarıya ulaşamazsa bile, lider adayının başarısızlığı kabul edebilecek psikolojide olması beklenmelidir.

Weber’ de “Meslek Olarak Siyaset” isimli çalışmasında, siyaseti, bir siyasi topluluğun, bugün için de devletin önderliğini yürütmesi ya da önderliğini etkilemesi olarak tanımlamıştır (Weber, 1996).

Campanella, Güneş Ülkesi adlı eserinde, kendini bilimlere adanmış birinin iyi bir yönetici olacağını söyler. Doğu felsefesinden bir örnek olarak ise Nizamülmülk’ün sultan; ülkesini iyi yönetmeli, halkının iyiliğini gözetmeli, halkı dinlemeli, din ile ilişkisi iyi, adaletli, ordunun ve halkın durumundan haberdar devlet işlerini beraber yürüttüğü kişiler ile yakın arkadaş olmalı, yönetim hiyerarşisini korumalı, karar almadan önce etrafındakilere danışmalı ve aceleci olmamalıdır.

Burns, siyasetin güç olarak görülmesinin, gücün siyasetteki rolünün ve bunun yanında liderliğin asıl rolünün göz ardı edilmesine yol açtığını düşünmektedir. Burada güce sahip olan ve güçten etkilenenin güdülerini ve olanakları önemlidir. Liderler, bir çeşit güce sahip bireylerdir (Burns, 1979).

Stodgill, öğrenci liderliği, askeri liderlik, işletme açısından liderlik gibi konularda çok çalışma yapılmasına karşın siyasi liderlik, işçi liderliği ve suç örgütü liderliği konularının göreceli olarak çok az önemsendiğini belirtmektedir. Jean Blondel de 1970’li yıllardan itibaren siyaset bilimcilerin siyasi liderlik konusunda daha fazla ilgi göstermeye başladıklarını ama yine de siyasi liderlik konusunda çalışan birçok araştırmacının ifade ettiği gibi bu konuda çok az araştırma yapıldığına vurgu yapmaktadır.

Heywood’a göre (2016: 193) liderler, liderin bulunmadığı durumlarda eylemsiz ve yönsüz kalacak insanları harekete geçirmekte ve onlara ilham kaynağı olmaktadır. Liderler, birliği geliştirmekte ve grup üyelerini aynı doğrultuya yönelebilmeleri için cesaretlendirmektedir. Liderler, sorumluluklar ve roller hiyerarşisi oluşturarak, örgütü güçlendirmektedirler. Dolayısıyla liderler, takipçilerini yönlendirebilen, yönetimde astlarına fikir ortaya koyma hakkı tanıyan kişilerdir. Bununla birlikte Heywood, liderliğe ilişkin olası tehlikelerden de bahsetmektedir (2016: 194). Bunlar; İktidarı temerküz ettirmekte ve yozlaşmaya veya İranlaşmaya yol açmaktadır; liderliğin, hesap verebilirlik ve denetlenmesine ilişkin talep bundan kaynaklanmaktadır. Yaranma ve itaate neden olarak, insanların kendi yaşamlarının sorumluluğunu almalarına ilişkin cesareti kırmaktadır. Düşüncelerin aşağıdan yukarıya doğru akışından çok yukarıdan aşağıya bir akış bulunmaktadır ve bu durum tartışmayı ve müzakereyi daraltmaktadır. Liderliği sistem canlılığını destekleyen her eylem olarak tanımlarsak, tanımı gereği “etkili” olduğu için “kötü” veya “etkisiz” liderlik gibi bir şey asla gerçekleşmez. Değişiklik getirmeyen veya etkisiz olan herhangi bir eylem, aktör resmi bir liderlik konumunda olsa bile liderlik çabası olarak tanımlanamaz. Bununla birlikte, liderlik etkinliği derecelendirilebilir ve bu nedenle az çok “etkili”, “daha iyi” veya “daha kötü” liderlerden bahsetmek mümkündür. Çünkü her liderin iyi yönleri olduğu gibi kötü yönleri de bulunabilmektedir.

Edinger ,çok eski tarihlerden beri insan, kimin yönettiğini ve yönetmesi gerektiğini, bir toplumda siyasi otoritenin temellerinin neler olduğu veya olması gerektiği sorularının cevaplarını ve bazı bireylerin toplumun kurallarının ve siyasetinin belirlenmesindeki istisnai etkiyi nasıl ve niçin ele geçirdiğini, uyguladığını ve diğerlerinin bunu neden yapamadığını sormuş, tartışmış, kurgulamaya çalışmıştır.

Kellerman, siyasi liderliğin, grup sürecinin odağı, kişilik ve etkileri, bir itaate teşvik etme sanatı, davranış, bir ikna biçimi, güç ilişkisi, hedefe ulaşmanın aracı, farklılaştırılmış bir rol olarak çok farklı biçimlerde tarif edilebileceğini söyler .

Tucker, siyaseti doğrudan siyasi liderlikle tanımlayan bir görüş olarak Tucker'ın "Liderlik Olarak Siyaset" isimli kitabında, siyaset, siyasi bir topluluğun ve tüm faaliyetin liderliği olarak tanımlanmaktadır

Siyasi lider, örgütünün, yani yönettiği siyasi partinin hedefine ulaşması için, yüksek düzeyde bir ikna, inandırma ve bağlılık yaratma gücüne sahip olabilmelidir. Çünkü, diğer örgütlerde olduğu gibi, siyasi parti liderinin elinde, ücret, yükselme, izin, vb. gibi somut ödüllendirme ya da işten çıkarma, maaş kesme, ilerlemesini durdurma, vb. gibi cezalandırma araçları yoktur. Dolayısıyla, liderlik ederken kullanacağı en önemli gücü, insanlar üzerinde yaratacağı ikna ve inandırma etkisi ile kendisine yönelik oluşturacağı hayranlık, sevgi ve saygı olacaktır. Bu nedenle, siyasi liderin kişilik ve iletişim özellikleri, diğer örgüt liderlerine göre daha önemli hale gelmektedir.

1.2.2. Siyasi Liderliğin Geçmişteki Rolü

Sosyoloji bilimi, liderlik çalışmasının gelişimine başka bir şekilde katkıda bulunmuştur: ilişkinin doğası hakkında en üstte yer alan genel soruların ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Liderlikle sadece dolaylı olarak ilgili olduğu kabul edilen bu tür sorulardan biri, siyasi partiler içindeki oligarşik yapıların 'kaçınılmaz' karakteridir. Ostrogorski, Mosca ve Michels'in 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarındaki çalışmaları, özellikle RT'ninki olmak üzere siyasi partiler içindeki karar vermenin daha yeni analizlerine sahiptir. İngiliz Siyasi Partileri Üzerine McKenzie e (1955) . Ancak sosyolojinin liderlik aşamalarının analizine asıl katkısı, otorite tipolojisi ve karizma kavramının, liderliğin anlaşılması için özellikle değerli olduğu keşfedilen Max Weber'inki olmuştur. Üçüncü Dünya'da liderler ve gerçekten de siyasi yaşam. Bazı siyaset bilimcileri başka bir disiplinden önemli ölçüde etkilenmiştir:

Bu nedenle, ulusal göreve geldikten sonra eylemlerinde neden başarılı veya başarısız olduklarını açıklamak için liderlerin geçmişini ve gençliğini araştıran çok sayıda biyografi bulunur. Georg e Woodrow Wilson üzerine, 1956'da yayınlandı. Ancak psikolojik yaklaşımın öncülüğünü ikinci dünya savaşından önce yaptı.

Tarih, liderlik çalışması için maddi çerçeve sağlarken, liderliğe sınırlı yer verilmiştir. Weber ve Paret ile birlikte konsept merkezi bir konum işgal ediyor. Marksist olsun ya da olmasın diğer sosyologların çoğu, yapılara daha fazla önem vermişlerdir. Ayrıca, Pareto'nun analizi çok soyut kaldığından ve Weber'in sınıflandırması, çeşitli toplum tiplerinde liderlik türlerinin kesin bir kategorizasyonu ile sonuçlanmak üzere genel olarak yapıldığından, sosyolojinin oynadığı genel rol, liderliğin rolünün analizine yardımcı

olmaktansa yapısal analizlerin geliştirilmesinde çok daha etkili olmuştur. Sosyal antropolojinin katkısı son yıllarda belki biraz daha büyük olmuştur: Afrika ve Amerika'daki liderlerin biçimlerinin ve güçlerinin ayrıntılı tanımları, liderlik varyasyonunun karmaşık bir resmini verir. İlkel toplumlarda, bir etnik gruptan diğerine tözsellik vardır. Antropolojik araştırmalar ayrıca, liderlik tipi ile toplum tipi arasındaki muhtemel ilişkinin genel modellerinden ortaya çıkan dinamik bir liderlik çalışması için temel sağladı. . Herman liderliğin bazı temel problemlerini ve özellikle liderler ve çevreleri arasındaki ilişkiyi anlamamıza yardımcı oldu; Ayrıca, liderlik türünün bazı ölçüm unsurlarını sağlamaya başladılar. Bu alanda hala daha fazla ilerlemeye ihtiyaç var, çünkü büyük ölçüde ayrımlar yalnızca iki veya üç tip liderlik arasında yapılmış eğiliminde. Dahası, psikolojik araştırmalar küçük gruplarda liderliğe odaklanır - belki de bu doğal değildir, çünkü kısmen deney yalnızca bu tür bir bağlamda uygulanabilir ve kısmen de grupların geleneksel yönelimleri göz önüne alındığında.

Bununla birlikte, Machiavelli'den günümüze birçok analiz girişimine rağmen, siyasi beceri, iktidarın daha yakalanması zor yönleri arasında kaldı. Klasik siyaset teorisinde Elbette liderliğin tüm oynadığı siyaset teorisyenleri rol tuhaf ve liderlerden paradoksaldır. bahseder, tarihteki birçok yönetici örneğini verir ve bu kuralın çeşitli toplumlarda nasıl gerçekleştiğini analiz eder. önermek istedikleri taslak için bir alır; temel. gerçekten Ancak de liderlik Machiavelli nadiren dışında işin merkezinde hiçbir zaman yer kendisi inceleme konusu değilmiş gibi görünüyor - o bile, Söylevlerde özellikle Prens'te analizini ama normatif aynı zamanda düzeyde yürütmüş olsa da...

Elbette liderlerin bu bağlamda bir rol oynaması istisna bekleniyor, olduğu, ancak yönetimin Machiavelli'nin gelişimini göze etkilemek çarpan bir için nasıl davranmaları gerektiği hakkında dikkat çekici bir şekilde çok az şey söyleniyor. Genel olarak yetkiler, uygulanacak türden bir kural değildir. Lock e ve Montesquieu Nun çalışmaları özellikle bu amaca adanmıştır. Rousseau liderliğin davranışsal yönlerine daha fazla ilgi gösterir, ancak yalnızca desteklemediği bir bağlamda: ona göre büyük ulusların kaçınılmaz olarak monarşik yönetim altına girmesi. (Toplum Sözleşmesi, Kitap 3, Bölüm 1). Belki de bu nedenle sadece büyük bürokrasiler açısından talihsiz sonuçlara işaret ederek, bu daha büyük ulusların hükümdarları arasındaki çeşitli liderlik tiplerini tartışın. Hobbes'un herhangi bir liderlik türü geliştirmemesi de - belki de şaşırtıcı bir şekilde, çünkü onun ideal (veya en az kötü) taslağı monarşik yönetimdir. Hükümdarın hükümdar olması gerektiği göz önüne alındığında, hükümdarların kendilerini içinde bulundukları durumlara düşürmemeleri gerektiğini öne sürmek için sadece bazı tavsiyelerde bulunuyor - Machiavelli'ninkinden tamamen farklı olmayan

şekillerde -. Vatandaşlar sırf hayatlarını koruma gerekliliği yüzünden bu aşırılığa itildiklerinde isyana sürüklenebilirler.

İlk bakışta, kuşkusuz, liderlik kavramı, en azından herhangi bir dünya gerçek toplumunun filozof-krallar tarafından yönetilebileceğine gerçekten inandığı için. Yine de o bile ‘iyi’ liderlerin tiplerine dair bir teori ya da model ortaya koymuyor. Potansiyel liderler için uzun bir eğitim. Ancak filozof kralların adaleti izleyecekleri için mükemmel olacakları dışında nasıl davranacaklarını belirtmez; ve liderliği bir konum ya da devlet olarak gördüğünde, ışığı görmek üzere eğitildikten şekilde sonra, - yöneticiler onaylayabileceklerdir. mantıklı bir çelişki Papa dogmaları korkusu olmadan ilan ettiğinde - oldukça – benzer vatandaşların hangi davranış çizgilerini izlemesi gerektiğini. Muhtemelen yurttaşlar da aynı dönemde ve aynı yönergelerle eğitim görmüş olarak, ilkeleri izleyeceklerdir (Cumhuriyet, özellikle Adalet Üzerine 5. Kitap). Bu nedenle, en iyi bilinen klasik siyaset teorisyenlerinin çoğunluğunun bir liderlik modeli yoktur; en iyi ihtimalle, liderlere eylemlerinde ‘bilgelik’ göstermeleri tavsiye edilir. Machiavelli, hem Prens’te hem de Söylemler, analizinin özünü, yöneticilerin nasıl davranması gerektiğini incelemeye ayırdı. Yine de, tam da liderlerin ve liderliğin onun işinin konusu olması nedeniyle, analiz, liderlerin temel olarak ne hakkında olduklarının herhangi bir incelemesini engelleyen veri düzeyinde örneğin, yürütülür. Liderler ve toplum arasındaki ilişki. Sanki, Machiavelli karşı uca giderek liderlerin ne için olduğunu soramaz.

Machiavelli, tüm niyet ve amaçları doğrultusunda, toplumun tarafsız bir gözlemcisi olarak değil, liderlerin bir danışmanı olarak hareket eder. Belki de gerekçelendirmesi, tek mantıklı yolun var olan liderlerle mümkün olan en iyi sonuçları elde liderliğin etmeye genel çalışmak bir analizine olduğudur: elverişli ancak değildir. bu, Verilen bir görev için en uygun liderlik biçimleri ve türü liderliğin gerçekte ne olduğunun anlaşılmasına yönelik bir kılavuzluktur. Siyasi teorisyenler, Machiavelli’nin olası istisnası dışında, bir araştırma konusu olarak siyasi liderliğin ayrıntılı bir analizi konusunda neden bu kadar sınırlı bir ilgiye sahip oldular.

Amerika ve Fransa’da meydana gelen olaylar, hem bu ihtiyacı doğruluyor hem de bu fikrin en azından kısmen gerçekçi olduğunu gösteriyordu. Napolyon’un iktidara gelmesi, acımasız liderlerin kurumların getirmeye çalıştığı kısıtlamaları kırabildiklerini gösterdi. Ancak on dokuzuncu yüzyıldaki gelişmeler, liderleri sabırlı bir çabayla ve pek çok gerilemenin bedeliyle kontrol altına almanın gerçekten de mümkün olduğunu gösteriyor gibiydi. Siyaset bilimi bu nedenle, özellikle anayasa hukuku aygıtının yardımıyla ve tekniğini kademeli olarak geliştirmeyi amaçlayan bir yola

girdi. Siyasi kurumlar, bu kısıtlamaları gerçekleştirecek organlar olacaktır ve bu organların güçlerinin kesin olarak belirlenmesi, genel olarak Leviathan üzerinde sıkı bir denetimin sürdürebileceği mekanizma olacaktır. Bu gelenek günümüze kadar geldi ve siyaset biliminin ötesinde geniş kitlelere yayıldı. Anayasal arenanın ötesinde ve çevresinde diğer siyasi kurumların ortaya çıkışı, özellikle siyasi partiler ve siyasete, çıkar gruplarına, özellikle de gönüllü gruplara Anayasal dahil oldukları yaklaşıma ölçüdedir. katı bir şekilde bağlı olanlar için bir süreliğine bazı sorunlar yarattı, ancak daha geniş bir siyasi sistem görüşü hakim oldu. Sonuç, bu “gayri resmi” organların daha az dar anayasal, ancak yine de temelde model kurumsal, siyasi yaşam tarzına dahil edilmesi idi. Bu liderlerin sınırlandırılmasını, hatta kontrol edilmesini ve her halükarda daha geniş kamuoyuna hesap vermesini mümkün kıldı. Siyaset bilimi 1960’larda davranışsal bir aşamadan geçmesine ve sonuç olarak, halk da dahil olmak üzere siyasi aktörlerin faaliyetlerinin daha yakından izlenmesine ve gerekli görülmesine rağmen siyaset anlayışına göre kurumlar, siyasal hayatın incelendiği sahne ya da çerçeve olarak kalmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin analizinde özellikle kurumsallaşma sürecine verilen öneme tanık olmak özellikle bu kurumların rolünün bir kısmı, siyaset bilimcilerin gözünde, liderleri sınırlamak ve sonuç olarak sosyal hayatın daha medeni ve daha az keyfi olmasını sağlamaktır. Liderliğe ilişkin tedirginlikler bu nedenle içimizde hüküm sürmeye devam ediyor. politika Bilimi ; 20. yüzyılda, despotizm ve tiranlığın geçmişte hiçbir şüpheye yer bırakmayacak olayların şekilde meydana kanıtlıyor gelmesiyle, gibi görünen gerçekten de periyodik olarak güçlendi. her zaman köşe başındadır ve yalnızca sürekli uyanıklıkla kaçınılabilir veya sınırlandırılabilir.

Kademeli adımlarla, filozoflar arasında ve özellikle tarih filozofları arasında moda olan görüşlerin ardından ekonomi bilimi ve sosyoloji, tarihi şekillendiren ‘geniş güçlerin’ rolünü vurgulamaya başladı. Liderlerin iradesinden bağımsız olarak toplumun özellikleri. Makro düzeyde, dünya tarihi, birbirini izleyen gelişme aşamalarıyla düşük bir giderek seviyede, aha üretim fazla açıklanmaya faktörleri arasındaki başladı; ilişkinin Daha analizi, liderlerin ve hükümetlerinin kontrol edemediği ve sadece ‘somutlaştırdığı’ ilişkileri açıklamaya yardımcı olmuştu. Böylece Hegel, diğerleri arasında Ricardo, siyasi liderleri gerçek karar verme kapasitelerinden mahrum bırakmaya ve onları giderek daha derin gelişmelerin sözcüsü haline getirmeye çalıştı. Comte ve daha sonra Marx Napolyon ya da diğer büyük “kahramanlar”, toplumun “bilimsel” analizini öneriyor gibiydi ve bazılarının gözünde, gerçekte liderlerin pek önemli olmadığını ve onların değiştirilebilir veya birbirinin yerine geçebilir olduğunu kanıtlıyor gibiydi: onlar tarihin

motoru değil, tarihsel eğilimlerin sembolleridir. Siyaset bilimi bu temalardan bazı yankılar aldı; ama yankıların hepsi aynı mesajı vermiyordu.

Gördüğümüz gibi, siyasi liderliğin geleneksel kaidesinden düşmesi sosyolojide evrensel olarak benimsenmemiştir: aksine, Weber'in genel çalışması ve Michels veya Mosca, doğrudan veya dolaylı olarak, yöneticilerin hem geleneksel hem de modern rolünü toplumdaki vurguladı.

Liderlerin rolünü çok az önemseyen teoriler, liderlerin hükümdarları bir kenara atmalarını veya önemlerini en aza indirmelerini sağlayarak onlar hakkında hissettikleri 'rahatsızlık' ile uyumlu olarak görülebilmesi de, siyaset bilimciler, hatta en davranışsal çağdaş siyaset bilimciler bile bu yaklaşımı asla benimsemediler. Belki de bu kısmen, bazı Marksist ve Marksist olmayan sosyologların benimsediği, liderlerin ötesine geçen ve tüm siyasi arenayla ilgili olan, böylece temel anlamda siyaset biliminin özerkliğini tehdit eden sosyoloğun, bir kavramdı.

Siyaset bilimciler ikinci dünya savaşı sonrası gelişmeler, hem komünist hem de komünist olmayan eski devletlerden bazılarının neredeyse her yeni devlette "kişiselleştirilmiş" liderlerin ortaya çıktığını doğruluyor, hatta genelleştiriyor gibiydi. Aslına bakılırsa bu gelişmeler, liderliğin karakterini önce yavaş, sonra giderek daha hızlı bir şekilde dönüştürdüğü bir hareketin devamı ve genişlemesidir. ondokuzuncu ve yirminci yüzyılların seyri. İki fenomen giderek daha belirgin hale geldi. Birincisi, liderliğin dönüşümünde toplumların merkezi bir unsur olabileceği veya en azından olabileceği ve özellikle yeni bağımsız devletlerin sahip olduğu ekonomik ve sosyal canlanmanın temelini sağlayabileceğiydi. gereklidir ; bu, gelişimiyle ilgilenen birinin liderlere bakmasının imkansız olduğu anlamına geliyordu.

Diğer fenomen, hem bağımsızlık hem de bağımsızlık sonrası dönemlerde gibi böyle görünen bir rol oynuyor 'kişiselleştirme' parçası veya 'karizmatik' gibi görünecek liderlik kadar olgusudur. iç içe geçmiş Siyaset bilimciler, olan bu iki aslında gelişmeyle tek bir ilgilenmek sorunun zorunda kaldılar. Neyse ki, en azından karizmatik liderlik fenomeni Max Weber tarafından analiz edilmiştir ve bu nedenle daha önce dönmemiz gereken kişi Weber'di. 'Karizma' kullanımının bu muazzam genişlemesinin kaynağı, Max Weber'dir. Çağdaş siyaset bilimciler ve sosyologlar, diğerleri arasında, konseptin Üçüncü Dünya ülkelerine Alman sosyoloğunun geniş çapta uygulanmasında yazıları. Dolayısıyla, ancak kısa Weber'in süre sonra tipolojisinde ne tür sınırlamalar ve zorluklar bulunursa bulunsun, 'karizmaya' verilen anlamı genişletmenin değeri veya başka türlü hakkında ortaya çıkan tartışmalar ne olursa olsun, Alman sosyolog önemli biri olmuştur: çünkü sözü din ve büyü alanından ilk çıkaran ve onu politik alana yerleştiren odur. CJ Friedrich'in (1961) öne

sürdüğü gibi, bu yanlış yönlendirilmiş olabilir; ancak, yanlış yönlendirme olmadı ve bu, gruptan yaklaşımını siyasi liderliğe açma ve burada kalacağı açıkça belli olan bir sosyal bilim kavramını tanıtmaya etkisine sahiptir. Weber'in katkısının bu nedenle tarihsel olarak önemli olduğu kabul edilirse, bugünün sorunu, yalnızca 'büyüleyici özellik' terimini değil, Weber'in Karizmanın bir parçasını oluşturduğu liderlik kavramı ve genel sınıflandırması.

2. SİYASİ LİDERLİK ANALİZİ

Siyasi liderliğin analizinde kişisel unsurların ve kurumsal yapının rolü Siyasi liderliğin diğer yönleri, liderlerin toplum üzerindeki etkisini etkiledikleri veya etkileyebilecekleri ölçüde incelenir. Paige "kişilik, görev, değerler ve ortamın etkileşiminden" oluşan siyasi liderliği tanımlar. 1972 tarihli çalışmasında yönler incelendiğinde, bunların iki geniş kategori, kişisel nitelikler ve 'rejim' nitelikleri altında toplar. Örneğin kişilik önemli bir faktördür; ancak bu faktör yalnızca liderlerin hedeflerinin ve politika girişimlerinin bir fark yarattığı hissedildiği için önem ve anlam kazandırdıkları ve çevrenin üçüncü ama farklı şekilde ilişkili değişken olduğundan bahseder. Bu nedenle, kişiliğin incelenmesi, liderliğin siyasi analizi için önemlidir.

Barber'ın terminolojisini kullanacak olursak, herhangi bir liderin 'aktif-pozitif' olup olmadığı sorusuyla doğrudan ilgilenen siyaset bilimciler olarak zaten hiç de kolay değiliz: lider 'aktif-pozitif' kısmen bu liderin belirli politikalar izleyeceği ve az ya da çok şevkle onları takip edeceği gerçeğini açıklıyor..

Politik analizde, "rol" ve "örgütlenme" genellikle, hem liderliği "örgütleyen" hem de liderlerin oynayacağı "rollerin" yegane unsurdur. Bununla birlikte, burada da, bu farklı rejimlerin siyasi bir bakış açısıyla incelenmeye değer olmasının nedeni, bizim şuna inanmamızdır (ve bu inanca açık bir destek vardır). Liderler tarafından izlenen hedefler ve politika girişimleri için sonuçlar gelecektir.

Örneğin, 'rejim', iktidara gelmeyi ve görevde kalma süresini öyle bir şekilde organize edecek kurumsal veya usule ilişkin düzenlemeler kuracaktır hedefleri olan ki, belirli türde amaçlara sahip liderler daha fazla olacaktır. Başka girişimlerini gerçekleştirmenin daha kolay veya daha zor olacağı; dahası, muhalefet, liderin isteklerini gerçekleştirmesini engelleme araçlarını az ya da çok kısıtlayacaktır. Bu kurumsal düzenlemelerin bazı etki hedefleri ve politika inisiyatifleri olmasaydı, önemli oldukları hissedilmeyecekleri için incelenmezlerdi. Gerçekten de 1960'lar ve 1970'lerde birçok siyaset bilimcisi, kurumların etkisinin oldukça sınırlı olduğuna ve bu kurumların daha az çalışılmaya eğilimli olduğuna inanıyordu.

Siyasi liderlik, başkalarına ilham vererek ve harekete geçirerek bir ülkeyi, partiyi veya başka bir siyasi örgütü yönetmeyi amaçlayan bir kişi ile bu kişiyi lider olarak tanımlayan ve liderliğini kabul eden geniş bir takipçi grubunu içeren bir süreçtir. Bir süreç olarak, siyasi liderlik aynı zamanda siyasi lider olarak kabul edilecek adaylar arasındaki rekabeti ve kurumsallaşmış bir siyasi lider (bir başkan, bir parti lideri) ile takipçileri aşan genel halk arasındaki ilişkiyi de içerir. Dolayısıyla siyasi liderlik güç, meşruiyet, organizasyon, yetenek, vizyon ve ikna gibi kavramları kapsar ve bireysel ve kolektif, kişisel ve ilişkisel, psikolojik ve kurumsal olmak üzere birçok boyuttan oluşur. Siyasal güç ve devlet kavramları gibi, siyasi liderlik de baskı ve söylemin bir karışımı üzerine kuruludur, ancak ikincisi -mesajlar, vizyonlar, sloganlar, imajlar, çerçeveler, semboller: tek kelimeyle iletişim (veya “ yumuşak güç”: Nye, 2013). Bu nedenle, “liderlik” kavramıyla ilgili disiplinler, örgüt sosyolojisinden yönetim araştırmalarına, sosyal psikolojiden siyaset sosyolojisine kadar uzanıyorsa, daha spesifik olan “siyasi liderlik” kavramı, siyasi iletişim alanında anahtardır. Siyaset bilimi, sosyolojik veya medya çalışmaları açısından siyasal iletişim süreci olarak, siyasal liderlik, ister bireysel ister toplu olsun, aşağıdaki oyuncular arasındaki karşılıklı bağlantıda analiz edilmelidir: adaylar, parti liderleri ve görevdeki başkanlar, parti elitleri ve örgütleri, siyasi danışmanlar ve pazarlama uzmanları, kamuoyu yoklama enstitüleri, vatandaş sosyal ağları, seçmenler ve medya kuruluşları. Bu süreç, belirli bir kurumsal ortamda, siyasi bağlamda ve medya ortamında gerçekleşir ve bir liderin ne olabileceği ve olması gerektiğine ilişkin hakim kültürel tanımlar ve sosyal beklentiler tarafından kısıtlanır. Bu siyasal iletişim çerçevesi içinde, siyasi liderliğe ilişkin ampirik araştırmalar tipik olarak lider-kamuoyu-medya “üçgenine” odaklanır; örneğin, bir seçim kampanyası sırasında potansiyel seçmenler arasındaki liderin imaj özelliklerine ilişkin algıları veya bir adayın medya çerçevelerinin etkilerini analiz eder. Genel kamuoyuna mesaj. Bu, televizyonun ve onun siyasi alana hücum etmesinin, 20. yüzyılın ikinci yarısından bu yana siyasi liderlik sürecine de uyguladığı tarihsel önemi yansıtmaktadır. Başkanlık popüleritesinin dinamikleri, hem Amerikan siyasi sistemindeki başkanlık figürünün önemi hem de ABD kamuoyuna ilişkin nicel araştırmaların erken gelişimi nedeniyle, özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde bu çalışma alanındaki diğer bir olağan endişe kaynağıdır.

Avrupa’da ve diğer Avrupa dışı parlamenter sistemlerde, en azından 1980’lerden bu yana, siyasetin gayri resmi bir “başkanlık makamına getirilmesi” süreci, hem siyasi yürütmede hem de siyasi partiler içinde liderlik gücünün büyümesiyle sonuçlanan, yöneticileri, kampanyaları ve seçimleri

içermiştir. Ve giderek kişiselleşen ve liderlik merkezli seçim süreçlerinde (Poguntke & Webb, 2007).

Amerika Birleşik Devletleri'nden Avrupa'ya seçim kampanyası, medya yönetimi ve halkla iletişim faaliyetlerinde artan profesyonelleşme, son birkaç on yılda liderlik çalışmaları ile siyasi iletişim pratiği ve teorisi arasındaki bağın güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur. Benzer şekilde, siyasi pazarlamanın farklı uzmanlaşmış dalları -seçmen segmentasyonundan mesaj hedeflemeye, aday konumlandırmadan aday markalamaya kadar- siyasi iletişim ve pazarlama alanları arasında nispeten yeni bir bağlantı kurmuş ve böylece siyasi liderliğin ürün açısından yorumlanmasını teşvik etmiştir. vatandaşların ve seçmenlerin tüketicilerin siyasi eşdeğeri olarak görüldüğü bir siyasi piyasada arz (Newman, 1999). Muhalefet araştırmaları ve olumsuz kampanyaların yükselişi, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, tüm seçim seviyelerinde kampanyalar sırasında rakip adaylara karşı televizyon "saldırı reklamlarının" çoğalmasıyla bu sürecin diğer önemli sonuçlarıdır. Başkan adayları ve aynı zamanda görevdeki başkanlar, bağış toplamaktan televizyonda yayınlanan talk şovlara katılmaya kadar tüm seçim kampanyası aşamalarına ve faaliyetlerine giderek daha fazla doğrudan dahil oldular. Ancak ulusal kamuoyunda rızanın üretilmesi ve sürdürülmesi açısından çağdaş siyasi liderlerin yerine getirmesi gereken değişen gereksinimler, kısa vadeli seçim kampanyalarının zamansal sınırlarını aşan kalıcı bir kampanya sürecine yol açmıştır. Kablo ve uydu televizyonu ve İnternet gibi nispeten yeni medya platformlarının gelişimi, 24 saatlik bir haber döngüsü sunarak ve böylece "post modern" kalıcı kampanyaların mantığını güçlendirerek küresel medya ortamını derinden değiştirdi. Politik liderlik, iletişim ve pazarlama arasındaki etkileşimdeki son adımlar arasında, iki önemli adım "büyük para" rolü ve özellikle ABD örneğinde benzeri görülmemiş seviyelerdeki kampanya harcamaları ve yerel ve ulusal düzeyde kullanımı ile ilgilidir. Politikacılar sosyal paylaşım sitelerini ve sosyal medyayı politik iletişim, imaj oluşturma ve kamuoyu izleme amaçlarıyla kullanırlar Ayrıca Türkiye'de siyasal partiler, Amerikan siyasal pazarlama tekniklerini benimseyerek lider temelli iletişim stratejilerini ön plana çıkarmaktadır (Avcı, 2015)

Pek çok açıdan, siyasi liderliğin doğası, bu gelişen siyasi iletişim ortamında dramatik değişikliklerden geçiyor. Sosyal bilimlerden bakıldığında, kilit mesele, bu değişikliklerin demokratik sürecin işleyişi ve demokratik meşruiyetin temelleri üzerindeki etkileriyle ilgilidir. Bir yandan, liderler, vatandaşlar ve medya arasındaki değişen ilişkiler, temsili demokrasinin geleneksel standartlarını sorguluyor; son zamanlardaki "aracısızlaştırma" eğilimleri, iddiaya göre siyasi liderler açısından daha yüksek yanıt verebilirliği destekliyor, ancak aynı zamanda sadece "takipçilik" ve popülizm. Öte yandan,

medya güdümlü “skandal siyaset” ve kişisel aşağılama kampanyalarının, uzun vadede vatandaşlar arasında demokratik meşruiyet açığı oluşturduğu iddia ediliyor. Ancak iyimserler için, tersine, liderlerin kişilikleri ve vizyonları, “hikâye anlatma” teknikleriyle aktarılsa bile, parlamentolar, hükümetler ve siyasi partiler gibi demokratik kurumlar hakkında giderek daha fazla alaycı hale gelen vatandaşlar için temel bilişsel ve normatif çapa olmaya devam ediyor.

2.1. Siyasi Liderlerin Samimiyeti ve Yetkinliği

İdeolojinin ötesinde, bir adayın özelliklerine ilişkin algılar siyasi seçimlere ve davranışlara rehberlik eder. Funk 1999 da yapılan sosyal bilişsel araştırma ile ilişkili iki temel boyutu tanımlar. Siyasi liderleri algılamak: sıcaklık ve yeterlilik (Fiske, 2019). Adayları değerlendirirken, seçmenler güdülerini ve güvenilirliklerini (yani samimiyetlerini) anlamaya odaklanırken aynı zamanda güdülerini harekete geçirme yeteneklerini anlamaya çalışırlar. İnsanlar, gördükleri liderleri olumlu bir şekilde değerlendirir ve onaylar. Sıcak, yani samimi ve güvenilir olarak algılananlar ve yetkin ve yetenekli atfedilirler. Bu iki özellik boyutundan, sıcaklığın sosyal ilişkilerde önceliğe sahip olduğu gösterilmiştir. Her iki özellik de siyasi konularda önemli bilgi kaynaklarıdır.

SCM modeli, sosyal sınıf klişelerini iyi açıklar Genel olarak, yüksek ve düşük sosyal sınıflardan gelenlerin klişeleri bir değiş tokuş sergiliyor. Sıcaklık ve yeterlilik arasında. Çok fazla servete sahip insanlar genellikle yetkin olarak görülür. Ancak soğukken, yoksulluk içinde olanlar zenginlerden daha sıcak ama daha az görülürler. SCM, bize sosyal sınıfın değerlendirmeleri nasıl etkileyebileceğine dair önemli bilgiler verir... Politikacıların klişeleri, aşırıya kaçanların klişelerine benzer. Politikacıların güdülerıyla ilgili sorular yaygındır. Sosyal yapı ağırlıklı olarak sıcaklık algılarını etkiler. Spesifik olarak, SCM den yararlanarak, tahmin ediyoruz. Oldukça büyük bir banka hesabıyla büyüyen iyi bir soy ağacına sahip olanlara bahsedilmiştir.

Çevredeki politikacılar ve seçmenler, işbirliğini ve güveni teşvik edenlerden değil. Yerine, rollerinin doğası gereği, politikacılar genellikle güç peşinde koşan kişiler olarak anlaşılır, ancak seçmenlerle hangi hedefleri paylaştıkları sorgulanabilir. Ampirik çalışmalar bunu gösterse de politikacılar sürekli olarak güvenilmez olarak görülürler, yeterliliklerine ilişkin algılar güvenilir bir şekilde düşüktür, bunun yerine bu yargılar önemli değişkenlik gösterir. Nispeten alt sınıf geçmişlerinin adayların algılanan sıcaklığını artırmaya hizmet edeceği sosyal sınıf geçmişi, adayların yeterlilik algılarını etkileyecektir.

Özellikler ve ideoloji algılarının ötesinde, bu araştırmada adayın rolünü değerlendirmek gerekirse, genel aday desteğini bildiren bir ipucu olarak sosyal sınıf geçmişinden bahseder. Bir yandan, var olan seçmenlerin zengin geçmişe sahip adayları tercih etmesi beklenir. Yüksek sınıftan siyasi liderlerin genel olarak tercih edilmesi ile sonuçlanabilir. Bu bakış açısı, ABD Başkanı Trump'ın ayrıcalık savunmasında örneklenmiştir kabine pozisyonlarını doldurmak için seçimler yaparken zengin seçkinlerden insanlar “Tüm insanları seviyorum, zengin yada fakir. Ancak bu belirli pozisyonlarda, fakir bir insan istemiyorum” (Scott, 2017).

Seçkin alanlarda “ korumaya” hizmet eden güçlü kültürel eşleştirme mekanizmaları vardır. “Ayrıcalıklı ve güçlü grupların üyelerine değerli fırsatlar sunun” Gerçekten de ampirik araştırmalar, geniş bir alan yelpazesinde daha varlıklı geçmişler diğerlerine göre tercih edilir ve alt sınıf geçmişe sahip olanlara en kötü şekilde davranılır. Yine de, adayların başarılı olacağına inanmak için ikna edici teorik ve ampirik nedenleri vardır. Seçkin kökenli seçmenler tarafından tercih edilmeyecektir. Örneğin, son araştırmalar, aday geçmişinin deneysel olarak manipüle edilen iki ülkede (İngiltere, Arjantin) varlıklı adaylara göre oylarını alma olasılıkları eşittir beyaz yakalı mesleklere göre (Carnes & Lupu, 2016). Ayrıca, kapsamlı çalışmalar gösteriyor ki, insanlar sevimli ve güvenilir olarak gördükleri liderleri olumlu bir şekilde değerlendirir ve onaylarlar. Son zamanlarda yapılan bir ankette seçmenler 2020 ABD Demokrat başkan adaylarını arıyor, diğer her şey eşit, seçmenler işçi ve orta sınıf adayları zengin adaylara tercih etti (Khanna, 2019). Sonuç olarak yapılan çalışmalar her ne kadar seçkin adaylara öncelik gösterse de seçmen tarafından böyle görülmemekte.

2.1.2. Bir Siyasi Liderlik Modeli

Liderlik üzerine geniş bir literatür olmasına rağmen, bunun çoğu bağlamsal değildir, birey açısından çerçevelenmiştir ve atomistiktir. Fairhurst'ün terimleriyle , ‘baskın liderlik görüşleri, bir figür zemininde geleneksel psikolojik dünya görüşü tarafından şekillendirilmiştir.

Burada siyasi liderleri şu şekilde tanımlıyoruz: demokratik olarak seçilmiş, seçimin kaldırılmasına karşı savunmasız olan ve bir anayasal ve yasal çerçeve içinde faaliyet gösteren ve bunları etkileyen temsilciler.

Bu, siyasi liderlerin otorite iddialarının temelini özetlemektedir. Diğer liderlerden nasıl farklı olduklarını gösterir: üst düzey yöneticiler, özel, kamu ve gönüllü sektörlerden yöneticiler ve ordudakiler. Tanım kısadır ve daha fazla tartışma gerektirebilecek veya ilişkisel olarak anlaşılabilir (seçmenler, vatandaşlar, seçim bölgesi) bir dizi terim içerir, ancak yukarıdaki kriterleri,

birçok farklı türde siyasi lideri içerecek kadar geniş gerekli koşullar olarak öneriyoruz.

Özel çıkar gruplarının başındakiler, sivil haklar aktivistleri veya sendikacılar gibi “gayri resmi” siyasi liderler olmasa da “resmi” siyasi liderler dediğimiz kişileri kapsar. Despotları da kapsamaz.

Siyasi liderler atanmaktan çok seçildikleri ve temsilci olarak hareket ettikleri için, yönettikleri ve hizmet ettikleri kişilerin onayını almaları gerekir. Yalnızca kendilerini destekleyenlerden ziyade, tüm bileşenlerine hizmet etmek ve gelecek nesillerin çıkarlarını korumakla görevlidirler. Buna yaşlılar ve dezavantajlı gruplar ile çocuklar gibi oy verme yetkisi olmayanlar da dahil edilmelidir. Bunlar, siyasi olmayan liderlerle karşılaştırıldığında tipik farklılıklardır, ancak siyasi liderler de farklı hesap verebilirlik ve inceleme yapıları altında çalışırlar. Buna ek olarak, çok çeşitli konularda resmi yasal sorumlulukları vardır: sağlık, yasa uygulama, vergilendirme, eğitim, yasama ve ekonomik alan. İçinde hareket ettikleri ağların düzenlilikleri vardır ama aynı zamanda akışkandırılar.

Siyasi liderler başlangıçta oy sandığı aracılığıyla yetki kazanırlar, ancak yetkileri potansiyel olarak günlük olarak şu kişiler tarafından sorgulanabilir: siyasi partileri (çoğu bir parti yapısı içinde faaliyet gösterir), muhalefet politikacıları, medya, seçmenleri ve diğer organlar (örn. hayır kurumları, lobi grupları, iş konfederasyonları).

Siyasi liderlerin karşılaştığı zorlukların bir özelliği, eylemlerin ve kararların, rıza oluşturmak için farklı grupların seferber edilmesini gerektirebilmesidir. Bu anlamda, politikacılar için mesele, bir problemin tüm alanında bir fikir birliği sağlamaktır (Thompson, 1967). Diğer bir karmaşıklık kaynağı, siyasi liderlerin kamu hizmetlerinin (örneğin sokak aydınlatması) sağlanmasından doğrudan sorumlu olmaları ve aynı zamanda düzenleyici ve uygulama rolüne (örneğin vergi toplama) sahip olmalarıdır. Düzenleyici hizmetlerin pek çok ‘müşterisi’ isteksiz olduğundan, müşteri ilişkilerinin her yerde bulunan dili burada bozulur (Pollitt, 2003). İnsanların liderlerin neler sağlayabileceğine dair beklentileri, yasal, lojistik ve pratik kısıtlamalar göz önüne alındığında gerçekte mümkün olandan çok farklı olabilir (Boin & Hart, 2003). Bu farklı zorluklar, liderler, paydaş grupları ve seçmenler arasındaki ilişkinin ne kadar karmaşık ve birbirine bağlı olduğunu göstermektedir.

Burada üst düzey baş yöneticiler gibi siyasi olmayan liderler ve kamu yönetimindeki liderler ile örtüşen ve benzerlik gösteren bazı alanlar vardır. Buna göre, atanmalarına ve stratejilerine karşı çıkanlar da dahil olmak üzere tüm paydaşların çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri gerektiğine

inanabilirler. Bir kuruluş içindeki yönetim yapıları, yetkili kişilerin üstlerine karşı sorumlu olması ve onların da kolektif, temsili organlara karşı sorumlu olması anlamında demokratik olabilir. Bu düzenlemeler, diğer paydaşları içerecek şekilde genişletilebilir ve demokratik bir şirket modelini, halk tarafından yönetilen demokrasinin gerçek anlamıyla yakınlaştırabilir.

Charles Handy gibi yazarlar, genel olarak kamu sektörü ve özel olarak yerel yönetimleri politik olarak yönetilen organizasyonların, örgütsel davranıştaki jenerik süreçlere ilişkin yararlı içgörüler sağlayabileceğini savunur. Benzer şekilde, Brunsson siyasi örgütlerin ‘akılcılık ve eylemle bağlantılı temel sorunları açığa çıkardığını ve bize örgütlerdeki temel sorunlar ve çözümler hakkında çok şey öğretebileceğini’ öne sürer.

Örtüşen ve benzerlik alanlarına rağmen, yukarıdaki tanımın, liderliğin kendi başına bir fenomen olarak kabul edilecek kadar tutarlı ve ayırt edici olduğu çok sayıda lidere atıfta bulunacak kadar geniş olan belirli bir faaliyet türünü tanımladığını ileri sürüyoruz. Tanım, araştırmayı davranışlara özel bir odaklanmadan uzaklaştırır çünkü otoritenin resmi temelini ve liderliğin yürürlüğe girdiği bağlamı dikkate alır. Aynı davranışların siyasi ve siyasi olmayan liderlerde kendini gösterebileceğini sorgulamıyoruz, ancak siyasi liderlerin faaliyet gösterdiği belirli yapılar göz önüne alındığında bağlama dikkat etmek de önemlidir. Diğer sektörlerden liderler karmaşık zorluklarla karşı karşıya kalsalar da, benzer bir yetkiye sahip değiller ve bu, çağdaş literatürde ele alınmıyor. Burada, yapısal kısıtlamalara duyarlı, bağlama gömülü ve sosyal etkileşimde oluşturulmuş bir siyasi liderlik modeli sunarak bu boşluğu ele alıyoruz. Mevcut liderlik teorilerinin uygunluğunu keşfetmeden önce, siyasi liderlerin karşı karşıya olduğu belirli bağlamsal karmaşıklıkları ana hatlarıyla belirtiyoruz.

Siyasi liderler, farklı bir nüfusun görüşlerini temsil edebilmeli ve ifade edebilmelidir. Sosyal uyum düzeyi de son derece değişkendir. Güçlü bir topluluk duygusunun olduğu bazı alanlarda, siyasi liderler kolaylaştırıcı bir rol oynayabilir, mevcut ağları pekiştirebilir; diğer alanlarda, bir topluluk duygusuna ulaşmak ve yaratmak için bir zorluk olacaktır. Bu farklı koşullarda siyasi liderlik rolleri ve zorlukları muhtemelen farklı olacaktır. Son olarak, ekonomi siyasi liderler için zorlukları etkiler. Örneğin, yüksek işsizlik ve sosyal yoksunlukla birlikte düşük eğitim düzeyi ve suçla ilişkili sorunlar olabilir ve siyasi liderlerin kilit rolü ekstra kaynakları çekmek olabilir. Yoksunluğun özelemler üzerinde depresif bir etkisi olabilir. İstihdamın ve refahın yüksek olduğu bölgelerde, yerel topluluk daha karmaşık hizmet sunumu için daha fazla talep yaratabilir.

2.1.3.Liberal Demokrasilerde Siyasi Liderlik

Diğeri etkileşim sürecinin kesin doğasına bağlıdır. Özellikle kurumsal yapılar başlığı altında yer alan unsurlar bütününe bağlıdır. Bunun neden böyle olması gerektiğine dair nedenler, son bölümdeki teorik tartışmanın odak noktasını oluşturacaktır. Ancak bu arada, altı liberal demokraside siyasi liderlik sürecini incelemek gerekiyor. Takip eden bölümlerde, her ülkedeki baskın liderlik modeli belirlenecektir. Her ülkenin liderlik modeli temelde benzersiz olsa da, okuyucu üç grup ülke arasındaki benzerlikleri belirleyebilecektir: İngiltere ve Fransa; Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya ve İtalya. Şimdi bu ülkelere dönelim ve her birinde siyasi liderliğin nasıl uygulandığını inceleyelim.

Britanya’da liderlik ortamı, liderlik sorumluluklarını hükümetin başı olan Başbakan’a devreder. Bu durum kısmen, kurumsal kaynakların merkezi hükümetin yürütme organı ile İngiliz hükümetinin diğer şubeleri ve kademeleri arasındaki dağılımından ve seçmenlerin partizan mensubiyeti den kaynaklanmaktadır. Yasamanın anayasaya uygunluğunun yargı denetimine ilişkin bir hükmün bulunmadığı ve hükümetlerin sıklıkla disiplinli bir parlamento çoğunluğuna sahip olduğu oldukça merkezileşmiş bir devlette, yürütme organındakiler belirli kısıtlamalardan muafır ve potansiyel olarak önemli kaynaklardan yararlanır. Ancak bu durum, kurumsal kaynakların bizzat merkezi yönetimin yürütme organı içindeki dağılımından da kaynaklanmaktadır. Burada liderlik sorumlulukları hükümetin başında yoğunlaşmıştır. İngiliz yürütmesi ‘karmaşık bir ağdan’ oluşmasına rağmen koordinasyon kurumlarında, Başbakan genel yapı içinde kilit bir konuma sahiptir. Yine, belirli kısıtlamaların olmaması ve belirli potansiyel olarak önemli kaynakların varlığı, Başbakanın İngiliz siyasi sisteminde sürekli olarak merkezi aktör olmasını sağlar. Bu anlamda İngiltere, bir tür başbakanlık liderliği sergileme eğiliminde olmuştur.

2.2. Siyasi Liderliğin Kaynakları

Karşılaştırmalı araştırmanın odak noktası, siyasi liderliğin kazanılması ve uygulanmasındaki farklılıkların analizi olduğunda, başkaları üzerindeki kontrol bağımlı değişken haline gelir. Amaç, neden bazı kişilerin lider olup bazılarının olmadığını veya en iyi bireyin neden bazı durumlarda liderlik gösterip diğerlerinde göstermediğini açıklamaktır. Yanıtlar, başarılı ve başarısız liderlik çabalarındaki değişkenliği lider olmak için gerekenler deki değişkenlikle ilişkilendiren bir “çünkü” ifadesi açısından aranır ve sağlanır.

Böyle bir deterministik ilişki, liderliğin işe alınması ve kontrolünün temellerini araştırmak için açıklamanın ötesine geçen hemen hemen her

çalışmada belirtilir veya ima edilir. Bu ortak payda dışında, ilgili literatür çok genel açıklamalardan oldukça özel nedenlere uzanan çok çeşitli nedensel faktörler sunmaktadır. Bazı yazarlar, liderlerin yükselişini ve düşüşünü kişilerarası ilişkilerdeki farklı yapısal kalıplara veya kontrollerinin ötesindeki çevresel koşullara bağlamaktadır. Diğerleri yine belirli aktörlerin veya durumların görünüşte benzersiz özelliklerini öne çıkarıyor. Bazıları, altta yatan sosyoekonomik veya kültürel değişkenleri vurgulayan teorik varsayımlardan yola çıkarken, diğerleri liderlerin ve lider adaylarının kişisel niteliklerini vurgular. Bu nedenle, örneğin, bir bilim adamının Lenin'in tahta çıkışını öncelikle insanın özellikleri açısından "açıklayacağını", diğerinin ise bunu belirli bir şeyle ilişkilendireceğini, ancak değil.

Her şeyi göz önünde bulundurarak, siyasi liderliğin kaynak analizinin bu yönüne hakim olan yaklaşımlar, çoğunlukla üç kontrol edici varsayıma dayanmaktadır. Birincisi, başkaları üzerinde kontrol sahibi olmak ve uygulamak, liderlik çabalarının nesneleri tarafından değer verilen kaynaklara, yani bireylerin kişisel kaynaklarına, konumlarıyla ilgili kaynaklara veya her ikisine birden sahip olmayı içerir. İkincisi, bu değerli kaynakların doğası bağlamsal olarak belirlenir ve bu nedenle zaman ve yere göre az ya da çok değişir. Üçüncüsü, kullanımları ve etkinlikleri, ilgili aktörler açısından bir fayda/maliyet hesabına -neyin kazanılacağı ve neyin kaybedileceğine- tabidir.

Burada, özellikle karşılaştırmalı analiz örgütsel yapılar ve liderlik ofisleriyle sınırlı olduğunda, katı bir şekilde konumsal bir yaklaşım nispeten karmaşık değildir. Bununla birlikte, genel varyasyonlardan ziyade özel varyasyonları yorumlama söz konusu olduğunda oldukça sınırlı bir açıklama gücüne sahip olduğu da kanıtlanmıştır. Liderlik, hükümet başkanlarının anayasal yetkileri gibi kurumsal konumların resmi-yasal özellikleriyle özdeşleştirilirse, karşılaştırmalı bir analiz, aynı makamların farklı sakinleri arasında gözlemlenen farklılıkların birçoğunu muhtemelen açıklanamayacak şekilde bırakacaktır. Bazen konum açıklamaları, bir liderlik makamına seçilme olgusunun -nedenlerinden ziyade- bir açıklama yerine getirilmesinde olduğu gibi, ya döngüsel hale gelir. Ve eğer liderliğin kaynakları özellikle yaş, cinsiyet, din, gelir ve eğitim düzeyi gibi atfedilen veya başarı sosyal arka plan faktörleriyle ilişkiliyse, konumsal yaklaşım en iyi ihtimalle sadece bazı çok kaba ayırıcı değişkenler vermeye eğilimlidir. Siyasi kaynakların karşılaştırmalı analizlerindeki eğilim liderlik, örgütsel-konumsal yaklaşımı aşmaktır.

Bu, görünüşe göre, kurumsallaşmış kalıplar ve yapısal faktörler üzerindeki vurgunun, nispeten yapılandırılmamış gayri resmi ilişkilerde ve "kriz durumlarında" özellikle büyük görünen bağlamsal ve kişilik

dinamiklerini yakalamada başarısız olabileceğine dair artan bir farkındalığı yansıtır. Öte yandan, durumsal ve psikolojik değişkenlerin gereğinden fazla vurgulanabileceği ve özellikle görece istikrarlı siyasi sistemler söz konusu olduğunda daha sabit örgütsel faktörlerin dikkate alınması gerektiği de kabul edilmiştir. Bu skorla ilgili teorik ve metodolojik tartışmalar, büyük ölçüde aşırı eklektik olmadan açıklamaların kapsamını geliştirmenin yolları etrafında dönüyor.

Liderliğin büyüklüğü Siyasi liderlerin eylemleri en sık yönlendirilenlerin davranışları üzerindeki kontrollerinin kapsamı açısından. Farklı liderlik biçimleri, farklı kontrol dereceleriyle tanımlanır. Politik etkilerinin ne kadar geniş kapsamlı olduğu düşünülürse, kontrol eylemlerinin etkinliğine ilişkin olağan kaygı o kadar büyük olur. Kuralcı bir karşılaştırmalı araştırmanın temeli, değerli amaçların gerçekleştirilmesini liderlik özerkliğinin kapsamıyla ilişkilendiren bir siyasi ideoloji olabilir. Örneğin, sosyal adaletin veya ulusal birliğin başarılmasının, yüksek derecede bir liderlik kontrolü, düşük bir dereceye kadar azami bireysel özgürlüğün gerçekleştirilmesi gerektirdiği söylenebilir. Yine, hareket noktası, liderlik hedeflerinin gerçekleştirilmesini teşvik eden veya engelleyen kontrol eylemlerinin karşılaştırmalı bir analizini gerektiren bir siyaset teorisi olabilir.

Her halükarda, ister farklı siyasi yapılar ve konumlar ile giden kontrol derecesinin karşılaştırılması, isterse aynı veya farklı bireylerin çeşitli kontrol çabalarının karşılaştırılması meselesi olsun, liderliğin bazı direktifleri olduğu kabul edilir.

Bu, karşılaştırılan lider-takipçi ilişkileri için her şeyden önce varyansın oluşturulması gerektiği anlamına gelir. Diğer bir deyişle liderliğin davranışındaki değişiklik ya da değişiklik eksikliğinin ne kadarı liderliğin bu davranışı belirleme çabalarının bir ürünüdür? Takipçilerin gözlemlenen tepkileri, liderlerin varsayılan niyetleriyle ne kadar örtüşüyor? Çoğu zaman -değişimin olmamasından ziyade - teşvik edilen davranış değişikliğinin kapsamı, liderliğin etkililiğini belirtmek için alınır.

Buradaki farklılıklar, nispeten küçük derece değişikliklerinden türdeki radikal değişikliklere kadar değişebilir. Örneğin, bir durumda liderliğin, bir siyasi örgütün üyeleri arasındaki aktif katılım oranında bir artış sağladığı bulunabilir. Başka bir örnekte, yasal faaliyetlerden komplocu faaliyetlere veya üçüncü taraflara karşı barışçıl eylemlerden şiddet içeren eylemlere niteliksel bir kaymanın nedeni olarak görülebilir. Liderlik daha sonra betimsel olarak farklılaştırılabilir.

Bunlar oldukça basit sınıflandırma kriterleri olabilir ve görünüşte, liderliğin çoğu tanımını barındıracaklar. Bununla birlikte, mevcut literatürden açıkça görülmektedir ki, kontrol olaylarının bu veya diğer herhangi bir tanım altında düzenlenmesi oldukça fazla keyfi muhakeme içerir. Hatta kodlayıcı öznellik testlerinin kullanıldığı nadir durumlarda, ham verilerin yorumlanması, bir dereceye kadar ön yargı tarafından önyargılıdır. Ayrıca, liderlik eylemlerine verilen davranışsal tepkilerin büyüklüğünü ölçmek için kullanılan ölçekler ve standartlar, farklı çalışmalar arasında büyük farklılıklar gösterir. Araştırma yöntemleri ve teknikleri, belirli bir teorik yaklaşım/ veya belirli bir konu tarafından ne kadar yakından belirlenirse, daha genel bir karşılaştırmalı analiz için çeşitli çalışmalardan yararlanmak o kadar zor olur. Seçim sonuçları gibi sıradan önlemler bile çeşitli şekillerde yorumlanabilir ve sıklıkla da yorumlanır. Takipçilik davranışının kalitesi gibi sözde “yumuşak” veriler söz konusu olduğunda, bir bilim adamının tür değişikliğine ilişkin değerlendirmesi genellikle yalnızca derecedeki bir değişiklik olarak kabul edilir.

Bu durumda liderlik pozitif bir katalizör görevi görür. Tersine, faktörlerin neden olduğu davranış değişikliklerini yavaşlatırsa, negatif bir katalizör etkisine sahip olduğu söylenebilir veya eski veya yeni davranışı sembolik erişimle meşrulaştırabilir ve onaylayabilir. Tamamen performansına yaklaşımaya ne kadar yakınsa.

Örneğin, bir analiz düzeyinde, bir liderin siyasi seferberlikte büyük bir artış sağlama yeteneği, başka bir düzeyde “devrimci” bir gelişme olarak değerlendirilebilir ve farklı bir analitik perspektiften bakıldığında, çok az şey ifade edebilir. Daha temel politik davranış modellerinde gerçek yapısal değişim. Ancak kontrolün büyüklüğündeki varyansın şu ya da bu biçimde belirlendiğini söyleyelim. O halde varyansın varyansı nasıl açıklanabilir? Aynı liderlik pozisyonlarına sahip farklı görevlilerin, astları üzerinde kontrol uygulama konusunda diğerlerinden daha etkili olduğu veya belirli bir liderin takipçileri üzerinde bazen daha az bazen de daha fazla kontrol sergilediği gözleminin açıklaması nedir?

Açıklama arayışı veya önerilen cevapların geçerliliğinin incelenmesi, bir kez daha nedensel ilişkilerin analizini içerir. Karşılaştırmalı sorgulamanın odak noktası, liderlerin ve kontrol kaynaklarının tanımlanması ile yakından ilişkilidir, ancak aynı değildir. Buradaki sorun, liderliği olduğu gibi açıklamak değil, etkinliğindeki değişkenliğin belirleyicilerini açıklamaktır. Buna göre, varsayılan takipçilerin davranışındaki değişikliğin derecesindeki farklılıklar bu örnekte bağımlı değişkeni temsil eder ve iddia edilen veya olası nedenler nedensel değişkenleri oluşturur.

Bu tür bir nedensel araştırma, bizi siyasi liderliğin karşılaştırmalı analizinin tam kalbine götürür. Şu ya da bu şekilde, karşılaştırmalı hükümet, politika ve karar verme süreçleri ve çeşitli liderlerin kariyerlerinin incelenmesine giriyor. Bununla birlikte, aynı zamanda, özellikle karmaşık bir konudur ve son yıllardaki çalışmaların büyük bir kısmı, daha önceki analiz tarzlarını iyileştirmeye ve daha büyük bir metodolojik karmaşıklık derecesine ulaşmaya yöneliktir. Bu bağlamda iki eğilim özellikle kayda değerdir. Bir yandan, tek nedensellikten çok değişkenli açıklamalara belirgin bir geçiş olmuştur. Öte yandan, karşılaştırmalı analizi keskin bir şekilde birkaç anahtar değişkenle sınırlayan teorik çerçevelerin geliştirilmesi için çok sayıda çaba harcanmıştır. Bu yaklaşımlar, insan ve özellikle politik davranış hakkında tamamen farklı varsayımlardan hareket ettikleri sürece, aslında uzlaştırılmazlar. Bununla birlikte, dengede, iyi bir örtüşme vardır.

Varyansın varyansı ile başa çıkmak için mevcut girişimler arasında liderlik yeterliliğindeki farklılıklar, genellikle aktörlerin veya bağlamın özelliklerindeki değişkenlik açısından açıklanır. Sezgisel amaçlar için, bu tür açıklamaların çoğu birbiriyle ilişkili birkaç temel önermede gruplandırılabilir.

1. Kontrolün büyüklüğündeki varyans, çevresel koşullardaki (ör. “doğal” nedenler, dış etkenler) varyansın bir fonksiyonudur.

2. Kontrolün büyüklüğündeki varyans, takipçilerin yönelimlerindeki varyansın bir fonksiyonudur (örneğin, durum ve ilişki tanımları. Beklenen fayda veya kayıpları değerlendirmeleri)

3. Kontrolün çevikliğinin de varyans, liderlerin yönerge ipuçlarına (örn. amaçlanan ve olası davranış arasında tahmin edilen uyum), kontrol kaynaklarını maksimize etmek (örneğin, konumsal otorite, kişisel otorite, iletişim araçları, ikna, baskı) direktif ipuçları ve takipçisi arasına giren faktörleri kontrol etmek tepkiler üzerinden. (örn. zaman ve mekan, üçüncü şahıslar, çevresel dinamizm)

Liderlik kaynakları altında listelenen daha geniş önermelerin aksine, buradaki önermeler daha yakından belirli liderlik eylemlerinin karşılaştırılmasına yöneliktir. Başka bir deyişle, analiz birimleri başarılı ve başarısız liderlikten ziyade kontrol eylemleridir. Toplu olarak, bu tür eylemler, belirli bir lider veya çeşitli liderler tarafından uygulanan kontrolün büyüklüğündeki iniş ve çıkışları, ne kadar az ve çok gösterir. Varyansın varyansına ilişkin açıklayıcı genellemeler, daha sonra, siyasi kontrolün uygulanmasını arttırdığı veya engellediği bulunan faktörler açısından bu tür çizelgelerin okunmasına ve yorumlanmasına dayanır.

Bu bağlamda Siyasi Liderlik Nedir?

Liderlik, tüm hükümet ve yönetişimin temel bir özelliğidir: zayıf liderlik, hükümetin başarısızlıklarına katkıda bulunur ve hükümetin başarılı olması için güçlü liderlik vazgeçilmezdir. Akıllı liderlik, uzun vadede refahı güvence altına alır; gözüpek liderlik bir felaket getirebilir. Liderlik eksikliği yönetişimi rutinleştirir. Politik ve yaratıcı yönleri kaybolup gidiyor: sadece babanın bakımına ve aynı şeyin tekrarına odaklanan yönetimden hiçbir farkı kalmıyor. Öte yandan, aşırı iddialı liderlik kurumsal kısıtlamalara çok az önem verir: ani, beklenmedik değişiklikler getirebilir ve siyasi sürecin normal düşüşünü bozabilir, böylece şeffaflığını ve/veya öngörülebilirliğini azaltabilir.

Siyasi liderlik ve taraftarlık, hem yeni küresel sorunlara hem de geleneksel yönetim meselelerine yanıt vermede tek tek ulus devletler arasında ve içinde önemli farklılıkları açıklar. Küreselleşme, yeni uluslararası ve uluslararası liderlik biçimleri için talep yaratır: 'uluslararası insan, üretim, yatırım, bilgi, fikir ve otorite paketi' olarak küreselleşme yükselir .

Liderlik tarihsel olarak somut bir olgudur; yani yapıları ve yöntemleri zamanın geçmesiyle değişir. Olayları etkilemek ve sonuçları etkilemek için liderlerin yeni bir ortamda artık işe yaramayan politika araçlarını ve fikirleri terk etmeye hazırlıklı olmaları gerekir. Yeniyi kucaklayabilmeleri ve eskiyi yeniden değerlendirebilmeleri, hatta daha önce atılan bazı fikirleri ve koşullar gerektiriyorsa, ortamlara uyum sağlama yöntemlerini yeniden değerlendirebilmeleri gerekir. Bu anlatımda, stratejik-taktik yenilikçi uyarılmanın, çeşitli rejim türleri ve kültürel bağlamlarda etkili siyasi liderliğin anahtarı olduğunu çeşitli şekillerde göstermeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, yenilikler farklı biçimler alabilir. Yazarların tümü genel olarak demokrasiye, insan haklarına ve çevresel sürdürülebilirliğe bağlı olsa da, bu ideallerin teorik olarak ne anlama geldiği ve pratikte ne anlama geldiği konusunda tam olarak hemfikir değiliz. Bu araştırma arkadaşında, siyasi liderliği çok boyutlu bir olgu olarak inceliyoruz. Liderlik, örneğin seçim sonuçları gibi somut siyasi sonuçlara yol açan çok nedenli sosyal süreçlerin bir parçasıdır. Liderlik ve yönetim literatüründe, yerelden ulusala ve küresel düzeye kadar siyasi liderlik genellikle ve doğru bir şekilde insani sosyal liderliğin bir alt tipi olarak görülür. Siyasi liderliğin kalıplarını anlamak, açıklamak ve tahmin etmek ve 'uygun' tasarımı ve uygulaması için normatif reçetelere ulaşmak için, araştırmacının liderlerin inançlarını, değerlerini, karakterlerini, güç ilişkilerini ve etik/etik olmayan değerlerini, tutumlarını ve eylemlerini analiz etmesi gerekir.

Hem liderler hem de takipçiler, genellikle nedensel bir sıraya bölünmesi zor olan döngüsel bir motivasyon ve güç alışverişi sürecine dahil olurlar. Yine

de liderlik olarak siyaset’ nedensel rolünün önemi hakkında sonuca varmak ne kadar karmaşık olursa olsun ortaya çıkıyor: liderler, kolektif sorunlara veya krizlere ilişkin teşhislerini ve politika reçetelerini kabul etmeleri için önemli sayıda takipçiyi seferber ediyor. Kriz dönemlerinde dönüştürücü liderler, bireylerin farklılaşan gereksinimlerini analiz ederek etkili iletişim kurma, mesajlarını doğru araçlarla iletme ve süreçteki değişimleri takip etme becerileriyle öne çıkar (Canöz & Öndoğan, 2015). Ayrıca liderlik, kültürün aracılık ettiği sembolik bir faaliyettir, çünkü ‘kimlik girişimcileri’ olarak liderler, ulusal ve diğer siyasi kültürleri yaratmak, yeniden şekillendirmek veya düzenlemek ile ilgilenirler.

Siyasi liderlik, büyük güç rekabeti, Olimpiyat rekabeti, iklim değişikliği, gelişme hakkı veya güvenlik ile medeni ve siyasi haklar arasındaki ticarete ilişkin merkezi insan hakları tartışmaları gibi en geniş çapta deneyimlenen ve sezgisel olarak veya zımnen anlaşılan olgulardan biridir. Buna karşılık, siyasi liderlik kavramını esasen tanımlamak zordur, çünkü hem özel hem de genel kurumsal, kültürel ve tarihsel bağlamlara ve durumlara bağlıdır. Liderlik kavramının ampirik olarak işlevselleştirilmesi, özellikle değişkenlerin tanımı ve sahte korelasyon sorunu ile ilgili olanlar olmak üzere bir dizi metodolojik konuyu içerir.

Bununla birlikte, liderlik olgusu, takipçileri, grup hedefleri ve örgütsel araçlar ve sorunlu durumlar ve bağlamlarla bir tür yenilikçi uyum içinde yer alan liderleri açıkça birleştirir.

Concise Oxford English Dictionary, bir ‘Lider’i ‘bir grubu, organizasyonu veya ülkeyi yöneten veya yöneten kişi’ olarak tanımlar. ‘Yönlendirmek’, (bir kişinin veya hayvanın) birini çekerek birlikte gitmesine neden olmak anlamına gelir; (birine) bir varış yerinin yolunu onlardan önce veya onlara eşlik ederek gösterin’. Başka bir deyişle, hedef belirleme ve isteklendirme, liderlik kavramının temel nitelikleri olarak belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Diğer diller, çevrilebilir eşdeğer terimlerin anlamlarıyla önemli ölçüde farklılık gösterir, ancak geçen yüzyılda İngilizce ‘lider’ ve ‘leadership’ kavramlarını da benimsemiştir.

‘Liderlik’ daha yeni bir kullanıma sahiptir. Terim on dokuzuncu yüzyılın başlarında icat edildi ve şu anlama geliyor:

Bir liderin haysiyeti, makamı veya konumu, özellikle. Bir siyasi partinin; liderlik etme yeteneği; belirli bir bağlamda başkalarını yöneten veya etkileyen bir grup insanın konumu; grubun kendisi; bir grup girişiminde çabanın yönlendirilmesi veya düzenlenmesi için gerekli eylem veya etki.

Araştırma amaçları için siyasi liderliğin genel bir yol gösterici tanımıyla ilgili olarak, kültürel bağlam, herhangi bir tanıma önemli bir içerik vermede önemlidir. Örneğin, Rus kültürel bağlamında, duygusal, şefkatli veya zayıf bir karaktere sahip bir lider başarısızlık olarak reddedilecektir (zıt görüntüler olarak Gorbaçov'un zayıflığına karşı Putin'in gücü). Dahası, araştırma amaçları, her biri üstlenilen çalışmanın türüne uygun olan çok sayıda tanıma izin verir. Yine de çoğu araştırmacı, siyasi liderliği tanımlarken aşağıdaki unsurların dikkate alınması gerektiği konusunda hemfikirlerdir:

Etik ve kültürel karakteri de dahil olmak üzere bir liderin veya liderlerin kişiliği ve özellikleri; liderin etkileşimde bulunduğu takipçilerin özellikleri ve etik-kültürel karakterleri (farklı takipçilerin liderlerinin ve farklı liderlerin takipçilerinin de işbirliği veya rekabet yoluyla etkileşime girdiğini akılda tutarak); lider-takipçi etkileşiminin meydana geldiği toplumsal veya örgütsel bağlam – genel kültür, siyasi kültür, siyasi iklim, normlar ve kurumlar; belirli tarihsel durumlarda liderlerin ve takipçilerinin karşı karşıya kaldığı kolektif sorunların veya görevlerin gündemi; Liderin yorumlayıcı yargısının doğası, çünkü durumlar kendilerini tanımlamazlar, ancak liderlerin takipçileri tarafından kabul edilen içgörüler tarafından tanımlanmaları gerekir; liderlerin amaçlarına ve/veya takipçilerinin hedeflerine ulaşmak için kullandıkları maddi ve manevi araçlar; bunlar

'liderin gündemi adına destek toplamak ve/veya desteği veya konumu sürdürmek için kullanıldığı tekniklerdir.' liderliğin etkileri veya sonuçları (gerçek veya sembolik, uzun süreli veya geçici). 'Siyasi liderlik' askeri, yasal, örgütsel ve dini ve ideolojik liderliğin daha yüksek seviyeleri ile önemli ölçüde örtüşür ve yukarıda öne sürdüğümüz gibi, genel olarak 'sosyal liderliğin' özel bir parçasıdır. Daha sonra ebeveyn, iş, eğitim, bilimsel ve teknolojik, atletik, tıbbi, kültürel, sanatsal, dini ve diğer liderlik biçimlerini içerir. Bazı akademisyenler sosyal liderliğe bir bütün olarak odaklanır ve siyasi liderliği parçalar arasında bir parça olarak ele alır. Sosyal liderlik ve politik liderlik, kendilerini resmi konumlarda ve davranışsal olarak gösterir. Politik liderliğin sosyal liderliğin özel bir parçası olduğunu vurgulayan bilim adamları, liderliğin 'güçle ilgili olduğunu: bir liderin (davranışsal anlamda) olayların gidişatını değiştirebilen bir kişi' olduğunu da öne sürüyorlar.

Biri, güç ve liderliğin, her ikisinin de işlevselleştirilmesi zor olan eşit derecede zor kavramlar olduğuna dikkat çekiyor. Alternatif, katı koşullu tanımlar yönünde gitmektir, ancak bu, bizi yazının kapsamı dışında araştırma ikilemleri ve metodolojik sorunlarla karşı karşıya getirebilir. Siyasi liderliği, geniş bir yelpazede ulusal ve küresel olarak öne çıkan sorun alanlarında uygulanan ve ideolojiler ve etik içeren otoriter bir üstünlük konumundan

uygulanan oldukça benzersiz bir güç ilişkileri ve etkileri dizisi olarak tanımlayanlarla aynı fikirdeyiz:

Birçoğumuz bir grup üzerinde, belki de nispeten uzun süreler boyunca güce sahipken ve sonuç olarak [sosyal] liderler olabilirken, siyasi liderler bu gücü dış ilişkiler, savunma, vatandaşların ekonomik ve sosyal refahı, hatta kültür sanat. ... [Aslında,] en azından prensipte, siyasi liderlik geniştir ve her şeyi kapsayıcı olabilir: [siyasi] lider tarafından alınabilecek kararlar herhangi bir konuyu kapsayabilir.

Sosyal ve politik liderlik arasında bir örtüşme vardır, ancak ikincisi, ideolojiye dayalı cezbedici, ikna edici sosyal güce ek olarak, zorlayıcı ve teşvik edici sert güce tekeli veya tercihli bir erişime sahip olma açısından diğer herhangi bir sosyal liderlik türünden daha 'yoğun' dur.

Siyasi söylemlerin tarihin her döneminde toplumun ya yönetim biçimini ya da karar alma süreçlerindeki ikna unsurunu belirlemede doğrudan etkin araçlar olduğu noktasında şüphe yoktur. Düşünür, siyasi erk sahibi ya da hatip düşüncesini belirli yöntemlerle muhataplarına ulaştırmak için çeşitli argümanlar oluştururlar. Bu argümanlar söylemlerde yerleşir ve belirli bir hedefe ya da amaca işaret ederler.

Dünyanın her yerinde, siyasi aktörler söylemlerini oluştururken çeşitli yöntemler izlemiş, sayısız referans ve dayanak noktaları ile güçlü bir enstrüman oluşturmaya çalışmışlardır. Kimi zaman dini, kimi zaman tarihsel, kimi zaman ise ulusal birçok unsur söylemlerin etkisini pekiştirmek için kullanılmışlardır.

Bireylerin siyasi tutumları ve tercihleri konusunda soyut görünen ideoloji, program gibi unsurların karşısında; somut görünen lider, aday, imaj gibi unsurların daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum da, yandaşlarda ideoloji gibi faktörlerin gücünün azalmasıyla örgütsel adanmışlık düzeyinin düşüş göstermesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, örgütsel adanmışlık düzeyini yükseltmek, yani yandaşların partilerine bağlılığını sağlamak ve arttırmak için liderlik ve liderin özellikleri daha önemli hale gelmiştir. Siyasi partiler için yandaşların bağlılıklarını artırmak ile liderlik beklentilerini doğru tespit etmek arasında doğrusal bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle, yandaşların liderlik beklentilerini ve beklentileri etkileyen faktörleri tespit etmek siyasi partilerin başarıları için çok önemli hale gelmektedir.

Siyasi liderlik, bir siyasi hareketin ya da partinin ulaşmaya çalıştığı amaçlar için yandaş kazanmak ve kazanılan yandaşları hedefe ulaşmak için organize ve Medyanın siyasi liderlik beklentilerine etkisi motive ederek

yönetme ve yöneltme eylemi olarak tanımlanabilir. Siyasi lider de, örgütünün ve yandaşlarını ya önceden belirlenmiş hedeflere ya da bizzat kendi ürettiği hedeflere ulaşmak için yönlendiren ve peşinden sürükleyen kişidir.

Siyasi lider, örgütünün, yani yönettiği siyasi partinin hedefine ulaşması için, yüksek düzeyde bir ikna, inandırma ve bağlılık yaratma gücüne sahip olabilmelidir. Çünkü diğer örgütlerde olduğu gibi, siyasi parti liderinin elinde, ücret, yükselme, izin, vb. gibi somut ödüllendirme gücüne sahip ya da işten çıkarma, maaş kesme, ilerlemesini durdurma, vb. gibi cezalandırma gücüne sahip araçlar yoktur. Dolayısıyla, liderlik ederken kullanacağı en önemli gücü insanlar üzerinde yaratacağı ikna ve inandırma etkisi ile kendisine yönelik oluşturacağı hayranlık, sevgi ve saygı olacaktır. Bu nedenle, siyasi liderin kişilik özellikleri, iletişim özellikleri, diğer örgüt liderlerine göre daha önemli hale gelmektedir.

Siyasi liderlik süreci ve nitelikleri, birçok bakımdan, geçmişe göre çok daha önemli hale gelmiş ve siyaset bilimi sahasında çalışma yapılması gereken bir konu olarak ilgi çekmeye başlamıştır. Farklı liderlik yaklaşımlarıyla liderlik türleriyle ilgili çok sayıda sınıflandırmaya rastlamak yönetim literatüründe gözlenen bir durumdur. Siyasi liderlik alanında da farklı yaklaşımlarla çeşitli sınıflandırmalar yapılarak liderler ve liderlik süreci incelenmeye çalışılmıştır. Liderlerin siyasi yaşamları boyunca tek tip bir liderlik davranışı sergilemesi ve siyasi partilerle oy kullanan seçmenlerde uzun bir dönemde tek tip bir liderlik beklentisi oluşması her zaman gözlenen bir durum değildir. Bunun yanında, bir liderin farklı dönemlerde farklı davranış sergilemesi normal karşılanmalıdır.

Medyanın siyasi liderlik beklentilerine etkisi liderlik tarzlarıyla hareket etmesi ve yandaşlarda da farklı koşullarda farklı liderlik beklentilerinin oluşması örnekleri söz konusudur.

Modern dönemde siyasetin en önemli belirleyicilerinden bir diğeri ise ideolojilerdir.

Van Dijk, ideolojiyi bir grubun üyelerinin köklü inançları olarak tanımlamaktadır. Liderlik beklentilerini etkileyen önemli siyasi faktörlerden biri de ideolojiler ve o ideolojilerde öngörülen yönetim anlayışı ve lider tipleridir. İdeolojiler, toplumların ya da toplumların içindeki belirli kesimlerin gereksinimlerine yanıt veren, kendi içinde tutarlı inanç sistemleridir. Her toplum kesimi, kendi ideolojisine uyan bir siyasi iktidarı yasal sayar ve ona baş eğmeyi doğal kabul eder (Kışlalı, 1987: 321-322).

Siyasi ideolojilerden liberalizmin önemli isimlerinden Jean Jacques Rousseau'ya göre, en iyi çözüm halkın iktidarını doğrudan kullanmasıdır.

Jhon Stuart Mill, halk egemenliğinden, temsile dayanan egemenliği anlamaktadır. Ona göre temsil vazgeçilmezdir.

Freidman der ki „Liberalizm için en uygun araç herhangi bir baskı ve zorun bulunmadığı gönüllü işbirliği ve özgürlük ortamıdır. İdeal olan, sorumlu bireyler arasında özgürce tartışmaya dayalı fikir birliğidir. Çoğunluğa boyun eğmeden fikir birliğini sağlamaktır. Toplumda düzenin devamı, dış yaptırımlar ve baskılar olmaksızın görüş birliği içinde işler.

Liberalizmin demokratik bir yönetim sistemini öngördüğü ve bundan dolayı bu ideolojiye yakınlık duyan yandaşların da demokratik bir liderlik beklentisi içinde olmaları yaygın gözlenen bir olgudur. Ülke yönetiminden örgüt yönetimine kadar en çok faydanın demokrasi yönetimiyle elde edileceğini öngören liberalizme dayalı siyasi partilerin iç işleyişi ve liderizleyici ilişkisinde demokratik yol ve yöntemlerin ön planda tutulması beklenen bir durumdur.

Sosyalizm” in öngördüğü siyasi anlayış her ne kadar eşitlikçi bir sistem ve dönüşümü hedeflese de, uygulanan siyasi politikalara bakıldığında, en çok başvuru yöntemin zorlayıcı, baskıcı ve otoriter yönetim anlayışı olduğu görülmektedir.

Katı faşizmden, ılımlı milliyetçiliğe kadar uzanan bir çizgi içinde bu yönetim anlayışının genel karakteristiği otoriter bir yönetim ve liderlik tarzına dayanmasıdır. Yönetilenlerin değil, bizzatihi yönetenlerin önemli olduğu bir yönetim anlayışıdır. Faşist düşüncenin temelinde, Descartes ‘ dan Kant’a, Hegel’e kadar uzanan, insan aklına ve insanın bilinçli eyleminin koşulları değiştirebileceğine inanan bir felsefe çizgisine karşı tepki yatmaktadır.

Bu tepkide yer alıp faşizmi belki de en çok etkileyen düşünür ise Nietzsche’dir. Ona göre, insanlık bir çöküş dönemindedir. Ancak en yetenekli insanlar, insancıl bir yaşama yükselebilirler. Öyleyse büyük çoğunluğun bu seçkin kesim için çalışması, ona boyun eğmesi zorunludur (Kışlalı, 1993: 109).

Faşizm ve milliyetçilikte liderlik beklentisi, genel olarak otoriter liderlik, bazı durumlarda da karizmatik liderlik şeklinde oluşmaktadır. Hızlı bir değişimin yaşandığı modern dönemle birlikte ortaya çıkan ideolojiler, modern dönemde siyasetin hem teorik hem de pratik alanda ana belirleyicisi olmuşlardır. İdeolojiler, dünyayı anlama ve kavrama yöntemi, dünyayı çözümleme yöntemi ve dünyayı değiştirme misyonunda bir araç olarak kullanılmaları dolayısıyla modern dönemde önemli işlevleri yerine getirmişlerdir.

Günümüzde siyaset sahnesinde ideolojilerin etkisini yitirmesi, partilerin benzeşmesi ve vaatlerin sıradanlaşması, liderlerin ön plana çıkmasına neden olmuştur (Göksu, 2019).Dünyanın birçok demokratik ülkesinde olduğu gibi Türk siyasal yaşamı da uzun yıllar siyasette etkinliğini sürdürmüş liderlerle biçimlendi. Bu liderler kitlelerin kanaatlerini etkileyip, siyasal ve sosyal davranışlarını biçimlendirdiler

Siyasal kültür, siyasal liderlik ve siyasal iletişim açısından ideolojilerin, fikirlerin ve eylemlerin aynılaştığı süreçte seçmenin oyunu kazanmak için liderin ya da partinin önce seçmenin zihnini sonra da duygularını kazanması gerekmektedir. Recep Tayyip ERDOĞAN siyasal kültürün lider odaklı olduğu ve liderlerin siyaseti şekillendirdiği yaygın bir genel kabuldür ve liderlik bir sosyal bilim fenomenidir. Günümüzde artık liderlik çağı yaşandığı söylenebilir. Siyasal partilerin birbirine benzemeye başlaması, vaatlerin ve vizyonların aynılaşması, ideolojilerin silikleşmesi ve etkisini yetirmeye başlaması siyaset sahnesinde liderlerin öne çıkmasını sağlamıştır. Seçmenler geçmişte partilerle özdeşleşirken artık, seçmenler liderlerle özdeşleşmektedir. Almanya’da Angele Merkel, Rusya’da Vlademir Putin, Kuzey Kore’de Kim Jung-Un, Japonya’da Şinzo Abe, Kanada’da Justin Trudeau, ABD’de önce George W. Bush, arkasından Barack Obama, şimdi de Donald Trump, Hindistan’da Narendra Modi temsil ettikleri partilerin önüne geçmiş durumdadırlar ve bu ülkelerde uluslararası basında ve uluslararası ilişkilerde liderleriyle anılır hale gelmişlerdir.

Sonuç olarak çalışmanın teorik kısmında ve yapılan araştırmadan elde edilen bulgular göstermektedir ki, postmodern dönemin temel özelliklerinden birisi Postmodern siyaset ve söylem:

Özellikle ileri kapitalist ülkelerde ve modern sonrasını yaşayan seküler Batı toplumlarında hayatın her alanında yaşanan parçalanmışlık siyasete ve siyasal alana da yansımakta ve bu parçalanmışlık “esneklik” kavramı çerçevesinde yeniden yapılanmaktadır. Bu kavram, postmodern dönemde katılığa yer olmadığını, her türlü katılığın yerini esnekliğin ve esnek ilişkilerin aldığını göstermektedir. Bu durumun görüngüleri postmodern siyasi liderlik anlayışında da görünmektedir.

Siyasi liderler post modern dönemde büyük anlatılardan, meta anlatılardan ve dünyayı çözümleyen ve teleolojik bir planlama ile hareket eden söylemlerden geçici, plansız ve Ant’a odaklı söylemlere doğru bir dönüşüm gerçekleştirmektedirler. Geleneksel ve modern dönemlerde hâkim söylemsel yapıları belirleyen ve bütünlük oluşturan söylemsel yapılar varlıklarını hâlâ devam ettirmekle beraber; bu yapıların aksine hareket eden bütünlüklü ve sistematik olmayan bir yapısal durum da mevcuttur. Bu dönemde “Dün

düündür bugün bugündür” anlayışının geçerli olduğu(gözlemllediğimiz kadarıyla Dünya siyaseti ve Türkiye siyaseti için de geçerli olduğu görölmektedir.) önemli bir toplumsal kesim bulunmaktadır. Durum böyle olunca post modern siyasetçi de hem gelip geçiciliği yoğun olarak yaşayan toplumsal kesimlere hem de sistematik ve bütünlüklü söylemsel yapılara bağlı olan kesimlere seslenmek için kendisine yarar sağlayan her şeyi konjonktüre bağlı olarak kullanılabilmektedir.

Böylece siyasi liderde kendisine ait herhangi bir şey bulan seçmen de bu siyasi lideri tercih etmekte; kendisine ait olmayan şeyleri ise görmezden gelebilmektedir. Seçmen için önemli olan siyasi liderin kendisiyle ilgili bir şeyler söylemiş olmasıdır. Post modern siyasetçi de kamuoyu araştırmalarından edindiği toplumsal tercihlerle ilgili veriler ışığında söylemlerini şekillendirmekte, kendisini biçimlendirmekte, politikalarını bu doğrultuda oluşturabilmektedir. Siyasal lider böylece toplumu şekillendiren, onu kendi inançları çerçevesinde belli bir kalıba sokmaya çalışan geleneksel ve modern liderlik anlayışının aksine bizzat kendisi toplum tarafından şekillendirilen bir nitelik ortaya koymaktadır.

Bu dönemde toplumu şekillendirme görevi ise akışkan ve merkezsiz olarak tüm dünyada rahatça hareket eden ve modern dönemin faillerini kendisine uymaya zorlayan Siyasi Lidere geçmektedir. Akışkan ve merkezsiz olan bu güç tüketim ilişkileri üzerine kurulmuş bir niteliktedir ve bütünlüklü yapılardan kendisine yönelen eleştirileri ve kısıtlamaları kırmak için geri kalmışlık ve zamanı yakalayamamak gibi kavramlarla bu yapıları ötekileştirmeye çalışmaktadır. Bu yüzden Siyasi lider olabildiğince bu durumu göz ardı etmemeye çalışmalıdır ve bunu kendi aleyhinde kullanmalıdır.

Böylece Post modern siyaset ve söylem, siyasi lider yeni bir anlam kazanmıştır. Tüm dünyada toplumsal yapıyı şekillendirme yarışında meta anlatılardan ayrı bir toplum inşa etmeye çalışmaktadır. İnşa ettiği bu toplumsal yapı merkezsiz, akışkan, durumsal ve an’a odaklı bir yapıdır. Bu yapı toplumsal bağları zayıflatmaya, yüz yüze ilişkileri azaltmaya ve geleneksel ve modern dönemin toplumsal düzeyde hâkim değerleri olan sadakat, bağlılık, doğruluk, planlama, vefa vb. değerleri toplumsal yaşamda aşındırmaya ve değersizleştirmeye çalışmaktadır.

Bundan dolayı postmodern dönemde siyasetin yapısı ve siyasi liderlik kavramı ve işleyişinin dayandığı temeller yeniden ele alınmalı, tartışılmalı ve insanoğlunun mutluluğuna ve faydasına hizmet edecek şekilde yeniden düzenlenmeye/yapılandırılmaya çalışılmalıdır. Bunun bir gereği olarak Postmodern dönemde siyasetin ve siyasi liderin hem politikaları hem de söylemleri adil bir dünyanın kurulmasına hizmet edecek olan “ilkeler”

tarafından belirlenmeli; siyasal alan ilke temelli bir yapı içerisinde işlemelidir. Postmodern dönemde siyasal liderlik anlayışında da önemli değişimlerin ve dönüşümlerin yaşanması gerekmektedir. Bu dönem siyasal lideri evrensel bir vizyona sahip olmalı ve adil bir dünyanın kurulmasına hizmet eden ilkeler çerçevesinde biçimlenmelidir. Bu şekilde postmodern dönemin belirsizlikleri, kaotik yapısı ve bağımsızlığı kontrol altına alınarak postmodern dönemin insanına bu dönemin yalnızlaştırıcı ve belirsizliklerle baş başa bırakıcı yapısıyla baş etme yolunda bir umut verilebilir.

3. Siyasal Liderlik Bağlamında Karizma ve Yeni Medya

Klasik Atina'nın devlet adamlarından eski Mısır firavunlarına, Roma'dan Çin imparatorlarına, Helen tiranlarından Avrupa ortaçağ şehir devletlerinin şeflerine kadar, tarih boyunca çok sayıda siyasal lider örneği vardır. Daha düşük ve daha gayri resmi bir ölçekte, demagoglar, tribünler ve yerel diktatörler gibi çeşitli nispeten başarılı siyasal girişimciler bir tür siyasal liderlik uygulamışlardır. Modern çağda, etkili siyasal liderlik ve siyasal güç yönetimi için gereken beceri ve stratejilerin temel analizi, Floransalı tarihçi ve siyasetçi Niccolò Machiavelli'nin küçük devletlerin lordlarına hitap ettiği Prenstir (1532). İtalyan Rönesansının parçalanmış siyasal bağlamı. Machiavelli'nin liderliği salt tahakküm olarak açıklamasının ötesine geçen Alman sosyal bilimci Max Weber, siyasal liderliği bir lider-takipçi ilişkisi olarak tanımlayan ve Avrupa'da ve Türkiye'de ortaya çıkan kitle demokrasilerinde siyasal liderlerin rolünü bağlamsallaştıran en etkili klasik yazardı. Birleşik Devletler. Çalışmalarında, siyasal güce erişimde tarihsel olarak yeni bir arabulucu olarak parti makinelerinin önemine ve müstakbel liderlerin ulusal liderlik pozisyonlarına talip olmadan önce parti desteği alma gerekliliğine değindi (bkz. Weber, 1919/1948, 1922/1968). Ancak Weber'e göre, özellikle parlamenter siyasal sistemler içinde daha güçlü parti örgütleri, gerçek gücün görevden alınamaz parti bürokratlarından ve parti seçkinlerinin vasat temsilcilerinden oluşan bir oligarşi tarafından tutulduğu bir tür lidersiz demokrasiye yol açma riskinin daha yüksek olması anlamına geliyordu. Almanya'nın Weimar Cumhuriyeti'nin (1919-1933) şafağında yazarken, "plebisitör demokrasi" biçiminde daha iyi bir alternatif gördü: uzun süredir devam eden gelenekte olduğu gibi, parti örgütleri tarafından desteklenen ve oy veren kitleler tarafından meşrulaştırılan önde gelen bir siyasal lidere sahip olmak. ABD başkanlık partisi ön seçimlerinden.

Lider ile kitleler arasındaki bu doğrudan ilişki, ona göre siyasal liderliğin gerçek özünü en iyi şekilde temsil ediyordu; özellikle kritik bir tarihsel kavşakta kendilerine rehberlik edilme istekleri

Bu aynı zamanda Weber'in ünlü karizmatik teorisinin temelini oluşturur.

Algılanan olağanüstü nitelikler kümesi olarak karizma, böyle bir liderliğin yalnızca ilk unsurudur. Saf ideal tipte karizmatik lider, dini bir peygamber (Zerdüşt, İsa, Muhammed) veya devrimci bir diktatör (Cromwell'den Robespierre'e) kadar ilham verici ve çığır açıcı bir figürdür. Diğer gerekli koşul, liderin “siyasi takipçilerinin kişisel olarak kendisine duydukları bağlılık ve güven nedeniyle yönettiği” geniş bir takipçi grubuyla karizmatik bir ilişkinin ortaya çıkmasıdır (Weber, 1922/1968, s. 268). . Karizmatik bir liderin ortaya çıkmasını kolaylaştıran üçüncü bir koşul, sosyal ve ekonomik kriz durumu ve kurtarıcı mesajlara, vizyonlara ve kişisel figürlere yönelik yaygın bir ihtiyaçtır. Takipçileri ile karizmatik bir ilişki üzerine kurulduğunda, yeni kurulan siyasi düzen haklı ve kabul edilebilir görüldüğü için liderin tahakkümü de meşru hale gelir. Elbette modern demokrasilerde meşru gücün tek kaynağı karizma değildir. Demokratik otorite büyük ölçüde yasallık, bürokrasi ve kurumsallaşmış kurallardan oluşan “rasyonel-yasal” bir sistem üzerine kuruludur. Dolayısıyla, Weberci anlamda bir “lider demokrasisi”, her zaman, gerçek tarihsel biçimleri her zaman melez ifadeler olan karizmatik ve rasyonel-yasal ideal tiplerin bir kombinasyonundan kaynaklanır.

Geçen yüzyıl boyunca, çok çeşitli siyasi liderler dikkate alınmıştır. “karizmatik”: Batı demokrasilerinde Franklin Delano Roosevelt ve Charles de Gaulle; demokratikleşen ülkelerde Gandhi ve Nelson Mandela; kemal Atatürk ve devrimci otoriter rejimlerde Fidel Castro; Totaliter devletlerde Mussolini, Hitler, Stalin ve Mao Tse Tung. İlham veren şahsiyetlerle karakterize edilen ve olağanüstü niteliklere sahip olarak algılanan tüm bu liderler, ulusal kitleler nezdinde bir güven ve çoğu zaman bağlılık tutumuna güvenebildiler ve bazı izler bırakan “dönüşümcü” bir vizyon taşıdılar. Ülkelerinin tarihi. Belirli bir lidere karizma atfedilmesinin normatif bir anlamı olmadığı ve karizmatik liderliğin, totaliter bir diktatör kadar demokratik bir başkan da karakterize edebileceği açıktır. Bu nedenle, tıpkı herhangi bir tarihsel siyasi liderlik deneyiminin olumlu ya da olumsuz terimlerle yargılanabilmesi gibi, karizma da kendi başına olumlu bir nitelik olmaktan uzaktır. Karizmatik liderlik, herhangi bir normatif yargıdan bağımsız olarak, basitçe siyasi liderliğin özü olarak görünür.

Son on yıllarda, Batı demokrasilerinin diğer başkanlarına veya başbakanlarına sıklıkla karizmatik lider etiketi verildi: Amerika Birleşik Devletleri'nde John Fitzgerald Kennedy, Ronald Reagan, Bill Clinton ve Barack Obama; Kanada'da Pierre Trudeau; İngiltere'de Margaret Thatcher ve Tony Blair; Fransa'da François Mitterrand, Jacques Chirac ve Nicolas Sarkozy; Silvio Berlusconi İtalya'da.

Bu, karizmatik liderliği teşvik etmede kurumsal faktörlerin çok önemli olduğunu gösteriyor, çünkü bunların çoğu, başkanın konumunun ve ona ulaşmak için tüm siyasi ve iletişimsel sürecin karşılıklı olarak birbirini belirlediği başkanlık (ABD) veya yarı başkanlık (Fransa) sistemlerinden geliyor. tutucusunda özel bir aura. Ama aynı zamanda, parlamenter sistemlerde Helmut Kohl veya Angela Merkel gibi önemli şahsiyetlerin veya Almanya'daki Gerhard Schröder gibi telejenik siyasi liderlerin mutlaka karizmatik liderler olmadıklarını da ima ediyor. Son dönem karizmatik liderler listesinde yer alan isimler bile kolaylıkla sorgulanabilir. Özetlemek gerekirse: karizmatik siyasi liderliğin üç temel bileşeni: olağanüstü olarak algılanan kişisel bir nitelik, kitlesel bir takipçi tarafından tanınma ve yukarıdan bir tür kurtarıcı müdahaleyi gerektiren eleştirel bir bağlam. Karizmatik liderlik üzerine yapılan çağdaş araştırmalarda olağan zorluk, karizmayı kişisel bir nitelik olarak açıkça işlevselleştirmede yatmaktadır. Kuşkusuz, karizmanın sıklıkla tanımlandığı şekliyle, “belirli bir manyetizma” veya “bir büyüklük aurası” gibi izlenimci bir fikir için kesin göstergeler belirlemek sorunludur. Ancak yukarıda bahsedilen liderlerden bazıları, özellikle de en yenileri için, bu sözde karizmatik nitelik, basit bir iletişim becerisine daha yakın görünüyor - telejenik, çekici, uyumlu ve sıcak.

Karizmanın iletişim yeteneğine bu şekilde çözülmesi, televizyon öncesinden televizyon çağına tarihsel ve teknolojik geçişi yansıtır.

Bir iletişim teknolojisi olarak televizyon, kamera onlar ve seyirciler arasındaki mesafeyi en aza indirdiği için, siyasi liderler üzerinde “alçaltıcı bir etki” tetikleme eğilimindedir (Meyrowitz, 1985). Yakından inceleme için bu kadar kolay erişilebilir olan liderler, sosyal alanda belirli bir mesafenin korunmasını gerektiren “büyüklük aurasını” ister istemez kaybederler. “Sıra dışı” olarak görülmek yerine, sıradan insanlar olarak algılanmaya başlarlar. Dahası, sosyal ve entelektüel elitlerin sosyal ve entelektüel seçkinlerinin üyeleri olarak reddedilmeyeceklerse, televizyonun diline uyum sağlamaları gerekir. Bu nedenle, Clinton veya Blair gibi ilham verici liderler bile, karizma kavramını en derin anlamıyla abartmadıkça, muhtemelen karizmatik siyasi liderler olarak sınıflandırılmamalıdır. Siyasi liderliğe ilişkin akademik literatürdeki alternatif ve daha uygun sınıflandırmalar, politikacılar ve televizyon izleyicileri arasındaki bu medya temelli “yakınlık yanılsamasının” ürünü olarak “sahte karizma” veya “sözde karizmatik” liderlere atıfta bulunur. “Karizmatik sonrası” tanımı, televizyon çağıının başlangıcından bu yana siyasi liderliğin kısıtlamalarını daha iyi yakalayabilir.

Bu, eski ve yeni medyayı birleştiren mevcut hibrit medya ortamında da doğru görünüyor. İnternet ve sosyal medyaya dayalı yeni dijital “kitlesel

öz iletişim” ağları (Castells, 2009) birçok açıdan modern politik iletişimde devrim yaratmış olsa da, ortaya çıkan etkileşim sistemi ve yurttaştan ana akım gazeteciliğe yan ürünler bile azalma eğilimindedir. siyasi liderler ile kamuoyu arasındaki mesafeyi artırıyor. Liderler ve adaylar, doğrudan sosyal medya hesaplarına mesaj, yorum ve istek gönderebilen seçmenler tarafından sanal olarak erişilebilir hale gelmekle kalmaz; olası herhangi bir “çerçeve dışı” uygunsuz davranış cep telefonlarıyla kaydedilebildiğinden ve anında çevrimiçi olarak yayınlanabildiğinden, böylece daha önce Weber’de sınırsız bir şekilde görünür hale geldiğinden, “gaffe sorununa” eskisinden daha fazla maruz kalıyorlar (Thompson, 1995). Ana akım medya tarafından güçlendirildi. Bu nedenle, yatay etkileşimli iletişim ağlarının gelişimi, liderlere stratejik iletişim açısından yeni fırsatlar sunarken, aynı zamanda onlara görünürlük kontrolü ve kendi sunumlarının yönetimi ile ilgili ciddi zorluklar sunar.

Politik kişiselleştirme, kişisel partiler ve neo-popülist liderlik İletişim perspektifinden bakıldığında, çağdaş demokrasilerde siyasi liderliğe ilişkin yinelenen iki soru şunlardır: Siyasi liderler siyasi süreçte ve medya alanında neden bu kadar önemli hale geldi? Ve seçim sonuçlarını belirlemede gerçekten ne ölçüde önemliler? İlk soru doğası gereği daha sosyolojikken, ikincisi bu alandaki siyaset bilimi araştırmalarının sonuçlarını incelemeyi gerektiriyor.

Çağdaş siyasette siyasi liderlerin artan önemine ilişkin açıklamalar genellikle sözde “kişiselleştirme tezi” ile ilgilidir (Karvonen, 2010). Çeşitli formülasyonlarında bu tez, sosyal modernleşme süreçlerini siyasetin kişiselleştirilmesinin temel nedeni olarak tanımlar. Bu süreçler arasında, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’nın gelişmiş sanayi toplumlarında yapısal bölünmelerin -sınıf veya din gibi- erozyonu çok önemlidir. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra onlarca yıllık nispeten sürekli ekonomik büyüme, eğitim düzeylerinde ve sosyo-ekonomik hareketlilikte yaygın artışlar, orta sınıfın büyümesi, sosyal pratiklerin ve normların sekülerleşmesi ve sosyal yaşamın bireyselleşmesi ile birlikte gitti. Siyasi alanda bu, geleneksel kitle temelli partilerin belirli sınıflarla bağları zayıflayan ve ideolojik çekiciliği daha az güçlü partilere dönüşmesini destekledi. Gelişmekte olan “her şeyi yakalayan” partiler, bağımsız, post-ideolojik veya basitçe kararsız seçmenlerden oluşan yeni kesimleri çekmeyi amaçlıyordu ve bunu daha genel performansa yönelik mesajları ele alarak ve parti liderinin siyasi ve medyadaki iletişimini vurgulayarak yapma eğilimindedirler. Arenalar 1950’ler ve 1960’lar boyunca hem Amerika Birleşik Devletleri’nde hem de başlıca Avrupa ülkelerinde seçim istikrarı ve geleneksel partizan ittifakları hüküm sürerken, birkaç anket göstergesi, takip eden on yılda halk arasında parti bağlılıklarında ve bağlılıklarında bir düşüş olduğunu ortaya koydu. 1980’lerde, seçimler boyunca değişen oylama modellerine ve seçmenlerin partiler arasında geçiş

yapma eğilimine atıfta bulunan seçim oynaklığı kavramı, seçim davranışı araştırmalarında geleneksel bilgelik haline geldi (Dalton & Wattenberg, 2000). O zamanlar en yaygın kabul gören fikir, seçmenlerin göze çarpan konulardaki (sorunlu oylama) tercihlerinin, parti kimliği ve seçmen seçimine ilişkin diğer açıklama türleri üzerinde zemin kazandığıydı. “Aday merkezli siyaset” ve “kişisel oy” kavramları da siyaset bilimine girmeye başlıyordu.

İletişimin görsel boyutuna içkin vurgusu olan televizyon, giderek artan sayıda yurttaş için yavaş yavaş ana, çoğu zaman da tek siyasi bilgi kaynağı haline geldi. Siyasi tartışmaların ve seçim kampanyalarının temsiline televizyon aracılık etmeye başlayınca, parti liderleri ve adayların televizyona çıkmaları halkın ilgisinin ana konusu haline geldi. Politikacıların kişilik özellikleri, ilişki becerileri ve sözsüz iletişimdeki yetenekleri, yüz ifadeleri, saç kesimleri ve cilt tonları, geniş kitlelere düzenli olarak erişilebildikleri için önemli hale geldi. Dwight Eisenhower, 1952’de televizyon aracılığıyla kampanya yürüten ve Amerikan halkı tarafından “sıcak” kişiliğiyle de anlaşılan ilk ABD başkanıydı; John Fitzgerald Kennedy, üstün görseiliği ve ifade gücü sayesinde bir başkanlık seçimini kazandığı varsayılan ilk kişi oldu. Bununla birlikte, muhtemelen 1980’de Ronald Reagan’ın seçilmesiyle bir adayın televizyonda yayınlanan imajı, kişiselleştirilmiş çağdaş başkanlığın sembolü olarak görülmeye başlandı.

Avrupa’da, 1989 olaylarını izleyen ideolojik çatışmanın yoğunluğundaki belirgin azalma, kişiselleştirilmiş ve medyatikleştirilmiş bir siyaset çağının kesin olarak gelişini onayladı. Tüm açık siyasi, kurumsal ve kişisel farklılıklarına rağmen, 1990’larda Blair ve Berlusconi gibi liderler, kendi kişisel imajlarını partilerine yansıtma konusunda ortak bir kapasiteye sahiptir; . Kişiselleştirilmiş siyaset açısından, bu iki lider arasındaki temel fark, Blair partisini yeniden konumlandırıp yeniden markalaştırırken (New Labour, 1997), Berlusconi’nin kendi partisinin kurucusu olmasıdır (Forza Italia, 1994). Bu açıdan, 1990’lardan bu yana İtalya örneği, “kişisel partiler” için gerçek bir laboratuvarı temsil etti - yani, kurucu liderin orantısız gücü yoğunlaştırma, siyasi iletişimlerini tekelleştirme ve partinin haklarını bağlama eğiliminde olduğu bu tür parti örgütleri. kendi siyasi hayatta kalması için hayatta kalmak. Forza Italia’dan sonra, genellikle nispeten kısa ömürlü birkaç başka kişisel taraf ortaya çıktı. Daha da önemlisi, çok sayıda geleneksel parti örgütü, değişen yoğunluk derecelerinde kişisel partilerin doğasını ve işleyişini taklit etmeye başladı, öyle ki 2000’lerdeki neredeyse tüm seçimlerde çoğu liderin adını parti logosuna dahil etti.

Yeni post-ideolojik ve yüksek oranda medya temelli siyasi ortam, 21. yüzyılın dönüşü, Avrupa Birliği veya Amerika Birleşik Devletleri dışındaki

kurumsal ve kültürel bağlamlarda siyasetin kişiselleştirilmesini teşvik etti. Örneğin, Lula da Silva, bir İşçi Partisi adayının imaj kısıtlamaları ve geleneksel ideolojik bagajıyla üç kez başarısız bir şekilde yarıştıktan sonra, özellikle kişiselleştirilmiş bir seçim kampanyası stratejisinin bir sonucu olarak 2002’de Brezilya’nın başkanı oldu. Rusya’da Vladimir Putin, 2001’de, ilk başkanlık döneminin başında, Birleşik Rusya partisini kurdu ve en azından takip eden 15 yıl boyunca, zorlama ve rızanın bir bileşimi yoluyla iktidarı sürdürdü; kişilik kültü ve güçlü ve dinamik bir siyasi lider imajının yayılması. Siyasi kişiselleştirmenin, özellikle Junichiro Koizumi’nin (2001’den 2006’ya kadar başbakan) alışılmadık derecede popüler liderliği altındaki Japonya ve Likud partisinin iki ülke arasındaki bir çatışmaya karıştığı İsrail gibi farklı sistemleri de etkilediğine dair kanıtlar var. önemli rakip liderler: 2005’te yeni Kadima partisini kuran Ariel Şaron ve ülkedeki kalıcı kişisel popülaritesi sayesinde üç kez başbakan seçilen Benjamin Netanyahu.

“Kişisel parti” liderliği kavramının daha spesifik olmakla birlikte önemli bir uygulaması, Avrupa’daki neo-popülist partilerin durumuyla ilgilidir. Çoğu zaman, ancak zorunlu olmamakla birlikte, radikal sağ ideolojiler ve göçmen karşıtı politika platformları tarafından karakterize edilen bu partilerin ortak noktası, siyaset kurumunun üyeleri ve temsili seçkinler tarafından sahiplenildiği iddia edilen halk egemenliğini yeniden sağlamayı amaçlayan bir siyasi söyleme sahiptir; halk odaklı, şiddetle anti-entelektüel bir iletişim tarzına ve partiyi yaratan ya da yeniden kuran karizmatik bir lidere sahiptir.

Güçlü milliyetçi veya etnik bölgesel kimliklere dayanan ve büyük ölçüde liderleri tarafından somutlaştırılan popülist radikal sağcı partilerin örnekleri, Jean-Marie Le Pen’in Fransa’daki Ulusal Cephesi’nden Jörg Haider’in FPÖ (Avusturya Özgürlük Partisi) ve BZÖ’ye (Alliance for the Future of the Future) kadar uzanıyor. Avusturya); Umberto Bossi’nin İtalya’daki Kuzey Ligi’nden Hollanda’daki Geert Wilders’in Özgürlük Partisi’ne. Le Pen’in durumu, liderlik perspektifinden özellikle ilgi çekicidir, çünkü 7 güçlü bir şekilde kişiselleştirilmiş bir partide karizmatik bir liderin yerine kimin geçeceği sorununu ele aldı ve Max Weber’in öngördüğü gibi (Jean-Marie’den kızı Marine’e) “ideal tipik” aile veraset yöntemiyle çözdü.

Yukarıda belirtildiği gibi, “post-karizmatik” etiketi, ana akım partilerin çoğu çağdaş medya temelli lideri için daha uygun olsa da, bu radikal popülist partiler söz konusu olduğunda, karizmatik liderlik kavramı hala haklı görünmektedir. Her biri için, siyasi liderlik süreci, lideri güçlü ve yetenekli bir birey olarak gören ve onları başka türlü mahvedecek bir kaderden uzaklaştırabilecek kapasitede olan destekçilerinin belirli bir güven ve bağlılık ilişkisine dayanıyor

Kendi partilerini bulamamış olsalar da, Christoph Blocher (İsviçre Halk Partisi), Carl Hagen (Norveç'te İlerleme Partisi), Timo Soini (Finlandiya'da Gerçek Finliler) ve Nigel Farage (İngiltere Bağımsızlık Partisi) gibi popülist radikal sağ liderler) bazı dikkate değer seçim başarılarına katkıda bulunmuştur. Pim Fortuyn'un Hollanda'daki kısa siyasi deneyimi ve Beppe Grillo'nun İtalya'daki Beş Yıldız Hareketi gibi Avrupa'daki diğer popülist liderlik vakaları daha atipik ve sınıflandırması zor. İkinci durum, dikey boyutta hareketin veya partinin başı ve kurucusu olarak tamamen siyasi bir yabancıyı (profesyonel bir komedyen) ve yatay boyutta hem taban düzeyinde hem de tabanda güçlü bir örgütü bir araya getirmesi bakımından özellikle yenilikçidir. Ağ. Geleneksel popülist tarzı ve düzen karşıtı retorisi, İsveç ve Almanya'daki Korsan Partisi gibi, yeni dijital demokrasi biçimlerini ve Web aracılığıyla doğrudan katılımı çağrıştıran hiper-demokratik bir söylemle birleştiren Grillo, karizmatik liderlik ile siyasi fikirlerin olumsuzlanması arasında gidip geliyor. liderlik, çünkü örgütündeki nihai siyasi kararlar anında elektronik oylama yoluyla aktivistlere devrediliyor.

Tarihsel olarak popülist liderlik kavramı, Meksika'da Lázaro Cárdenas, Brezilya'da Getúlio Vargas ve Arjantin'de Juan Perón gibi 20. yüzyıl Latin Amerika siyasi liderlerini ifade eder. Milliyetçiliği, korumacılığı, korporatizmi ve sosyalizmi birleştiren bu kendine özgü siyasi kültürün mirasçıları olarak, Venezuela'da Hugo Chávez, Bolivya'da Evo Morales ve Ekvator'da Rafael Correa gibi yeni Güney Amerika liderleri bu kıtada popülist liderlik fikrini yeniden canlandırdı. Chavez'in durumu, geleneksel anlamda popülist ve karizmatik liderliğin özellikle açık bir örneğini temsil ediyor, ancak bu aynı zamanda modern medya ortamıyla da bütünleşiyor. 10 yılı aşkın bir süredir, her hafta canlı yayınlanan kendi kendine yönetilen bir televizyon programı olan Aló Presidente aracılığıyla Venezuela halkına seslendi. Ancak ulusal televizyon kanallarına sıkı denetim uyguladıktan sonra, esasen "yukarıdan aşağıya" bir iletişim stratejisi izledi ve modern bir siyasi propaganda biçimi yürüten otoriter bir devlet adamı olarak görüldü.

Lider imajı ve seçim davranışları: Eski ve yeni meseleler Bu nispeten uzun siyasi kişiselleştirme sürecinin bir sonucu olarak, siyaset artık vatandaşlar tarafından kitle partilerinin hakim olduğu çağa göre daha kişisel ve lider odaklı terimlerle kavranıyor. Manin'e (1997) göre, geleneksel "parti demokrasisi" yavaş yavaş siyasi liderler ve halk arasında daha doğrudan bir bağlantıya dayanan "izleyici demokrasisi" ile değiştirildi. Bu etkili yazarın temsili demokrasideki gelişmelere ilişkin açıklamasında, izleyici demokrasilerindeki kamuoyu, liderlik arzına politikacıların televizyondaki görünümünü yargılayarak, kamuoyu yoklama sorularını yanıtlayarak ve

görevdeki başkanları veya başbakanı ödüllendirerek veya cezalandırarak yanıt verdiğiinden, esasen tepkiseldir. Seçim zamanı bakanlar

En önemlisi, izleyici demokrasilerinde “seçmenler artık bir partiye veya platforma değil, bir kişiye oy verme eğilimindedir” (1997, s. 219). Ama gerçekten öyle mi? Ve bu doğru olduğu ölçüde, liderlerin kişilikleri oy verme davranışları üzerinde siyasi duruşlarından daha etkili hale geldi mi?

İlk soru, oylama üzerindeki “lider etkileri” konusuyula ilgilidir, yani bir liderlik adayının, o belirli aşamada değerlendirildiği şekliyle, kamuoyundaki imajının etkinliği yoluyla seçim koşullarında partisine getirebileceği katma değer. Siyaset biliminin bu alanındaki araştırma bulguları, lider imajlarının etkisinin hem mikro (bireysel seçmenlerin tercihi) hem de makro (toplu seçim sonuçları) düzeylerinde önemli olduğunu onaylayan bazı akademisyenler ve diğerleri liderlerin yaptıklarına yanıt vererek karışık kanıtlar sunmaktadır. Ana mikro (parti kimliği, sağ-sol ideoloji, konu tercihleri, hükümet performansı değerlendirmeleri) ve makro (ekonominin durumu, parti'nin bir önceki seçimdeki oy oranı) değişkenleri kontrol edildikten sonra herhangi bir fark yaratmaz. Anlaşmazlık ayrıca son on yıllarda lider etkilerinin olası artışı veya kalıcılığı ile de ilgilidir. Başka bir deyişle, siyasetin temsilcileri zamanla daha kişisel hale gelmiş olsa da, bu otomatik olarak daha kişiselleştirilmiş - yani aday merkezli - oy kullanma davranışlarına dönüşmez.

Siyasal kampanya süreçlerinde, özellikle liderin imajı ve kamuoyundaki etkisi, seçmen davranışını belirleyen en önemli faktörlerden biri haline gelmiştir (Avcı, 2015). Dolayısıyla, daha önemli görünen şey, oylamada lider etkisinin tam olarak hangi koşullar altında tetiklenebileceğini anlamaktır.

Her şeyden önce, kurumsal bağlam önemlidir: başkanlık seçimlerinde, eylem oylama doğası gereği bir liderlik adayına yöneliktir. Aksine, bir kongre veya genel seçim partilere veya seçim bölgesi adaylarına odaklanma eğilimindedir. Birkaç büyük partinin varlığı ile karakterize edilen parlamenter sistemlerde, parti liderlerinin seçim kampanyasında genellikle neredeyse başkanlık figürleri haline geldiği doğrudur, ancak bu durumlarda, yüksek içsellik veya lider ve parti değerlendirmeleri arasındaki nedensel karşılıklık, tipik olarak seçim anketlerinde işlevsel hale getirilmiştir. Lider odaklı oylamaya yönelik diğer bağlamsal teşvikler, daha düşük düzeyde siyasi kutuplaşma ve parti platformlarının zayıf tanımı tarafından verilebilir, çünkü partiler arasındaki ideolojik mesafe en yüksek olduğunda ve siyasi konumları çok farklı olduğunda,

Adayların kim olduğundan ve nasıl göründüklerinden bağımsız olarak seçmenlerin siyasi eğilimleri harekete geçirilecek. Yine de, partinin ideolojik

kimliğinin tam olarak lideri tarafından somutlaştırılabileceği daha küçük popülist partiler söz konusu olduğunda bunu tespit etmek daha zordur. Daha da açık bir şekilde, sistemik bir kriz veya bir rejim çöküşü, tipik olarak, kafası karışmış seçmenlere yeni referans noktaları sunan karizmatik liderlerin ortaya çıkmasını destekler - Berlusconi'nin, İtalya'daki geleneksel parti sisteminin dağılmasının hemen ardından 1994 seçimlerindeki ani başarısı buna bir örnektir. 1989'dan sonra birkaç Doğu Avrupa yeni demokrasisinininkilerle birlikte.

Diğer ilgili koşullar, kamu hizmeti ile ticari medya arasındaki denge, ana ağların televizyon haber servisleri tarafından sağlanan kampanya kapsamı, kampanya finansmanına ilişkin mevzuat, harcamalar ve medyaya erişim gibi ulusal medya sisteminin özellikleriyle ilgili olabilir. , değişen bilgi ortamında yeni medya ve sosyal ağ sitelerinin rolü, belirli medya kuruluşlarının partizan veya ideolojik eğilimleri ve kampanya kapsamındaki olumsuzluk derecesi. Bir medya sisteminin özellikleri ile lider odaklı oylama arasındaki ilişkiler hala büyük ölçüde açıklığa kavuşturulacak olsa da, önemli koşullar, tekrarlanan yayılımı ve belirli bir adayın imajının diğerleri üzerinde olası baskınlığını destekleyen koşullar gibi görünmektedir. Bu nedenle, neredeyse sınırsız miktarda aday reklamı yayınlayan ve telejenik adaylara geniş ücretsiz kapsama alanı sunan ticari televizyon kanallarının hakim olduğu, medyada güçlü bir şekilde yer alan kampanyalar, kesinlikle aday etkisini kolaylaştırıcı bir koşul olarak görünmektedir. Aslında, tüm süreç doğası gereği ilişkiseldir ve adayların karşılaştırmalı değerlendirmelerine dayanır, böylece bir lider kendi imajını rakiplerine empoze etmeye geldiğinde lider imajı bir fark yaratabilir.

Bu mekanizma, farklı iletişim akışlarının halk arasında üretebildiği “alımlama boşluğunun” nispi büyüklüğüne dayanan, kitlesel politik iletişimin davranışsal etkisine ilişkin daha genel bir teoriyi yansıtır. Benzer şekilde, hem nitelik (olumlu kamu imajı) hem de nicelik (iletişim akışlarının yoğunluğu ve genel kampanya mesajlarının miktarı) açısından diğerlerinden daha iyi performans gösteren belirli bir aday lehine oy veren halk arasında bir “imaj boşluğu” yaratmak temel meta- önemli bir seçim etkisi için koşul. Bununla birlikte, meydan okuyanlar arasındaki bu radikal iletişim dengesizliği, özellikle tüm ana parti adaylarının neredeyse tanınımı gereği gerekli iletişim becerilerine sahip olduğu, benzer parti örgütlerinin desteğine güvendiği, kabaca eşdeğer aldığı yerleşmiş “seyirci” demokrasilerinde oldukça nadirdir. Medya kapsamı ve karşılaştırılabilir kampanya harcamaları seviyeleri ile sınırlandırılmıştır

En sık görülen sonuç, birçok siyaset bilimi çalışmasının da vardığı gibi, adayların ikna çabalarının birbirini etkisiz hale getirmesidir.

Diğer önemli soru, bir adayın imajının bileşenleri ve lider etkilerinin doğası ile ilgilidir. Bir liderin kişiliği, seçmenlerin kararlarında kilit unsur mudur? Medya danışmanları ve pazarlama uygulayıcıları bir adayın görünüşünün, görseiliğinin önemini vurgulama eğilimindeyken, siyaset psikologları bir adayın kişiliğinin sözde “Beş Büyük” boyutuna (açıklık, vicdanlılık, dışadönüklük, uyumluluk ve nevroitiklik) büyük önem verirler. İletişim, beden dili (göz teması, gülümseme, duruş, mimikler) ve haber medyası, özellikle adayların özel hayatlarının mahrem boyutundan etkilenmektedir. Yine de bir adayın imajının kesinlikle kişisel ve daha kendine özgü yönleri, bu alandaki araştırmaların büyük bir kısmından seçim başarısıyla en alakalı olarak ortaya çıkmaz. Tersine, seçmenlerin varlık olarak gördüğü kişisel nitelikler.

Bir devlet adamını veya ulusal bir siyasi lideri karakterize etmeleri beklendiğinden, en etkili kişiler olarak görünmektedirler. Siyasal tercihlerde ideolojik ve programatik unsurların etkisi azalırken, liderin imajı ve kişisel özellikleri ön plana çıkmakta; bu da yandaş bağlılığını artırmada liderliğin önemini yükseltmektedir (Özgül, 2009).

Güçlü ve kararlı, güvenilir ve şefkatli olarak algılanmak, insanları önemsemek ve işlerin üstesinden gelebilmek seçmen desteği için önemli gereksinimler olarak ortaya çıkan imaj özellikleridir. İdeolojik düşünce kalıpları artık seçmen kitlesinde değer görmezken daha genel imaj “boyutları” açısından, enerji, dürüstlük, empati ve yeterlilik, tek bir liderin hemen hemen hepsine aynı ölçüde sahip olmamalarına ve her seçim bağlamında eşit derecede belirgin olmamalarına rağmen, genellikle seçmen tarafından dikkate alınır. Çok önemli bir uyarı, halk arasında bu niteliklerin algılanmasının, siyasi ideoloji ve parti çizgileri boyunca büyük ölçüde seçici olduğudur - partizan seçmenler, adaylarını neredeyse tüm imaj özelliklerinde sistematik olarak daha yüksek derecelendirir.

Bu aynı zamanda, bir siyasi liderin ne katı kişisel ne de derinden siyasi özelliklerinin insanların zihninde hüküm sürmediği anlamına gelir. Bir adayın hem kişisel özellikleri hem de politik duruşları, seçmenlerin onlara “değerlik imajı” olarak adlandırılabilir şeyi, yani büyük ölçüde arzu edilen ve liderliğe ilişkin bölücü olmayan niteliklerden oluşan bir imajı yansıtmaya katkıda bulunur. Türkiye’de ise demokrasi kültürünün tam olarak yerleşmemesi, siyasal liderliğin kişisel özellikler etrafında şekillenmesine neden olmuş; bu durum, siyasal alanı fikirlerin değil liderlerin yarıştığı bir zemine dönüştürmüştür (Yolcu, 2019).

Mevcut araştırma, bu sürecin çeşitli yönlerine ışık tutmaya kararlıdır: bir liderin halkın zihninde korku, kaygı, umut ve gurur gibi duyguları harekete geçirme yeteneği veya eğilimi, seçmenleri nasıl harekete geçirir ve terhis eder ve neler vardır? bu sürecin nöro-bilişsel araçları; “büyük veri”nin giderek artan mevcudiyeti ve büyük ölçekli kantitatif analitiğin imaj oluşturma stratejilerine, seçmen profili oluşturmaya ve giderek kişiselleşen siyasi iletişimlere artan şekilde uygulanmasından hangi pratik ve normatif sonuçların kaynaklanabileceği; lider adaylarının imaj oluşturma çabalarında geleneksel olarak cinsiyet, yaş ve ırkla ilişkilendirilen sosyal klişeler tarafından ne ölçüde kısıtlandığı; Bir başkanın kişisel yaşamının kamusal iletişim ve medya kapsamının, cumhurbaşkanının popülerlik döngülerini belirlemedeki politika başarılarına ilişkin haberler ve algılarla nasıl etkileşime girdiği.

Gelecekteki çalışmaların, devam eden süreçlerin getirdiği zorluklarla başa çıkması gerekecektir. Küreselleşme ve siyasetin medyatikleşmesi, siyasi liderliğin teori ve pratiğini ortaya koymaktadır. Aday seçimine yönelik standartlar, medya politikalarının ve sürekli kampanyaların gerekliliklerine kademeli olarak ancak kapsamlı bir şekilde uyarlandığından, çağdaş siyasi liderler genellikle, neredeyse tanımları gereği, nitelikli kampanyacılar ve mükemmel iletişimcilerdir. Bu iletişim becerileri açıkça siyasi liderlik sürecinin bir parçası olsa da, ikincisi aynı zamanda bu belirli becerilere tamamen ortogonal olabilecek yönetim kapasitelerini de ifade eder. Liderlerin kampanya yürütme ve yönetme yetenekleri arasındaki bu potansiyel uyumsuzluk, son on yıllarda tüm ulus-devlet aktörlerinin manevra alanlarını azaltan yeni küresel yönetim çerçevesinde daha da alakalı hale geliyor. Ancak, giderek küreselleşen ve birbirine bağlı güçler karşısında başkanlık işlevleri daha az güçlü ve daha sembolik hale gelirken, başkanlık figürleri medyanın ilgisinin ve popüler umudun büyük ölçüde baskın hedefi olmaya devam ediyor. Siyasal medyalaşma ve küreselleşmenin bu ortak etkisi, genellikle, uzun vadede demokratik güven ve meşruiyete zarar verebilecek, kampanyanın aşırı umut vermesine ve kampanya sonrası halkın hayal kırıklığına uğramasına neden olur. Bu aynı zamanda, “lidersizlik” kavramının 2010’ların toplumsal hareketleri arasında kilit bir slogan haline gelmesinin, siyasi karar alma süreçlerine yatay, ağ bağlantılı bir siyasi örgütlenme biçimi aracılığıyla halkın daha doğrudan katılımını istemesinin ve bu durumun ortaya çıkan mantığını daha iyi yansıtmasının nedenidir. İnternet ve sosyal medya. Buna karşılık, siyasi liderler yeni dijital teknolojilerin sağladığı fırsatları kullanmaya çalışacak ve muhtemelen yeni bir liderlik modelini teşvik edeceklerdir.

4. Etkileşimli Siyasi Liderlik

Bu makale, yeni bir ‘etkileşimli siyasi liderlik’ kavramı geliştirerek bu iyi niyetli ihmali telafi etmeyi amaçlamaktadır. Bu yeni yapı, seçilmiş politikacıların ekonomi ve sivil toplumdan ilgili ve etkilenen aktörlerle sorun odaklı bir etkileşim yoluyla yeni ve daha iyi politika çözümleri geliştirebilecekleri yolu kavramsallaştırmayı amaçlamaktadır (Ansell ve Torfing 2017).

Bizi geleneksel egemen siyasi liderlik biçimlerinin ötesine götüren etkileşimli siyasi liderliğin gelişimi hakkındaki teorik argüman, hükümetin yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerinden alınan ampirik örneklerle açıklanmaktadır. Açıklayıcı örnekler, etkileşimli siyasi liderliğin teorik kavramına et ve kan katıyor ve onun koşulları üzerinde düşünmemizi sağlıyor. Makale, politik liderlik teorisi ile kamusal değer yaratmanın işbirlikçi teorileri arasındaki uçurumu kapatmaya yardımcı olabilecek ampirik olarak bilgilendirilmiş teori gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Makale, kamu değeri perspektifinin kamu yöneticileri için oyunun kurallarını değiştirdiği iddiasına dayanmaktadır. Kamu kuruluşlarının kamu hizmetlerini sunma, iyileştirme ve yenilik yapma biçimini ve karmaşık sorunlara yönelik kamu çözümlerinin tasarlanma ve uygulanma biçimini dönüştürdüğü için özellikle ve bir bütün olarak kamu sektörü. Bu nedenle, kamu yöneticileri belirli programların idaresi ve belirli hizmetlerin sunumu yerine daha geniş bir şekilde kamu değeri çıktılarının üretimine odaklandıklarında, hizmet kullanıcıları, vatandaşlar ve vatandaşlar da dahil olmak üzere geniş bir kamu ve özel sektör yelpazesi açık hale gelir. Sivil toplum aktörleri, belirli gruplar ve genel olarak toplum için kamusal değer tanınmasına ve üretilmesine katkıda bulunabilir. Bu nedenle, kamu değeri perspektifi, kamu yöneticilerini, iki veya daha fazla kamu ve özel sektörün sorunları tanımlamada ve çözümleri tasarlamada ve uygulamada işbirliği yapma süreci olarak tanımlanan birlikte yaratmayı benimsemeye teşvik eder. Seçilmiş politikacılar, kamu, özel ve üçüncü sektörden ilgili ve etkilenen aktörlerle kamusal değer sonuçlarının birlikte yaratılması yoluyla bu siyasi liderlik görevlerinin performansını artırabilir.

Kamu değeri perspektifi, kamu yönetimi ve yönetişimin temel bir aracıdır. Kamu değeri hakkındaki yazılar şu şekildedir:

Seçilmiş politikacıların ve onların siyasi liderlik uygulamalarının, kamusal değer birliğinde yaratılmasında inisiyasyondan, düzenlemeden ve dâhil olmaktan nasıl fayda sağlayabileceğine bakar. Bu tartışma, etkileşimli siyasi liderlik kavramının tanımını ister .Etkileşimli siyasi liderlik kavramını

irdeliyor, diğer siyasi liderlik kavramlarıyla karşılaştırıyor, kurumsal ve demokratik içerimlerini ortaya koyuyor ve kapsam koşullarını yansıtıyor. Pratik alaka düzeyini keşfetmek ve kapsam koşullarını daha fazla aydınlatmak için etkileşimli siyasi liderliğin bir dizi ampirik örneğini sunar ve karşılaştırır. Sonuç, önemli bulguları özetlemekte ve gelecekteki bazı araştırma yollarını önermektedir.

Savaş sonrası dönemde kamu sektörü genişlediğinde, siyaset ve idare arasında keskin bir ayrım, hiyerarşik kontrol, yatay bir işbölümü, tarafsız kurallara dayalı karar alma ve liyakate dayalı işe alım ile Weberci ve Wilsoncu bir bürokrasi olarak örgütlendi (Wilson 1887; Weber 1946). Kural-yönetim, merkezi kaynak tahsisi ve yatay uzmanlaşma dan elde edilen eşitlik ve verimlilik kazanımlarına rağmen, kamu sektörü neoliberal kamu tercihi ve kamu sektörünü suçlayan asli-vekil teorisyenleri tarafından şiddetli eleştirilere maruz kaldı. Kamu yöneticilerinin ve ön cephe personelinin kamu hizmetlerini hizmet kullanıcıları, vatandaşlar ve gönüllü ‘üçüncü sektör’ kuruluşları ile nasıl ortak ürettiğine artan bir odaklanma olsa da, orada seçilmiş politikacıların, girişimci kamu yöneticileri tarafından izlenen kamu değerinin ‘yetkilendiricileri’ olarak rollerinin ötesinde, kamusal değer yaratmada oynadıkları role çok az dikkat edilmiştir (Moore 1995). Bu boşluğu doldurmak için, politikacıların kamusal değer sonuçlarının birlikte yaratılmasını başlatarak, yöneterek ve buna katılarak siyasi liderliklerini geliştirebileceklerini ve nitelendirebileceklerini önerir. Politika esas olarak bir grup, nüfus veya toplum için değerleri eklemlmek ve tahsis etmekle ilgilidir.

Nye’den (2008) yararlanarak, siyasi liderliği birbiriyle ilişkili beş görevin performansı olarak tanımlıyoruz:

(1) söylemsel önderlik etmeyi amaçladıkları siyasi topluluğun oluşumu ,(2) kamusal eylem gerektiren toplumsal sorunların ve zorlukların tanımlanması,(3) yenilikçi, uygulanabilir ve sağlam politika çözümlerinin geliştirilmesi, (4) bu çözümlerin uygulanması için yaygın desteğin seferber edilmesi ,(5) kamu politikası yapımından kaynaklanan kamu değerinin vurgulanması.

Bu nedenle seçilmiş politikacılar, yalnızca kamu yöneticileri tarafından geliştirilen kamusal değer önerilerini onaylamak yerine, yeni ve yeni formüle etmek ve uygulamak için ihtiyaç duydukları girdileri sağlayabilecek geniş bir kamu ve özel aktörler yelpazesini harekete geçirmeye çalışarak kamu değeri yaratmaya aktif olarak katılabilir. Kötü ve asi sorunlara daha iyi çözümler üretilebilir. Böyle bir çabanın girdi ve çıktı meşruiyetini artırması ve dolayısıyla hükümete olan güveni artırması muhtemel olur.

Kamusal değerin temel kavramı, kamu sektörünün sosyal amacı açısından tanımlanır. Mali terimler yerine maddi ve sembolik olarak ölçülür ve siyasi olarak yetkili olan ve kamu kuruluşlarının günlük operasyonlarına rehberlik eden yasalara, yönetmeliklere ve misyon beyanlarına gömülüdür (Moore 2000). Kamu değeri kavramı, kamu çalışanlarının mesleki normlarını veya kamu kuruluşları tarafından yürütülen somut görevlerin doğasını yansıtmaktan ziyade, kamu müdahalelerinin toplumsal sorunlar ve sosyal ihtiyaçlar üzerindeki olumlu etkisini yakalar. Kamu yöneticilerinin, seçilmiş politikacıların ve seçici olarak dahil olan kullanıcıların, vatandaşların ve özel paydaşların kolektif olarak ifade edilen ve politik olarak aracılık edilen tercihleri tarafından şekillendirilen çok boyutlu bir yapıdır (O’Flynn 2007, s. 358). Kamu sektörü görevlilerinin kamu yararının tanımlanmasına katkısı ile kullanıcıların, vatandaşların ve kamu sektörüne yönelik siyasi saldırı Başkan Reagan’ın “hükümet çözüm değil, sorundur” şeklindeki ünlü sözüyle özetlenen- kamu sektörü içinde kalıcı bir aşağılık kompleksi yarattı. Özel sektör, çok sayıda tüketici tarafından onaylanan ve daha sonra hissedarlar tarafından kâr olarak el konulan özel değer üretmek için rekabeti ve yeniliği kullanma becerisi nedeniyle övülürken, kamu bürokrasileri, yaratılan değerden beslenen hayal gücünden yoksun ve üretken olmayan bir asalak olarak tasvir edildi. Ayrıca, özel yüklenicilerin, özel kullanıcıların ihtiyaçlarına yanıt olarak düşük maliyetli ve yüksek kaliteli hizmetler üretmede çok daha iyi olacağı ve hedeflere ulaşılmasını sağlamak ve azaltmak için katı bir performans yönetim sisteminin uygulanmasının gerekli olduğu hemen iddia edildi. Son olarak, hukuk kurallarını, eşitliği, şeffaflığı ve hesap verebilirliği sağlamayı amaçlayan kamusal normlar ve değerler, verimli sorun çözme ve hizmet sunumunu engelleyen bürokrasi kuralları olarak görüldü (Osborne ve Gaebler 1992). Kamu değeri perspektifinin Yeni Kamu Yönetimi reformlarının altın çağında ortaya çıkmasına ve kamu sektörünün düşük performans gösterdiğini ve özel sektörden stratejik yönetim düşüncesinden öğrenebileceğini kolayca kabul etmesine rağmen yukarıda bahsedilen kamusal aşağılık kompleksinden bir çıkış yolu sunuyordu.

Devlet kurumlarında kamusal amaç ve topluluk yönelimi duygusunu kurtarır, kamu yöneticilerinin çıkarıcı düzenbazlardansa görev odaklı şövalyeler olmaya daha yakın oldukları fikrini besler (Le Grand 2003) ve siyasi ve demokratik tartışmanın piyasaları gölgede bıraktığında ısrar eder. Kamusal değer önerilerini onaylamaya gelir. Yeni Kamu Yönetimi reformlarının neoliberal eleştirmenleri ve savunucuları, kemikleşmiş ve savurgan kamu sektörünü esnek ve verimli özel sektörle karşılaştırdı. (Osborne ve Gaebler 1992).

Bu arka plana karşı, kamu değeri perspektifinin keşfedilmesi ve geliştirilmesinin genel olarak kamu sektörü ve özel olarak da kamu yöneticileri üzerindeki olumlu etkisini abartmak zordur. Birincisi, kamu sektörü, farklı bir gelir kaynağına (vergilendirme) ve farklı bir değer biçimine (kamu değeri) sahip benzersiz bir organizasyon türü olarak tanımlanır (Moore 1995, 2000). Kamu sektörü, küçük bir hissedar grubu için özel değer üretmez. Bunun yerine, belirli vatandaş grupları ve genel olarak toplum için siyasi olarak zorunlu kamusal değer üretir. İkincisi, kamu yöneticileri artık hayal gücünden yoksun ve özel sektörden elde edilen değerleri savurganlar olarak değil, sosyal ihtiyaçları karşılamak için kamu sektörü için neyin değerli olacağını keşfetmeyi ve tanımlamayı amaçlayan meraklı kâşifler ve değişim ajanları olarak tasvir ediliyor. Toplumsal sorunları çözer. Özel sektördeki yöneticiler gibi, kamu yöneticileri de yaratıcı, iyi niyetli ve misyon odaklıdır. Bu itibarla, kamusal değer perspektifi, kamu yöneticilerinin kamu yöneticileri olarak öz değerlerini yeniden kazanmalarına yardımcı olur. Son olarak, kamu hizmeti kuruluşları tarafından üretilen kamusal değer, yalnızca hizmet sağlayıcıların özgür seçimine dayalı olarak yeni hizmet pazarlarında faaliyet gösteren bireysel tüketiciler tarafından onaylanması beklenmemeli, kamu yöneticileri, seçilmiş politikacılar ve ilgililer arasındaki demokratik siyasi tartışmaya tabi tutulmalıdır.

Etkileşimli siyasi liderlik, yeni kurumsal tasarımların geliştirilmesiyle geliştirilebilir. Gastil ve Levine (2005) tarafından bir araya getirilen geniş bir çalışma koleksiyonu, temsili demokrasiyi daha katılımcı ve müzakereci demokrasi biçimleriyle ilişkilendirmeyi amaçlayan kurumsal reformların yalnızca sivil toplum kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları tarafından başlatılmadığını göstermektedir. Bu nedenle, hükümetler çok çeşitli topluluk forumları, müzakereci anketler, planlama hücreleri, yurttaş jürileri ve katılımcı bütçeleme süreçleri oluşturmuştur. Katılımcıları seçme yöntemleri değişebilir, ancak ortak amaç, ortak kararlara varmak için farklı girdileri ortaya çıkarmak, takdir etmek ve kullanmak için araçlar sağlamaktır.

Hükümetlerin vatandaşlar ve ilgili paydaşlarla etkileşimi artırma çabaları, ulusal parlamentolar tarafından üstlenilen benzer çabalarla desteklenmektedir. Bu nedenle, Parlamentolar Arası Birlik (IPU) tarafından yürütülen uluslararası bir araştırma, dünyanın dört bir yanındaki parlamentoların etkili temsil arayışında kurumsal çalışma koşullarında reform yapmakla meşgul olduğunu ortaya çıkardı. Bu kurumsal reformlar, yalnızca daha kapsayıcı, halkla daha iyi iletişim kurma ve hükümetin yürütme organını denetleme de daha etkili olma girişimlerinden ibaret değildir; parlamentolar ayrıca sivil toplum da dâhil olmak üzere halkla ilişki kurmanın ve sosyal aktörlerin yasama sürecine katkıda bulunmalarını sağlamanın yeni yollarını

denemeye istekli görünmektedir. Seçilmiş politikacıların kamusal değer sonuçlarının birlikte yaratılmasına katılımı, seçilmiş politikacıların problem odaklı etkileşim süreçlerinde ilgili ve etkilenen geniş bir aktör yelpazesini devreye sokmak için adanmış ve sistematik bir çaba olarak tanımlanan yeni bir tür etkileşimli siyasi liderliğin yolunu açar. Yetkili ve meşru bir tanımla ve kamusal değer sonuçlarının üretilmesiyle sonuçlanan.

Etkileşimli siyasi liderlik kavramı, klasik egemen siyasi liderlik kavramını kırarken, atıfta bulunduğu fenomenin ampirik yeniliği tartışılabilir. Bu nedenle, politikacıların yeni politika çözümleri geliştirirken her zaman diğer aktörleri dahil ettikleri söylenebilir. Liberal demokrasilerde, siyasi liderler, takipçilerini doğru bir şekilde temsil edebilmek için onlarla düzenli olarak etkileşime girmeye zorlanırlar. Ayrıca, Westminster Modelinde, siyasi liderlerin üst düzey kamu yöneticileri ve özel danışmanlar açısından idari yardımcılarıyla etkileşime girmesi ve onlardan stratejik politika tavsiyesi alması üstü örtülü olarak yer almaktadır. Son olarak, hem çoğulculuk hem de korporatizm, seçilmiş politikacıların yeni mevzuatı tartışmak için lobiciler ve çıkar grubu temsilcileriyle düzenli olarak bir araya geldiği gerçeğini doğrular. Bu sınırlı anlamda, diğer aktörlerle etkileşimin kesinlikle yeni olmadığı konusunda hemfikiriz. Bununla birlikte yeni olan, seçilmiş politikacıların kamusal değer sonuçlarının birlikte yaratılmasını kolaylaştıran işbirlikçi süreçlere dâhil olarak siyasi liderliklerini geliştirmeye yönelik kasıtlı, sistematik ve planlanmış çabalarıdır (Sorensen 2019). Etkileşimli siyasi liderlik, kamusal değer tanınlanmasına ve üretilmesine katkıda bulunmayı amaçlayan çeşitli aktörler arasındaki farklılıkları yönetmeye yönelik siyasi girişimler için bir alan yaratır. Bu alan, seçmenlerin temsili meclise yetki devrettiği ve daha sonra onu kontrol ettiği, ardından gücü

Hükümete devrettiği ve hükümeti kontrol ettiği ve sonunda politika uygulama sorumluluğunu yönetime devrettiği klasik hükümet zinciri açısından açıklamaya meydan okur. Denetim ve performans yönetimi yoluyla kontrol edilir. İlgili ve etkilenen politika aktörleri arasındaki ilişkiler, doğrusal bir zincirden ziyade karmaşık bir ağ oluşturur ve aktörler, sorumlular ve temsilcileri arasındaki hiyerarşik ilişkilerden ziyade eldeki sorun veya zorluk karşısındaki karşılıklı bağımlılıklarıyla bir arada tutulur.

Etkileşimli siyasi liderliğin uygulanması, seçilmiş politikacıları siyasi gücün merkezden dağıtıldığı ve dağıtıldığı ağ bağlantılı yaratıcı problem çözme süreçlerine dahil ederken, siyasi partinin liderleri olarak hareket etmenin bir koşulu olan ağ karşısında görelî özerkliklerini korurlar. Bu nedenle, politikacılar hala gündemi belirleme ve politika oluşturmaya başlama, kimin, ne zaman ve nasıl dahil edileceğine karar verme ve işbirlikçi politika

etkileşiminin sonuçlarını reddetme, değiştirme veya onaylama konusunda resmi yetkilere sahiptir.

Politika oluşturma süreci üzerindeki bu resmi güçler, işbirlikçi ortamlarda diğer aktörlerle birlikte çalışmaktan elde ettikleri daha gayri resmi güçle birleştirilir ve bu da kendi güçlerini geliştirebilir. Sorunları yeni ve yenilikçi yollarla çözme kapasitesi. Follett'in (1941) yıllar önce belirttiği gibi, siyasi liderler sadece 'üzerinde güç' değil, aynı zamanda 'güç ile güç' de kullanırlar. Bu erken kavrayış, tam olarak etkileşimli siyasi liderlik kavramının yakalamayı amaçladığı şeydir.

Etkileşimli Siyasi Liderlik Kavramı Machiavelli (1961) , siyasi liderliği erdemli davranış ve ortak iynin peşinde koşmaktan ziyade gücü ele geçirmek ve zafer elde etmek ile ilişkilendirdiğinde siyasi liderliğin ilk modern açıklamasını sağladı. İstikrarlı siyasi liderliğin, gücün hem dostlar hem de düşmanlar üzerinde kullanılmasını gerektirdiğini ve gücün tüketilmesinde, siyasi liderlerin stratejik ve taktiksel manevraları şiddet de dahil olmak üzere kaba kuvvetle birleştirmesi gerektiğini savundu. Çok sonraları Nye (2008) , Machiavelli'nin tavsiye ettiği sert gücün, modern liberal demokrasilerde siyasi liderlerin taraftar toplamasının en iyi yolu olmadığı konusunda ısrar etti. Gerçek bir toplumsal etkiye sahip olan siyasi liderler genellikle karizma ve ikna edici iletişime dayalı yumuşak güçten yararlanır ve ortak bir durumsal farkındalık duygusu yaratarak ve kolektif stratejilerin arkasında aktif takipçileri harekete geçirerek siyasi topluluğun ortak hedefleri formüle etmesine ve gerçekleştirmesine yardımcı olmayı amaçlar. Yumuşak güç bazen sert güç unsurlarıyla birleştirilebilir. Nye bu kombinasyonu 'akıllı güç' olarak tanımlar. Nye, dengeyi sert güçten yumuşak güce kaydırırken, hem Tucker (1995) hem de Keohane (2014) , liderliğin gücün kullanılmasını içermesine rağmen, gücün kullanılmasına indirgenemeyeceği konusunda ısrar ediyor çünkü tüm güçlü kişiler bu anlamda lider değildir. Liderler, farklı güç biçimlerini bir kaynak olarak kullanabilirler. Bununla birlikte, liderliğin özü güçlü olmak değil, vizyonları dile getirerek, stratejiler oluşturup uygulayarak ve acil sorunları çözerek işleri halletmektir (Keohane 2010).

Bu siyasi liderlik anlayışı, Tucker'ın , tüm siyasi liderlerin liderlik etmek için gerçekleştirmesi gereken liderlik görevlerini yakalamayı amaçlayan işlevsel siyasi liderlik tanımının temelini oluşturur. Bu nedenle Tucker (1995) , siyasi liderlerin siyasi topluluğun karşı karşıya olduğu sorunları tanımlamada, çözümler tasarlamada ve bunların uygulanması için destek sağlamada kilit bir rol oynadığını iddia eder .Tucker (1995) , siyasi liderliğin geleneksel olarak siyasi gücün kullanılmasıyla ilişkilendirilmesine karşı çıkarken, Nye (2008) , siyasi liderlerin pasif ve itaatkâr takipçilerden

oluşan önceden tanımlanmış bir siyasi topluluğa liderlik ettiği fikrine karşı çıkar . Bu nedenle, siyasi liderlerin siyasi topluluğu inşa etmede aktif bir rol oynamalarında ve onlardan bir şeyler öğrenmek ve sürekli desteklerini güvence altına almak için çok çeşitli aktif, bağımsız ve eleştirel takipçilerle süregelen bir diyaloga girmelerinde ısrar ediyor . Bu iç görüşleri bir araya getirerek, siyasi liderliği siyasi liderler tarafından gerçekleştirilen beş temel işlev açısından tanımlıyoruz :

- (1) liderlik etmeyi amaçladıkları siyasi topluluğun söylemsel oluşumu;
- (2) kamusal eylem gerektiren sorunların ve zorlukların tanımlanması ve tanımlanması;
- (3) yenilikçi, uygulanabilir ve sağlam politika çözümlerinin geliştirilmesi;
- (4) bu çözümlerin uygulanması için yaygın desteğin seferber edilmesi;
- (5) kamu politikası yapımından kaynaklanan kamu değeri sonuçlarının vurgulanması.

Siyasi liderler, belirli bir siyasi topluluğun karşılaştığı sorunları ve zorlukları teşhis ederek, onlara yön vererek ve çözümler geliştirerek, siyasi ve halk desteğini güvence altına alarak ve sonuçları ileterek kamusal değer üretirler. Bunu yaparken hedefler koyarlar, çatışmaları karara bağlarlar, tavır alırlar, harekete geçmeyi zorunlu kılarlar ve teşvikleri devreye sokarlar. Ancak teklif ve dilekçeleri de dinler, karşılanmayan ihtiyaç ve talepleri dile getirir, konsey arar ve kaynakları harekete geçirir. Bu argüman çizgisini takip ederek, birlikte yaratmanın yukarıda belirtilen tüm siyasi liderlik işlevlerini desteklediğini ve teşvik ettiğini ve politikacıların kamusal değer üretmesini sağladığını iddia ediyoruz. Bu nedenle vatandaşlar, topluluk liderleri, özel işletmeler ve STK'lar ile işbirlikçi etkileşim, seçilmiş politikacılara, çok sayıda sesi bir araya getirerek liderlik ettikleri topluluk hakkında çok yönlü bir hikâye yaratmada yardımcı olur. Aynı zamanda birden çok bakış açısını, deneyimi ve gözlemi bir araya getirerek sorunları ve zorlukları teşhis etmeye yardımcı olur. Çözümlemeyi amaçlayan beyin fırtınası, karşılıklı öğrenme ve deney süreçleri aracılığıyla yenilikçi politika çözümlerinin geliştirilmesini sağlar. Toplum belirli bir yönde. Az ya da çok kapsayıcı katılım yoluyla yeni ve cesur çözümler üzerinde ortak mülkiyet oluşturur. Son olarak, siyasi liderlerin politika süreçlerinin çıktılarının ve sonuçlarının görünürlüğünü artırmalarına ve böylece yaratıcı problem çözme kapasitelerini göstermelerine olanak tanır.

Bununla birlikte, çok oyunculu işbirliğinin siyasi liderliğin uygulanması üzerindeki olumlu etkisi, siyasi liderleri zayıf ve mağlup gösterebilecek işbirlikçi arenalarda çıkar elde etme riskini gizleyemez. Bununla birlikte, bu

sorun, geniş tabanlı katılımın yanı sıra siyasi özerklik ve nihai karar vermede takdir yetkisi sağlayan dikkatli kurumsal tasarım yoluyla hafifletilebilir veya hatta belki de önlenabilir (Smith 2009).

Moore'un kamu değeri teorisinde bulunan otoriter siyasi liderlik türüyle karşılaştırıldığında, etkileşimli siyasi liderlik kavramımız, seçilmiş politikacıların ve makam sahiplerinin rolünün yalnızca iyi niyetli kamu yöneticileri tarafından hazırlanmış kamusal değer önerilerini desteklemek olmadığında ısrar ediyor. Rhodes ve Wanna (2007) gibi, biz de siyasetin önceliğini koruyoruz ve bu önceliği, seçilmiş politikacıların toplumsal sorunların teşhisinde ve kamu değeri çözümlerinin tasarlanmasında ve kamu yöneticileriyle işbirlikçi etkileşim yoluyla ve çok sayıda aktif rol oynaması gerektiği şeklinde yorumluyoruz. Ekonomi ve sivil toplumdan ilgili aktörlerin bu perspektifte, siyasi liderler ne yetki verenler ne de egemen karar vericiler değil, halkla birlikte ve halk aracılığıyla yönetmeyi amaçlayan duyarlı ve sorumlu liderlerdir.

Etkileşimli siyasi liderliğin demokratik içerimleri, yalnızca vatandaş katılımı, demokratik meşruiyet ve hükümete güven düzeyi üzerindeki potansiyel olumlu etkilerde bulunmaz. Etkileşimli siyasi liderlik aynı zamanda geleneksel 'sivil katılım', 'demokratik yetki' ve 'demokratik sorumluluk' anlayışını dönüştürerek ve mevcut 'direniş demokrasisi' biçimlerini yeni bir tür 'direniş demokrasisi' ile değiştirerek liberal demokrasinin temel yönlerinin yeniden düşünülmesine katkıda bulunur. Etkileşimli demokrasi ilk olarak, 'sivil katılımın' kendi başına iyi bir şey olduğu, çünkü etkilenen vatandaşlara politika sonuçları üzerinde siyasi etki sağladığı şeklindeki geleneksel anlayış, bu tür bir katılımın seçilenlere girdi sağlayarak siyasi liderliği güçlendirmeye ve demokratikleştirmeye nasıl yardımcı olabileceğine dair yeni bir anlayışla değiştirildi. Politikacıların acil toplumsal sorunları tanımlaması ve çözmesi gerekir. Farklı türden vatandaşlar ve paydaşlarla etkileşim, seçilmiş politikacıların yerel topluluğa liderlik etmesine yardımcı olabilir

İkincisi, seçmenlerin seçilmiş politikacılara kendi adlarına yönetmeleri için 'demokratik bir yetki' verdiği şeklindeki klasik anlayışın yerini, seçilmiş politikacıların, iddia ettikleri birden fazla grup ve çıkarla süregelen bir diyalog içinde ve bu diyalog yoluyla yönetme ihtiyacının yeni bir kabulü alıyor. Bu nedenle, demokratik görev, seçimler arasında vatandaşlarla etkileşimde bulunma zorunluluğu olarak yeniden tanımlanmaktadır.

Üçüncüsü, seçmenlerin seçim günü seçilmiş politikacılardan hesap sorma sorunu olarak geleneksel 'demokratik hesap verebilirlik' anlayışının yerini, siyasi olarak başlatılan işbirlikçi politika inovasyon süreçlerine dahil olan herkesin ayrı ve ortak seçimlerini değerlendirdiği yeni, yatay bir hesap

verebilirlik biçimi alıyor. Kamusal incelemeyi kolaylaştırmak için kamu değeri üretimini artırma ve eylemlerinin erişilebilir anlatı hesaplarını üretme çabaları.

Son olarak, vatandaşların siyasi kararları ve kamu çözümlerini kamuya açık oturumlar ve istişareler, kullanıcı kurullarına katılım ve elektronik vatandaş aracılığıyla ve aracılığıyla giderek daha fazla eleştirme, karşı çıkma ve reddetme hakkını üstlendiği mevcut ‘karşı-demokrasi’ biçimleri Paneller, hizmet sağlayıcıların serbest seçim uygulaması vb. vatandaşların ve yerel paydaşların ortak sorumluluklarının tasarlanması ve uygulanmasına katkıda bulunmalarının ve bunlardan ortak sorumlu olmalarının beklendiği yeni bir tür ‘etkileşimli demokrasi ile değiştirilmektedir. Politika sonuçlarını etkileme yetenekleri karşılığında yeni politika çözümleri.

Toplum belirli bir yönde az ya da çok kapsayıcı katılım yoluyla yeni ve cesur çözümler üzerinde ortak mülkiyet oluşturur. Son olarak, siyasi liderlerin politika süreçlerinin çıktılarının ve sonuçlarının görünürlüğünü artırmalarına ve böylece yaratıcı problem çözme kapasitelerini göstermelerine olanak tanır.

Bununla birlikte, çok oyunculu işbirliğinin siyasi liderliğin uygulanması üzerindeki olumlu etkisi, siyasi liderleri zayıf ve mağlup gösterebilecek işbirlikçi arenalarda çıkar elde etme riskini gizleyemez. Bununla birlikte, bu sorun, geniş tabanlı katılımın yanı sıra siyasi özerklik ve nihai karar vermede takdir yetkisi sağlayan dikkatli kurumsal tasarım yoluyla hafifletilebilir veya hatta belki de önlenabilir.

Hem işbirlikçi etkileşimin siyasi liderlik üzerinde sahip olabileceği olumlu etki hem de ağ bağlantılı yönetimdeki artışın ve iddialı vatandaşların çoğalmasının damgasını vurduğu toplumlarda, etkileşimli siyasi liderliğin demokratik yönetim üzerindeki daha geniş etkileri, etkileşimli siyasi liderliğin uygulanmasını kolaylaştıran kurumsal çerçevelerin nasıl oluşturulacağı sorusunu gündeme getiriyor. Ostrom’a kamu değeri arayışında kamu ve özel aktörleri bir araya getiren kurumsal düzenlemelerin tasarımının göz korkutucu bir görev olduğu konusunda katılıyoruz. Ancak yeni araştırmalar, kamu sektörünün işbirliğine dayalı yönetim için platformlar oluşturmada aktif bir rol oynaması gerektiğini öne sürüyor.

Platformlar, işbirlikçi alanların yaratılmasını, dönüştürülmesini ve çoğaltılmasını kolaylaştıran kurallar, prosedürler, şablonlar, kaynaklar, bilgi ve iletişim sistemlerini içeren kurumsal çerçevelerdir. Belirli bir aktör grubunu çekmek için hedefleri ve vizyonları kullanan, fikirleri ve kaynakları güçlendirmek için işbirlikçi etkileşime sponsor olan, yeniliği geliştirmek için karşılıklı öğrenmeyi teşvik eden ve birlikte yaratılan yeni fikirlerin

uygulanmasına siyasi ve idari destek sağlayan dijital veya fiziksel buluşma yerleridir. Bir platform, içinde geçici birlikte yaratma ve etkileşimli siyasi liderlik alanlarının ortaya çıkabileceği, çalışabileceği ve uyum sağlayabileceği nispeten kalıcı bir fırsat yapısı sağlarken, bu alanların kesin biçimini ve içeriğini belirleyemez ve kamu değeri üretimine başarılı katkılarını garanti edemez. Bununla birlikte, seçilmiş politikacılar ve onların idari yardımcılarının seçilmiş politikacılar ve meslekten olmayan aktörler arasında işbirlikçi etkileşim için platformlar oluşturmaya yönelik kasıtlı girişimleri, birincisinin siyasi liderliğini ve ikincisinin demokratik katılımını güçlendirmek için yeni fırsatlar yaratacaktır.

Etkileşimli politika oluşturmaya yönelik platformların kurumsal tasarımı, temsili demokrasi kurumlarını katılım ve müzakereye dayalı demokratik kurumlarla tamamlama eğiliminde olacak ve böylece yeni bir tür hibrit demokrasinin oluşumunu teşvik edecektir. Etkileşimli siyasi liderlik için platformların ve arenaların oluşturulması, kamu yönetişiminin girdi ve çıktı meşruiyetini artırmaya yardımcı olabilir. Etkileşimli siyasi liderlik temsili demokrasilerde karar alma süreçlerinde kısmen bağımsız hareket alanı sağlasa da bu davranışları hem bağlı oldukları partiler hem de seçmenler tarafından şekillenmektedir (Örs, 2006). Ancak, seçilmiş politikacıları bu yola girmekten caydırabilecek birkaç sınırlayıcı faktör vardır. İlk olarak, seçilmiş politikacılar siyasi güçlerini ve sorumluluklarını ‘sorumsuz’ olarak algılanabilecek veya ‘çıkarıcı baskı grupları’ olarak tasvir edilebilecek seçilmemiş aktörlerle paylaşmak istemeyebilirler. İkinci olarak, ilgili ve etkilenen aktörlerle etkileşim yoluyla politika oluşturmanın kalitesini iyileştirmek yerine, taraflar arası rekabete ve yeniden seçilmelerini sağlamaya yardımcı olacak kısa vadeli çözümler ve hızlı kazanımlar yaratmaya odaklanabilirler. Son olarak, güçlü kişisel liderliğe yönelik ideolojik sadelik ve popülist inanç, siyasi liderlerin diyalog ve karşılıklı öğrenmeye dayalı yeniliği teşvik etmeyi amaçlayan işbirlikçi süreçlere girmesini .Etkileşimli siyasi liderlik için platformların ve arenaların kurumsal tasarımı, vatandaşlar ve politikacılar arasında bağlantı kurmaya, kamusal değer üretimini artırmaya ve sorunlu demokrasi lerimizi yenilemeye yardımcı olabilir.

SONUÇ

Liderlik kavramı bir süreci ifade ederken, lider ise bu sürece dâhil olan insanları etkileyebilen ve yönetsel bir otoriteye sahip olan bir kimseyi ifade etmektedir. Yaşadığımız dönemde var olan, hızlı değişim, belirsizlikler, finansal ve siyasi çalkantılar nedeniyle değişimi yönetecek, kılavuzluk edecek ve ufuk açacak liderlere geçmiş dönemlere oranla daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Bugünü kurtarmak ve geleceği kurmak için yeni, etkin ve

güçlü bir lider kuşağının varlığına ve her yerde etkisini göstermesine ihtiyaç vardır.

Bu yeni tip siyasi liderliği yakalamak için siyasi liderlik kavramını inceledik. Etkileşimli siyasi liderliğin demokrasinin temel özelliklerini nasıl yeniden şekillendirdiğini de tartıştık ve bunun hükümetin farklı düzeylerinde nasıl görünebileceğine dair açıklayıcı örnekler sağladık.

Siyasi liderlik üzerine araştırmamız, işbirlikçi yönetim biçimlerinin ve kamusal değer birliğinde yaratılmasının seçilmiş politikacıların şu anda karşı karşıya olduğu sorunları çözmeye yardımcı olabileceğini öne sürerek işbirlikçi yönetim teorileri ile siyasi liderlik teorisi arasında bir yakınlaşma yaratmayı amaçlamaktadır. Bu yeni bir çalışma alanı olduğundan, etkileşimli siyasi liderlik kavramını hem teorik hem de ampirik olarak pekiştirmek için daha fazla araştırmaya ihtiyacımız var. Özellikle, etkileşimli siyasi liderliğin kurumsal platformların siyasi üst yönetim biçimlerinin inşası ve iki ülke arasında yeni bir iş bölümünün geliştirilmesi yoluyla nasıl desteklenebileceği ve geliştirilebileceği konusunda yeni araştırmalara ihtiyacımız var. Seçilmiş politikacıların, politika sorunlarının tanımını ve politika çözümlerinin tasarımı etkileyebilecekleri erken bir aşamada kamu politikası oluşturmaya katılmalarını ve kamu değerinin birliğinde yaratılmasında ilgili ve etkilenen diğer aktörleri dahil etmelerini sağlayan politikacılar ve kamu yöneticileri sonuçlar. Ayrıca, dış aktörlerin katılımını engelleyen bir ataerkillik ve siyasi rekabet karışımına batmış egemen karar vericiler olarak politikacıların geleneksel imajının etkileşimli siyasi liderliği nasıl engellediğine dair daha fazla araştırmaya ihtiyacımız var. Bilimsel ilgiyi hak eden bir başka engelleyici de, hızlı çözümleri, kişisel dramları ve siyasi çatışmaları destekleme eğiliminde olan ve böylece çok sayıda kamu ve özel aktörü, politika müzakeresine dayalı ortak çözümleri teşvik etmeyi amaçlayan uzun politika süreçlerine dahil etme girişimlerini baltalayan medya mantığıdır.

Genel olarak tüm örgütlerde, örgütün yönetimi, yönetimde liderliğin önemi, üzerinde çok durulan ve çözümler üretilmeye çalışılan bir konudur. Özel bir örgüt yapısı olan siyasi partiler, hem yapısı hem yönetim süreci ve hem de işleyişi açısından diğer örgütlerden ayrılan bir özelliğe sahiptir. Siyasi partilerdeki liderlik sürecinin, gönüllülük esasına dayalı ilişkiler nedeniyle diğer örgüt yapılarına kıyasla daha belirleyici olduğu ifade edilmektedir (Özgül, 2015). Siyasi partilerin gönüllülük esasına dayalı bir organizasyon olması, aidiyet bağının her zaman resmi bir ilişkiye bağlı olmaması ve karşılıklı olarak maddi çıkarlar kadar manevi beklentilerin de ön planda olduğu örgütler olması nedeniyle, diğer örgütlerden daha farklı bir yönetim ve liderlik sürecine sahip olmasına neden olmaktadır. Liderlikle ilgili

yapılan çalışmaların, geliştirilen yaklaşım ve teorilerin çoğunluğu işletme kökenlidir. Siyasi liderlikle ilgili daha kapsayıcı, çalışmalara ve yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kuşkusuz ülkelerin kendilerine özgü sosyo kültürel yapılarının sonucu olarak genel geçer bir siyasi liderlik teorisine ulaşabilmek kolay değildir. Fakat siyasi liderliği tanımlayacak daha evrensel niteliklere sahip farklı yaklaşımların literatürdeki varlığı siyasi liderlikle ilgili bundan sonra yapılacak olan çalışmaların gelişmesine katkı yapacaktır.

Kaynakça

- Arıcı, K. (2015). 2014 Ankara yerel seçimlerinde parti lideri faktörünün seçmenin oy verme kararına etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(1), 145-179. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/83982>
- Canöz, K., & Öndoğan, A. G. (2015). Kriz yönetiminde dönüşümcü liderin rolü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(1), 32-63 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/83982>
- Arendt, H. (1951). *The Origins of Totalitarianism*. Harcourt, Brace & Co.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. Harper & Row.
- Bozduman, M. A. (2020). Geçmişten günümüze siyasi liderliğin teorik olarak gelişimi. *ESAM Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 261-283. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1229440>
- Carlyle, T. (1841). *On Heroes, Hero-Worship, and The Heroic in History*. Chapman & Hall.
- Castells, M. (2009). *Communication Power*. Oxford University Press.
- Dinler, Ç. (2018). *Yöneticilik ile liderlik arasındaki temel farklar ve Atatürk'ün liderliği üzerine bir çalışma. Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon*. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/137329/yokAcikBilim_10201956.pdf
- Doğan, M. (2019, Temmuz 31). Türkiye'de siyasi söylem ve liderlik stratejisi: Otantik liderlik. *Daktilo1984*. <https://daktilo1984.com/forum/turkiyede-siyasi-soylem-ve-liderlik-stratejisi-otantik-liderlik/>
- Edinger, L. J. (1976). *The comparative analysis of political leadership*. Sage Publications.
- Edinger, L. J. (n.d.). *Comparative analysis of political leadership*. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/421551>
- Fiedler, F. E. (1967). *A Theory of Leadership Effectiveness*. McGraw-Hill.
- Greenleaf, R. K. (1977). *Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness*. Paulist Press.
- Greenstein, F. I. (2004). *The presidential difference: Leadership style from FDR to George W. Bush*. Princeton University Press.
- Katz, R. S. (2006). *Political institutions in the United States*. Oxford University Press.
- Kervankıran, İ., Eteman Sert, E., & Şardağ, A. (2019). Türkiye'de turizm coğrafyası araştırmalarında disiplinler ilişkisinin sosyal ağ analizi ile incelenmesi. *Gazi-antep University Journal of Social Sciences*, 18(3), 938-965. <https://dergipark.org.tr/en/download/issue-full-file/46308>
- Komşuoğlu, A. (1993). Türkiye'de siyasal liderlik ve kitle iletişimi bir örnek inceleme. Süleyman Demirel Üniversitesi. <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/KOM%C5%9EUO%C4%9ELU-Ay%C5%9Fe->

g%C3%BCI-T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE-S%C4%B-
 0YASAL-L%C4%B0DERL%C4%B0K-VE-K%C4%B0TLE-%C4%B-
 0LET%C4%B0%C5%9E%C4%B0M%C4%B0-B%C4%B0R-%
 C3%96RNEK-%C4%B0NCELEME-S%C3%9CLEYMAN-DEM%-
 C4%B0REL.pdf

Komsuoğlu, A. (2008). Siyasi liderlik ve seçmen davranışları. İstanbul: Alfa Yayınları.

Lipset, S. M. (1960). Political Man: The Social Bases of Politics. Doubleday.

Morrel, K. (2006). *A model of political leadership. Political Science Quarterly*, 121(2), 271-292. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0018726706065371>

Northouse, P. G. (2016). Leadership: Theory and practice. Sage publications.

Okur Çakıcı, F. (2020). Siyasal liderlik faktörlerinin seçmen tercihi açısından değerlendirilmesine yönelik bir araştırma. *Journal of History School*, 47, 2117-2151. https://johschool.com/files/tarih_okulu/2a784c15-217c-400a-8bad-d3ecdac8b89d.pdf

Özgül, B. (2015). Türkiye nasıl bir siyasi liderlik istiyor? *Toplum ve Demokrasi*, 9(19-20). <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/210822>

Özgül, B. (2015). Siyasi partilerde yandaşların liderlik beklentilerini etkileyen sosyoekonomik faktörler. Yüksek Lisans Tezi. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/266173/yokAcikBilim_10083903.pdf

Örs, B. (2006). Siyasal Temsil. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (35), 1-22. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/5350>

Platon. (380 BCE). Devlet (The Republic).

Social Sciences, 18(3), 938-965. <https://dergipark.org.tr/en/download/issue-full-file/46308>

Savul, E. G. (2022). Developing a participatory model for teacher evaluation and professional development: A case study. (Yayınlanmamış doktora tezi). Middle East Technical University. https://gateway.proquest.com/openurl?res_dat=xri%3Apm&rft_dat=xri%3Apm&diss%3A31658899

Weber, M. (1947). The Theory of Social and Economic Organization. Oxford University Press.

Yolcu, T. (2019). *Türkiye’de siyasal kültür ve siyasal liderlik anlayışının temelleri üzerine genel bir değerlendirme. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 93-106. <https://doi.org/10.25287/ohuüibf.440003>

Hegemony under Multipolarity: An Ongoing Relevance?¹

Coşkun Soysal²

Abstract

“Hegemony” has been a key concept in understanding various forms of domination under capitalist relations of production that might go beyond any particular social formation. Hence it is possible to exercise it at different levels—domestic, regional or international. With its emphasis on attempts at capitalist domination, conceptualisations of it largely rest on the discipline of International Political Economy (IPE). However, some of these conceptualisations tend to degenerate the concept by disrupting its connections with the ruling classes at the domestic level. This led to a misbelief in the wider International Relations (IR) scholarship as though the concept had only idealist connotations and little to do with geopolitical rivalries among nations. This paper argues the opposite and asserts that the concept still holds explanatory power even under a supposedly multipolar order as long as it is not stripped of its domestic and material foundations. As such, the paper seeks to bring the concept into terms with the recent debates over the new character of the emerging international order. In doing this, the paper will also investigate whether the concept shares a common ground with geopolitical economy with a reference to the foundational concepts of the latter such as the “materiality of nations”. The paper argues that the contestations that appear geopolitical in character emanate from struggles for hegemony at the domestic level and are also bound to take the shape of bids for hegemony at regional or international levels by benefiting from the insights that the concepts of “subimperialism” and “imperialism” provides us.

- 1 This study was first presented at the 17th Forum of the World Association for Political Economy (WAPE), “Political Economy vs Economics in a Turbulent Multipolar World”, 2-4 August 2024, Panteion University, Athens, Greece.
- 2 Assistant Professor, University of Gaziantep, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of International Relations, Gaziantep, TURKIYE. E-Mail: csoysal@gantep.edu.tr; ORCID ID: 0000-0001-8389-502X.

Introduction

The debate as to whether the international order is on the road to multipolarity once again has already intensified. This debate is closely linked to the “decline of the United States” thesis, which is widely in circulation, especially after the 2007–2008 global financial crisis, concomitant with the rise of China as the global industrial powerplant with outstanding GDP growth rates beginning from the early 2000s. Meanwhile, the United States, as the super-imperialist power of the world capitalist system, has increasingly resorted to its coercive apparatuses, foremost among them its military, especially in peripheral regions where the neoliberal hegemony proves to be much thinner and dimmer, leading to discontent in such regions easily bringing about contending actors that refuse to obey, or defy outright, the rules promoted or imposed by the US-led neoliberal international order. This situation casts doubts over the supposed relevance of the concept of “hegemony” in understanding the dynamics of the contemporary international order and the direction it takes. What further complicates the debates around “hegemony” is its analytical misconceptions. The neo-Gramscian IR scholarship has contributed to its misconceptions as though the concept had only idealist connotations and little to do with geopolitical rivalries among nations by underestimating the coercive dimension in it in favour of the consensual dimension. Imperialism as a concept and the most sophisticated coercive instrument of hegemony at the international level has for the most part been relatively neglected in this bunch of literature. The realist school, on the other hand, attributed hegemony only to states and saw it as an extension of state power, and for the large part, an extension of its military power. Yet hegemony contains both consensual and coercive aspects, even the coercive aspect predominates over the consensual one, and as a form of class domination, it is far from being only about intellectual and moral leadership. It is highly difficult to sustain the moment of hegemony, so the concept is relevant to not only its presence in hegemonic international constellations but also its absence in non-hegemonic ones. This paper argues that multipolarity could be understood from the prism of hegemony as the most competitive form of international order within which struggles to obtain hegemony at the international level lead to fierce competition among various social formations in all spheres of the international realm. Multipolarity is not an unknown form of international order for the neo-Gramscian scholarship as the main standard-bearers of the concept of hegemony. It is presented mainly as a non-hegemonic era of rival imperialisms in the founding texts of the neo-Gramscian IR. Hence, this paper argues that the concept of hegemony is still indispensable in

understanding geopolitical competition at the international level insofar as the concept lays bare the connection between national–popular political projects aiming at hegemony at the domestic level and the power projections of the leading class or class fractions articulated through such hegemonic projects. As such, it is not difficult at all to bring the concept to terms with the debates about the new character of the emerging international order as long as its domestic and material foundations are not overlooked. It is on this basis that the concept can also be related to the discussion undertaken around such concepts as the “materiality of nations” by the geopolitical economy approach to international affairs. Although the proponents of the geopolitical economy approach discredit the concept of hegemony as they relate the concept to its realist and neoliberal institutionalist readings and rest rather on the concept of uneven and combined development, the paper argues that the *longue durée* dynamic of uneven and combined development and relatively short-term dynamics of hegemonic projects are far from being mutually exclusive but rather highly related aspects of the same international phenomena—one being historical–economic whereas the other one being conjunctural and political. As the geopolitical economy approach seeks to bend the stick toward combined development and states’ role in capitalist economies due to the negligence on the part of many cosmopolitan Marxist analyses, it is also not possible to put states’ roles in capitalist economies in their proper place without establishing the connections between the exigencies of the capitalist social relations of production in a particular social formation and the particular hegemonic project that ensues out of these exigencies.

The Concept of Hegemony and IR

Because of its significant consequences for power dynamics, international political interplays, and the maintenance of international order, the concept of “hegemony” occupies a central place in the field of international relations. Hegemony is crucial for understanding the dynamics of international power relations, for instance as discussed by Andreas Antoniadis (2018), who emphasizes that a hegemon or hegemonic power possesses the ability to shape the international system and influence the behaviour of other states. This influence extends to setting agendas, defining norms, and shaping the discourse within the international community from such a viewpoint.

There are broadly two main groups of scholars who employ the concept of hegemony in international relations. The first group consists of realist and neoliberal institutionalist authors. Realist and neoliberal institutionalist international relations scholars offer distinct perspectives on the concept of

hegemony, reflecting their theoretical frameworks and analytical approaches. Realist scholars, as discussed by Hannes Lacher and Julian Germann (2012), view hegemony as a mechanism to explain the perceived decline of American global power. On the other hand, neoliberal institutionalist scholars, as highlighted by Mingtang Liu and Kellee Tsai (2021), provide a different lens through which to understand hegemony. Neoliberal institutionalists contest neorealists' focus on relative capabilities and emphasise the importance of international cooperation and institutions in defining and sustaining hegemonic power structures. This perspective underscores the role of collective action and rational decision-making in shaping hegemonic relations at the global level. The realist conception of hegemony, as discussed by Olusola Ogunnubi and Adeoye Akinola (2017), focuses on the credentials necessary for a state to be regarded as a regional hegemon. Realists prioritise military power and violent conflict as key components of hegemonic dominance, highlighting the importance of hard power in establishing and maintaining hegemony within the international system. In contrast, neoliberal institutionalists, as explored by Michal Onderco (2019), predict that countries seek to establish international institutions to address collective action problems and join them based on their interests. This perspective emphasizes the role of international cooperation and the rational pursuit of shared goals in shaping hegemonic relations and global governance structures. Overall, the realist and neoliberal institutionalist approaches to hegemony offer complementary insights but do not delve into more material underpinnings of hegemony such as their domestic social class base and its relationship to wider social relations of production.

The second main group of scholars who utilise the concept of hegemony in their analyses of international politics consists of neo-Gramscians. The concept of hegemony, apart from its realist and neoliberal institutionalist interpretations, has a history dating back to ancient times. Yet the well-known Italian Marxist political activist and writer Antonio Gramsci gave new content to the concept in his prison. Gramsci (2005, p. 57) distinguishes between the “two ways,” in which “the supremacy of a social group [i.e. class] manifests itself”—“domination” and “intellectual and moral leadership.” He states that intellectual and moral leadership could, “and indeed must,” be exercised even “before winning governmental power” (Gramsci, 2005, pp. 57–58). Departing from the Italian Risorgimento, he formulates hegemony as the specific manifestation of class rule in capitalist societies that combines generating *consent* of subordinate classes by intellectually, morally and politically leading them, and using *coercion* against the antagonistic ones to dominate them. Gramsci uses the term “hegemonic” in opposition to

“economic-corporate” to depict a particular historical phase in which a class “moves beyond a position of corporate existence and defence of its economic position and aspires to a position of leadership in the political and social arena” (Hoare & Nowell-Smith, 1992, p. xiv). Accordingly, the concept could basically defined as “a moment in which the ruling class takes moral and intellectual leadership,” (Uzgören, 2018, p. 288) whereby its “corporate interests, in their present and future development, transcend the corporate limits of the purely economic class, and can and must become the interests of other subordinate groups too” (Gramsci, 2005, p. 181). Its distinctive feature compared with pure domination is the co-optation of subaltern social strata by the leading social group(s) through obtaining consent of those subaltern groups albeit not without resorting to coercive elements against those from which consent cannot, or is too costly to, be generated. Gramsci refers to the “dialectical unity of the moments of force and consent in political action” with the notion of “dual perspective” (Gramsci, 2005, pp. 169, footnote 70).

The concept of hegemony, accordingly, involves the successful mobilisation and reproduction of the “active consent” of dominated groups by the ruling class. Such leadership is articulated and exercised through the development of a national-popular project which specifies a set of policies or goals as being “in the national interest” (Jessop, 1990, p. 181). These policies or goals would serve the long-term interests of capital as they would also “advance certain short-term, narrow economic and social interests and demands of subordinate groups” (Jessop, 1990, p. 181). It is at this point where Gramsci’s later disciples formulate and employ the concept of hegemonic project. Hegemonic projects could be defined as *national-popular projects aimed at generating the active consent of subordinate social groups in favour of the leading social group and at socially mobilising those subordinate groups for political purposes through policies or goals declared as being in the national interest.*

Hegemonic projects are rather more visible in superstructural aspects such as politics, ideology and culture. Yet it requires an overlapping in the form of historical blocs. Anne Showstack Sassoon argues, for instance, that the historical bloc, as “an historically constituted and socially reproduced correspondence between the economic base and the politico-ideological superstructures of a social formation” (Jessop, 1997, p. 56), implies “necessarily the existence of hegemony” (Showstack Sassoon, 1987, p. 123)

At this point, as a possible contribution to the “materiality of nations” thesis of the geopolitical economy approach, the material reason aspect of

any hegemony must be emphasised. Although hegemonic projects need not “be directly economic in character or give priority to economic objectives,” (Jessop, 1990, p. 210) material gains granted to subordinate groups and overall economic productivity would be decisive in their ultimate successes or failures. Successful hegemonic projects are in general the ones that have a close association with an appropriate accumulation strategy. Of course, this must not lead to a crude form of economism. Gramsci himself is also bitterly critical of such an economism. What Gramsci’s arguments over hegemony imply for hegemonic projects is, indeed, that their essential function is “to secure the (integral) economic base of the dominant mode of growth,” (Jessop, 1997, p. 57) and they do this through “the direct, active conforming of *all social relations* to the economic (and *extra-economic*) needs of [that dominant mode of growth]” (Jessop, 1997, pp. 58, emphasis added). Gramsci (2005, p. 258) himself also argues that every State is ethical in as much as one of its most important functions is to raise the great mass of the population to a particular cultural and moral level, a level (or type) which corresponds to the needs of the productive forces for development, and hence to the interests of the ruling classes.

It is in this wider sense that economy is nothing but “the mainspring of history in the last analysis,” (Gramsci, 2005, p. 162) and hence “all feasible organic hegemonic projects need to respect (or take account of) ‘economic determination in the last instance’” (Jessop, 1997, p. 58). As such, Bob Jessop (1997, p. 58) argues that “political forces have a vested interest in securing the productive potential of the economic base which both generates political resources and defines the scope for making material concessions,” since for wealth to be distributed, it “must first be produced.” Thus, although economic growth may not always be the top political priority, other priorities can only be established as long as “the core conditions for capital accumulation are not thereby irrevocably undermined” (Jessop, 1997, p. 58). Overall, all these constitute the material reason aspect of hegemonic projects.

Having defined hegemony along Gramscian lines, we should state that, at least theoretically, there are competing hegemonic projects rather than a singular one at any stage that goes beyond the domestic level. However, this must not lead to an outright denial of the fact that there are striking commonalities as well as variegations among various social formations due to the universal-cum-uneven development processes along capitalist lines.³ More commonalities emerge among various hegemonic projects in

3 Here it is referred to processes generally described as “uneven and combined development”

a vast scale of societies also with the contributions of such factors as the internationalisation of production and new divisions of labour and growing integration among domestic markets. In addition to these, the uneven character of capitalist development and capital accumulation has transformed an already unequal geopolitical setting into one that has generated “core” and “peripheral” countries (Kiely, 2010, p. 119). This has allowed particular core countries to pursue imperialist policies at the international level in order to create and maintain conditions favourable to their own class rule at home (Kiely, 2010, pp. 86, 188, 239). This has further increased commonalities among hegemonic projects of the bourgeoisie in different countries, albeit not without their own spatio-temporal variegations. Thus, it becomes only in this sense possible to speak of particular political projects that are able to achieve *hegemonic* character at the international level.

When we turn to the internal relationship between hegemony and imperialism, while “hegemony” is an all-encompassing form of class rule that exceeds far beyond particular state apparatuses being exercised at either domestic level or both domestic and international levels, “imperialism” is rather related to a particular state apparatus which has the most efficient coercive instruments being exercised solely at the international level. Imperialism involves the “[creation of] an international division of labour . . . through the extension of the conditions of capitalist accumulation on a world scale” (Gülalp, 1986, p. 139) by employing both the capitalist and territorial logics of power as a coercive capacity. The contemporary economic form of it more specifically involves *“depriving developing countries of the right to develop protectionist industrial policies and thereby generate dynamic comparative advantage”* (Kiely, 2010, pp. 188, emphasis in the original). Hence it is less what advanced countries *do* to less developed countries, and more a question of what the former increasingly *do not* allow the latter to do, namely carry out industrial policies (Kiely, 2010, pp. 188, emphasis in the original).

It comes onto the scene with its disciplinary coercive apparatuses including sanctions and military interventions in case of non-obedience on the part of subordinate social formations being designated as “failed” or “rogue” states.

(U&CD) in much of the recent literature on “historical sociology of international relations.” Derived from Leon Trotsky’s writings about the history of the Bolshevik Revolution, some IR scholars—most notably Justin Rosenberg—argue that the “international” is “marked by an inherent dynamism as more developed societies interact with less developed ones, causing combined development in backward societies, which reinforce rather than straighten out, the unevenness of world-historical development as a whole” (Teschke, 2011, p. 1101).

If we return to the fundamental aspects of hegemony at the international level, this leadership must be exercised by a particular ruling class or class fraction that is hegemonic over a particular domestic social formation. That leadership is mediated primarily through the political leadership of the imperialist state apparatus at hand as well as through international institutions. Ideological hegemony at the international level is constituted in a rather loose fashion culminating in variegations at different spatial levels. The material aspect of hegemony is provided again through the mediation of either the leading imperialist state apparatus or international institutions in the form of economic and military assistance towards subordinate social formations, but incentives such as political recognition or appreciation, accession to or promotion in international institutions may also help in generating consent from those subordinate social formations. Hegemony becomes thinner and dimmer the further it gets from the leading core towards peripheral regions and towards subaltern social groups (i.e. the proletariat and the peasantry) within those regions. Thus, the generation of consent from those subaltern social groups and incorporation of them into the wider international historical bloc is again mediated through domestic social formations in general and domestic state apparatuses in particular. Overall, the complex and contradictory relationships between uneven capitalist relations of production on a world-wide scale and the superstructural elements such as the leading imperialist state, international institutions as well as other state apparatuses cement an international historical bloc when these two aspects converge or overlap with each other to a certain extent albeit in a non-necessary and contingent fashion.

What makes hegemony dimmer and thinner the further it gets from the leading core is the fact that international hegemonic projects articulated by the organic intellectuals of the ruling domestic class or class fractions of the leading social formation. These take place mostly through the technocratic cadres of international institutions that have direct links with that particular ruling class or class fraction. They have less to offer in material terms the farther such projects are to reach in peripheral regions. Such projects also have the least to offer to the subaltern social groups in those regions, since these are also those subjected to the harshest exploitation of surplus value under capitalist social relations to accumulate capital at the international level albeit in an uneven manner. In addition to these material shortcomings of the international hegemonic projects in peripheral regions, one should also take into account the elite-driven and thus alien, nature of such projects in the eyes of those subaltern social groups in the periphery. Therefore, dissent or counter-hegemonic challenges become likely in such regions of the world

economy. If such tendencies become the actual case, imperialism comes onto the scene as stated earlier. That's why the reception or internalisation of internationally articulated hegemonic projects at the domestic level in peripheral regions is rather realised mostly through non-hegemonic strategies such as passive revolutions. As hegemony becomes dimmer and thinner the further it gets from the leading core, passive revolutions emerge as the chains between the processes of capitalist restructuring at international and domestic levels forging hegemony at the international level.

Multipolarity and Hegemony

There is a hot debate as to whether we are witnessing or not a transition from a unipolar moment of international order to an increasingly multipolar international order. Efe Can Gürcan and Gerardo Otero (2024) summarise these discussions and the pertinent literature in a quite illustrative way. The concept of hegemony is at the very forefront of debates over multipolarity, not least in the works of one of the most prominent representatives of the geopolitical economy school, Efe Can Gürcan (Gürcan, 2020b, 2020a, 2022; Gürcan & Otero, 2024), although he rather prefers to employ a state-centric conceptualisation of hegemony at the international level citing Du Boff's work (Du Boff, 2003, p. 1; Gürcan, 2022, p. 3). Yet Efe Can Gürcan's (2022, p. 2) association of the contemporary form of emerging multipolarity with a "post-hegemonic" moment accounts well for the recent rise in geopolitical tensions.

Hegemony as the Chain between the "Materiality of Nations" and Multipolar International Competition

The neo-Gramscian concept of hegemony serves as a crucial link between Radhika Desai's "materiality of nations" framework (2013, pp. 29–63) and the rising international competition within an emerging multipolar order. Desai's emphasis on the material conditions of nations and the geopolitical economy aligns with the neo-Gramscian perspective on hegemony, which underscores the interplay between material factors, power dynamics, and global political economy.

Desai's "materiality of nations" approach highlights the significance of economic structures, resources, and geopolitical positioning in shaping power relations among states. This material foundation influences nations' capabilities to assert influence and navigate international competition within a multipolar system. The neo-Gramscian concept of hegemony complements this perspective by emphasizing how dominant ideas, institutions, and

material capabilities interact to establish and maintain power structures in the international arena (Ness & Cope, 2021).

In the context of the emerging multipolar international order, the concept of hegemony serves as a critical analytical tool for understanding both material reason and ideational aspects of leadership among multiple actors. Desai's focus on the material conditions of nations would complement the neo-Gramscian view that hegemony is not solely about dominance but also about the reproduction of power through shared ideas, institutions, and material capabilities. This interconnectedness between materiality, hegemony, and international competition underscores the complex dynamics at play in a multipolar world order (Gürcan, 2020a).

By connecting the neo-Gramscian notion of hegemony with Desai's focus on the materiality of nations, how power is exercised, challenged, and justified in the face of intensifying global competition in a multipolar order could be analysed in all of its aspects. The geopolitical economy approach to international relations, which discusses the idea of uneven and combined development, offers a critical lens through which to examine the historical patterns of development, economic disparities, and international orderings.

To put it in a nutshell, Desai's "materiality of nations" framework, the idea of uneven and combined growth, and the escalating global competition within a developing multipolar order can easily be related to the concept of hegemony. Desai (2015, pp. 2–3), in a Valdai Discussion Group paper, dismisses the historical legacies of IR and IPE with the accusation that these disciplines served as legitimisation of a proposed single-power domination. Yet Efe Can Gürcan's (2020b) employment of the term "post-hegemonic" for efforts aiming at multipolarity in wider Eurasia that are led by China and Russia hints that the concept of hegemony could inform any analyses of the supposedly emerging multipolar international order also by its absence as much as by its presence.

One should also acknowledge here the fact that those authors who stress Gramsci's Marxist and Leninist roots criticise the transnationalist strand within the neo-Gramscian scholarship essentially for trivialising state power and neglecting imperialism in particular and the role of coercion in efforts at hegemony in general (e.g., Budd, 2015, pp. 7, 28). These are the points the geopolitical economy scholarship also criticises (Desai, 2013, 2015; Gürcan, 2020b, 2022).

As Efe Can Gürcan (2022, pp. 92–93, 103–104) also rightly points out, the "subimperialism" thesis for the emergence of a series of "post-

hegemonic” groupings such as BRICS and other initiatives gathered around or outside it does not reflect the reality on the ground. Yet where the “subimperialism” literature might genuinely contribute to our understanding of the supposedly “post-hegemonic” moment in international order lies in its theoretical underpinnings that put “imperialism”, not as an outside, but as an intrinsic feature of social formations other than the leading imperialist state. Contemporary US super-imperialism has a “unique” (Panitch & Gindin, 2006) character in the sense that other social formations are continuously “[reconstituted] as integral elements of an informal American empire” (Panitch & Gindin, 2003, p. 17). Since American capital now exists as a material social force inside a good number of other social formations as a result of foreign direct investments (FDI) made by US multinationals with the full support of the US state, the changing nature of international capital flows is a crucial factor in such processes of reconstitution. Through mergers between domestic and US companies or the outright purchase of domestic companies by US multinationals, this process is furthered. Given the magnitude of the US economy overall, it appears doubtful that there will be an opposite trend in the form of other foreign capitals existing as material social forces inside the US social formation, at least for the time being (Panitch & Gindin, 2005, p. 116). Conversely, these other foreign capitals aim to replicate rather than contest the imperialist social formation (Ibid., p. 117). Such social formations internalise, not only neoliberal accumulation forms and their crises, but also imperialist moments, and these culminate in a relation of dependency of a precarious nature among such social formations, which Sabah Alnasseri terms “lower order imperialism” (Alnasseri, 2011, p. 125). Leo Panitch and Sam Gindin (2003, p. 15) highlight the significance of “new propaganda, intellectual, and media networks” in connecting the intelligence and security bureaucracies of most of the major capitalist states to those of the United States. All of these suggest that regional aspirants to become subimperial powers do not necessarily need to have international limitations and constraints imposed upon them from the outside. In fact, one could argue that these limitations and constraints, in the form of “foreign interventions,” are best left for last resort. Only when the aspiring social formation has not fully internalized the dependent social relationship with the imperialist centres, either politically or economically, or in all respects, do such direct foreign interventions become apparent. This was true for a large number of Third World nations during the Cold War, and for certain Middle Eastern nations, such as Iraq and Libya, throughout the post-Cold War era.

Not as an outside phenomenon but as an intrinsic factor, contemporary US super-imperialism endows the US leadership with enormous advantages that

emanate from the “unique” nature of the contemporary international order. This gives the United States the additional leverage of what Susan Strange (1994, pp. 24–32) calls “structural power” over other social formations including its contenders. This was not the case with the Pax Britannica about a century ago. The chances of breaking this deadlock into pieces depend on whether ruling classes in contender states would gain or build a capacity of their own to make other ruling classes in other social formations converge with or consent to the hegemonic project of the particular contender state. Or, subaltern social groups throughout the world, foremost among them the working class, have to put forward a counter-hegemonic project that would incorporate and align other social groups too. To analyse these processes, one should still benefit from the concept of hegemony. That’s why the concept of hegemony still underlies any prospect for change as much as for continuity.

Conclusion

As the debate as to whether the international order is on the road to multipolarity once again has already intensified, the supposed relevance of the concept of “hegemony” in understanding the dynamics of the contemporary international order and the direction it takes is also being under scrutiny. Although its analytical misconceptions are complicating the debates, it could be confidently put forward that the concept is relevant to not only its presence in hegemonic international constellations but also its absence in non-hegemonic ones. Multipolarity is not a new form of international order for the neo-Gramscian scholarship as the main standard-bearers of the concept of hegemony. It is possible to bring the concept to terms with the debates about the new character of the emerging international order as long as its domestic and material foundations are not neglected. The *longue durée* dynamic of uneven and combined development and the relatively short-term dynamics of hegemonic projects have complementary features. The geopolitical economy approach underlines combined development and states’ role in capitalist economies but as the paper sought to demonstrate through the debate over the unique features of contemporary US super-imperialism, the concept of hegemony still has relevance in scrutinising any prospect of change or continuity in the international order.

References:

- Alnasseri, S. (2011). Imperialism and the Social Question in (Semi)-Peripheries: The Case for a Neo-National Bourgeoisie. *Global Discourse*, 2(2), 121–144. <https://doi.org/10.1080/23269995.2011.10707913>
- Antoniades, A. (2018). Hegemony and international relations. *International Politics*, 55(5), 595–611. <https://doi.org/10.1057/s41311-017-0090-4>
- Budd, A. (2015). *Class, States and International Relations* (1st edition). Routledge.
- Desai, R. (2013). *Geopolitical Economy: After US Hegemony, Globalization and Empire* (R. Desai & A. Freeman, Eds.). Pluto Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt183gzcl>
- Desai, R. (2015). *Geopolitical Economy: The Discipline of Multipolarity* (24; Valdai Papers). https://valdaiclub.com/a/valdai-papers/valdai_paper_24_geopolitical_economy_the_discipline_of_multipolarity/
- Du Boff, R. B. (2003). U.S. Hegemony: Continuing Decline, Enduring Danger. *Monthly Review*, 55(7), 1–15.
- Gramsci, A. (2005). *Selections from Prison Notebooks* (Q. Hoare & G. Nowell-Smith, Eds. & Trans.). Lawrence & Wishart. <https://muse.jhu.edu/book/34838>
- Gülalp, H. (1986). Debate on Capitalism and Development: The Theories of Samir Amin and Bill Warren. *Capital & Class*, 10(1), 139–159.
- Gürcan, E. C. (2020a). The Changing Geopolitical Economy of Transcaucasia under Multipolarity. *World Review of Political Economy*, 11, 533–550. <https://doi.org/10.13169/worldrevipoliecon.11.4.0533>
- Gürcan, E. C. (2020b). The construction of “post-hegemonic multipolarity” in Eurasia: A comparative perspective. *The Japanese Political Economy*, 46(2–3), 127–151. <https://doi.org/10.1080/2329194X.2020.1839911>
- Gürcan, E. C. (2022). *Imperialism after the Neoliberal Turn*. Routledge.
- Gürcan, E. C., & Otero, G. (2024). The Conjunctural Analysis of Multipolarity: Bridging the Bottom-Up and Top-Down Dynamics. *St Antony's Review*, 19(1), 32–62.
- Hoare, Q., & Nowell-Smith, G. (1992). Preface. In Q. Hoare & G. Nowell-Smith (Eds.), *Selections from the Prison Notebooks* (11th ed., pp. ix–xv). International Publishers.
- Jessop, B. (1990). *State Theory: Putting the Capitalist State in Its Place*. Polity Press.
- Jessop, B. (1997). A Neo-Gramscian Approach to the Regulation of Urban Regimes. In M. Lauria (Ed.), *Reconstructing Urban Regime Theory: Regulating Urban Politics in a Global Economy* (pp. 51–73). Sage.
- Kiely, R. (2010). *Rethinking Imperialism*. Palgrave Macmillan.

- Lacher, H., & Germann, J. (2012). Before Hegemony: Britain, Free Trade, and Nineteenth-Century World Order Revisited. *International Studies Review*, 14(1), 99–124. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2486.2012.01100.x>
- Liu, M., & Tsai, K. S. (2021). Structural Power, Hegemony, and State Capitalism: Limits to China's Global Economic Power. *Politics & Society*, 49(2), 235–267. <https://doi.org/10.1177/0032329220950234>
- Ness, I., & Cope, Z. (Eds.). (2021). Financial Inflows. In *The Palgrave Encyclopedia of Imperialism and Anti-Imperialism* (pp. 853–853). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-29901-9_300361
- Ogunnubi, O., & Akinola, A. (2017). South Africa and the Question of Hegemony in Africa. *Journal of Developing Societies*, 33(4), 428–447. <https://doi.org/10.1177/0169796X17736583>
- Onderco, M. (2019). Variation in delegation size in multilateral diplomacy. *The British Journal of Politics and International Relations*, 21(2), 421–438. <https://doi.org/10.1177/1369148118819695>
- Panitch, L., & Gindin, S. (2003). Global Capitalism and American Empire. *Socialist Register*, 40, 1–42.
- Panitch, L., & Gindin, S. (2005). Superintending Global Capital. *New Left Review*, 2(35), 101–123.
- Panitch, L., & Gindin, S. (2006). The Unique American Empire. In A. Colás & R. Saull (Eds.), *The War on Terror and the American 'Empire' after the Cold War* (pp. 24–43). Routledge.
- Showstack Sassoon, A. (1987). *Gramsci's Politics* (2nd ed.). Hutchinson.
- Strange, S. (1994). *States and Markets*. Pinter Publishers.
- Teschke, B. (2011). Advances and Impasses in Fred Halliday's International Historical Sociology: A Critical Appraisal. *International Affairs*, 87(5), 1087–1106.
- Uzgören, E. (2018). Consolidation of Neoliberalism through Political Islam and Its Limits: The Case of Turkey. *METU Studies in Development*, 45(3), 285–307.

Siyaset Biliminde Akademik Araştırma ve Değerlendirmeler

Editör:

Prof. Dr. Abdulvahap Akıncı